

**ДОНИШГОҲИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ЗАБОНҲОИ ХОРИЧИИ
ТОҶИКИСТОН БА НОМИ СОТИМ УЛУҒЗОДА**

Бо ҳуқуқи дастнавис

ВБД: 809.155.0+809.57 (81.2 тоҷ+81.2)

ЧОЙ МИҲИ

**ТАСВИРИ ЗАБОНИИ ҶАҲОН ДАР ПАРЕМИЯҲОИ
ЗАБОНҲОИ ТОҶИКӢ ВА КУРИӢ**

ДИССЕРТАТСИЯ

**барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор
аз рӯи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021310 – Забоншиносии
типологӣ ва муқобилавӣ)**

**Роҳбари илмӣ: доктори илмҳои
филологӣ, профессор Ҷамшедов П.**

Душанбе – 2026

НОМГЀЙИ ИХТИСОРАҲО ВА АЛОМАТҲОИ ШАРТЀ

автореф. – автореферат

ғ. – ғайра

диг. – дигарон

дисс. – диссертатсия

КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон – Комиссияи олиии аттестатсионии назди президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

ном. – номзад

с. – саҳифа

тарҷ. – тарҷума

тарҷ. муҳақ. – тарҷумаи муҳаққиқ

тоҷ. – тоҷикӣ

филол. – филологӣ

МУНДАРИЧА

НОМГЀИ ИХТИСОРАҲО ВА АЛОМАТҲОИ ШАРТӀ	2
МУҚАДДИМА	5
БОБИ 1. АСОСҲОИ НАЗАРИЯВИИ ТАҲҚИҚИ ПАРЕМИЯ ДАР ЗАБОНҲОИ ТОЧИКӀ ВА КУРИӀӀ	16
1.1. Назаре ба шарҳи мафҳуми «паремия» ва таҳқиқи он дар забоншиносии тоҷик.....	16
1.2. Оид ба мафҳуми «паремия» дар забони куриӀӀ	26
1.3. Тасвири паремиологии ҷаҳон ҳамчун ҷузъи тасвири забонии ҷаҳон.....	34
1.4. Муносибати истилоҳоти «паремия», «зарбулмасал» ва «мақол» дар забоншиносӣ	38
БОБИ 2. МАВҚЕИ ЗАРБУЛМАСАЛУ МАҚОЛҲО ДАР ЗАБОНҲОИ ТОЧИКӀ ВА КУРИӀӀ	50
2.1. Таснифи мавзуии зарбулмасалу мақолҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва куриӀӀ.....	50
2.2. Зарбулмасалу мақолҳои таҷассумкунандаи суҳан ва гуфтор дар забонҳои тоҷикӣ ва куриӀӀ	60
2.3. Зарбулмасалу мақолҳо бо лӯзъи зооним дар забонҳои тоҷикӣ ва куриӀӀ.....	68
2.4. Зарбулмасалу мақолҳо бо ҷузъи “узвҳои бадани инсон” дар забонҳои тоҷикӣ ва куриӀӀ	77
2.5. Мавқеи калимаву истилоҳоти ифодакунандаи ғизо дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриӀӀ	92
БОБИ 3. ВИЖАГИҲОИ ЗАБОНИЮ ФАРҲАНГИИ ЗАРБУЛМАСАЛУ МАҚОЛҲО ДАР ЗАБОНҲОИ ТОЧИКӀ ВА КУРИӀӀ	107
3.1. Инъикоси масъалаҳои хонаводагӣ дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои муқоисашаванда	107
3.2. Инъикоси арзишҳои миллӣ ва фарҳангии суҳан дар зарбулмасалу мақолҳо	

3.3. Инъикоси муносибати инсон ба меҳнат дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ	137
ХУЛОСА.....	149
ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ.....	153
РҶҲАТИ АДАБИЁТ	155
ЗАМИМАҲО.....	172

МУҚАДДИМА

Диссертатсияи мазкур ба пажӯҳиши паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ҳамчун ҷузъи муҳимми тасвири забонии ҷаҳон бахшида шудааст.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Замони моро аксар вақт давраи бозсозии этникӣ меноманд. Зоҳиран, огоҳии рӯшан аз ҳувияти миллӣ ва фарҳангии худ ба ташаккули шахсият як воқуниши табиист, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ ба миён меояд. Фаҳмидани ҳувияти этнофарҳангии шахс танҳо дар сурати муқоисаи меъёрҳо, арзишҳо, қолабҳои рафтори ӯ бо дигар шаклҳои шабех ба амал меояд. Пештар одамон дар муҳити устувори ҷомеаи худ зиндагӣ мекарданд. Сафарҳо ҳеч гоҳ рӯйдоди ғавқулода набуданд. Сайёҳони аз ҷойҳои дуromaдaro чун одамони дорoi дониши махсус қабул мекарданд. Имрӯз ҷаҳон хеле мутаҳаррик шудааст, иртиботи зинда бо интиқолдиҳандагони фарҳанги дигар ҳамчун чизи оддӣ қабул карда мешавад ва васоити электронӣ ҳаёти каси дигарро барои мо то хурдтарин ҷузъиёт шинос кардааст. Бо муқоисаи худ ва дигарон одамон монандӣ ва фарқиятҳои назаррасро қайд мекунанд ва ба фарқиятҳо баҳои эмотсионалӣ медиҳанд. Ба ин маънӣ, ҳар он чизе, ки аз он мост, меъёр эътироф шуда, ҳар он чизе, ки дар сатҳи муқаррарӣ бегона аст, чун чизи аҷиб, ноқофӣ, муқобилиғашуда, хатарнок, хандаовар, зишт ва ғайра баҳои интиқодӣ мегирад.

Забоншиносӣ ва фарҳангшиносии муқоисавӣ дар моҳияти гуманитарии худ як навъ забоншиносии интиқодӣ низ дорад, яъне илме дар бораи забон, ки ба ғош кардани таассубҳо ва тақаллубҳои муқобиротӣ-муоширатӣ нигаронида шудааст. Дар баробари ин, шарҳи оқилонаи тафовутҳо ба ҳеч ваҷҳ шаъну шарафи фарҳангери, ки фарҳангҳои дигар бо он ба таври возеҳ ё ғайримустақим муқоиса мешаванд, боло намебарад ё паст намезанад. Андеша дар бораи баробарии қулли ҳама тобишҳо ҳамчун нуқтаи ибтидоӣ дар арсаи ҷомеаи ҷаҳонӣ дар муҳити мардум мавқеъ пайдо кардааст. Вазифа аз он иборат аст, ки робитаи низомӣ (сабаб ва дигар) байни хусусиятҳои, ки асолати фарҳанги забоншиносиро ташкил медиҳанд, мушаххас ва таҳлил гардад. Ин робитаҳои муназзам байни аломатҳо рамзи фарҳангро ташкил медиҳанд, ки

дар аломатҳои фарҳанги мувофиқ, аз ҷумла, дар забон муқовимат карда, устувории муайянро доро мебошад ва дар асоси таҳлили маъноӣ калимаҳо ва баёни онҳо метавонанд объективӣ муқаррар шуда, баҳо дода шаванд.

Ҳангоми дучор шудан бо нофаҳмӣ дар муоширати байнифарҳангӣ мо, одатан, чунин шарҳҳои маъмулиро пайдо мекунем:

а) ҳамсӯҳбатон бо забони ҳамдигар хуб ҳарф намезананд (онҳо маъноӣ калимаҳо, ибораҳои фразеологӣ ва шаклҳои дастуриро намефаҳманд);

б) андешаҳои онҳо ба ҳамдигар мувофиқат намеkunанд;

в) дар байни онҳо ҳамдигарфаҳмӣ нест (ҳамдигарро дарк карда наметавонанд);

г) дар ҳама чиз маънии пинҳонии таҳқироваз мечӯянд;

д) барои шарик не, балки барои каси дигар гап мезананд, дар ҳолати таҳрики шуур қарор доранд;

е) баъзеҳо вижагиҳои вазъиятро ба эътибор намегиранд (масалан, ҳаҷв, фоҷиа ё тантанавӣ будани лаҳзаро намефаҳманд);

ж) иштирокчиёни муошират нутқ ва рафтори ғайриилафзии худро дар асоси аксиомаҳои гуногуни фарҳангӣ бунёд мекунанд.

Меъёрҳои рафторе мавҷуданд, ки ба намояндагони гурӯҳи муайяни этникӣ ва ё маҳаллаи этникӣ хосанд (андешаҳо дар бораи меҳмоннавозии тоҷикон, дақиққорӣ олмониҳо ва амсоли инҳо). Аксар вақт муносибатҳои арзишии ошкор карда мешаванд, ки хусусият ва хислати фардӣ шахсро муайян мекунанд. Агар барои ахлоқ ва равшанӣ дастурҳои олиӣ рафтори умумибашарӣ ё инфиродӣ асоснок бошанд, пас барои лингвокултурология (забоншиносии фарҳангӣ) арзишҳои этнофарҳангӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангӣ муҳимму ҳалқунанда мебошанд.

Баррасии муқоисавии зарбулмасал ва мақолҳои халққоӣ, ки бо ҳамсоғии чандинасра ба ҳам зич алоқаманданд, бо умумиятҳои таърихӣ ва этникию сийёсӣ, намудҳои таърихӣ умумияти ҳаёт, маданият ва иқтисодиёт ба ҳам зич вобаста ҳастанд. Ин нукта паҳлӯҳои гуногуни таъсири мутақобила ва байниҳамдигарии маданиятҳои миллиро равшан мекунанд.

Забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ба оилаҳои гуногуни забонӣ тааллуқ доранд. Аммо равобити дуљониба, шароити таърихии доимӣ ва таъсири мутақобила, ҷӣ дар соҳаи забон ва ҷӣ дар самтҳои дигари фарҳанг ва, махсусан, дар эҷодиёти халқ – фолклор ҳамчун замина ва бунёди муносибатҳои мардуми тоҷику қуриёӣро хизмат мекард. Муносибатҳои Тоҷикистону Қуриёро дар ин соҳаҳо мутахассисони забоншинос инкишоф медиҳанд.

Нокифоя омӯхта шудани вижагиҳои забонию фарҳангии зарбулмасал ва дигар анвои паремияҳо дар забони тоҷикӣ бо ҷанбаи муқоисавӣ заминаи мубрамаӣ ва аҳаммияти мавзӯ гардидааст.

Таҳқиқу баррасии вожагони таркиби паремияҳо (зарбулмасалу мақолҳо) имкон медиҳад, ки захираи забонӣ ва иқтидори нутқ, ки манбаи устувори ғанисозии луғавии забони ҳозираи тоҷикӣ мебошад, самаранок муайян карда шавад, низоми ономасиологии он такмил дода шавад, рушди маъноӣ ва хусусиятҳои сохтории воҳидҳои луғавӣ пайгирӣ карда шаванд.

Дар шароити кунунӣ бо тавсеаёбии равобити адабӣ тавачҷух ба забони қуриёӣ хеле афзоиш ёфтааст. Дар баробари таҳқиқоти муносири воҳидҳои паремиологӣ бояд ба манбаи забонию фарҳангии таҳқиқи зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ диққат дода шавад, зеро зарбулмасалҳо порчаҳои хеле дурахшони тасвири забонии ҷаҳон мебошанд, ки бо парадигмаи инсонмарказӣ зич алоқаманданд.

Аҳаммияти омӯзиши мавзӯи таҳқиқ, ҳамзамон, аз он иборат аст, ки таҳқиқи паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ба муайян кардани арзишҳои этнофарҳангӣ ва иҷтимоӣ-фарҳангӣ ва, билохира, тасвири ҷаҳонии халқҳои тоҷику қуриёӣ мусоидат менамояд.

Яке аз роҳҳои омӯзиши тасвири забоншинии ҷаҳон дар марҳилаи ҳозира омӯзиши зарбулмасалҳои хоси ин ё он забон мебошад. Аҳаммияти ин гуна таҳқиқот дар хусусияти миллию фарҳангии шаклҳои забони тоҷикӣ ва қуриёӣ ва ифодаи онҳост. Аз ин лиҳоз, таҳлили воҳидҳои паремиологӣ дар забони тоҷикӣ дар муқоиса бо забони қуриёӣ аз нигоҳи забоншиносии фарҳангӣ муҳим аст, зеро дар партави хосиятҳои умумибашарӣ ва миллию фарҳангии

воҳидҳои паремиологӣ дар тасвири концептуалии ҷаҳон ҷаҳолияти ҳамҷоя ба роҳ мемунанд.

Дар давраи кунунии рушди забонҳо воҳидҳои паремиологӣ ҳамчун манбаи муҳими на танҳо иттилооти забонӣ, балки этнофарҳангӣ низ ба ҳисоб мераванд. Ин падидаи табиист, зеро паремияҳо меъёрҳои ахлоқ, одобратори одамон, рӯҳия ва хиради онҳо, муносибати онҳоро ба муҳити табииву иҷтимоӣ нишон дода, вазъиятҳои гуногуни ҳаётро инъикос мекунанд. Бояд гуфт, ки омӯзиши паремиологияи забони тоҷикӣ дар муқоиса бо забони куриёӣ аз ин пеш ваҷҳи таҳқиқоти махсуси муназзаму фарогир қарор нагирифта буд.

Дарачаи таҳқиқи мавзӯи илмӣ. Доир ба омӯзиши низоми паремиологияи забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ дар алоҳидагӣ то имрӯз як қатор таҳқиқоти илмӣ ба анҷом расидаанд. Дар забоншиносии тоҷик Н.А. Масъумӣ, Б. Тилавов, М. Фозилов, В. Капранов, Т. Зеҳнӣ, Ҳ. Мачидов, Д. Саймуддинов, С. Назарзода, Х. Зикриёев, Ж. Гулназарзода, А. Мирзоев, С.Қ. Матробиён, Ф.М. Турсунов, А. Мирбобоев, Ю. Мачидов, С. Мирзоев ва дигарон ва дар забоншиносии куриёӣ Юмон Йинг, Минджунсогван, Игимун, Куи Чжэнлинг, Шим Джеги, Вон Ёнгсеоб, Го Чунг Вук, Чое Чанглол, Сон Чэсон, Мун Геумхён масоили гуногуни марбут ба зарбулмасал, семантика ва рушди маъноӣ воҳидҳои луғавии даврҳои мушаххаси ин забонҳоро мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор додаанд. Аз ҷумла, забоншиносии тоҷик М. Фозилов ба омӯзиши зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ таваҷҷуҳи хосса зоҳир намуда, якҷанд фарҳангҳоро таҳия намудааст. Зарбулмасалу мақолҳои забони куриёиро забоншиносон Со Чжон Су, Ли Ги Мун, Дон-Квон Лим, Чхве Рэ Ок, Ко Хюн, Лим Су ва дигарон ҷамъоварӣ намуда, дар шакли фарҳангҳои тафсирий ва дузабона таҳия намудаанд.

Масъалаҳои назариявӣ амалии паремияҳои забони куриёӣ дар муқоиса бо дигар забонҳо аз ҷониби як қатор забоншиносону муҳаққиқон мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифтаанд. Аз ҷумла, А.С. Ким дар диссертатсияи худ [44] масъалаи таҷассуми тасаввуроти гендериро дар паремияҳои куриёӣ ва русӣ баррасӣ намуда, ба хулосае омадааст, ки ба паремияҳои куриёӣ дарачаи

баланди инсонмарказӣ хос мебошад ва дар онҳо бартарии мардон нисбат ба занон таҷассум ёфтааст.

Ҳамчунин, муҳаққиқи рус О.В. Кузнетсова дар доираи мақолаи худ таҳти унвони «Инъикоси низоми арзишҳои куриёӣ дар зарбулмасалу мақолҳо бо ҷузъи «хӯрок»» [46] зарбулмасалу мақолҳои забони куриёиро баррасӣ намуда, қайд менамояд, ки зарбулмасалу мақолҳо хусусияти хоси тафаккури миллӣ, дарки олами атроф ва воқеияти маданияти моддию маънавии халқро пурра, дуруст ва образнок инъикос мекунанд.

Муҳаққиқи дигар Л.В. Шим паремияҳои куриёӣ ва русиро ба таври муқоиса омӯхта, вижагиҳои сохторӣ ва маъноии онҳоро дар забонҳои мавриди назар дар диссертатсияи худ таҳти унвони «Вижагиҳои сохторӣ ва маъноии паремияҳо дар забонҳои куриёӣ ва русӣ» муайян кардааст [120].

Забоншинос Т.А. Шеховтсова паремияҳои забони куриёиро дар асоси матнҳои сиёсӣ, ки дар ВАО-и англисзабони Кореяи Ҷанубӣ таҷассум ёфтаанд, дар доираи мақолаи худ таҳти унвони «Вазифаҳои зарбулмасалҳои куриёӣ дар мубоҳисаҳои сиёсӣ дар ВАО-и англисзабони Кореяи Ҷанубӣ» [119] мавриди таҳқиқ ва баррасӣ қарор додааст. Ӯ ба хулосае омадааст, ки раванди тавлид ва дарки матн таҳлили фаъолияти нутқро на танҳо бо назардошти ҷиҳатҳои равонӣ, иҷтимоӣ ва забонии гӯянда, балки хусусиятҳои нутқ ва имкониятҳои функционалии воситаҳои забонӣ ба роҳ меонад. Зарбулмасалҳо намунаҳои фарҳангӣ ва арзишии ҷомеаи забониро инъикос мекунанд. Паремияҳо ба мо имкон медиҳанд, ки воқеиятеро дар шакли сода шарҳ диҳем, ки шояд барои хонанда хеле мураккаб бошад. Зарбулмасалҳои куриёӣ дар ВАО-и англисзабони Куриёи Ҷанубӣ вазифаҳои зиёдеро иҷро мекунанд, ки ба муаллиф имкон медиҳанд, то ба якҷанд ҳадафҳо ноил гардад ва на танҳо ба соҳибони урфу одат, анъана ва фарҳанги Куриё, балки ба шунавандагони хориҷӣ низ таъсир расонад. Корбурди созанда ва дурусти зарбулмасалу мақолҳо дар мубоҳисаҳо на танҳо ба суҳанронии муаллиф ифоданокиро зам мекунад, балки имкон медиҳад, ки новобаста аз мансубияти фарҳангии онҳо ба хонанда таъсири муассир расонад.

Бояд қайд намуд, ки сарфи назар аз мавҷудияти як қатор таҳқиқоти арзандае, ки ба таҳлилу баррасии паремияҳои забони куриёӣ бо дигар забонҳо ба анҷом расидаанд, то ба имрӯз пажӯҳиши махсусе дар муайян кардани хусусиятҳои умумӣ ва хоси паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ба анҷом нарасидааст ва омӯзиши муқоисавии паремияҳои забони тоҷикӣ ва куриёӣ ба роҳ монда нашудааст.

Робитаи таҳқиқ бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва ё мавзӯҳои илмӣ. Масъалаҳои таҳқиқоти мазкур бо барномаҳои таълимии муассисаҳои таҳсилоти олий ва мавзӯҳои илмӣ робитаи зич доранд.

Натиҷагирӣ аз кори илмии мазкур барои пешбурди барномаҳои таълимии самти забоншиносии муқоисавӣ, фразеология, забоншиносии фарҳангӣ, забоншиносии маърифатӣ ва типологияи муқоисавӣ метавонанд саҳм дошта бошанд. Мавзуи таҳқиқотии мавриди назар дар доираи самтҳои корҳои илмӣ-таҳқиқотии кафедраи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷумаи Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода иҷро шудааст. Он, ҳамчунин, бо “Барномаи давлатии такмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030” ва лоиҳаи буҷетии “Мушкилоти “тарҷуманопазирӣ” дар шароити тавсеаёбии муносибатҳои байналмилалӣ Тоҷикистони муосир” (2024-2027) робитаи зич дорад.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсади таҳқиқ. Мақсади таҳқиқ аз муайян кардани хусусиятҳои умумӣ ва фарқкунандаи зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ, омӯзиш ва корбурди онҳо дар доираи забонҳои мавриди назар, инчунин, таҳлили зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва куриёӣ тобиши миллӣ, хусусияти забонӣ ва фарҳангидошта иборат мебошад.

Вазифаҳои таҳқиқ. Қиҳати амалӣ шудани мақсади таҳқиқ ҳалли вазифаҳои зеринро ҳадафи кори худ қарор додем:

– муайян ва тавсиф кардани хусусиятҳои миллии зарбулмасал дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ;

– муайян кардани роҳу воситаҳои асосии тафсир ва шарҳ додани зарбулмасалҳо ба забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ;

– баррасии роҳу воситаҳои интиқоли зарбулмасалҳои тоҷикӣ ба забони қуриёӣ;

– муайян кардани маъноӣ зарбулмасалҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ бо ҷузъи номгӯӣ ҳайвонот;

– тафсиру таҳлили маъноӣ зарбулмасалҳо, ки бо номҳои ғизо дар забони тоҷикӣ ва қуриёӣ ифода шудаанд;

– шарҳ додани зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ марбут ба сухан ва нутқ;

– муайян ва муқаррар кардани вижагиҳои умумӣ ва хоси зарбулмасалҳо дар забонҳои муқоисашаванда;

– таҳлили ҷанбаҳои фарҳангии зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ.

Объекти таҳқиқ. Объекти таҳқиқро паремияҳо (зарбулмасалу мақолҳо)-и забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ташкил медиҳанд, ки аз фарҳангҳои тафсири ва фарҳангҳои зарбулмасалу мақолҳои ин забонҳо ҷамъоварӣ шудаанд.

Мавзӯи (предмет) таҳқиқ. Мавзӯи таҳқиқ тасвири забонии ҷаҳон дар паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ маҳсуб меёбад.

Асосҳои назариявии таҳқиқ. Асарҳои илмию назариявии олимони забоншинос И.М. Снегирев [1848], А. Тэйлор [1962], И.С. Брагинский [1956], Х. Корогли [1973], Г.Г. Матвеева [2009], Г.Л. Пермяков [1968, 1970, 1988], В.Н. Телия [1988], А.Н. Афанасев [1997], И.Ю. Моисеева [2004], Е.В. Чудина [2004], Н.И. Ефремова [2005], А.В. Кунин [2005], З. Д. Попова [2007], И.А. Стернин [2007], М.А. Серегина [2009], Н.М. Шанский [2021], Т.А. Шеховтсова [2023], Т.И. Рижова [2009], Н.Г. Глебова [2018] асосҳои назариявии пажӯҳиши мазкурро ташкил медиҳанд.

Боиси қайд аст, ки масъалаҳои назариявии паремияҳо (зарбулмасалу мақолҳо) дар забону фарҳангҳои гуногуни ҷаҳон маҳаки асосии таҳқиқ маҳсуб меёбанд. Дар забоншиносӣ ва фолклоршиносии тоҷик бошад, доир ба ин масъала назарияи муҳаққон Р. Амонов [1963], Б. Тилавов [1967, 1973], М. Фозилов [1963, 1969, 1975], В. Асрорӣ [1956, 1982], Я.И. Калонтаров [1965, 1969, 1989], Ш. Ҳусейнзода [1985], Ф. Муродов [2001], Ф.М. Турсунов [2006], О. Қосимов [2009], С.Қ. Матробиён [2011, 2016, 2023], М. Қосимова [2002], А.Ш. Иқболов [2017], З.Д. Мирзоева [2016] ва ғайраҳо асоси таҳқиқоти мазкурро дар бар мегиранд.

Дар ин самт дар забоншиносии куриёӣ Нан Янхуа, Ли Сан-ок, Мун Кумхён, Им Ци Рёнг, Чу Кюнги Хи, Пак Сонг Гу, Сонг Хёго, Юмон Ёинг, Минджунсогван, Игимун, Куи Чжэнлинг, Шим Джеги, Вон Ёнгсеоб, Го Чунг Вук, Чое Чанглол, Сон Чэсон, Мун Геумхён, хусусан, оид ба омӯзиши зарбулмасал, семантика ва рушди маъноии воҳидҳои луғавии давраҳои мушаххаси онҳо корҳои зиёде анҷом додаанд, ки ҳамчун асосҳои назариявии таҳқиқоти мазкур ба ҳисоб мераванд.

Навгони илмӣ таҳқиқ. Таҳқиқи паремияҳои забони тоҷикӣ дар қиёс бо забони куриёӣ то ҳол мавриди баррасии амиқи забоншиносон қарор нагирифтааст. Ин ҳолат аз аҳаммияти илмӣ ва арзиши баланди забонии мавзӯи таҳқиқоти пешниҳодшуда шаҳодат медиҳад.

Баррасии луғавии зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва гунаҳои онҳо дар забони куриёӣ имкон медиҳад, ки рушди ин бахши вожашиносиро дар ҷанбаи диахронӣ то давраи муосири инкишофи забон мушоҳида кунем.

Дар диссертатсия аввалин бор дар забоншиносии тоҷикӣ хусусиятҳои луғавӣ-маъноии зарбулмасалҳои забони тоҷикӣ дар муқоиса бо забони куриёӣ ва таснифи гурӯҳҳои асосии луғавӣ мавриди таҳқиқи маҳсули забоншиносӣ қарор гирифтааст. Дар баробари ин, таҳқиқи масъалаҳои хусусиятҳои луғавӣ ва маъноии зарбулмасалҳои забони тоҷикӣ дар муқоиса бо забони куриёӣ имкон медиҳад, ки ҳолати забонии яке аз қабатҳои муҳими луғавии забони адабии тоҷик муайян карда шавад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Таҳлили воситаҳои интиқоли зарбулмасалҳои тоҷикӣ гунаҳои гуногуни ифодаи маъноии зарбулмасалҳоро ошкор менамояд. Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва куриёӣ чунин падидаҳои нутқ, аз қабили, нозукии баёни афкор, ифодаи нутқ дар шакли назмӣ, сохторҳои гуногуни гуфтор, содаву дастрас будани забон ва ғайра мушоҳида мешаванд;

2. Шабоҳатҳои функционалӣ ва забонӣ дар корбурди зарбулмасалҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ аз наздикии онҳо шаҳодат медиҳанд;

3. Вижагиҳои сохторӣ ва маъноии зарбулмасал аз таъсири падидаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ, аз қабили, дин, одоб ва ахлоқ, урфу одат ва расму ойин ва дигар падидаҳои ҷанбаи маърифатӣ ишора мекунад, ки дар омӯзиши қиёсии осори зарбулмасал нақши муҳим доранд.

4. Маданият ва услуби гуфтори модарии забонҳои муқоисашаванда дар зарбулмасалҳо инъикос меёбанд.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқ. Омӯзиши паремияҳои забони тоҷикӣ дар қиёс бо забони куриёӣ барои муайян кардани ташаккул ва инкишофи лексикаи забонҳои мавриди назар, тақмили вазифаҳои иҷтимоии онҳо аҳаммияти калон дорад. Зарурати омӯзиши паремияҳои забони тоҷикӣ дар муқоиса ба забони куриёӣ бо он асоснок мешавад, ки корбурди ин гурӯҳи воҳидҳои луғавӣ дар доираи паремия бо ёрии луғат муносибатҳои лингвофарҳангии забони модариро бо муҳити зист муайян намуда, тасвири муайяни симоҳо ва андешаҳоро дар бораи муҳити атроф ба вуҷуд меорад.

Аҳаммияти амалии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои таҳқиқ барои мутахассисони соҳаи забоншиносӣ, махсусан, забоншиносии фарҳангӣ ва муқоисавӣ дастури амалӣ ба ҳисоб мераванд.

Инчунин, мавод, хулоса ва натиҷагириҳои диссертатсия метавонанд, ҳангоми таҳия ва хондани курсҳои лексионӣ доир ба типологияи муқоисавии забонҳо, забоншиносии муқоисавӣ, фразеология ва луғатшиносӣ, ҳангоми тадриси курсҳои махсус барои донишҷӯён, магистрантҳо, докторантҳо (PhD) ва мутахассисон ҷиҳати навиштани корҳои хатми таҳассусӣ дар самти

забоншиносӣ, инчунин, ҳангоми таҳияи китобҳои дарсӣ ва васоиту дастурҳои таълимӣ истифода шаванд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ. Дарачаи эътимоднокии кори таҳқиқоти мавриди назарро дақиқ будани маълумот, маводди кофии таҳқиқотӣ, коркарди натиҷаҳои таҳқиқот, ҳаҷми интишорот ва гузаронидани таҳқиқоти илмии диссертационӣ собит менамоянд. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва муқоисавӣ пешниҳод карда шудаанд.

Ҳамзамон, эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертациониро истифодаи методҳои луғавӣ, таҳлилий, муқоисавӣ ва ғайраҳо таъмин менамоянд, ки барои дуруст муайян кардани маъноии зарбулмасалҳо, вижагиҳои умумӣ ва хоси онҳо мусоидат менамоянд ва ин барои донишандӯзони соҳаи забоншиносӣ, забоншиносии муқоисавӣ-таърихӣ, киёсӣ, муқоисавӣ ва тарҷумашиносӣ муҳим аст.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсия дар мавзуи «Тасвири забонии ҷаҳон дар паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва қурӣёӣ» ба рамзи ихтисоси тасдиқнамудаи Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 6D021300 – Забоншиносӣ (6D021310 – Забоншиносии типологӣ ва муқобилавӣ) мутобиқат мекунад.

Саҳми шахсии довталаби дарачаи илмӣ дар он зоҳир мегардад, ки бори нахуст дар диссертатсия паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва қурӣёӣ аз нигоҳи муқоиса мавриди таҳлилу баррасӣ қарор гирифта, тасвири ҷаҳони ин халқҳо муайян гардидааст. Муаллифи диссертатсия бо таъҷиб ба маводди назариявии илмӣ ва маводди амалӣ – луғатномаҳою фарҳангномаҳо муҳимтарин хусусиятҳои вожагонӣ – маъноӣ ва маҷозии паремияҳои забонҳои тоҷикӣ ва қурӣёиро таҳқиқ намуда, хусусиятҳои фарҳангӣ, таркиби вожагонӣ, мансубияти услубӣ, сохтори онҳоро муайян кардааст. Натиҷаҳои илмии бадастовардаи муҳаққиқ дар шакли таҳлили типологӣ-муқоисавӣ пешниҳод гардида, дар доираи таҳқиқи назариявӣю амалии паремияҳои ду забон: тоҷикӣ

ва куриёӣ сурат ёфтааст, ки дар ташаккули забоншиносии назариявӣ ва амалӣ саҳми арзандае мегузорад.

Тасвиб ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Муҳтавои диссертатсия дар маърузаву гузоришҳо дар конференсияҳои ҳарсолаи илмию назариявии ҳайати профессорону омӯзгорони Донишгоҳи байналмиллалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (2015–2023) ва дигар конференсияҳои минтақавию ҷумҳуриявӣ мавриди муҳокимаву баррасӣ қарор гирифтааст. Диссертатсияи мазкур дар ҷаласаи кафедраи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷумои Донишгоҳи байналмиллалии забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода (суратҷаласаи № 6/1 аз 17 январи соли 2026) муҳокима шуда, ба ҳимоя тавсия шудааст.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Натиҷаҳои асосии таҳқиқот дар 7 мақолаи илмӣ, аз ҷумла, 3 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон интишор шудаанд.

Соҳтор ва ҳаҷми диссертатсия. Диссертатсия аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёт ва замимаҳо иборат аст.

БОБИ 1. АСОСҲОИ НАЗАРИЯВИИ ТАҲҚИҚИ ПАРЕМИЯ ДАР ЗАБОНҲОИ ТОЧИКӢ ВА КУРИӢ

1.1. Назаре ба шарҳи мафҳуми «паремия» ва таҳқиқи он дар забоншиносии тоҷик

Яке аз самтҳои муҳимми илми забоншиносӣ омӯзиш ва эҳёи сарвати луғавии забон аст, ки бо таҳлили ҳамаҷонибаи луғавии он сурат мегирад. Инъикоси забонию фарҳангии паремияҳои забони тоҷикӣ ва ҷустуҷӯи муодили онҳо дар забони куриӣ имкон медиҳад, ки ҷаҳонбинии миллӣ ва ҷаҳонбинии гӯяндагони ин забонҳо муайян карда шаванд, ки бо тасвири забонии ҷаҳони инсонун чонварон ва ғизо, олами маънавии сухан алоқаманданд. Паремияҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва куриӣ яке аз жанрҳои мустақили бадеиро намояндагӣ мекунанд, ки дар нутқ хусусияти баёни бадеии гуногун доранд ва барои ифодаи андешаҳои дақиқ, муассир ва образнок истифода мешаванд. Хирад ва руҳи халқ дар зарбулмасалҳои онҳо зухур меёбад ва донишмандони зарбулмасалҳои халқ на танҳо ба беҳтар донишмандони забон, балки ба беҳтар фаҳмидани тарзи тафаккур ва ҳувияти халқ мусоидат мекунад.

Фаҳмидан ва муқоиса кардани паремияҳои халқҳои гуногун то чӣ андоза умумият доштани онҳоро нишон медиҳад, ки ин дар навбати худ ба беҳтар фаҳмидан ва ба ҳам наздик шудани онҳо мусоидат мекунад. Дар паремияҳо таҷрибаи бойи таърихии халқ, фикру мулоҳизаҳои марбут ба меҳнат, ҳаёт ва маданияти халқ инъикос ёфтаанд. Дуруст ва бамаврид истифода бурдани зарбулмасалҳо ба гуфтор асолати хос ва ифодаи муассир мебахшад.

Нотиқ бо истифода аз ин ё он зарбулмасал дар ин ё он ҳолат кушиш мекунад, ки моҳияти гуфтаҳоро тасдиқ ва таъкид намояд. Дар ин сурат ниёзмандӣ ба тарҷумаи босалоҳият, интиқоли саҳеҳу нозуки моҳияти сухани гуфташуда ба миён меояд. Аз ин рӯ, мавзӯи таҳқиқоти мо паремияҳо ҳамчун хусусияти фарҳангӣ ва инъикоси тафаккури миллии мардуми тоҷикӣ куриӣ мебошад.

Воҳидҳои фразеологӣ ба навъи махсуси паремияҳо мансубанд. Ҳамчун матнҳои хурди адабӣ, паремияҳо, одатан, аз ҷониби фолклор омӯхта мешаванд. Паремияҳо эҷодиёти мардумии халқ махсуб меёбанд.

Аз солҳои 60-70 сар карда, дар доираи бахши фразеология-паремиология хусусияти забонии паремияҳо пурвусъат баррасӣ мешаванд. Паремияҳо баҳои мардумиро ба ҳаёт, мушоҳидаҳои одамон ва инъикоси онро дар шуури фардҳо дарбар мегиранд.

На ҳар суҳан паремия мешавад, паремия танҳо он чизе мешавад, ки ба тарзи зиндагӣ ва андешаи бисёр одамон мувофиқат мекунад, ва онҳо ҳазорсолаҳо вучуд дошта, аз аср ба аср ва аз насл ба насл интиқол меёбанд.

Калимаи «паремия», одатан, ҳамчун як истилоҳ истифода мешавад ва чун қоида, ҳатто ба қисмҳои таркибии он тақсим карда намешавад, зеро дар ҳақиқат дар байни онҳо на танҳо дар забони тоҷикӣ, балки дар дигар забонҳо ҳам умумияти зиёд мавҷуд аст. Аммо дар адабиёти махсуси паремиологӣ ва дар луғатҳои истифодаи умум ин мафҳумҳо фарқ карда шудаанд.

«Паремиология як бахши филология буда, зарбулмасалу мақолҳо ва таснифоти онҳоро муайян мекунад. Инчунин, як фанни алоҳида бо номи паремиография мавҷуд аст, ки мақсади он ҷамъоварӣ, нигоҳдорӣ ва коркарди маводди паремиологӣ мебошад» [82, с. 56].

Асарҳои илмӣ дар солҳои охир анҷомдодашуда, ки ба мушкилоти муайян кардани паремия бахшида шудаанд, дар доираи ин бахши илми забоншиносӣ мақоми арзанда доранд.

«Паремия яке аз зернизомҳои забонии сатҳи наҳвиест, ки дар шакли ҷумлаи пурра ё но-пурра оварда шуда, мухтасар ва дорои оҳанги махсус мебошад. Ба онҳо устувории забон ва такрорпазирӣ дар нутқ хос аст, қисман ё пурра аз нав дида баромадан, инчунин, номуайянии семантикӣ низ нишони онҳо ба ҳисоб меравад. Паремияҳо ба ҳама маълум буда, аз тарафи халқ васеъ истифода бурда мешаванд, воҳидҳои интихоби бошуурона вобаста ба вазъияти нутқ буда, онҳоро аз ҷиҳати амалӣ дучанд мегардонанд. Зарбулмасал, мақол

ва чуфти зарбулмасал аз чумлаи онҳост» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 178].

Олимон Г.Г. Матвеева ва М.А. Серегина чун дигар пажӯҳишгарони паремияҳо зарбулмасалу мақолҳоро ба мафҳуми «паремия» дохил мекунанд.

Дар забоншиносӣ дар мавриди ба кадом минтақа тааллуқ доштани паремия ақидаи ягона вучуд надорад. Бешубҳа, зарбулмасалу мақол як чузъи фолклор аст. Аломати хоси паремия дар он зоҳир меёбад, ки он шифоҳӣ интиқол дода мешавад. Қиммати зарбулмасалҳо ҳамчун як жанри фолклор дар он аст, ки онҳо ҳамчун сухани бебаҳс қабул карда шуда, дорои таҳаввулот, ҳикмат ва таҷрибаи чандинасра мебошанд.

Ҳоло дар забоншиносӣ ақидае ҳукмфармоист, ки зарбулмасал чузъи таркибии фразеологизмҳо мебошад. Аммо бояд таъкид кард, ки ин нукта баҳснок аст.

Профессор М.Н. Азимова зарбулмасалу мақолҳоро ба воҳидҳои фразеологии коммуникативӣ дохил намуда, ба намудҳои вобастагии компонентҳои онҳо диққати хоса додааст [4, с. 109]. Вай фарқи байни зарбулмасалу мақолҳоро муайян намуда, чунин қайд менамояд, ки назар ба «ибораҳои фразеологӣ зарбулмасалҳо бисёртар чумлаҳои мураккаб мешаванд. Дар контекст онҳо чун чумлаҳои мустақил ё чузъи чумлаи сода шуда меоянд» [4, с. 84].

Ба ақидаи А.В. Кунин, зарбулмасалро ҳам ҳамчун «жанри фолклор ва ҳам ҳамчун воҳиди фразеологизмҳо ҳисоб кардан лозим аст» [47, с. 8].

Ба ақидаи Н.М. Шанский, «зарбулмасалу мақолҳо воҳидҳои фразеологӣ ё таркиби фразеологӣ набуда, балки ифодаи фразеологӣ мебошанд» [115, с. 44]. Вай барои фаҳмонидани дарки мафҳуми зарбулмасалу мақол кӯшиши зиёде кардааст. Масалан: «Воҳидҳои фразеологӣ мувофиқи хусусияти ифодашавиашон ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд. Гурӯҳи якум ибораҳои мебошанд, ки онҳо ифодакунандаи қолаби гуногуни ҳаётианд. Мақол гуфта, он ибораҳои аз нав бавучудомадаро меноманд, ки онҳо сазовори ягон пандҳои насихатомӯзу ибратбахшаданд» [115, с. 31]. Инчунин, ба андешаи ӯ: «Гурӯҳи

дигари ибораҳо мавҷуданд, ки онҳо дорои маънои дақиқ ва насихатомӯз буда, ифодаи донишҳои халқӣ мебошанд» [115, с. 35].

Ҳамзамон, ӯ қайд менамояд, ки маъноҳои иқтибосшуда бештар ба зарбулмасал дахл доранд. «Аломатҳои асосии воҳидҳои фразеологӣ ин маънои даркшаванда, чузҳои устувор, истифода дар шакли тайёр ва мукамал ба шумор меравад. Агар ба зарбулмасалу мақол назар афканем, онҳо ба ҳамаи ин аломатҳо моликанд» [115, с. 23].

Ба андешаи Ю. Соколов, «зарбулмасал ин ҳикмати мухтасарест, ки ба соҳаҳои гуногуни ҳаёт мувофиқ омада, дар нутқ истифода мешавад. Зарбулмасал ҳамеша ба шакли ҷумла меояд ва он мақсади дидактикӣ (насихатомезӣ) дорад» [89, с. 41].

Ақидаи Ю. Соколовро Н. Потеня льонидорӣ намуда, чунин мегӯяд: «Барои он ки ҷумла ё гуфтор зарбулмасал шавад, бояд аз соҳаҳои гуногун ҳаводисе дарёфт, ки намунаи мазкур маънои маҷозӣ гирад, танҳо дар он вақт он зарбулмасал мешавад» [78, с. 21].

Аз забоншиносони тоҷик Т. Мақсудов, Ф. Зикрияев ва Ҳ. Ҷалилов «воҳидҳои фразеологиро ба зарбулмасалу мақол ва афоризмҳоро мансуб медонанд, ки яке аз хусусиятҳои хоси онҳо дар вижагии маъноӣ услубии фразеологизмҳо зоҳир мегардад. Онҳо мафҳумро образнок баён менамоянд, зарбулмасалу мақолҳо низ дорои чунин хусусиятанд, бинобар он, ин ду воҳиди адабию лингвистиро мансуби фразеологизмҳо бояд донист» [50, с. 22].

Оид ба масъалаи мазкур дигар муҳаққиқон низ қорҳои назаррас анҷом додаанд. Онҳо дар бораи ба таркиби воҳидҳои фразеологӣ дохил кардани зарбулмасалу мақолҳо, фикру андешаҳои льолиб баён намуданд. Масалан, М. Фозилов зарбулмасалу мақолро ба таркиби фразеологӣ дохил кардааст. «Зарбулмасалу мақолҳо бо воҳидҳои фразеологӣ алоқаи зич доранд. Он зарбулмасалу мақолҳое, ки маънои дарккунӣ доранду қисми таркибиашон доимӣ ва бетағйир мебошанд, бешубҳа, ба таркиби фразеологӣ дохил мешаванд» [141, с. 267].

Р. Гаффоров қайд мекунад: «Ба ақидаи мо, агар мафҳуми фразеологӣ ба маънои васеяш фаҳмида шавад, дар он сурат зарбулмасалу мақолҳо ба таркиби воҳидҳои фразеологӣ дохил шуда метавонанд, чунонки онҳо дар нутқ дар шакли тайёр, вале аз нав сохташаванда истифода мешаванд» [23, с. 46].

Ҳамин тавр, сарфи назар аз шумораи зиёди нашрияҳо оид ба паремиология, дар забоншиносӣ дар бораи таснифоти паремияҳо таърифи умумӣ қабулшуда вуҷуд надорад. Аксари муҳаққиқон зарбулмасал ва мақолро паремия меноманд, вале баъзе паремиологҳо афоризмҳо ва ҳатто муаммову афсонаҳоро низ ба қатори паремияҳо дохил менамоянд, ки паремияҳо тамоми ҳаёти гуногунҷанбаи мардум, тамоми соҳаҳои фаъолияти инсонро бо печидагиҳои зиндагӣ ва зиддиятҳои он инъикос мекунанд. Дар ҳар як муқаддимаи маҷмуаи мақолҳои миллӣ гуфта мешавад, ки дар зарбулмасалҳо зиндагӣ, расму оин, урфу одат ва дигар хислатҳои мардум равшан инъикос ёфтааст. Паремияҳо ҳама чизеро инъикос мекунанд, ки дар тӯли асрҳо аз эҷодиёти шифоҳии халқ ба мо мерос мондаанд. Дар онҳо маҷмуи пурраи воқеиятҳои қавмшиносӣ, аз асбобҳо то либос ва тавсифи мукаммали муҳити чуғрофӣ, иқлим, наботот ва ҳайвоноти он таҷассум ёфтаанд. Дар ин ҷо хотираҳои воқеаҳои гузашта ва шахсиятҳои барҷастаи таърихӣ, акси ақидаҳои динии қадим ва манзараи муфассали ташкили ҷамъият ва ғайра ҷой доранд. Ҷолиби диққат аст, ки маҷмуаи зарбулмасалҳои халқҳои гуногун бо тамоми хусусияти худ ба ҳамдигар хеле монанд аст.

Ба андешаи М.М. Раҷабова «зарбулмасалу мақолҳоро ба қатори воҳидҳои коммуникативию фразеологӣ дохил шуда, онҳо дар шакли ҷумла корбаст мешаванд, ки аз хусусиятҳои синтаксисӣ ва морфологияи онҳо далолат меёбад» [80, с. 12-13].

«Дар асл зарбулмасал як ҳикмати мухтасари халқист. Оид ба вожаи зарбулмасал ва мақол дар луғатҳои забони тоҷикӣ маълумоти аниқ кам мебошад. Бояд гуфт, ки паремиологҳои ҷаҳон зарбулмасал ва мақолҳоро дар як мафҳуми ягона муттаҳид менамоянд» [36, с. 27].

Паремиологи машҳури тоҷик Б. Тилавов чунин мепиндорад: «Зарбулмасалу мақолҳо яке аз беҳтарин офаридаҳои халқ буда, ба худ диққати махсусро талаб менамоянд. Ин гавҳари бебаҳоест, ки бо гузашти вақт ба фалсафаи ниёғони мо ворид гашта саёқал ёфтааст» [95, с. 9].

Паремиологҳо ба ин савол ҷавобҳои гуногун доранд. Баъзеи онҳо шабоҳат доштани зарбулмасалро бо ҳешутабории этникӣ ва забонии халқҳо, баъзеи дигар бо вом гирифтани аз робитаҳои иқтисодию фарҳангӣ ва ё бо шабоҳати таҷрибаи таърихӣ ва «якхела будани идеология» дар ҳар як марҳалаҳои тараққиёти ҷамъият шарҳ медиҳанд.

Дар воқеъ, мардумони ба ҳам наздик нисбат ба намоёндагони оилаҳои забонҳои гуногун бештар зарбулмасал доранд, ки ба маънои аслии шабоҳат доранд. Аммо дар байни халқҳои, ки аз ҷиҳати ҳешу таборӣ тамоман наздик нестанд, бо ҳам робита надоранд ва надостаанд ва дар марҳалаҳои гуногуни тараққиёти ҷамъият мебошанд, зарбулмасалҳои пайдо мешаванд, ки як маъноро ифода менамоянд. Сабаби ин бештар аз он аст, ки зарбулмасал умумияти таҷрибаи ҷаҳониёнаро ҳаёти мардум буда, баҳодихии эмотсионалии амал, ҳодиса ва падидаҳои инсониро дар бар мегирад.

Омӯзиши зарбулмасалҳои тоҷикӣ ба қалами устодони барҷастаи илму адаб, аз қабили, Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавӣ, Носири Хисрав, Умари Хайём, Камоли Хучандӣ, Абдуқодири Бедил, Абулқосим Лоҳутӣ, Мирзо Турсунзода ва даҳҳо дигарон тааллуқ дорад. Ин устодони барҷастаи калом дар эҷодиёти худ на танҳо аз зарбулмасалу мақолҳои шифоҳӣ истифода кардаанд, балки ҳуди онҳоро низ эҷод кардаанд.

Адабиётшинос ва муҳаққиқи маъруфи таърихи адабиёт ва маданияти тоҷик И.С. Брагинский дар таҳқиқоти худ оид ба таҳқиқи назми хаттии тоҷик (асрҳои IX-XI) тараққиёт ва шукуфоии назми тоҷикро муқаррар намуда, муайян менамояд, ки пайдоиши ин назм, эҷодиёти даҳанакии халқӣ буд. Зарбулмасалҳои халқӣ дар мероси назми асосгузори назми классики тоҷик Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ васеъ ифода ёфтаанд.

И.С. Брагинский қайд мекунад, ки «Дар ашъори А. Рӯдакӣ гунаҳои зиёди мақолу зарбулмасалҳои мардумӣ на як бору ду бор вомехӯранд» [18, с. 252-263].

Дар хусуси саҳми устод Рӯдакӣ дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ профессор Ш. Ҳусейнзода чунин ибрози ақида намудааст: «Панду ҳикматҳои хирадмандонаи Рӯдакӣ на танҳо ба омӯзиши ҳамаҷаҳади фалсафа ва адабиёт асос ёфтаанд: аз ҳама муҳим он аст, ки дар онҳо беҳтарин донишу тафаккури халқи тоҷик ва моҳияти ҷаҳонбинии онҳо ифода ёфтааст. Аз ин рӯ, бархе аз ин пандҳои хирадмандонаи шоир ба ҳикмати мардумӣ табдил ёфта, дар ҳолатҳои мухталифи зиндагӣ мавриди истифода қарор мегиранд. Ҳамин тавр, Рӯдакӣ ҳарчанд зарбулмасалу мақолҳои халқиро ба қор бурда бошад ҳам, онҳоро пурра ба мардум тавассути эҷодиёти худ баргардонд ва яке аз созандагони зарбулмасал гардида, ба рушди минбаъдаи зарбулмасалу мақолҳо мусоидат намуд» [109, с. 86].

Зарбулмасалу мақолҳои халқӣ дар эҷодиёти шоирони бузурги классик – Фирдавсӣ, Саъдӣ, Носири Хисрав, Ҳофиз, Ҷомӣ, Биноӣ ва ғайра мавқеи калонро ишғол мекунанд.

Х. Корогли алоқаи фолклорро бо назми хаттӣ ба назар гирифта, қомилан дуруст қайд мекунад: «Шеърқунонии зарбулмасалу мақол қайҳо ба ҳукми анъана даромадааст» [45, с. 30]. Бо мулоҳизаҳои зерини Х. Корогли розӣ нашудан мумкин нест: «Дар эҷоди зарбулмасалу мақолҳо, воқеан, шоир ё халқ афзалият дорад. Муҳим он аст, ки бисёре аз зарбулмасалу мақолҳои мардумӣ, ки осори равшани қорқарди шоиронаро нишон медиҳанд, дар байни мардум мисли дигар мувозинатҳои фолклорӣ вучуд доранд» [45, с. 30].

Дар пажӯҳишҳои И.С. Брагинский, Р. Амонов, Б. Тилавов, М. Фазилов, В. Асрорӣ ва дигарон робитаҳои фолклор ва адабиёт бо дараҷаҳои мухталиф ва ҷиҳатҳои гуногун баррасӣ мешаванд.

Асари Б. Тилавов [97, с. 657-663], махсусан, ба масъалаҳои нақши адабиёт дар инкишофи паремияҳои тоҷик бахшида шуда, дар он роҳҳои равобити адабиёт ва паремияҳо баррасӣ гардидаанд, ки ин аз васеъ паҳн намудани

афоризмҳои китобӣ, инчунин, паҳн шудани зарбулмасалҳои халқӣ дар коркарди адабӣ шаҳодат медиҳад. Дар ҳуди ҳамин асар хусусиятҳо ва тафовутҳои асосии зарбулмасалҳои китобӣ ва зарбулмасалҳои халқӣ муқаррар карда шудаанд.

Масъалаҳои муносибати зарбулмасалу мақол ва мақолҳои китобиро М.Ф. Фозилов баррасӣ кардааст. Вай сохти афоризмҳои тоҷикию форсиро таҳқиқ намуда, намудҳо ва гурӯҳҳои алоҳидаро ҷудо карда, шабеҳ будани онҳоро аз ҷиҳати шакл ва мазмун бо зарбулмасалҳои халқӣ қайд мекунад [137, с. 65].

Я.И. Калонтаров дар асари худ «Ҳикмати се миллат. Панду ҳикмати се халқ» масъалаҳои сохти забонӣ, хусусиятҳои услубӣ ва сохти луғавӣ-семантикии паремияҳоро муқоиса намуда, инчунин, пайдоиш ва иқтибос гирифтани онҳоро аз тарафи як қавм муайян мекунад, ки «дарачаи мувофиқати забони тоҷикӣ, паремияҳои узбекӣ ва тоҷикӣ аз ҷиҳати таркиби луғавӣ, сохт, образнокӣ фарқ мекунанд. Нуқтаҳои қутбӣ дар ин маврид, аз як тараф, тасодуфҳои мутлақ ва аз ҷиҳати таркиб ва сохтори луғавии мухталиф, аз тарафи дигар шабоҳатҳои маъноӣ мебошанд» [38, с. 12]

Хизмати бузурги М. Фозиловро дар таълиф ва нашри аввалин луғати сечилдаи зарбулмасалу мақол, ба истилоҳ «таборҳои халқии тоҷик» қайд кардан лозим аст. Муаллиф моҳияти зарбулмасалу мақол, муносибат ва тафовути онҳо, таърих, сарчашмаҳо ва роҳҳои пайдоиш, муайян намудани ҳудуди онҳо, сабабҳои ба зарбулмасал табдил ёфтани абёти пуртаъсири классикони адабиёти тоҷику форсро баррасӣ намудааст.

Ба асарҳои бебаҳои Б.Тилавов «Поэтикаи зарбулмасалу мақолҳои тоҷик» (1963), «Репертуари зарбулмасали имрӯзаи халқи тоҷик» (1975), «Таҷрибаи таҳлили миқдори фолклори тоҷик» (1989) ва дигарон низ тавачҷуҳ бояд кард, ки дар он муаллиф паҳлуҳои гуногуни мушкилоти паремиологияи тоҷикро муфассал баррасӣ намудаанд.

Кори диссертатсионии Ф.М. Турсуновро дар мавзӯи «Таҳлили луғавӣ-маъноии зарбулмасалу мақолҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва русӣ: дар асоси осори Фазлиддин Муҳаммадиев» (1999) низ бояд қайд кард. Дар диссертатсияи

мазкур [101] масъалаҳои умумии мувофиқати зарбулмасалҳо, фарқи байни паремияҳо аз воҳидҳои фразеологӣ, муносибати байни мафҳумҳои зарбулмасал ва мақол, шартҳои асосии тарҷумай паремияҳо аз як забон ба забони дигар, таърихи омӯхтани мукотибаи паремияҳои форсӣ (тоҷикӣ) ва тоҷикӣ, инчунин, таърихи тарҷумай асарҳои Ф. Муҳаммадиев ба забони русӣ мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор гирифтаанд.

Забоншинос Ф.М. Турсунов дар кори таҳқиқотии ҷавоб таснифи тематикӣ таркиби луғавӣ зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва муодилҳои онҳоро дар забони русӣ, инчунин, таҳлили воситаҳои экспрессивӣ луғавӣ семантикӣ зарбулмасалу мақолҳои тоҷикиро анҷом дода, зарбулмасалҳои тоҷикиро ба забони русӣ вобаста ба мазмун ва сохтор муқоиса намудааст. Ба андешаи ӯ, таҳқиқи муқоисавӣ қабатҳои луғавӣ маъноӣ зарбулмасал, ҳатто аз рӯйи маводди эҷодиёти нависанда имкон медиҳад, ки қолабҳои умумӣ ва хоси ду забони ба ҳам хеш ва ё бегона ошкор карда шавад. Ӯ ҳамчунин қайд мекунад, ки ҳангоми таҳлили асарҳои тарҷумашудаи яке аз адибони бузурги тоҷик Ф.Муҳаммадиев маълум гардид, ки зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва русӣ аз ҷиҳати сохтор якхела буда, бо назардошти ҷанбаи луғавӣ ва маъноӣ онҳо ҳувияти фарҳангии воқеият ва низоми забонӣ халқ-соҳибони ин забонро ташкил медиҳад.

В.П. Фелитсина зарбулмасалу мақолҳо ба таркиби воҳидҳои фразеологӣ дохил намекунад. Ба андешаи ӯ, «зарбулмасал аз мақол ва ибораҳои рехта фарқ мекунад. Зарбулмасалҳо на муодили калима, балки муодили нақл мебошанд ва иборай ба итмомрасидаро бо маъноӣ бевоситааш тавсия мекунанд ва аз ҳамин сабаб ҳам онро иборай фразеологӣ намешуморанд. Шакли грамматикӣ ифодаи зарбулмасал онро ба масал наздик мекунад. Барои муқоиса кардани зарбулмасал бо масал мавҷуд будани фарқ дар таркиби онҳоро омӯхтан мумкин аст [105, с. 85].

Диссертатсияи А.Ш. Иқболов дар мавзӯи «Таҳлили луғавӣ-маъноӣ вижагиҳои зарбулмасал ва мақолҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ (дар асоси маводи «Маснавий маънавӣ»-и Ҷалолиддини Румӣ) ба таҳлили муқоисавӣ

зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва англисӣ бар пояи маводди асари «Маснави маънавӣ» -и Ҷалолиддини Румӣ равона гардидааст [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 10].

Дар диссертатсияи мазкур бори нахуст зарбулмасалҳо дар ашъори Ҷалолиддини Румӣ «Маснави маънавӣ» дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ ва мувозинати онҳо ба таври муқоисавӣ баррасӣ шуда, шабоҳат ва фарқияти онҳо дар ин забонҳо муқаррар гардидааст ва, ҳамчунин, хусусияти хоси онҳо муайян карда шуда, нақши ин воҳидҳои забонӣ дар матни бадеӣ муқаррар шудааст. Муаллиф қайд мекунад, ки ҳам зарбулмасалҳои англисӣ ва ҳам тоҷикӣ якранг буда, бо тобишҳои гуногуни маъноӣ фаро гирифта шудаанд. Аз ин рӯ, шарҳ додани маъноӣ онҳо хеле душвор аст. Муаллиф тасдиқ мекунад, ки зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ дорои фарҳанги беназиру бой ва сохторҳои гуногун мебошанд. Дар забони тоҷикӣ зарбулмасалу мақолҳо мисли оина симои миллӣ, забон, анъана, расму оин, давраҳои барҷастаи таърих ва андешаҳои инсондӯстии мардуми моро инъикос кардаанд.

Муҳаққиқи дигар Мирзоева З.Д. дар диссертатсияи худ таҳти унвони «мафҳуми «нон/хлеб» дар забонҳои русӣ ва тоҷикӣ» масъалаи паремияҳои забони тоҷикӣ ва русиро таҳқиқ намудааст. Дар яке аз бахшҳои боби дуюми диссертатсия бо унвони «Таъсири мафҳуми «нон/хлеб» дар паремиология ва фразеологияи забонҳои русӣ ва тоҷикӣ» ӯ 280 воҳидҳои паремиологӣ ва фразеологиро бо мафҳуми «нон/хлеб» (143 – русӣ, 137 – тоҷикӣ) таҳлил намудааст. Пас аз таҳлили зарбулмасалу мақол ва воҳидҳои фразеологӣ ӯ ба хулосае омадааст, ки ҳувият як падидаи таърихӣ пешакӣ муайяншуда буда, дар тӯли давраҳои муҳимми таърихӣ тақрибан як хел боқӣ мемонад. Ҳувият дар рафти шиносӣ бо фарҳанги инфиродӣ чӯзӣ таркибии сохтори равонии инсон мегардад. Ҳар як фард тафаккури халқи худро танҳо баъди аз худ кардани забони миллии худ меомӯзад.

Муаллиф қайд мекунад, ки барои дар асоси зарбулмасалҳо ташаккул додани тасвири ҷаҳон вазифаи асосӣ муайян намудани мафҳумҳои асосӣ, яъне захираҳои асосӣ ва муҳимтарин унсурҳои маданият мебошад. Ин тақсимооти

мафҳум ба омили аҳаммият асос ёфтааст, зеро на ҳама ашё ва падидаҳои воқеият ва ҳастии инсонӣ сазовори тамғаи фарҳангӣ мебошанд, яъне дар матнҳои фарҳангӣ мақоми рамзӣ пайдо карда метавонанд. Азбаски воҳидҳои паремиологӣ як қабати дурахшони фарҳангии тасвири забонии ҷаҳон мебошанд, тавсиф ва таҳлили лингвокултурологии паремияҳои забонҳои русӣ ва тоҷикӣ бо ҷузъи «хлеб/нон» имкон медиҳад, ки аломатҳои рамзӣ ва аксиологиро муайян кунем. Мафҳуми «хлеб/нон» ҳамчун ҷузъи тасвири забонии ҷаҳон тамоми мувофиқатҳо, ақидаҳо, равиҳо, мафҳумҳо, қолабҳо, арзёбиҳоеро ифода мекунад, ки дорои хусусиятҳои ҷаҳонбинии миллӣ мебошанд.

Муҳаққиқ мафҳуми фарҳангии ғизоро ҳамчун маҷмуи ғояҳои стереотипии аз ҷиҳати фарҳангӣ шартшуда дар бораи аломат ва хусусиятҳои маҳсулоти хӯрокворӣ, ки барои маданият ҳамчун манбаи фаҳмиши инсон дар бораи ҷаҳон амал мекунад ва илова бар хосиятҳои табиии худ, маъноҳои аз ҷиҳати функционалӣ муҳимро шарҳ медиҳад [60, с. 91].

Ҳамин тариқ, зарбулмасалҳо як навъи махсуси паремияҳо буда, ойинаи фарҳанги мардум мебошанд. Бояд гуфт, ки тайи ду даҳсолаи охир дар забоншиносии тоҷик дар соҳаи паремиология, баҳусус, дар соҳаи омӯзиши муқоисавии воҳидҳои луғавӣ пажӯҳишҳои шоистаи зиёде ба вучуд омадаанд.

1.2. Оид ба мафҳуми «паремия» дар забони куриёӣ

Захираи паремиологии ҳар як забон сарчашма ва интиқолдиҳандаи иттилооти миллӣ-фарҳангӣ буда, арзиш ва моделҳои маъноии ҷаҳонро ба таври равшан ё возеҳ инъикос намуда, диди вижаеро дар бар мегирад, ки хусусиятҳои дарки арзишҳои ҳаётӣ, таҷрибаи таърихӣ ва хотираи халқро гирдоварӣ мекунад. Зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ воқеаҳои таърихӣ, ёдгориҳои маданияти моддӣ ва амсоли инҳоро инъикос мекунад, ки дар таъриху фарҳанги ин халқ ҷой дошта, то ба имрӯз мавҷуд будаанд.

Омӯзиши зарбулмасалҳо дар Куриё тавачҷуҳи зиёд дорад ва дар даҳсолаҳои охир дар соҳаи паремиология таҳқиқоти пуршиддат ба роҳ монда

шудааст, ки афзоиши шумораи нашрияҳо, рисолаҳо ва монографияҳои махсус аз ин шаҳодат медиҳад. Шавқу ҳаваси мардуми куриёро бо он маънидод кардан мумкин аст, ки паремияҳо ганчинаю сарвати муҳимми ҳар як забон мебошанд, дар онҳо таҷрибаи чандинасраи ғаъолияти меҳнатӣ ва маънавии халқ, таърих, арзишҳои ахлоқӣ, эътиқоди динии онҳо нигоҳ дошта мешавад.

Паремияҳои забони куриёро бо ҷузъи фитонимҳо дар муқоиса бо забонҳои русӣ ва чинӣ муҳаққиқ Нан Янхуа дар диссертатсияи худ таҳти унвони «Тавсифи лингвофарҳангии зарбулмасалҳои русӣ бо ҷузъи фитонимӣ дар заминаи забонҳои чинӣ ва куриёӣ» баррасӣ намуда, ба хулосае омадааст, ки «дар забонҳои русӣ, чинӣ ва куриёӣ зарбулмасалу мақол на танҳо ифодаҳои маъмуле мебошад, ки хусусиятҳои ибратбахшу пандомез доранд, балки ҷузъи тасвири забонии ҷаҳон маҳсуб ёфта, муносибатҳои фарҳангӣ ва урфу одат, тасаввурот роҷеъ ба тарҷеҳи миллӣ нисбат ба хӯроки ва вижагиҳои хусусияти миллиро баён мекунанд» [65, с. 20]. Дар воқеъ, паремияҳо на танҳо ифодагари хусусиятҳои панду ахлоқӣ ва суҳанҳои ҳикматомез мебошанд, балки дар онҳо хувияти миллӣ ва анъанаву урфу одати мардум низ таҷассум ёфтаанд, аз ин рӯ, дар раванди таҳқиқи тасвири ҷаҳон ва тасвири забонии ҷаҳони соҳибони забонҳои мухталиф паремияҳо ҳамчун объекти таҳқиқ муайян мешаванд. Онҳо яке аз воситаҳои асосии дастрасӣ ба шуури инсон ба ҳисоб мераванд.

Ақидаи онро, ки тавассути таҳқиқи паремияҳо урфу одат, расму оин, тарзи зиндагии мардум ва нигоҳи онҳо ба зиндагӣ омӯхта мешавад, муҳаққиқ Т.А. Шеховтсова низ иброз намудааст. Роҷеъ ба ин масъала ӯ чунин қайд менамояд, ки «Бо ёрии паремияҳо қолабҳои асосии шуури миллӣ барқарор карда мешаванд. Паремияҳо ба мо имкон медиҳанд, ки хусусиятҳои ҳаёти ҳаррӯза, анъанаҳо ва фарқиятҳои муносибатҳои байни одамони фарҳанги муайянро амиқтар омӯзем. Зарбулмасалу мақол чун василаи нигоҳдошт ва интиқоли фарҳанг барои илми муосир тавачҷуҳи хоса дорад» [119, с. 126].

Дар паремиология байни навъҳои гуногуни изҳорот фарқияти дақиқ вучуд надорад. Ибораи «паремия» маъмулан ба тарзи тафовутнашуда

истифода мешавад, пас аз он тақсимооти паремия вучуд надорад ва ҳамчун номи умумии жанри алоҳидаи фолклор истифода мешавад [163, с. 9].

Дар забони куриёӣ миёни навъҳои панду ҳикмат ва зарбулмасалҳо, махсусан, зарбулмасалу мақол тафовути аниқ ба назар намерасад. «Ибораи «зарбулмасалу мақол», маъмулан, аз ҳам чудонопазиранд, яъне онҳо бидуни чудо кардани зарбулмасал аз мақол корбаст мешаванд ва ифодагари номи умумии жанри алоҳидаи фолклор мебошанд» [28, с. 9]. Зарбулмасал, мақол ва масалҳо бо истилоҳи ягонаи «пандҳои мақолӣ» ё «паремия» ифода карда мешаванд. Дар даврони пеш барои ифода намудани зарбулмасалу мақолҳо истилоҳоти мураккабе корбаст мешуданд, ки бо вожаи *속담* [soktam] муродиф буда, дар забони куриёӣ барои ифода намудани мафҳуми «зарбулмасалу мақол» корбаст мешаванд: *옛말* [yesmal] – зарбулмасали кӯҳна, *상말* (常-) [sangmal (sang-)] – вулгаризм (калима ё ибораи дағали дар забони адабӣ истифодашуда), *상담* [sangdam] – маслиҳат, *격담* [gyeogdam] – афоризм, *이언* [ieon] – калимаҳои маҷозӣ, зарбулмасал, *격언* [kyeogeon] – зарбулмасал; панди хирадмандона, *경구* [gyeong-gu] – ҳикмат, панд, *금언* [geum-eon] – зарбулмасал, ибораи ибратбахш, *속언* [sog-eon] – калимаи дағал, зарбулмасал, *서언* [seoeon] – зарбулмасалу мақоли ғарбӣ, *이어* (俚語) [ieo] – жаргон, масал, *속어* [sog-eo] – ифодаи гуфтугӯӣ, сленг, масал, *속설* (俗說) [sogseol] – эътиқоди мардумӣ, сухани маъмул, *비언* (鄙諺) [bieon] – жаргон, масал, *고담* (古談) [godam] – афсона, ривояти қадима. Бештари калимаву ифодаҳои ғавқуззикр аз забони чинӣ иқтибос гардидаанд.

Имрӯзҳо дар паремиологияи муосири куриёӣ се истилоҳи аслии чинӣ асосан корбаст мешаванд: *속담* [soktam] ва *격언* [kyeogeon] *대언* [dàeon].

Ҳарчанд аксар вақт ин гуна истилоҳот аз чиҳати маъно омехта мешаванд. Дар мавриди истилоҳоти *격언 [kyeogeon]* ва *대언 [dàeon]* бошад, онҳо ҳамчун «зарбулмасал» тарҷума шудаанд. Истилоҳи *관용어 [kwan-yongeo]* низ вучуд дорад, ки маънояш «идиома» ё «изҳорот» мебошад.

Ҳамин тавр, дар забони куриёӣ барои ифодаи зарбулмасалу мақолҳо, аслан, истилоҳи «паремия» истифода мешавад. Тавассути паремияҳо қолабҳои асосии шуури миллӣ барқарор карда мешаванд ва таҳқиқи онҳо барои омӯзиши амиқтари хусусиятҳои ҳаёти ҳаррӯза, анъанаҳо ва фарқиятҳо дар муносибатҳои байни одамони фарҳанги муайян имкони мусоид фароҳам меоранд. Паремияҳо чун василаи ҳифз ва интиқоли низоми фарҳангӣ барои илми муосир таваччуҳи хоса дорад.

Ҳамчунин, омӯзиши зарбулмасалҳо имкон медиҳад, ки аввалан, чузби маъноҳои фарҳангӣ муайян карда шавад ва дуҷум, дарки маърифатӣ ба, механизмҳои ташаккули стереотипҳои муҳимтарини маданӣ ба назар гирифта шавад.

Воҳидҳои паремиологӣ ҳамчун воситаи нигоҳдорӣ ва интиқоли таҷриба фаъолият намуда, як навъ банизомдарории ҷаҳонбинии этникӣ мебошад ва бо забони халқ ва бо чунин мафҳумҳо, ба мисли вариантҳои фарҳангии мафҳумҳои робитаи табиӣ пайдо мекунанд, ки пояҳои маърифатии ҷомеа, яъне тасвири забони миллии ҷаҳонро ташкил медиҳанд.

Ба паремияҳо ҷудошавӣ, пуррагӣ ва мукаммалии ҳукми онҳо хос аст. Тамоми зарбулмасалҳо ба мақолҳои дорои ангезаи маҷозии маънои умумӣ дахл доранд, масалан: 1. “*호랑이도 제말하면 온다 [horangido jemalhamyeon onda]*” [166, с. 955] – айнан: «палангро ба ёд овар, вай меояд», яъне, агар дар вақти сӯҳбат каси ёдоваришуда тасодуфан омада монад, чунин мегӯянд; 2. “*한 귀로 들고 한 귀로 흘린다 [han kwiro teutko han kwiro heullinda]*” [166, с. 928]. – айнан: «бо як гӯшаш мешунавад ва бо гӯши дигараш мепартояд», яъне, ин

зарбулмасал нисбати шахсе гуфта мешавад, ки ба гуфтаҳои шахси дигар аҳаммият надода, онҳоро зуд фаромӯш мекунад; 3. “**남의 떡이 커 보인다** [namui tteogi keo poinda]” [166, с. 171] – **айнан**: «санбӯсаи биринҷии дигар кас калон ба назар мерасад» – «токи каси дигар ба назар калон менамояд», яъне, он чизе ки аз каси дигар аст, ҳамеша беҳтар аз они худ менамояд.

Қайд кардан ба маврид аст, ки дар забоншиносии куриёӣ дар раванди таҳқиқи паремияҳо яке аз масъалаҳои баҳсталаб ҷудо намудани онҳо аз воҳидҳои фразеологӣ мебошад. Роҷеъ ба ин мавзӯ фикру ақидаи забоншиносон гуногун буда, як қатор забоншиносон миёни онҳо тафовут муайян намекунанд, баъзе аз забоншиносон бошанд, бар он ақидаанд, ки миёни паремияҳо ва воҳидҳои фразеологӣ фарқи калон ба назар мерасад.

Масалан, мувофиқи андешаи забоншиносии куриёӣ Ли Сан-ок монандӣ ва тафовут миёни воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалҳо дар маънои умумӣ ва корбасти онҳо дар нутқ зоҳир меёбад. Ё қайд менамояд, ки воҳидҳои фразеологӣ ва паремияҳо ифодаҳои дорои маънои умумӣ буда, дар як ҷомеаи забонӣ васеъ истифода мешаванд, вале тарзи корбурди мухталифдоранд [163, с. 3], яъне ҳам воҳидҳои фразеологӣ ва ҳам зарбулмасалҳо вазифаи муоширатӣ, унвонӣ ва маърифатиро иҷро мекунанд, аммо мавқеъ ва тарзи истифодаи онҳо дар нутқ гуногун мебошад.

Ҳамчунин, Ли Сан-ок аломатҳои махсуси воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалу мақолҳоро муқаррар намудааст. Бинобар ақидаи ӯ, «воҳидҳои фразеологӣ ифодаҳои устувор буда, маъноҳои зеринро доро мебошанд: 1) маънои муттаҳида; 2) маънои маҷозӣ; 3) маънои истиоравӣ. Зарбулмасал бошад, маънии ибратбахш, истеҳзоомез ё кинояомез дорад» [163, с. 3].

Мувофиқи ақидаи забоншинос Мун Кумхён зарбулмасал ифодаи устувори образнок буда, шакли ҷумла дорад. Одатан, бо шаклҳои дастурии *이러하다 / -고 하다* ба итмом мерасад. Сохтори маъноии зарбулмасал мундариҷаи он махсуб меёбад, ки вобаста ба контекст маънои прагматикӣ

дошта метавонад. Масалан, зарбулмасали **등잔밑이 어둡다**-ро ба таври гуногун маънидод кардан мумкин аст: «1) аз ҳама чиз беҳабар будан; 2) ба гап кор осон; 3) гузаштаре ба хотир овардан; 4) бо нафароне, ки шуморо иҳота намудаанд, эҳтиёткор будан зарур аст. Воҳидҳои фразеологӣ бошанд, шакли ибораро доро буда, дар ҷумла ба осонӣ ворид карда мешаванд ва маънои хоси худро доранд» [152, с. 33-35].

Забоншиноси дигари куриёӣ Им Чи РёнҒ тавофут миёни зарбулмасалу мақол ва воҳидҳои фразеологиро дар маънои онҳо муайян намудааст. Ў ибраз мекорад, ки «маънои унсурҳои воҳидҳои фразеологӣ ҷунон пинҳонанд, ки дарки онҳо бениҳоят душвор аст, аммо маънои ниҳонии зарбулмасал, гарчанде ки маънои маҷозӣ дошта бошад ҳам, фаҳмиданаш на он қадар душвор аст» [165, с. 197]. Ў, ҳамчунин, меафзояд, ки «воҳидҳои фразеологӣ андешаҳои фардиро баён мекунанд, нутқро фасеҳ, зебо ва образнок мегардонанд, дар ҳоле ки зарбулмасал андешаи як гурӯҳи муайян ва ё тамоми соҳибони забонро ифода мекунад» [165, с. 197].

Забоншинос Чу КюнҒ Хи бошад, фарқият миёни зарбулмасалу воҳидҳои фразеологиро ҳам дар таркиб ва ҳам дар маънои онҳо муқаррар кардааст. Забоншиноси мазкур хусусиятҳои соҳти зарбулмасалро ба таври зайл пешниҳод намудааст [168]:

1) “ба зарбулмасалу мақолҳо муҳтасарӣ ва муъҷазӣ хос мебошад: **거짓말도 방편** – айнан: дурӯғ гуфтан ҳам мувофиқи мақсад аст, яъне дурӯғи маслиҳатомез беҳ зи рости ғамангез;

2) зарбулмасалҳо бештар дар шакли ҷумла, на ибора корбаст мешаванд **범의 굴에 들어가야 범을 잡는다** – айнан: барои сайд кардани паланг ба ғор даромадан лозим аст, яъне то ранҷ набарӣ, ганҷ муяссар намешавад;

3) ба зарбулмасалу мақолҳо мавҷудияти шакли устувор хос буда, ҷойи унсурҳои онҳо иваз намешаванд: **소 잃고 외양간 고친다** – айнан: пас аз

рафтани асп дари анборро маҳкам кунед, яъне рӯзе, ки гузаштааст, аз он ёд макун, зеро оби рехтаро дигар бардошта намешавад;

4) дар зарбулмасалҳо бештар муқоисаи ду мафҳум ва ё ду падида ба назар мерасад, аз ин рӯ, баъзеи онҳо бо ибораи **듯하다**– ба мисли ба охир мерасанд: **같다(부귀는 뜬구름과 같다**– **айнан:** сарват ва ашроф мисли абрҳои шинокунандаанд» [168].

Вижагиҳои маъноии зарбулмасалу мақолҳо:

1) дар зарбулмасалу мақолҳо ҳикмати халқ дар шакли истиора таҷассум меёбад, ки аз воқеияти ҳаёти соҳибзабонон сарчашма гирифтааст: **싼게 비지떡이다** – **айнан:** моли арзон ба мисли токи бесифат аст, яъне арзон бе иллат нест, гарон бе ҳикमत;

2) зарбулмасалу мақол барои маслиҳат додан ва насиҳат кардан қорбурд мешаванд: **제 못할 일을 남을 하라고 하지 말라** – **айнан:** он чизеро, ки барои худ намехоҳӣ, ба дигарон бор накун, яъне он чизе, ки ба худат хуш нест, ба дигарон равон набин.

Хусусиятҳои сохтори воҳидҳои фразеологӣ: 1) Воҳидҳои фразеологӣ шакли ибора ё ҷумлаи хабарӣ доранд: **입이 무겁다** – **айнан:** даҳони вазнин, яъне шахсе, ки сирӣ дигаронро нигоҳ дошта метавонад.

Вижагиҳои маъноии воҳидҳои фразеологӣ:

1) асолати беназири маданият ва рӯзгори мардумро таҷассум менамоянд: **미역국을 먹다** – **айнан:** дар коре ноком шудан.

2) дар ҷанбаи маҷозии онҳо ҳаёт, муносибатҳои инсонӣ, ҳислат, зеҳн, рӯҳияи шахсро ифода мекунанд: **머리에 서리가 앉다** – **айнан:** дар сари кас шабнам пайдо шудан, яъне мӯйи сар сафед шудан, пир шудан.

Ҳамин тавр, воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалу мақолҳо навъҳои ибораҳои устувор буда, бо вижагиҳои сохторӣ, маъноӣ ва вазифавӣ аз

хамдигар фарқ мекунад. Илова бар ин, воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалҳо захираи миллии забони қурӣӣ маҳсуб ёфта, ҳавзаи инъикос, ҳифз ва ифодаи арзишҳои фарҳангии мардумро ифода менамоянд. Вазифаи дигари муҳими воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалу мақол ҷамъоварӣ ва ҳифзи мероси фарҳангии халқ ба ҳисоб меравад, зеро бисёр воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалу мақолҳо хусусияти фарҳангии миллиро таҷассум менамоянд. Зарбулмасал бо воҳидҳои фразеологӣ аз рӯи аломатҳои гуногун алоқаманд буда, тафовут миёни зарбулмасалу мақолҳо ва воҳидҳои фразеологӣ дар сохтори нахви онҳо зоҳир меёбад.

Ҳамин тавр, бояд гуфт, ки зарбулмасалҳо шакли ҷумла дошта, барои ифодаи дастури маслиҳат, панду насиҳат, тамасхури киноя ва ғайра истифода мешаванд.

Дар айни замон вазъият бо сабаби зиёд шудани тавачҷуҳ ба таҳқиқоти дорои хусусияти лингвокултурологӣ ва этнолингвистӣ хеле тағйир ёфтааст. Ба масъалаҳои гуногуни лингвистӣ ва лингвокултурологии фразеология ва паремиологияи забонҳои қурӣӣ бахшидашуда асарҳои зиёде ба таърифи расидаанд. Ин пажӯҳишҳои илмии забоншиносони қурӣӣ ба мисли Пак Ёнгсун, Сим Теги, Пак Ёнгжунг мебошанд. Онҳо хусусиятҳои воҳидҳои паремиологии забони қурӣиро ошкор мекунад. Хусусиятҳои таркибии зарбулмасалро таҳлил намуда, чунин бармеояд, ки дар забони қурӣӣ дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳо се навъи шаклбандӣ муайян шудааст:

- зарбулмасалҳои, ки аз такрори як ҳичо сохта шудаанд;
- зарбулмасалҳои, ки аз муносибати байни калимаҳо сохта шудаанд;
- зарбулмасалҳои, ки ҳардуи ин хусусиятҳоро дар бар мегиранд.

Масъалаи сарчашмаҳои воҳидҳои паремиологии қурӣӣ сазовори тавачҷуҳи маҳсус аст. Сарчашмаи зарбулмасал метавонад матнҳои фолклорӣ, афсонаҳо, латифаҳо бошад.

Яке аз роҳҳои омӯзиши тасвири забони ҷаҳон дар марҳилаи ҳозира омӯзиши зарбулмасалҳои хоси ин ё он забон мебошад. Аҳамияти ин навъи

таҳқиқот дар хусусияти миллӣ-фарҳангии ин шаклҳои забонӣ ва ифодаи онҳост.

Аз ин лиҳоз, таҳлили воҳидҳои паремиологии куриёӣ ҳам аз нуқтаи назари ҳуди забоншиносӣ ва ҳам аз нуқтаи назари илми лингвокултурологияи ҳаммарз бо забоншиносӣ мувофиқ ба назар мерасад, зеро хусусиятҳои умумибашарӣ ва миллӣ-фарҳангии воҳидҳои паремиологӣ дар тасвири концептуалии ҷаҳон ба ҳам таъсир мерасонанд.

Паремияҳо дар ҳоли ҳозир ҳамчун манбаи на танҳо иттилооти забонӣ, балки этнофарҳангӣ низ ба ҳисоб мераванд. Ин комилан табиист, зеро дар зарбулмасалҳо меъёрҳои ахлоқ, ҳувияти халқ, руҳия ва хиради онҳо, муносибати онҳо ба одамон ва вазъиятҳои гуногуни ҳаёт инъикос ёфтаанд.

1.3. Тасвири паремиологии ҷаҳон ҳамчун ҷузъи тасвири забонии ҷаҳон

Паремия ҳамчун воҳиди асосии тасвири паремиологии ҷаҳон маҳсуб меёбад, ки ба омӯхтани мафҳумҳои хоси як халқ мусоидат намуда, инчунин, дар дарки тафаккури одамон заминаи муҳим ба шумор меравад.

Тасвири паремиологии ҷаҳон соҳаҳои гуногуни фаъолияти инсонро инъикос намуда, натиҷаи коркарди тамоми ақидаҳо ва донишҳо дар бораи ҷаҳон дар анъанаҳои забоншиносӣ мебошад. Дар истилоҳҳои сохторӣ ва дастурӣ паремияҳо ҷумлаҳои ба ҳисоб мераванд, ки дорои тафаккур, ҳукми мукамал мебошанд. Ин ақидаро гуфтаҳои зерини Г.Л. Пермяков тасдиқ менамоянд: «зарбулмасал ин ҳикматест, ки аз ҷиҳати дастурӣ мукамал (шакли ҷумла дорад) буда, маънои умумии он тобиши маҷозӣ дорад ва он тафсири фарохро талаб мекунад» [74, с. 150].

Тасвири паремиологии ҷаҳон як ҷузъи тағйирнопазири тасвири забонии ҷаҳон буда, иттилооти умумишудаи аз ҷиҳати фарҳангӣ муҳим ва ақидаҳои маъмулии одамонро дар бораи ҷаҳон, дар бораи ҳувияти одамон инъикос мекунад.

Паремияҳо дар бораи тасвири муқаррарии вазъияти маъмулӣ маълумот медиҳанд. Тасвири паремиологии ҷаҳон дар натиҷаи дарки бевоситаи олам ташаккул меёбад. Он аз ҷиҳати мазмуни худ ва аз сатҳи донише вобаста мебошад, ки дар марҳилаи муайяни таърихӣ ба даст оварда шуда, аз ҷиҳати таърихӣ шартӣ аст.

Тасвири паремиологии ҷаҳон дар якрангии рафтори одамон дар ҳолатҳои маъмулӣ, дар тасаввуроти умумии одамон дар бораи воқеият, баёнот ва афкори умумӣ, дар муҳокимаҳо дар бораи воқеият пайдо мешавад.

Тасвири паремиологии ҷаҳон бо ҷаҳонбинӣ ва тасвири забонии ҷаҳон зич алоқаманд бошад ҳам, аз онҳо фарқ мекунад. Фарқи тасвири паремиологии ҷаҳон аз тасвири забонии ҷаҳон дар он аст, ки маҷмуи андешаҳои инсон дар бораи воқеият дар тасвири забонии ҷаҳон ва баҳодиҳии инсон ба воқеият дар тасвири паремиологии ҷаҳон зоҳир мегардад.

Ҳамин тавр, тасвири паремиологии ҷаҳон дониши пурмазмун буда, натиҷаи шиноخت аст, дар ҳоле ки ҷаҳонбинӣ усули шинохти муайянро муқаррар мекунад ё ба низоми усулҳои шинохти олам ишора мекунад.

Тасвири паремиологии ҷаҳон ҳамчун як қолиби аксиологии ҷаҳон аст. Дар тасвири паремиологии ҷаҳон ду намуди арзёбӣ: ахлоқӣ ва собитшуда, ки бо миқёси арзишҳои мавҷудбудаи ҳар як фарҳанги забон алоқаманданд, инчунин афзалиятҳо аз рӯи мувофиқати амалӣ бартарӣ доранд. Баҳо дар тасвири паремиологии ҷаҳон мавқеи махсусро ишғол намуда, воситаи асосии ифодаи муносибатҳои арзишии халқҳо дар соҳаи маданияти моддӣ ва маънавӣ мебошад. Дар тасвири паремиологии ҷаҳон тамоми тасвири забонии ҷаҳони як ҷомеаи муайяни забонӣ ба намунаи олий табдил меёбад, ки мувофиқати амалҳои муайянро ба миқёси қабулшудаи арзишҳо дар назар дорад.

Ҳамин тариқ, тасвири паремиологии ҷаҳон ҷузъи тағйирнопазири тасвири забонии ҷаҳон мебошад. Тасвири паремиологии ҷаҳон тасвири ҷаҳонест, ки дар асоси ҷаҳонбинии ҳам миллат ва ҳам ҳар як шахси алоҳида ташаккул меёбад, ба ибораи дигар, ин назари умумии эътирофшудаи ҷаҳон аз тарафи инсон дар натиҷаи фаъолияти маънавии ӯ мебошад.

Тасвири паремиологии ҷаҳон дар шуури миллӣ ба вучуд омада, таърихан шарт буда, донишҳои пурмазмуни концептуалии воқеият, инчунин, маҷмуи қолабҳои равшанро дар бар мегирад.

Хулоса, тайи ду даҳсолаи охир дар забоншиносии тоҷик дар соҳаи паремиология, баҳусус, дар соҳаи омӯзиши муқоисавии воҳидҳои луғавӣ даҳҳо ва пажӯҳишҳои шоиста ба миён омадаанд.

Забон танҳо ҳамчун воситаи ифшоии мазмуни маърифатие амал мекунад, ки инсон дар ҷараёни ҳаёт эҷод мекунад. Ҳамин тариқ, муҳаққиқон бар ин назаранд, ки забон шакли азхудкунии ҷаҳон, на шакли олами махсус мебошад.

Бо вучуди он ки ҳамаи халқҳои иштироккунандаи равшанди ҷаҳонии таърихӣ ба сарзаминҳои гуногун мераванд ва тарзи зиндагии гуногун доранд, онҳо дар шароитҳои гуногун, зиндагии муваққатӣ ва аз ҳамдигар фарқкунанда ба воя мерасанд. Дар асоси ин арзишҳо барои ҳама халқҳо умумӣ (ҳаёт, нур, ҳона, оила, калом, ҳудо ва ғ.) буда, дар таносуби гуногун ҷойгир шудаанд ва симои миллиро ташкил медиҳад.

Забоншинос Рижова Т.И. хусусиятҳои забони миллиро меҳвари таҷрибаи иҷтимоӣ-таърихӣ як қавми муайян номида, чунин мешуморад, ки онҳо бо назардошти «аҳаммияти миллии арзишҳои маънавӣ, ахлоқӣ ва эстетикӣ назари хоси ҷаҳонро дар байни забони модарӣ ташкил медиҳанд, ки аз фарҳанги ин қавм тавлид шудааст» [80, с. 7].

Аммо омӯзиши хусусиятҳои миллӣ, хоҳ тасвири забонӣ бошад, хоҳ тасвири концептуалии ҷаҳон, бо баъзе душвориҳо алоқаманд аст. Ин пеш аз ҳама дар он аст, ки тасвири ҷаҳон бештар дар порчаҳо маълум аст. Шарҳи тасвири ҷаҳон дар ҷараёни муоширати шифоҳӣ ва ғайришифоҳии одамон дар ҳолатҳои гуногун сурат мегирад. Вобаста ба ин, одам онро ба таври кулӣ дарк карда наметавонад, ки ин то андозае муҳаққиқро аз имкони гирифтани тасаввури пурраи асолати он маҳрум месозад. Илова бар ин, дарки объективии ягонагии миллӣ бо чунин хусусияти тасвири ҷаҳон, монанди субъективии он маҳдуд аст.

Инчунин, ҳангоми таҳқиқи тасвири миллии ҷаҳон таърихи инкишофи ҳар ҷомеаеро ба назар гирифтани лозим аст, ки ба омӯзиши тасвири миллии ҷаҳон таъсир мерасонад, зеро ба ақидаи аксари муҳаққиқон он метавонад дар натиҷаи дигаргуниҳои фарҳангӣ ва ё дигаргуниҳои иҷтимоӣ иқтисодии ҷамъият, сабабҳои ҷуғрофӣ, таърихӣ ё дигар сабабҳо тағйир ёбад. Новобаста аз он, ки чунин тағйиротҳо дар тури чӣ қадар вақт ба амал омадаанд, натиҷаи онҳоро дарҳол муайян кардан мумкин нест. Барои ворид шудани ин тағйиротҳо ва ҷой гирифтани онҳо дар тасвири миллии ҷаҳон як вақти муайян лозим меояд.

Нихоят, шахсе, ки забони хоричиро меомӯзад, бевосита бо фарҳанги соҳибони ин забон дучор мешавад. Дар асоси тасвири ҷаҳони забони модарӣ, тасвири дуҷуми ҷаҳони забони омӯхташуда ташаккул дода мешавад. Чунин муносибат, бешубҳа, метавонад ба омӯзиши тасвири «беғона»-и ҷаҳон ҳалал расонад. Бинобар ин, муҳаққиқе, ки хусусиятҳои тасвири ҷаҳони як қавмро меомӯзад, бояд аз чунин душвориҳои огоҳ бошад ва дар фаъолияти худ онҳоро ба назар гирад.

Дар ҷаҳони муосир шахс мавқеи худро пайдо мекунад. Дар асоси мавқеи афзалияти омили инсонӣ, хусусиятҳои фардии он дар забоншиносии муосир ба баъзе ҷиҳатҳои дахлдори тасвири миллии забонии ҷаҳон дахл кардан лозим меояд. Ҳар як равиши нав дар забоншиносӣ ҳудуди мафҳуми тасвири забонии ҷаҳонро васеъ мекунад. Ҳар як қадами таърихи тафаккури забонӣ дар тағйири парадигмаҳои нақши муҳим дорад. Имрӯз дар забоншиносии Амрикову Аврупо тақсимооти таваҷҷуҳи муҳаққиқони забонро ба заминаҳои иҷтимоӣ нутқ ва як қисми сард шудани онро ба равиши анъанавӣ қайд мекунем, ки ин натиҷаи мантиқии рушди тафаккури забоншиносӣ мебошад.

Забоншиносӣ мисли дигар фанҳои наметавонад дар алоҳидагӣ аз дигар илмҳои рушд кунад. Мо пеш аз ин тамоюлҳои ҳозираи муттаҳид намудани фанҳои ба ҳам алоқаманд ва шӯҳрати рузафзуни «дониш дар ҷорроҳаи илмҳои»-ро қайд карда будем. Ин равиҳои илми муосир дар хоҳиши ташаккули ҷаҳонбинии ягона ифода ёфтаанд.

Паремияҳо ба таври шифоҳӣ интиқол дода мешаванд, аксаран мундариҷаи онҳо фикри сухангӯро инъикос мекунад. Барои он ки паремияҳо дар луғати забони миллӣ паҳн ва собит шаванд, «ибратнок будани онҳо» бояд аз ҷониби аксарият дастгирӣ карда шавад, ин аст, ки паремияҳоро «ҳикмати умумихалқӣ» меноманд.

Паремияҳо аз ҳолатҳои воқеӣ бармеоянд, аз ин рӯ, онҳо ҳам воқеияти ҳаёти одамон ва ҳам маҷмуи қолабҳоро дар бар мегиранд. Паремияҳо ва мақолҳо тасвири забонии ҷаҳони мардумро инъикос мекунанд, зеро онҳо дар шакли рамзи забон маълумотро оид ба таъриху фарҳанг дар бар мегиранд.

Дар даҳсолаи охир яке аз мушкилоти маъмултарин, масалан, дар забоншиносии тоҷикӣ ва куриёӣ масъалаи намоиши мафҳуми тасвири илмӣ ҷаҳон ва, бахусус, тасвири забонии ҷаҳон мебошад, ки яке аз масъалаҳои забоншиносии тоҷик ва куриёӣ маҳсуб меёбад. Ин мафҳумҳои бунёдӣ мебошанд, ки мавҷудият ва сифатҳои инсон, муносибати ӯро бо ҷаҳон инъикос мекунанд. Таҳқиқоти концептуалӣ шаклҳои ифодаи дониш дар бораи ҷаҳон ва роҳҳои татбиқи онҳоро дар забон меомӯзад. Низомии мафҳумҳо меҳвари тасвири забонии ҷаҳон мебошад.

1.4. Муносибати истилоҳоти «паремия», «зарбулмасал» ва «мақол» дар забоншиносӣ

Истилоҳи «паремия» аз забони юнонӣ гирифта шуда, ба мафҳумҳои зерин мувофиқат мекунад: «масал», «зарбулмасал», «мақол» ва ғ.

«Бо мафҳуми «паремия» бештари таҳқиқотчиён афоризмҳои халқӣ, бахусус, зарбулмасалу мақолро дохил менамоянд» [7, с. 107], ки дар баробари афоризмҳои ғайрихалқӣ як қабати нисбатан мустақили ибораҳои забониро ташкил медиҳанд, ки шартан бо воҳидҳои фразеологӣ пайваستاанд, зеро паремия ва афоризмҳо ба мисли воҳидҳои фразеологӣ вазифаи номинативиро иҷро мекунанд. Паремияҳо ба низомии робитаҳои синтагматикӣ-парадигматикии забон дохил мешаванд ва аз ин рӯ, муайян кардани мақоми забонии онҳо аҳаммияти аввалиндараҷа дорад.

Миёни вазифаҳои прагматикии паремияҳо забонишосон И.Ю. Моисеев ва Е.В. Чудин вазифаҳои зеринро ҷудо намудаанд: «1) вазифаи ҷалб намудани диққати шунаванда; 2) вазифаи таъкид кардани унсурҳои аз ҷиҳати коммуникативӣ муҳим; 3) вазифаи фишурдани маълумот» [174]. Дар воқеъ, паремияҳо дар нутқ бо мақсади ҷалби таваҷҷуҳи шунаванда бо баён намудани унсурҳои муҳимми коммуникативӣ қорбаст мешаванд. Дар паремияҳо хиради халқ, тафаккури миллӣ ва ҳодисаҳои ҳаёти мардум таҷассум ёфтааст ва бо ёрии онҳо муаллиф ё гуёнда метавонад ҳиссиёту эҳсосот, фикру ақида ва нигоҳи худро ба ягон падида ва ё ҳодиса мухтассаран баён намояд.

Муҳаққиқ Т.А. Шеховтсова ба таснифоти Г.Л. Пермякова таъя намуда, «вазифаҳои зарбулмасалу мақолҳоро ба аввалиндарача (умумизабонӣ) ва дуюмдарача (умумипаремиявӣ) ҷудо намудааст» [119, с. 128]. Вазифаҳои забонии аввалиндарачаи зарбулмасалу мақолҳо вазифаҳои муоширатӣ ва унвонии онҳо мебошанд. Ба вазифаҳои умумипаремиявӣ вазифаҳои дастурӣ (маслиҳатомез/танзимкунанда/таъсирбахш), созанда ва ё муштарак, арзёбикунанда ва пешгӯйикунанда дохил мешаванд.

Вазифаҳои дастурии паремияҳо дар он зоҳир меёбад, ки ин навъи воҳидҳои забонӣ дар нутқ барои ба шунаванда ва ё хонанда таъсир расонидан, ўро аз иҷрои қоре пешгирӣ намудан ва ё баръакс ба иҷрои қоре водор сохтан қорбаст мешаванд ва асосан суҳанҳои маслиҳатомезро ифода менамојанд.

Забоншинос Г.Л. Пермяков истилоҳи «паремия»-ро шарҳ дода, онро аз фразеологизмҳо ҷудо намудааст. Бинобар ақидаи ў, «зарбулмасалу мақолҳо ва воҳидҳои фразеологӣ дорои тобишҳои маҷозӣ буда, шакл ва сохтори онҳо аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Зарбулмасалҳо ҷумлаи мустақили пурраро ифода менамојанд» [72, с. 87].

Ба ақидаи вай, «паремия мафҳуми васеъ, мақоли халқест, ки дар шакли ҷумла (масалан, мақол, зарбулмасал) ифода ёфтааст» [72, с. 84-87]. Ҳамин тавр, ў қайд менамојад, ки «ба таркиби фразеологӣ зарбулмасалу мақол, масал, гуфтор ва афоризмҳоро дохил мешаванд» [73, с. 24].

Паремия ҳамчун гипероним дар робита ба истилоҳи зарбулмасалу мақол дар монографияи В.Н. Телия «Фразеологияи русӣ. Чанбаҳои семантикӣ, прагматикӣ ва лингвофарҳангӣ» корбаст шудааст. Дар ин монография «истилоҳи «паремия» дар қавс ҳамчун «зарбулмасал ва мақол» шарҳ дода шудааст» [94, с. 58], ки дар робита ба зарбулмасалу мақол ҳамчун мафҳуми умумӣ истифода шудани онро тасдиқ мекунад.

Маҷмуаи паремиологӣ, одатан, ҳам зарбулмасал ва ҳам мақолҳоро дар бар мегиранд, зеро ин навъи паремияҳо «дар низоми умумии сохторӣ-маъноӣ ба ҳам зич алоқаманд мебошанд. Бинобар мавҷудияти як қатор хусусиятҳои умумӣ, зарбулмасалҳо аксар вақт ба мақол табдил меёбанд» [100, с. 7]. Бо вучуди ин, миёни зарбулмасалу мақолҳо аз ҷиҳати мазмун ва сохтор як қатор тафовутҳо ба назар мерасанд. «Пеш аз ҳама, зарбулмасал бар хилофи мақол, ки танҳо маъноӣ асли дорад, дорои маъноӣ асли ва маҷозӣ мебошад» [31, с. 9-10].

Зарбулмасал ба эҷодиёти шифоҳии халқ тааллуқ дошта, омӯзиши он барои омӯзиши таърих ва фарҳанги он зарур аст. Зарбулмасалу мақолҳое, ки аз замонҳои қадим то имрӯз дар нутқ истифода шудаанд, фарҳанги мардум, таърих, урфу одат, анъана, тарзи зиндагонии соҳибони забонҳоро инъикос мекунад. «Зарбулмасал – жанри фолклорӣ, сухани муъҷаз, ҳикматнок, барҷаста, образнок, вирдизабонгардида мебошад. Зарбулмасал ҳодисаҳои гуногуни зиндагиро, воқеиятро ба таври типикӣ ва ҷамъбасту ҳулоса ифода мекунад» [39, с. 464]. «Мақол (ар.-гуфтор, сухан) – як жанри фолклорӣ, ибораи рехтаи бо санъати бадеӣ орошта, вирдизабонгардида мебошад. Мақол ақидаҳои иҷтимоӣ сиёсӣ, педагогӣ фалсафӣ ва ҷаҳоншиносии халқро ба таври муъҷаз ифода мекунад» [39, с. 291]. Бояд гуфт, ки зарбулмасал маъноӣ ибратбахш дорад, дар ҳоле ки мақол танҳо барои ифода намудани муносибати эҳсосӣ ба гуфтаҳо корбаст мешавад. Мақсади корбурди зарбулмасал таъсири ибратбахш расонидан ба шунаванда мебошад.

Зарбулмасалу мақол дар забоншиносии фарҳангӣ аз асри 20 мавриди омӯзиш қарор гирифтааст. Аз ин лиҳоз, дар доираи забоншиносии фарҳангӣ

ба зарбулмасалу мақол таваччуҳи зиёд зоҳир мешавад, зеро дар ин жанри фолклор, яъне ҳикматҳои мардумӣ ҷаҳонбинии онҳо ифода меёбад, ки дар шуури мардум ташаккул ёфтааст. Зарбулмасалу мақолҳо таҷрибаи зиндагии мардум буда, омӯзиши онҳо барои дарки арзишҳо ва тафаккури миллат мусоидат мекунад.

Ба ақидаи А.Н. Афанасев, «зарбулмасал» «сарчашмаи асосии хиради ниёгон, ҳифзи хотира ва воситаи интиқоли таҷрибаи инсонӣ мебошад» [14, с. 15].

Ақидаи мазкур аз ҷониби забоншиноси тоҷик А. Мирзоев низ ҷонибдорӣ гардидааст, ки чунин қайд менамояд: «Умуман, зарбулмасал ифодаи кӯтоҳи халқии ба забони гуфтугӯӣ воридшуда мебошад. Афкор, хулоса ва ибратҳои ҳаётӣ – ҳамаи ин дар ин ҷо ба пуррагӣ ифода меёбад. Зарбулмасали пурра аз ду қисм иборат аст. Дар қисмати якум шарҳи воқеот ё фикри умумӣ дода мешавад; дар қисми дуюм, одатан, хулоса карда мешавад. Инро дар чунин зарбулмасалҳо мушоҳида кардан мумкин аст: Сад задани сӯзангар, як задани оҳангар; Бори қач ба манзил намерасад» [58, с. 3].

Ба ақидаи Г.Л. Пермяков, зарбулмасалу мақолҳо ҳамчун мақолҳои кӯтоҳи халқӣ (аксар вақт характери ибратбахш доранд) фаҳмида мешаванд, ки маънои аслий ва маҷозӣ дошта, аз ҷиҳати дастурӣ як ҷумлаи комилро ифода мекунанд: «Мақол ифодаи маҷозист, ки маънои ахлоқӣ надорад» [72, с. 15].

Воқеан, зарбулмасалҳо тавассути ҷумлаи мукамал ифода ёфта, онҳо оҳанги пандомезу ибратбахшро доро мебошанд. Мақол бошад, бар ҳилофи зарбулмасалҳо, танҳо аз мулоҳиза иборат буда, дар он қисмати хулоса ба назар намерасад. Мақол қисмати аввали зарбулмасал маҳсуб меёбад. Тавре ки забоншиноси тоҷик Н.А. Маъсумӣ иброз медорад: «зарбулмасал одатан аз ду қисмат иборат аст: қисмати якум – мулоҳиза ва қисмати дуюм - хулоса. Мақол танҳо мулоҳиза, яъне қисми якуми зарбулмасал мебошад» [56, с. 39].

«Зарбулмасал бар ҳилофи мақол, ки танҳо маънои аслий дорад, ҳам маънои аслий ва маҷозӣ дорад» [100, с. 9]. Ҳақиқатан, ақидаи мазкур сазовори

чонибдорист, зеро яке аз хусусиятҳои фарқкунандаи зарбулмасал аз мақол маҳз дар маъное зоҳир меёбад, ки онҳо ифода менамоянд.

Дар забоншиносии тоҷик низ ақидаи Ҷавид дар гуфтаҳои як қатор забоншиносон таҷассум ёфтааст. Аз ҷумла, забоншинос Б. Тилавов роҷеъ ба мавҷудияти маъноӣ маҷозӣ ва аслий дар зарбулмасалу мақолҳо, ки асоси ҳудудгузорӣ миёни онҳо мегардад, чунин гуфтааст: «Маъноӣ калимаи «зарбулмасал» аз ба маъноӣ қисмати дуҷумлаи он вобаста аст – масал. Хусусияти аслии зарбулмасал маъноӣ маҷозӣ доштани он мебошад, новобаста ба он ки мулоҳиза ё мулоҳизаву ҳулоса ва ё танҳо ҳулоса дорад. Хусусияти мақол ба тариқи таҳтуллафзӣ, ба маъноӣ аслий, бидуни маҷоз, истифода шудани он мебошад» [97, с. 27].

Зарбулмасалҳо ба афоризмҳо монанданд, аммо бар хилофи зарбулмасалҳо афоризмҳо муаллиф доранд ва аксар вақт сохтори мураккаб доранд. Хусусияти фарқкунандаи зарбулмасал ҳулосаи мукаммали он мебошад.

Зарбулмасалу мақолҳо аз он ҷиҳат ба ҳам монанданд, ки фикрро мухтасар баён мекунанд. Фарқи дигари байни зарбулмасал аз мақол дар он аст, ки дар зарбулмасал муҳолифат вучуд надорад. Аз рӯйи зарбулмасалу мақолҳо хусусиятҳои ҳислати миллиро муайян кардан мумкин аст.

Зарбулмасалу мақол на ҳамеша объекти фарҳангшиносӣ мебошанд. Масалан, зарбулмасали «Бо як гул баҳор намешавад», ки аз ҷониби славянҳо, фаронсавиҳо, итолиёвиҳо ва дигар халқҳо пешниҳод шудаанд, гарчанде ки он таҷрибаи аз насл ба насл гузаштаре инъикос мекунанд, аммо ба фарҳанги муайян, як гурӯҳи этникӣ хос нест, бинобар ин наметавонад мавзӯи забоншиносии фарҳангӣ доништа шаванд. Маҷмуаи зарбулмасалҳо тамоми маҷмуаи ҳикматҳои халқ мебошанд. Зарбулмасал ҳикмат, сухани образнок аст.

Ҷазои забонию фарҳангии тасвири паремиялогии ҷаҳонро омилҳои фарозабонӣ муайян мекунанд. Таваҷҷути паремияҳо тарзи зиндагии мардум, расму оинҳои онҳо, тафаккури миллий ва рӯҳияи мардум ифода меёбанд. Захираи паремиялогии забон «энсиклопедияи зиндагии мардумист, зеро

тавассути ин воҳидҳои устувори маҷозӣ интиқоли мероси фарҳангии мардум аз як насл ба насли дигар сурат мегирад» [29, с. 17].

Зарбулмасалу мақолҳои, ки асрҳо дар байни халқ маъруфанду мавриди истифода қарор мегиранд, аз насл ба насл мегузаранд. Ҷаҳон тағйир меёбад, аммо моҳияти муносибатҳои инсонӣ, арзишҳои асосии оилавӣ ва иҷтимоӣ ҳамонро боқӣ мемонад. Аввалин зарбулмасалҳои хаттии Куриё дар замони Шила (1206—89) дар таърихи се давлат ба таъб расидаанд. Ин зарбулмасал ба замони Шила «*내일 바빠 한턱 받아* [*neil papp hanteg panga*]» тааллуқ дорад. Истилоҳи зарбулмасал бори аввал дар замони Чозеон Гванхегун дар навиштаҳои Юмон Ёинг омӯхта шудааст. Дар Куриё истилоҳи зарбулмасал дар ибтидои асри 17 мавриди таҳқиқ қарор гирифта, дар асри 18 бо истилоҳоти дигар истифода мешуд. Инчунин истилоҳи зарбулмасал решаҳои аввалини худро аз замони Юнго дар <동문유해 [*tongmunyuhe*]» дорад. Аз ин рӯ, пайдоиши истилоҳи зарбулмасал дар Куриё асри 18 мебошад. Аз асри XX сар карда, омӯзиши истилоҳи зарбулмасал оғоз ёфт.

Дар китоби *국어사전* [*gugeosajeon*] – Луғати забони адабӣ (Минчунсеогван, 1986) баъзе зарбулмасалу мақол, афоризмҳои қадимаи халқӣ муайян карда шудаанд, ки решаҳои қадимӣ доранд.

Дар китоби *새 국어 대사전* [*sae gugeo daesajeon*] – «Луғати нави забони давлатӣ» (Нашриёти Донга 1986) зарбулмасалҳои оварда шудаанд, ки эҷодиёти шифоҳии халқ мебошанд.

Воҳидҳои фразеологӣ дар китоби *한국 민족 문화대백과 사전* [*hangug minjok munhwadaebaeggwa sajeon*] – Луғати энциклопедияи Куриё ва маданият (Фарҳанги забони куриёӣ 1993) истифода шудаанд.

Дар луғати *국어사전* [*gugeosajeon*] Фарҳанги забони куриёӣ (Минчунгсорим 2000) зарбулмасал ва эвфемизмҳо низ оварда шудаанд. Дар

мавриди таърифи зарбулмасал андешаҳои олимон гуногунанд: Зарбулмасалу мақолро мақолҳои кӯтоҳи мардумӣ мефаҳманд.

Паремиологияи забони куриёӣ, бешубҳа, чузъи муҳимми фарҳанги миллӣ мебошад. Дар Куриё истилоҳи «зарбулмасал» ба калимаи «속담 [soktam]» мувофиқат мекунад. Дар Куриё истилоҳоти 속담 [soktam] (зарбулмасал, айнан: «ибораҳои мардумӣ»), 격언 [kyeogeon] (ибораҳои зарбулмасал, айнан: «калимаҳои деҳқонӣ») барои ифодаи зарбулмасалу мақолҳо истифода мешаванд.

«Истилоҳоти паремиологии забони куриёиро аз рӯйи пайдоишашон ба ду гурӯҳ тақсим кардан мумкин аст:

1. истилоҳоти пайдоиши чинӣ – 속담 (俗談) [soktam], 이언 (俚言) [ieon], 격언 (格言) [gyeogeon], 격담 (格談) [kyeoktam], (格談) [kyeoktam], (격언) (金) [keumeon], 속설 (俗說) [sokseol];

2. номҳои хоси куриёӣ «-상말 [sangmal]» [23, 14].

«Дар луғати забони куриёӣ зарбулмасал дорои таърифҳои зерин (속담) [soktam] аст:

속담 – зарбулмасал ё панди кӯтоҳе, ки ҳақиқати умумиро ифода мекунад [176];

격언(格言) [Gyeogeon]: огоҳии кӯтоҳ дар асоси таҷрибаи таърихӣ, ҳаётӣ; мушоҳидае, ки ҳақиқати умумиро дар бар мегирад, ба вучуд омадааст» [176];

«내용 바꾸기

- 격담 [гиёчон]: иборае, ки ба вазъият мувофиқ аст;

- 이언 [ieon]: зарбулмасалхое, ки дар байни мардум васеъ истифода мешаванд;
- 경구 [кёнгу]: иборай кутохе, ки эҳсосот ё андешахоро дар бораи вазъияти зиндагӣ шадидан ифода мекунад;
- 금언 [кемён]: иборай кӯтоҳе, ки аз зиндагӣ намунаи арзишманд мерасонад» [176];
- 속설 [соксеол]: назария ё андешае, ки дар саросари ҷаҳон паҳн шудааст.

Ҳамин тавр, ҳамаи истилоҳоти боло муродиф буда, ба таърифи «зарбулмасал» мувофиқат мекунад.

Тавре ки Го Чунг Вук (고정욱)[кожонгук], фолклоршиноси маъруф кайд кардааст, дар паремиологияи муосири Куриё се истилоҳи асли чинӣ асосан истифода мешавад: 속담[soktam], 격언[кёгеон] ва 대언[даеон].

Илова бар ин, олим дар байни навъҳои дигари зарбулмасал, аз қабили, «афоризм» ва «зарбулмасал» фарқ намегузорад, ҳарчанд дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ фарқият мавҷуд аст.

Дар Куриё масалҳои ба истилоҳоти 사자성어 маъмуланд. Азбаски ханча (ҳарфҳои чинӣ дар заминаи хатти куриёӣ истифода мешуданд) то замони ихтироӣ хангул (алифбо) дар асри 15 ягона забони хаттии забони куриёӣ буд, ба рушди ҳунари мардумӣ таъсир расонд. Суханҳои чинӣ дар Куриё ҳангоми тарҷума ба куриёӣ истифода мешуданд ва ба таври қатъӣ омӯхта мешуданд, ки фарқ кардани онҳоро душвор мегардонд. Сарчашмаи зарбулмасалҳои чинӣ адабиёти хаттӣ мебошад, аз ин рӯ, онҳо асосан дар байни зиёиёни ҷомеаи Куриё истифода мешуданд.

Зарбулмасалҳо захираи миллии забони куриёӣ мебошанд, ки майдони инъикос, нигоҳдорӣ ва муаррифии арзишҳои фарҳангии мардум маҳсуб меёбанд. Инчунин, вазифаи дигари муҳимми зарбулмасал ҷамъбасти мебошад,

зеро шакли ботинии бисёре аз зарбулмасалҳо хусусиятҳои миллий ва фарҳангиро ифода мекунад. Дар забони куриёӣ барои ифода намудани зарбулмасалу мақолҳо ягон истилоҳи мушаххас вучуд надорад ва байни навъҳои гуногуни зарбулмасалҳо фарқияти дақиқ низ мушоҳида намешавад. Тавре ки қайд гардид, дар забони куриёӣ зиёда аз даҳ истилоҳоте ҳифз шудаанд, ки барои ифодаи мафҳуми «зарбулмасалу мақолҳо» қорбаст мешаванд.

Барои зарбулмасалҳои куриёӣ чунин аломатҳои иловагии ғайриумумӣ, ки ба фарқ кардани навъҳои гуногуни зарбулмасал мусоидат мекунанд, хусусиятҳои дастурӣ ба ҳисоб мераванд. Хусусияти хоси ибораҳо дар он аст, ки хабари ниҳоии онҳо аксар вақт бо –기 [gi] анҷом мешавад. Масалан:

«**모기를 보고 칼 빼기** [mogireul bogo kal ppaegi]» [158, с. 159] – «Вақте ки магас дидӣ, шамшерро аз ғилоф бикаш» – душманат гар пашша бошад камтар аз филаш мадон, яъне ҳеч гоҳ душмани хурд кам набин, ба ҳар як мушкилие, ки инсон дучор мешавад бояд чиддӣ аҳаммият дода, нисбати он бепарвой накунад;

남의 불에 게 굽기 [namui pure ke kurggi] «Вақте ки гӯштро дар ангишт мепазед, беҳтараш ҳангоми каме хомӯш шудани оташ, гӯштро дар он бипазед (Харчангро дар оташи дигар нафар пӯхтанд)» [176].

«Зарбулмасал бо чудой ва мукаммалии чумла хос аст. Дар баробари ин, аксарияти куллии онҳо чумлаҳои умумӣ карда шудаанд. Ҳамаи зарбулмасалҳо ба ибораҳои дорои тобиши маҷозии маъноӣ умумӣ дахл доранд» [84, с. 40].

Пас, зарбулмасал чунин аст: **궁지에 몰리면 쥐도 고양이를 문다** [kungjie ppajin jwiga koyangireul munda] «Муши мурда ва гурба газад».

Барои мақолҳо вижагиҳои зерин хос мебошанд: а) чумлаҳои хусусии кушода бо эллипсис ё чойгузини пасвандии мубтадо; б) чумлаҳои хусусии кушода бо эллипсис ё чойи пасванди аъзои пайрави чумла. Масалан: «**고양이**

보고 반찬가게 지키란다 [*коянги ного панчанкаге жикиранда*]» [158, с. 74].

«Ба гурба дастур дихед, ки дӯкони қассобро посбонӣ кунад»; «**소 잃고 외양간**

고친다 [*so ilhgo oeyankkan kochinda*]» [158, с. 571]. «Барзаговро гум карда,

анборро таъмир кун».

Умуман, зарбулмасалу мақол ангезаи образноки маънои умумиро дар бар мегиранд.

Дар асоси гуфтаҳои боло мо таърифи мафҳумҳои «зарбулмасал» ва «мақол»-ро таҳия мекунем.

«Зарбулмасал мақоми пушида буда, бештар ҷумлаи умумӣ мебошад ва ангезаи маҷозии маънои умумӣ дорад. Барои ин гуна гуфтаҳо, нигоҳ доштани истилоҳи анъанавии куриёӣ **격언** [kyeogeon]» [129, с. 73] маъно дорад.

Барои гуфтаҳо, тавсия дода мешавад, ки истилоҳи анъанавии Куриёӣ **이언俚諺** [ieon]-ро тарк кунед.

Ҳамин тариқ, ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони куриёӣ зарбулмасал як ҷумлаи мустақили комилест, ки дорои маънои асли ва маҷозӣ мебошад. Мақол як калима ё ибора (ду ё се калима) мебошад, ки шахс, амал ё ягон вазъиятро тавсиф мекунад. Он қариб ҳеч гоҳ худаш дар алоҳидагӣ қорбурд намешавад. Он дар нутқ барои гуногунрангӣ, зарофат, тавсифи шахс ё қирдор қорбаст мешавад. Зарбулмасалу мақол як қисми таркибии маданияти халқ буда, дар онҳо хиради халқ ва таҷрибаи наслҳои гузашта нигоҳ дошта мешавад.

Омӯзиши муқоисавии зарбулмасалу мақолҳои халқӣ, ки тули чандинасрҳо дар ҳамсоияти ҳамдигар зиндагонӣ мекунанд, шабоҳати таърихи этниқию сиёсӣ, навъҳои умумии таърихии иқтисодӣ, ҳаёт ва маданияти ба ҳам зич алоқамандро дорои мебошанд ва ба муайян кардани ҷиҳатҳои таъсири мутақобилаи фарҳанги миллӣ мусоидат менамоянд.

Фаҳмидан ва муқоиса кардани паремияҳои халқҳои гуногун нишон медиҳад, ки ин фарҳанги халқҳо то чӣ андоза умумият доранд, ки ин дар навбати худ ба беҳтар фаҳмидан ва ба ҳам наздик шудани онҳо мусоидат мекунад. Дар паремияҳо таҷрибаи бойи таърихии халқ, фикру мулоҳизаҳои марбут ба меҳнат, ҳаёт ва маданияти халқ инъикос ёфтаанд. Дуруст ва бамаврид истифода бурдани зарбулмасалҳо ба гуфтор асолати хос ва ифоданокии махсус мебахшад. Нотиқ бо истифода аз ин ё он зарбулмасал дар ин ё он ҳолат кӯшиш мекунад, ки моҳияти гуфтаҷоро тасдиқ ва таъкид намояд, ки барои ин ба тарҷумаи босалоҳият, паёми саҳеҳу нозукии моҳияти сухани гуфташуда ниёз дорад.

Паремияҳо як навъи махсуси ибораҳои фразеологӣ буда, оинаи фарҳанги мардум мебошанд. Дар таҳқиқоти муосир оид ба воҳидҳои паремиологӣ ҷанбаи забонӣ ва фарҳангии омӯзиши зарбулмасалҳои куриёӣ сазовори таваҷҷуҳ аст, зеро зарбулмасалҳо порчаҳои хеле равшани тасвири забонии ҷаҳон мебошанд, ки бо парадигмаи инсонмарказӣ алоқаманданд.

Дар зери мафҳуми «паремия» бештари муҳаққиқон афоризмҳои халқӣ, махсусан, зарбулмасалу мақолҷоро мефаҳманд, ки дар баробари афоризмҳои ғайрихалқӣ як қабати нисбатан мустақили ибораҳои забониро ташкил медиҳанд.

Зарбулмасал ба эҷодиёти шифоҳии мардум тааллуқ дошта, таҳқиқи онҳо барои омӯзиши таърихи миллат ва фарҳанги он зарур аст. Зарбулмасалу мақолҳое, ки аз замонҳои қадим то имрӯз дар нутқ истифода шудаанд, фарҳанги мардум, таърихи онро инъикос мекунанд. Зарбулмасал ҳикматест, ки дар шакли ҷумлаи пурра ифода ёфта, дорои маънои маҷозӣ мебошад. Он аз мулоҳиза ва хулоса таркиб ёфтааст, аммо мақол бошад, қисме аз зарбулмасал мебошад. Дар он оҳанги ҳикматомез мавҷуд набуда, танҳо муносибати гӯяндаро ба вазъият нишон медиҳад.

Дар забоншиносии тоҷикӣ миёни зарбулмасалу мақолҳо ҳудудгузори шудааст, ки дар асоси хусусиятҳои хоси онҳо муайян шудааст.

Дар забони куриёӣ барои ифода намудани зарбулмасалу мақолҳо се истилоҳи асосӣ муайян шудаанд, ки сарфи назар аз муродиф буданашон миёни онҳо тафовут муқаррар шудааст.

Низоми паремиологии забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ дар асоси тасвири ҷаҳони ин халқиятҳо муайян шудааст. Тасвири ҷаҳон маҷмуи донишҳои банизомдаровардашуда дар бораи воқеият мебошад. Бо ёрии ҳиссиёт ва тафаккури абстрактӣ инсон ҷаҳонро мешиносад ва ин тасвири ҷаҳонро дар зехн ташаккул медиҳад. Забоншиносии муосир бештар ба мушоҳидаи робитаҳои инсонӣ ва забонӣ эътибор медиҳад. Забон воситаи баён ва ниғаҳдории афкори одамон дар бораи муҳити ҷаҳон махсуб меёбад. Ақидаҳо ва тасвирҳо соҳаҳои зиёдеро дар бар мегиранд, ки дар як намуди тасвири ҷаҳон ҷамъ оварда шудаанд.

БОБИ 2. МАВҚЕИ ЗАРБУЛМАСАЛУ МАҚОЛҲО ДАР ЗАБОНҲОИ ТОЧИКӢ ВА КУРИӢ

2.1. Таснифи мавзуи зарбулмасалу мақолҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва куриӣ

Пас аз Инқилоб сарнавишти халқи тоҷик ба кулӣ дигаргун шуда, дар хама соҳаҳои ҳаёти иҷтимоии халқи тоҷик таъсири худро гузошт. «Пайдоиш, ташаккул ва ҳувияти ҳар як халқу миллатро дар марҳилаҳои гуногуни таърих саргузашту сарнавишти он муайян месозанд» [123, с. 100]

Моҳияти Инқилобро ҳанӯз дар даврони худ устод Айнӣ дарк намуда чунин овардаанд: «Инқилоб офтобро монад, ё ки туфони обро монад» [6, с. 100].

Пас аз Инқолоб, забони тоҷикӣ низ ба мисли дигар арзишҳои миллии рӯ ба рушду тараққӣ намуда, тамоми ҷанбаҳои он инкишоф ёфтаанд, зеро барои рушду инкишофи он Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарорҳои зиёдеро ба сомон расониданд. «Барои ҳар як давлати соҳибистиқлол, аз ҷумла, Ҷумҳурии Тоҷикистон масъалаи ҳифзу нигоҳдошти рукни арзандаи фарҳанги миллии яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати дохилию берунӣ ба ҳисоб меравад» [5, с. 7]. «Забоншиносии тоҷик тайи солҳои охир, бахусус, пас аз ба даст овардани Истиқлоли давлатӣ бо шеваҳои равиши махсус рушду нумуш менамояд» [107, с. 220].

Воқеан, забон нишондиҳандаи таърих, фарҳангу тамаддуни халқу миллат ба ҳисоб рафта, тавассути он роҳи тайкардаи миллат ҳифз карда мешавад. Танҳо забон аст, ки дар ҳар як даври замон таърихи воқеии миллатро дар ҳофизаи худ нигоҳ медорад. Забон аз воҳидҳо, унсурҳо ва таркибҳои зиёде иборат аст, ки ҳар яке аз онҳо дар рушду такомули он мавқеи барҷастаро ишғол менамоянд. Яке аз чунин воҳидҳо забулмасалу мақолҳо ба ҳисоб рафта, тавассути онҳо на танҳо тасвири забонии ҷаҳони қавмҳо инъикос мегарданд, инчунин, фикрронӣ, андеша ва тафаккури миллии низ дар онҳо таҷассум меёбанд.

Воқеан, зарбулмасалу мақолҳо дар тамоми соҳаҳои ҳаёти қавмҳо барои баёни фикр, тасдиқу инкори он, инчунин, барои назокат бахшидан ба гуфтор ва аҳаммиятноқ намудани сухани гуфташуда саҳми бағоят калонро бозида метавонанд. Масалан, агар ҳангоми ноумед шудани шахс зарбулмасали «*Поёни шаби сиёҳ сафед аст, аз ноумедиҳо бисе умед аст*»-ро истифода барем, сухани мо боз пуртаъсиртар мешавад, шунаванда аз ин гуфтаҳо рӯҳбаланд шуда, ба фардои дурахшон умед пайдо менамояд.

Ҳангоми таҳлили мавод собит намудем, ки калимаҳои аслии тоҷикӣ дар зарбулмасалу мақолҳо бештар мавриди истифода қарор гирифтаанд. «Калимаҳои аслии тоҷикӣ аз замонҳои хеле қадим дар забон вуҷуд доранд ва бунёди забон-пойдевори ҳастии онҳоро ташкил медиҳанд» [54, с. 88].

Аслан, зарбулмасалу мақолҳо барои тасдиқ ё инкори фикр бештар мавриди истифода қарор мегиранд. Роҷеъ ба масъалаи мазкур забоншиноси варзида Я.И. Калонтаров андешаи хешро чунин иброз намудааст: «Барои он ки фикр тасдиқ ё рад гардад амали шоистае ё ношоистае таҳсин ё маҳкум шавад, зарбулмасал ё мақолҳоро оварда, фикри худро асосноку пуробуранг ва таъсирнок менамоянд» [39, с. 5]. Воқеан, барои исботи гуфтаҳо ва фасоҳат бахшидан ба нутқ саҳми зарбулмасалу мақол бориз арзобӣ мегардад, чун онҳо дорои оҳанги пандомез буда, ба шунаванда тезтар ва амиқтар таъсир мерасонанд.

Ба ақидаи Н.Н Амосова, «зарбулмасалу мақолҳо ҷумлаҳои мустақилро ифода карда, дорои мундариҷаи иловагии дидактикӣ ё бадеӣ мебошанд» [9, с. 144], ҳамзамон, ӯ ба ибора мансуб будани зарбулмасалу мақолҳоро беасос мешуморад, зеро зарбулмасалҳо як воҳиди тоҷро ифода мекунанд. Масалан, «барои он ки мо зарбулмасалро ҳамчун иборайи рехта шуморем, бояд исбот кард, ки зарбулмасал маъноӣ пурраи луғавиро соҳиб буда, дар нутқ чун воҳиди номинативӣ, аз ҷумла, воҳиди муоширати луғавӣ, ки маъноӣ пурра надорад, хизмат мекунад» [9, с. 144].

Яке аз масъалаҳои муҳимми паремиология (зарбулмасалшиносӣ)-и муосир, ки бе он ташаккули ин илм ғайриимкон аст, ин масъалаи таснифоти

зарбулмасалу мақолҳо ба ҳисоб меравад, ки бинобар мураккабӣ ва гуногунчанба будани зарбулмасалу мақолҳо, он дар марҳилаи рушд қарор дорад.

Ба андешаи Г. Коллис «зарбулмасалу мақолҳо ба қатори фразеологизмҳо дохил мешаванд ва ба ҳамаи талаботҳои воҳидҳои фразеологӣ ҷавобгӯ мебошанд. Зарбулмасал ва мақолҳо на маъноӣ асли, балки маъноӣ маҷозӣ ва хусусияти хирадмандонаю пандомезона доранд» [128, с. 9].

Чӣ тавре ки дар боло қайд намудем, дар забоншиносии тоҷикӣ роҷеъ ба масъалаи мазкур муҳаққиқони зиёде фикру андешаҳои гуногунро баён намуда, тавассути ин фарқиату умумияти зарбулмасалу мақолҳоро нишон дода тавонистаанд. Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» вожаи «зарбулмасал» чунин шарҳ дода шудааст: «1. Овардани масал барои чизе, 2. масал, мақол» [135, с. 439].

Дар ин фарҳанг аз чӣ сабаб бошад, ки зарбулмасал ҳамчун мақол тафсир шудааст. Аммо бо кушишҳои худ забоншиносон маънову муҳтавои воҳидҳои луғавии «зарбулмасал» ва «мақол»-ро саҳеҳтар тафсир намудаанд.

Гарчанде, унсури «**духтарбонӣ-қалъабонӣ**» ба андешаи мо зарбулмасал маҳсуб ёбад ҳам, вале он ҷумлаи пурра нест. Пас аз ин мебарояд, ки то айнаи замон он сарҳаде, ки дар байни зарбулмасалу мақолҳо вучуд дорад, ба пуррагӣ дар забоншиносии тоҷикӣ шинохтаву омӯхта нашудааст. Гарчанде аксарияти онҳоро аз рӯйи сохтор ба қатори зарбулмасалҳо ворид намудан мумкин аст, ба монанди «**ангура хуру боғаша напурс**» ва ғайра.

Ба андешаи мо, таркиби «**то соли дигар Худо подшоҳ**»-ро бе ҳеҷ муболиға мақол гуфта метавонем. Вожаҳои «шоҳ» ва «подшоҳ» дар забони тоҷикӣ хеле серистеъмол мебошанд. Онҳо на танҳо дар дохили зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ ба мушоҳида мерасанд. Инчунин, дар таркиби номҳои тоҷикӣ ва гурӯҳҳои этникии дар кишвари мо арзивучуддошта низ ба мушоҳида мерасанд. Оид ба ин масъала С.Қ. Матробиён чунин ибрози андеша намудааст: «Яке аз ҷузъҳои асосие, ки дар номгузорӣ барои ашхос дар байни мардуми Вахон хеле маъмул ва роиҷ аст, ҷузи «шоҳ» мебошад. Вожаи «шоҳ»

дар тасвири забонии мардуми кӯхистон, аз он ҷумла, мардуми Вахон ивазкунандаи вожаи «худо» ҳаст. Аз ин сабаб, дар номгузорӣ хеле васеъ истифода шуда, гоҳ чун ҷузъи пешин ва гоҳ пасин корбаст мешавад. Масалан, агар ба маънои чанд ном таваҷҷуҳ намоем, дар ҳамаи номҳо «шоҳ» ҳамчун вожаи «худо» шарҳ меёбад: Ғуломшо – ғуломи шоҳ, яъне ғулом ё банди Худованд, Давлатшо – давлати Худованд, Назаршо – назари Худованд ва ғ. Дар низоми овозҳои ҳамсадои забони ваҳонӣ, чун дигар забонҳои шарқии эронӣ, фонемаи «h» мавҷуд нест» [53, с. 25].

Аз ин рӯ, «вожаи «шоҳ» ё дар шакли «шо» ва ё «ша» ҳам барои номҳои писарона ва ҳам духтарона мавриди истифода қарор гирифтааст. Масалан: номҳои писаронаи Мирзошо (Мирзошоҳ), Шомирзо (Шоҳмирзо), Шобор (Шоҳбахор), Шомамад (Шоҳмамад), Шоким (Шоҳаким), Шамир (Шаҳмир), Шанвоз (Шаҳнавоз), Шабон (Шаҳбон) ва номҳои духтарона Шобибӣ (Шоҳбибӣ), Шабибӣ (Шаҳбибӣ), Шабону (Шаҳбону) ва ғ.» [53, с. 26].

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки гарчанде дар забоншиносии тоҷик омӯзишу пажӯҳиши зарбулмасалу мақолҳо ба назар расанд ҳам, аммо аз ҷониби муҳаққиқони тоҷик ҷанбаҳои ҳаматарафаи он мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор нагирифтааст.

Чӣ тавре, ки дар боло зикр намудем, зарбулмасалу мақолҳо ба мисли дигар унсурҳои забонӣ тасвири забонии ҷаҳони мардумонро нишон дода метавонанд. Ва гарчанде майдони маъноии иддае аз онҳо фарох буда, муодилҳояшон дар дигар забонҳо вучуд дошта бошанд ҳам, вале зарбулмасалу мақолҳое ҳам арзи вучуд доранд, ки танҳо мутааллиқи як забон буда, муодили онро дар забонҳои дигар пайдо кардан ғайриимкон аст. Масалан, муодили зарбулмасали «**Аз карнайчӣ-як пуф**» дар забони куриёӣ «**밀쳐야 본전이다**» – **айнан:** «То ин ки ғолиб шавӣ, мағлуб шудан даркор» ба ҳисоб меравад, ки ифодагари «дар сурати нодуруст чараён гирифтани кор, кас зиён намебинад» мебошад.

Гарчанде майдони маъноии ин навъи зарбулмасалҳо фарох бошад ҳам, аммо зарбумасалҳои «**Зира ба Кирмон бурдан**» ё «**Лаъл ба Бадахшон бурдан**»-ро, агар ба забони куриёӣ тарҷума намоем шаклҳои «**지라를 케르만으로 데려가다**» ва «**라엘을 바다흐산으로 데려가다**»-ро мегиранд, ки дар ин забон он ягон маъноӣ мушаххасро ифода намекунад ва барои куриёизабон маъноӣ он нофаҳмо буда, дар шуури ӯ ягон тасвири дар натиҷа таҷассум намеёбад, зеро ин навъи зарбулмасалҳо сирф хусусиятҳои миллиро таҷассум намуда, инъикосгари тасвири забонии ҷаҳони тоҷикон мебошанд. «Вожаҳои «зира» - тухми гиёҳест хушбӯӣ, хуштаъм, ки ба хӯрок меандозанд» [133, с. 452]. «Вожаи «лаъл» – шакли арабишудаи лол I. санги қиматбаҳои сурхранги дурахшон; лаъли Бадахшон навъи аълоӣ ин санг, ки аз қуҳистони Бадахшон мавҷуд аст» [133, с. 597] ва «Бадахшон» мутааллиқи забони тоҷикӣ буда, дар забони куриёӣ ба назар намерасад, аз ин рӯ, дар тасвири забонии ҷаҳони онҳо вожаҳои фавқ дар тақриби зарбулмасалу мақолҳо ифода наёфтаанд.

Тасвири забонии ҷаҳонро С.Қ. Матробиён чунин шарҳу возеҳ додааст: «Тасвири забонии ҷаҳон гуфта, намуна ё қолаби умумиеро дар назар доранд, ки дар тафаккури тамоми инсоният як хел инъикос меёбад. Он ҷамъи дониши шахс, этнос ва ҷомеаро оид ба ҳақиқати объективӣ мунъақис мекунад. Аз ин рӯ, муҳаққиқони илми этнолингвистика барои «тасвири ҷаҳон» қолаби фарзиявӣ ё тахминро, ки аз фаҳмишу дониш таркиб меёбад, мураттаб намудаанд. Қолаби фарзии «тасвири ҷаҳон» дараҷаи тафаккури халқҳоро оид ба ҷаҳони беруна, ҷаҳоне, ки мардумро ихота намудааст, бозгӯ мекунад» [50, с. 5].

Дар муайян намудани муодилҳои зарбулмасалу мақолҳо ва ё тарҷумаи онҳо аз як забон ба забони дигар нақши тасвири ҷаҳон ва тасвири забонии ҷаҳон муҳим арзёбӣ мегардад. Ҳангоми ошно набудани мутарҷим бо тасвири ҷаҳони соҳибзабонии забони модарӣ ва забони хориҷӣ тарҷумон ба хатоӣ даст мезанад, зеро дар сурати надониستاني забон, таъриху тамаддуни

ворисони забон ёфтани муодилҳои онҳо ва ё муайян кардани роҳҳои тарҷумаи онҳо имконнопазир мегардад. Дар ин бобат профессор М. Қосимова андешаи худро чунин баён намудааст: «Дар зарбулмасалу мақолҳо наздикии анъана ҷаҳонбиниву маданияти халқҳо таҷассум мегардад. Аз ин сабаб дар забони халқҳои мухталиф зарбулмасалу мақолҳои ҳамгунаи зиёде вохӯрдан мумкин аст. Масалан, ҳангоми асари адиби русро тарҷума кардан «Ехать в Тулу со своим самоваром»-ро бо «зира ба Кирмон бурдан», ё «лаъл ба бадахшон бурдан», ё ки «гавҳар ба Уммон бурдан» иваз намекунанд, ё ин ки баръакс. Барои он ки Тула дар Россияву «самовар» мансуби халқҳои рус, Кирмон дар Эрону зирааш бисёр аст. Бадахшон дар Тоҷикистону макони лаъл он ҷост. Дар ин сурат мутарҷим ва омӯзандаи забон дониши ҳамаҷониба маҳорати ҷавқулода бояд дошта бошад, ки назокату нафосати забон нигоҳ дошта шпвад» [42, с. 57].

Зарбулмасалу мақолҳо солҳои зиёд миёни мардумон гардиш меҳӯранду инъикосгари донишу фаҳмишҳои мардум буда метавонанд. Ба андешаи муҳаққиқ Г. Абдуллоева, «донишу фаҳмишҳоро оид ба олами беруна халқҳо бо гузашти замон касб менамоянд ва ба дигарон ба мерос мегузоранд» **[Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 14].**

Воқеан, ҳар як зарбулмасалу мақол таърихи пайдоиши худро дошта, дар иртибот бо ҳодисаву воқеаҳои гуногун ба зӯхур омадаанд. Аксарияти онҳо бештар хусусияти тарбиявӣ ҳам доранд. «Зарбулмасалу мақолҳо ҳодисаҳои таърихӣ, сиёсӣ, иҷтимоӣ, ахлоқиро ифода карда, аҳаммияти таълимиву маърифатӣ, ахлоқиву фарҳангӣ, панду насиҳатӣ доранд, ба инсонпарвариву ватандӯстӣ, донишандӯзиву меҳнатдӯстӣ, одаму одамгарӣ ва амсоли ин ҳидоят менамоянд» [42, с. 56].

Мусаллам аст, ки дар зарбулмасалу мақолҳо наздикии фарҳангу тамаддунҳо, суннату анъана, расму русум ва урфу одати мардумон инъикос мегарданд. Аз ин лиҳоз, дар забонҳои гуногуни ҷаҳон истифодабарии теъдоди зиёди онҳо ба назар мерасад, ки дар забонҳои тоҷикӣ ва қурӣёӣ низ дучор омадан мумкин аст.

Дар айни замон якчанд навъҳои таснифоти зарбулмасалу мақолҳо вучуд доранд, ки маъмултарини онҳоро ҳамчун намуна оварда метавонем:

1. Таснифот аз рӯйи тартиби ҳарфҳо (алифбо). Ин навъи таснифот яке аз таснифоти қадимтарин ба шумор рафта, сарчашмаи худро аз китобҳои нахустине гирифта метавонад, ки дар онҳо зарбулмасалу мақолҳо гирд оварда шудаанд. Аз рӯйи ин таснифот зарбулмасалу мақолҳо вобаста ба ҳарфи аввал аз рӯйи тартиби алифбо ҷой дода мешаванд. Мувофиқи ҳамин мабдаъи маҷмуаҳо ва нашрияҳои олимони тоҷик М.Ф. Фозилов (1976, 1977) ва М. Қосимоваро ҳамчун намуна овардан мумкин аст.

2. Таснифот аз рӯйи пайдоиш. Зарбулмасалу мақолҳо аз рӯйи пайдоишашон низ тасниф карда мешаванд. Аз рӯйи таснифоти этимологӣ маводди паремиологии шуравӣ А. Жигулев (1959) ва маводди луғавии В.М. Мокиенко ва Т. Никитина (2007)-ро номбар кардан мумкин аст. Гарчанде дар забоншиносии тоҷик зарбулмасалу мақолҳо аз рӯйи ин таснифот гурӯҳбандӣ нашуда бошанд ҳам, аммо ногуфта намонад, ки онҳо дар асоси лаҳҷаву шеваҳои забони тоҷикӣ таҳлилу таҳқиқ карда шудаанд.

3. Таснифоти монографӣ. Мабадаи гурӯҳбандии ин навъи таснифотро макону замони ҷамъоварӣ ва шахси ҷамъоварикунонда ташкил медиҳад. Маҳз ин таснифот дар таҳияи китоби «Зарбулмасал, мақол, муаммоҳо дар маҷмуаи дастхатҳои асрҳои 18 - 20» мавриди истифода қарор дода шудааст, ки онро нашриёти Академияи илмҳои СССР соли 1961 нашр кардааст.

4. Таснифоти генетикӣ. Мавод аз рӯйи мабадаи пайдоиш, аз ҷумла, аз рӯйи забонҳо ва халқҳои, ки онро ба вучуд овардаанд, тақсим карда мешавад. Дар ин маврид зарбулмасалу мақолҳоро дар асоси забонҳои, ки дар ин кишвар арзи вучуд доранд, ҳамчун намуна номбар кардан мумкин аст. Аз сабаби он ки бисёре аз онҳо забонҳои беҳату беалифбо сарчашма гирифтаанд, онҳо тавассути овонависӣ дар дохили мақолаву монографияҳо ҷой дода шудаанд.

Инчунин, дар доираи лаҳҷаву шеваҳо ин масъала то андозае матраҳ гардидаанд. Масалан, агар зарбулмасали «**санги сабур шуда шиштан**» ба шеваи шимолӣ тааллуқ дошта бошад, вале зарбулмасали «**ба ошиқи шу**

ка(р)дӣ, деги сияха ба рут пару кардӣ»-ро бе ҳеч монеа гуфта метавонем, ки ба шеваи чануб марбут аст.

Ҳамин тавр, дар забоншиносии тоҷик як қатор фарҳангҳои зарбулмасалу мақолҳое мавҷуданд, ки дар доираи лаҳҷаву шеваҳо гирдоварӣ шудаанд.

5. Таснифоти мавзӯӣ. Чунин навъи таснифот дар забоншиносии тоҷикӣ ва куриёӣ ба назар намерасад. Гурӯҳбандии зарбулмасалу мақолҳо дар ин маврид аз рӯйи мавзӯҳои баён, яъне аз рӯйи мазмун сурат мегирад.

Аксарияти зарбулмасалшиносон, аз қабили, Г.Л. Пермяков, И.С. Брагинский, Х. Корогли, В.И. Дал, М.А. Рибникова, П.П. Литвинов, Р.И. Ярантсева, Б.Г. Ғафуров, Р. Амонова, Б. Тилавова, М. Фазилов, В. Асрорӣ, М. Қосимова ва дигарон таснифоти мавзуиро ҷонибдорӣ менамоянд.

Бояд гуфт, ки дар диссертатсияи макзур зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ аз рӯйи ин навъи таснифот ба роҳ монда мешаванд.

6. Таснифоти семантикӣ, яъне ташаккулёбии ҳама муодилҳои як калима ё ифодаи муҳимро дар бар мегирад. Гарчанде дар забони тоҷикӣ ин навъи таснифот вучуд надошта бошад ҳам, вале зарбулмасалҳое мавҷуданд, ки чунин хусусиятҳоро дар бар мегиранд. Масалан, зарбулмасали **«сухани ширин морро аз хонааш мебарорад»**-ро мардуми тоҷик дар мавриди қабехгуфторӣ ҳамчун шиор истифода менамоянд.

Ҳангоми таҳлили мавод чунин навъи таснифотро дар забоншиносии тоҷик ба мушоҳида нагирифтём.

7. Таснифоти таърихӣ - мавзӯӣ. Ин навъи таснифот бештар хоси аксари нашрияҳои замони шуравӣ аст. Дар ин навъи таснифот гурӯҳбандии зарбулмасалу мақолҳо на танҳо аз рӯйи мабдаи таърихӣ, балки аз рӯйи мабдаи иҷтимоӣ-идеологӣ низ сурат мегирад.

8. Таснифоти сохторӣ. Дар асоси таснифоти сохторӣ кушиши таснифоти байналмиллалӣ зарбулмасалҳо аз рӯйи намуна-формулаҳои мувофиқ ба назар мерасанд. Ин мабдаъ дар асарҳои Ю. Гвоздарева (1993), Г.Д. Сидоркова ва В.Г. Борботко (1999), С.В. Сидоркова (2003), С.Н. Аверина (2005) ба назар мерасанд.

Аммо, чуноне ки донишманди рус Г.Л. Пермяков қайд менамояд, ҳеҷ яке аз ин таснифҳо мукамал набуда, ҳамаи онҳо танҳо ба хусусиятҳои ғайривоқеӣ таъя мекунамд, ки ба табиати зарбулмасалу мақолҳо ягон рабт надоранд ва қариб, ки тамоман алоқаманд нестанд. Аз ин лиҳоз, ягон таснифоти дар айни замон мавҷудбуда барои эҷоди назарияҳои объективии жанри зарбулмасалу мақолҳо асос шуда наметавонад. Масъалаи таснифоти илмии зарбулмасалу мақолҳо масъалаи асосии зарбулмасалшиносии муосир ба ҳисоб рафта, бе ҳалли он ин илм ҳамчун илми мустақил ташаққул ёфта наметавонад.

Дар Куриёи Чанубӣ маҷмуаи зарбулмасалу мақолҳо нашр гардидаанд, ки дар онҳо бо тартиби алифбо овардани зарбулмасалу мақолҳо ба мушоҳида мерасад. Донишманди куриёӣ Сонг Ченсон дар «Фарҳанги зарбулмасали забони мо» 25,557 зарбулмасалро аз рӯйи тартиби алифбо таҳлил кардааст, ки дар ҷадвал онҳо ба таври зайл инъикос ёфтаанд:

Зарбулмасалҳои камтар аз 5 ҳарф дошта - 5,33%;

Зарбулмасалҳое, ки аз 6 то 10 ҳарф доранд - 42,5%;

Зарбулмасалҳое, ки аз 11 то 15 ҳарф доранд - 35,25%;

Зарбулмасалҳое, ки аз 16 то 20 ҳарф доранд - 13,05%;

Масалҳое, ки аз 21 то 30 ҳарф доранд - 4,02%.

Инчунин, дар ин фарҳанг нишон дода шудааст, ки дар байни 25, 557 зарбулмасал мақолҳое гирд оварда шудаанд, ки на камтар аз 20 ҳарф дошта, 95,78 фоизро ташкил медиҳанд.

Ин натиҷаи бадастовардаи мурағтабқунандагон аз он гувоҳӣ медиҳад, ки дар забони куриёӣ ҳамаи зарбулмасалҳо оммафаҳм ва кӯтоҳ буда, мазмуни содаву раван доранд, гарчанде дар забони тоҷикӣ аксарияти онҳо мураккабанд. Масалан, дарки мазмуни зарбулмасали «**Аз асп фарояд ҳам аз узангу намефарояд**» ҳатто барои соҳибзабонон мушкилиро пеш меорад.

Ҳангоми таҳлили мавод собит намудем, ки аксарияти зарбулмасалу мақолҳоро ворисони забони тоҷикӣ шуҳиомез мегӯянд, ки ин бо табиати забони куриёӣ рост меояд. «Аксарияти онҳо ҳазлу шуҳиро ифода менамоянд.

Масалан, «Харбуза зи харбуза гирад ранг» ин падида бештар хусусияти миллию фарҳангӣ дорад. Моҳияти хусусияти миллию фарҳангӣ яке аз масъалаҳои муосир дар забоншиносӣ буда, аз тарафи олимони зиёд омӯхта мешавад» [93, с. 32].

Воқеан, зарбулмасалҳо, ки чузӣ фарҳангӣ-миллӣ доранд, бо пайвастанӣ онҳо бо соҳаҳои инъикоскунандаи ҷомеа гурӯҳбандӣ кардан мумкин аст.

- мураккаб, яъне бо маъноӣ идиомавӣ (ҳамаи чузӣҳо);
- ҷудошуда (бо унсурҳои ҷудоғонаи таркиби онҳо, ба истилоҳ экзотикҳо);
- прототипҳо (тимсолҳо).

«Зарбулмасалу мақолҳои халқҳои ҷаҳон умумияти зиёд доранд, вале дар баробари ин хусусиятҳои хося низ доранд, ки хусусияти маданияти асили як халқ, таърихи чандинасраи онро тавсиф мекунанд. Дар зарбулмасалу мақолҳо фарҳанг, расму оин ва таърихи халқро дида метавонем, некиву бадро метавонем донем, эҳсос кунем, ки барои тарбияи ахлоқи фарҳанг ва маънавият дар инсон ҷӣ воситаи олий аст» [15, с. 121].

«Зарбулмасал ва дигар жанрҳои фолклорӣ сарвати миллии бебаҳои ҳар як қавму қабила ба ҳисоб рафта, аз ғановатмандии фарҳангу тамаддуни онҳо гувоҳӣ медиҳанд. Дар бобати барҷаста тачассум ёфтани, ифоданок ва таъсирбахш баромадани фикр нақши зарбулмасалу мақолҳо ниҳоят калон аст» [110, с. 64].

Дар зарбулмасалу мақолҳои ҳар як халқу миллат хусусиятҳои миллиӣ, фарҳангӣ, асолати роҳи таърихӣ инкишофи халқ зоҳир мегардад, вале аз рӯи мазмуни ғоявӣ худ зарбулмасалҳои қавмҳои гуногун, бо мавҷудияти ҳувияти сирф миллиӣ ҳам аз рӯи хусусиятҳои миллии сохти онҳо ва ҳам рангубори услубӣ аксаран шабоҳатро мушоҳида кардан мумкин аст. Масалан, зарбулмасали «Даст дастро мешуяд» дар забони куриёӣ маъноӣ худро гум накардааст: **팔은 안으로 굽는다**

«Мусаллам аст, ки хусусиятҳои шуури миллӣ дар эҷодиёти даҳони халқ равшан зоҳир мегардад, ки дар давраҳои дуру дароз ташаккул ва инкишоф ёфтаанд. Ва маҳз зарбулмасалу мақолҳо ифодагари он қабати махсуси фарҳанги халқ маҳсуб меёбанд, ки асолат ва нотақрор будани урфу одат, суннату анъана, чашну маросим ва меъёри рафтору зеҳнияти як миллати муайянро инъикос мекунанд. Дар зарбулмасалу мақолҳо анъана, ҷаҳонбиниву маданияти халқҳо таҷассум мегардад» [42, с. 87].

Воқеан, сарфи назар аз таҳқиқоти сершумори зарбулмасалу мақолҳо дар фолклоршиносӣ ва забоншиносӣ, таҳлилу таҳқиқи зарбулмасалу мақолҳо дар асоси забонҳои тоҷикӣ ва қурӣ ба таври бояду шояд ба роҳ монда нашудааст.

Чӣ тавре ки маълум аст, зарбулмасалу мақолҳо аз насл ба насл мегузаранд, як навъ маҷмуи «қонунҳоро» ташкил медиҳанд, ки барои ташаккули шахсияти аз ҷиҳати иҷтимоӣ мувофиқ заминаҳои ахлоқиро гузошта, инчунин, дидгоҳи мардумро нисбат ба тасвири забони ҷаҳон инъикос мекунанд.

Хусусияти миллии зарбулмасалу мақолҳои қавмҳои қуриё ва тоҷикро тарзи зиндагонӣ, урфу одат, суннату анъана, расму оин ва анъанаҳои фолклории онҳо муайян мекунад.

Мавҷудияти зарбулмасалу мақолҳо ҳамчун маводди фолклорӣ ва забонӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриё асоси умумиятро ташкил медиҳад, гарчанде тафовутҳои миллӣ дар онҳо равшан дида мешаванд.

2.2. Зарбулмасалу мақолҳои таҷассумкунандаи суҳан ва гуфтор дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриё

Вобаста ба пешрафти ҷомеа забон ҳам тағйир меёбад, зеро он ҳодисаи иҷтимоӣ буда, бо пешрафти ҷомеа иртиботи ногусастанӣ дорад. Ва дар ҳар як давраи муайяни таърихӣ зарбулмасалу мақолҳои нав пайдо шуда, аз вучуд доштани он насл далолат менамоянд. Зарбулмасалу мақолҳо ва ибораҳои халқии хуб дар хотири ворисони забонҳо монда, маънои амиқдошташон аз насл ба насл гузаштаанд Масалан, зарбулмасали «Қулол аз мундӣ об

мехӯрад» дар давраи сохти чамъияти феодалӣ пайдо шудааст. Зеро дар он давра тамоми ҳунармандон: дӯзандаҳо, оҳангарон, қаннодон ва кулолгарон ба бойҳо хизмат намуда, бар ивази меҳнати худ музди ночизро сазовор мешуданд. Аз ин лиҳоз, кулоли бечора ба худаш имкон наметод, ки аз зарфи гаронбаҳои худаш омодамесохтагӣ истифода намояд. Гарчанде истифодаи вожаи «мундӣ» аз даврони феодалӣ далолат намуда, дар айни замон ба гурӯҳи зарбулмасалҳои камистеъмол дохил шуда бошад ҳам, вале муодили он дар забони куриёӣ дар шакли **중이 제 머리 못 깎는다** [jung-i je meoli mos **kkakkneunda**] – айнан: «роҳиб наметавонад мӯйи худро паст кунад», яъне «ҳар шахс ба кӯмак ниёз дорад» ба назар мерасад.

Дар зарбулмасалҳое, ки таҷассумкунандаи сухан ва гуфторанд, ҳар як вожа ва ибораҳояшон мухтасару пурмаъноянд. Дар онҳо ҳар як калима пур аз мазмуни амиқ аст. Ба ин навъи зарбулмасалу мақолҳо бештар зарбулмасалу мақолҳоеро дохил карда метавонем, ки хусусияти тарбиявӣ доранд.

Ҳангоми таҳлили мавод зарбулмасалу мақолҳоеро, ки вобаста ба калима ва гуфтор дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ мавриди истифода қарор мегиранд, барои муқоиса интиҳоб кардем. Масалан, «зарбулмасалҳои «агар гуфтор сим аст, хомӯшӣ зар аст», «дахони пӯшида сад танга» ва «аз гап гап мебарояд»-ро муодилҳояшон дар забони куриёӣ вучуд доранд, аз қабилӣ: «**침묵은 금이다**» [chimmug-eun geum-ida]” [177] – айнан: «хомӯшӣ ин тилло аст», яъне «дахони баста сад танга», «**말이 말을 만든다**» [mal-i mal-eul **mandeunda**] ва «**말로서 말이 생긴다**» [mallosseo mal-i saeng-ginda]” [177] – айнан: «калимаҳо калимаҳоро эҷод мекунанд», яъне мазмуни аслии сухан ҳангоми интиқол ёфтани аз як шахс ба шахси дигар хеле тағйир меёбад ва ғайра. Роҷеъ ба зарбулмасали «Даҳони пӯшида тилло» ҳаминро гуфтанием, ки миёни ворисони шеваи шимолӣ дар шакли «Даҳанаки пӯшида сад тангаҳаку **ТИЛЛОҲАК**» маъмул аст.

Ин зарбулмасалҳо муносибати одамро ба муҳити худ ифода мекунад. Вақте ки инсон сергап аст, бо сергапии худ ҳама чизро вайрон карда метавонад. Ба зехнияти тоҷикон одами сергап рост намеояд, ва ўро эҳтиром намекунад, зеро мардуми тоҷикро дар арсаи ҷаҳон ҳамчун қавми ботаҳаммул, хоксору фурӯтан мешиносанд.

Ба ҳамагон маълум аст, ки дар ташаккулёбии зарбулмасалҳои «**Асал гӯйӣ, даҳон ширин нагардад**» ва «**Бо ҳалво гуфтан даҳон ширин намешавад**» мавқеи феъли «гӯйӣ» ва «гуфтан» бағоят калон аст, ки маънои зарбулмасалҳо маҳз аз феълҳо мебароянд. Нишон додани маъно чун воситаи муҳобират дар низоми забон дар таносуб, муносибати байниҳамдигарӣ ва мавқеи воҳидҳои забон дар низоми он моҳияти ин хусусияти забонист.

Миёни зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва куриёӣ як қатор зарбулмасалу мақолҳое ба назар мерасанд, ки мафҳуми умумиро ифода менамоянд: «**가는 말이 고와야 오는 말이 곱다**» [kaneun mari kowaya oneun mari kopta]» [176] – **айнан:** «Агар зебо сухан гӯӣ, дар иваз суханони нек мешунавӣ», яъне «ба кӯҳ овози хуш деҳ, то хуш ояд». Тавре ки дида мешавад, дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ зарбулмасалҳо як маъноро ифода намуда, ба хушсухан будан водор месозанд.

Инчунин, ҳаминро зикр намуданием, ки зарбулмасали «**발 없는 말이 천 리 간다**» [bal eobsneun mal-i cheon li ganda] – **айнан:** «Аспи бе по метавонад ҳазор километрро тай кунад» танҳо хоси ворисони забони куриёӣ буда, тасвири забонии ҷаҳони онҳоро нишон дода метавонад. Дар забони куриёӣ зарбулмасалҳо бештар мавзӯи гуфторро бо ҳайвонот ё паррандаҳо муқоиса мекунад. Ва дар ин зарбулмасал сухан ба аспи бепой шабеҳ карда шудааст, ки метавонад ҳазорҳо километрро тай намояд, яъне сухани гуфташударо баргардонида гирифтани мумкин нест. Бояд гуфт, ки ин зарбулмасал ба овоза ва ғайбат ишора мекунад ва ба он маъност, ки бояд дар ҳарфе, ки мегӯӣ, эҳтиёт

бошӣ, зеро вақте чизе гуфтӣ, метавонад ғайбат шавад ва ба дуру наздик паҳн шавад.

Дар забони тоҷикӣ ба ин маъно таркиби **«Дарвозаи шахро баста мешавад, вале сухани мардумро не»** мавҷуд аст, ки дар мавриди тез паҳн шудани ягон хабар вирди забони ворисони забони тоҷикӣ мегардад.

Ин зарбулмасал на танҳо дар бораи нишон додани эҳсосоти манфӣ ва дигар ангезаҳо дар нутқ истифода бурда мешавад, балки барои дуруст баён кардани фикру андешаҳо ба ҳамсухбат низ мавриди истифода қарор мегирад.

Илова бар ин, ин зарбулмасал шунавандаро водор мекунад, ки дар бораи уҳдадорихое, ки сухангӯ ҳангоми сухан кардан бар души худ мегузорад, андеша кунад. Ин сухани хирадмандонае ба назар мерасад, ки тавассути он мумкин аст, ки сухангӯро хотиррасон намоем, ки бояд барои ҳарфҳои худ масъулиятро ба дӯш гирад. Дар ин маврид набояд фаромӯш сохт, ки сукут кардан беҳтар аст, аз ноҷо сухан кардану баъд пушаймон шудан. Хомӯш будан беҳтар аст, аз он ки фикр накарда сухан гуфтан.

Бояд ҳаминро дарҷ созем, ки зарбулмасали **«Аввал андеша, баъд гуфтор»** низ айнан ҳамин маъниро дар забони тоҷикӣ дода метавонад. Инсон аввал бояд корро ба охир расонад ва танҳо баъд аз тамои намудани кори худ баъд сухан кунад, яъне аз натиҷаи кор бармаҳал шод шудан лозим нест. Дар забони тоҷикӣ ин зарбулмасал дар мавриди меҳнат кардани шахс низ гуфта мешавад. Умуман, зарбулмасал ва суханҳои ҳикматнок тамоми таҷрибаҳои зиндагӣ, иҷтимоӣ-таърихӣ халқи меҳнатиро ба тарзи намунавӣ ифода менамояд.

Ҳамчунин, зарбулмасали ғавқуззикри **«발 없는 말이 천 리 간다»** [bal eobsneun mal-i cheon li ganda] барои изҳори пушаймонӣ низ қорбаст мешавад, яъне инсон пеш аз гуфтани сухане ва ё анҷоми коре бояд фикр кунад, то пас аз он пушаймон нашавад. Дар забони тоҷикӣ дар ин маврид таркиби **«тир аз камон бархато часта ва мурғи матлаб аз дом раста»** ва ё зарбулмасали **«оби рехтаро бардошта намешвад»**-ро қорбаст мешаванд.

Дар низоми зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ зарбулмасали «**말 속에 뜻이 있고 뼈가 있다**» [mal sog-e tteus-i issgo ppyeoga issda]» [172] – **айнан:** «дар сухан усутхон ҳаст»-ро вохӯрдан мумкин аст, ки ишора ба мавҷудияти маъно ва моҳият дар сухан мебошад, яъне зери ҳар як сухан ва ё амал мақсади ниҳоние мавҷуд аст. Дар ин зарбулмасал, ки дар забони куриёӣ хусусияти умумиистеъмолиро касб намудааст, бештар хусусиятҳои милливу фарҳангӣ таҷассум ёфтаанд. М. Шолохов қиммати ғоявӣ ва бадеӣ- эстетикӣ зарбулмасалу мақолҳоро хеле хуб ифода карда, чунин овардааст: «Ва шояд дар ҳеҷ яке аз шаклҳои эҷодиёти лафзии халқ ақлу заковати ӯ он қадар мусаффову беғубор инъикос наёфтааст, чунон ки дар зарбулмасалҳост» [122, с. 3]. Дар забони тоҷикӣ барои ифода намудани ин маъно зарбулмасали «таги коса нимкосае ҳаст» корбурд мешавад.

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки дар забони куриёӣ зарбулмасали «**말이 씨가 된다**» [mal-i ssiga doenda]» [172]-ро мушоҳида намудан мумкин аст, ки тарҷумаи таҳтулафзии он ба забони тоҷикӣ «сухан тухм мешавад» буда, ифодагари *нияти бад кардан* мебошад, яъне агар дар бораи чизе манфӣ фикр кунӣ ва ё манфӣ бигӯӣ, он метавонад ба натиҷаи манфӣ оварда расонад, аз ин рӯ, ҳар як нафар бояд дар суханронии худ эҳтиёт бошад. Дар забони тоҷикӣ, одатан, дар таркиби он зарбулмасалу мақолҳое, ки ба ин маъно корбурд мешавад, вожаи «сухан» ба назар намерасад: **Нияти нек– оқибати нек [142, с. 709], нияти нек – ними давлат, билохира забонат саратро меҳӯрад.**

Дар ташаккули зарбулмасалҳои таҷассумкунандаи сухан ва гуфтор калимаи «сухан» нақши беҳамтоеро бозида, мақому манзалати сухан дар онҳо саҳеҳ таҷассум ёфтааст. Дар забони тоҷикӣ сухан ба чизи аз ҳама беҳтарин монанд шуда, чунин корбаст мешавад:

Сухан монад андар ҷаҳон ёдгор,

Сухан беҳтар аз гавҳари шоҳвор.

Гарчанде дар забони тоҷикӣ зарбулмасали куриёии «**낮말은 새가 듣고 밤말을 쥐가 듣는다** [najmal-eun saega deudgo bammal-eul jwiga deudneunda]”

[177] – **айнан:** «Паррандагон ба гуфтаҳои рӯзона гӯш медиҳанд ва мушҳо ба суханони шабона гӯш медиҳанд» дар ин шакл вучуд надошта бошад ҳам, вале зарбулмасали «**Девор муш дорад, муш гуш**» хеле зиёд дар забони тоҷикӣ мавриди истифода қарор дошта, онро дар асарҳои бадеӣ, махсусан, дар асарҳои устод Айнӣ низ истифода бурдаанд. Устод бо асари худ «Одина» аввалин даъфа дар давраи адабиёти советии мо, ба услуби зарбулмасал корфармой қадам мемонад» [58, с. 12].

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки дар забони тоҷикӣ низ зарбулмасалу мақолҳо аз ҷиҳати сохт ва таркиби луғавӣ ба забони куриёӣ шабоҳат доранд.

Дар баробари ин, дар низоми зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ як қатор зарбулмасалу мақолҳое ба назар мерасанд, ки дар забони тоҷикӣ вучуд надоранд. Масалан, зарбулмасали «**말은 혀를 베는 칼이다** [mareun hyeoreul peneun karid]» [177] – **айнан:** сухан шамшер аст, ки забонро мебурад дар забони тоҷикӣ дар ин шакл ба назар намерасад.

Ин зарбулмасал фалсафаи фарох дошта, одамонро водор менамояд, ки ҳангоми сухан кардан вожаҳои дурустро интиҳоб карда, баъд сухан намоянд, то ин ки аз забонашон ягон ҳарфи бечо набарояду дигаронро наранҷонад. Дар забони тоҷикӣ барои ифодаи ин маъно зарбулмасали «**суханро санчида гӯй, то дӯстро душман нагардонӣ**» корбаст мешавад.

Ҳамчунин, зарбулмасали **말은 혀를 베는 칼이다** [najmal-eun saega deudgo bammal-eul jwiga deudneunda] дар сурате истифода мегардад, ки гуфтаҳои шахс ба худи ӯ зарар мерасонанд, ки дар ин маврид дар забони тоҷикӣ зарбулмасали «**кабк аз даҳони худ тир мехӯрад**» истифода мешавад.

Масалан, куриёизабонҳо арзиши сухани мардро аз ҳазор тангаи тилло қимматтар медонанд, ки ин маънӣ дар зарбулмасали «**남아일언증천금**» [nam-

ail-eonjungcheongeum] – айнан: «як сухани мард баробар ба ҳазор зар аст» ифода ёфтааст.

Мусаллам аст, ки маънои луғавӣ дар ҷанбаи мантиқӣ таносуби калима бо мафҳум, «қобилияти калом барои тартиб додани мафҳум, ба вучуд овардани мафҳум дар шуури инсон ба вучуд меояд. Ин ҷанба бо вазифаи аломатӣ алоқаманд аст» [43, с. 50].

Дар мавриди ба қавли худ вафо кардан дар забони куриёӣ зарбулмасали «**Як сухани мард аз ҳазор тилло арзишаш гаронтар аст**». **말로 은혜를 갚는** [**mallo eunhyeleul garneun**] мавриди истифода қарор мегирад. Муодили ин зарбулмасал дар забони тоҷикӣ «**Ваъда додӣ вафо кун- қавл додӣ иҷро кун**» ба ҳисоб меравад. Вақте ки одам ба коре сухане додааст, бояд онро хатман ба охир расонад.

Мардуми тоҷик ва куриёӣ ҳамеша мардумро ба ростӣ ва ростгӯӣ таълиф менамоянд. Мавҷудияти зарбулмасали «**입은 비뚤어져도 말은 바로 해라**» [**ib-eun bittul-eojyeodo mal-eun balo haela**] – айнан: «Даҳонат қач шавад ҳам, рост бигӯ» дар забони куриёӣ ва зарбулмасалу мақол ва андарзои «**умри дурӯғ кутоҳ аст**», «**дурӯғгӯӣ ба мақсад намерасад**», «**ҳақ ба ҳақдор мерасад**», «**ростӣ кун, ки ростон растанд**» ва амсоли инҳо шаҳодати гуфтаҳои боло мебошанд.

Чӣ тавре ки маълум аст, инсонро на аз рӯйи сухан, балки аз рӯйи амалаш баҳо медиҳанд. Шахсе, ки намуди зоҳириаш зебо аст, бояд рафтораш низ зебо бошад. Дар чунин мавридҳо зарбулмасали «**накӯ касест, ки рафтори накӯ дорад**» (Шахсе, ки рафтори нек дорад ва кори шоиста мекунад)-ро шунидан мумкин аст.

Некиву накӯкорӣ яке аз хислатҳои начиби инсон маҳсуб меёбад. Ин хислатҳои инсонӣ дар ин зарбулмасалҳо ба забони тоҷикӣ интиқол ёфтаанд, аз қабилӣ «**аз нек шафоат, аз бад касофат**», ки доираи маъноияш начандон васеъ буда, аз байни тоҷикзабонон дур рафта наметавонад.

Миёни мардуми куриёй зарбулмасали **말 많은 집은 장도 쓰다 [mal manh-eun jib-eun jangdo sseuda]** низ серистеъмол аст, ки тасвири забонии ҷаҳони куриёизабонро нишон дода, тарҷумааш «дар хонае, ки суханон аст чангаш (номи хурок) талх аст» мебошад. Ин зарбулмасал ба он оилаҳое дахл дорад, ки дар байни аъзои онҳо чангу чанҷол ва нофаҳмӣ доимо ба амал меояд. Дар Куриё «чангаш» дар ифодаи «номи таоми талх» корбаст мешавад, ин вожа, ки маҳз ба забони куриёй тааллуқ дорад, аз ин лиҳоз, тасвири забонии ҷаҳони ин мардумро нишон медиҳанд.

«Зарбулмасалу мақолҳои халқҳои ҷаҳон умумияти зиёд доранд, вале дар айни замон, инчунин, хусусиятҳои хосе мавҷуданд, ки маъноӣ аслиро инъикос менамоянд ва маданияти як халқу миллати муайянро бо таърихи чандинасраи он нишон медиҳанд. Дар зарбулмасалу мақол фарҳанг, расму оин ва таърихи халқро дида метавонем» [15, с. 121].

Дар тасвири забонии ҷаҳони куриёзабон зарбулмасали «**취증진담**» [chwijungjindam] – **айнан:** ҳақиқат дар ҳолати мастӣ аст, таҷассум ёфтааст, ки онро дар забони тоҷикӣ мушоҳида кардан мумкин нест. Ин зарбулмасал маъноӣ онро дорад, ҳангоми мастӣ шахс рост мегӯяд, яъне дар ҳолати мастӣ ҳама чизро ҳамон тавре ки ҳаст, баён мекунад.

Ҳамин тариқ, зарбулмасалу мақолҳо метавонанд ба сухани шахс баҳои мусбат ва манфӣ диҳанд. Онҳо дар бештари ҳолатҳо рӯҳбаландкунанда буда, инчунин, танқидро низ ифода менамоянд. Зарбулмасалу мақолҳои таҷассумкунандаи сухан ва гуфторро ҳамчун як изҳороти алоҳида баррасӣ намуда, қайд кардан мумкин аст, ки онҳо яке аз василаҳои таъсиррасонӣ ба инсон маҳсуб меёбанд. Сарфи назар аз он ки забонҳои тоҷикӣ ва куриёй ба ҳам хеш намебошанд ва сохтори луғавию дастурии онҳо пурра аз ҳамдигар фарқ мекунад, дар низоми зарбулмасалу мақолҳои онҳо як қатор зарбулмасалҳои муайян шудаанд, ки як маъноро ифода менамоянд.

2.3. Зарбулмасалу мақолҳо бо љузъи зооним дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ

Дар илми забоншиносии муосир барои таснифи зарбулмасалу мақолҳо равишҳои зиёде мавҷуданд. Ба андешаи муҳаққиқон, зарбулмасалҳоро ба чанд гурӯҳ тасниф намудан мумкин аст. «Миёни ин гурӯҳҳо мавқеи хосаро зарбулмасалу мақолҳое ишғол менамоянд, ки таҷассумкунандаи инсон ва муносибати ӯ ба олами ҳайвонотанд. Зеро чорводорӣ ва ҳайвонпарварӣ дар гузашта аз машғулиятҳои асосӣ ва воситаи муҳимми рӯзгузаронии мардум ба ҳисоб мерафт» [114, с. 37]. Бештари ин гуна зарбулмасалҳо сирф хусусияти миллию фарҳангӣ доранд. Масалан: «**Аз беамакӣ хара амак, аз бенамакӣ санга намак гуфтам**», ки тавассути вожаи ифодакунандаи ҳайвони ҳонагии «хар» ба зухур омадааст. Ҳангоми тарҷума ба дигар забонҳо хусусияти маъноии худро гарчанде ҳифз намояд ҳам, вале хусусияти шаклии худро аз даст медиҳад.

Илова бар ин, маҳз дар ин гурӯҳи зарбулмасалу мақолҳо тасвири забонии ҷаҳон айёнтару дақиқтар таҷассум мегардад, зеро гарчанде муодилҳои онҳоро мо дар забонҳои гуногун пайдо намоем ҳам, аммо ҳангоми тарҷума онҳо маъноии аслиро дода наметавонанд.

Бо вучуди он, ки зарбулмасалу мақолҳои таҷассумкунандаи ҳайвонот аз ҷониби як қатор муҳаққиқон омӯхта шуда бошад ҳам, аммо ҷанбаҳои ҳаматарафаи онро инъикос намуда наметавонанд. Муқоисаи зарбулмасалу мақолҳо бо забонҳои гуногун то андозае аз мадди назари муҳаққиқон дур мондааст.

Ба андешаи донишманди куриёӣ Пак Сонг Гу, «омӯзиши зоонимҳое, ки ба таркиби зарбулмасалу мақолҳои ду забони сохтораш гуногун дохил мешаванд, барои тавсифи низоми иттиҳодҳо, истинодҳои марбут ба муаррифии ин ё он ҳайвон барои ашхосе, ки бо ду забони муқоисашаванда сухан мегӯянд, дар тарҳрезӣ аҳаммияти хоса доранд» [69, с. 72].

Дар забони тоҷикӣ, инчунин, номгӯӣи ҳашаротҳо низ дар таркиби зарбулмасалу мақолҳо омада метавонанд, ки намунаи онҳо «**Ба кайк ситеза**

карда гилемро сухтан» мебошад, ки маънои ба касе ситеза карда, кори ноҷо намуданро дорост.

Зарбулмасалу мақолҳои таҷассумкунандаи ҳайвонот дар забони халқҳои алоҳида як қабати хеле васеъро ташкил дода, бо гуногунии мавзуи худ фарқ мекунад. Дар зарбулмасалу мақолҳое, ки номи ҳайвонҳо истифода шудаанд, бештар дар забони куриёӣ танбалӣ, идора карда натавонистани рӯзгор, надонистани табиат, муносибати бепарвоёна нисбат ба ҳайвонот инъикос ёфтаанд, вале дар аксарияти ҳолатҳо онҳо хусусияти мусбиро низ ифода меомоянд. Масалан, «зарбулмасали **«미꾸라지 용 되다»** [mikkulaji yong doeda]» [131, с. 388], ки тарҷумаи он «гӯсола ба аждаҳо табдил ёфт (кафлесак ба аждаҳо)», мебошад ба шахсе дахл дорад, ки худро бузург тасаввур мекунад. Аждаҳо ҳамчун тимсоли ормонҳои инсонӣ истифода шудааст, зеро мардуми куриёзабон боварӣ доранд, ки ин ҳайвони афсонавӣ абрҳоро ба ҳаракат мебарорад ва ба замин борон, туман ва раду барқ мефиристад. Ин маънои онро дорад, ки аждаҳо қудрати бузург дорад. Тасодуфӣ нест, ки подшоҳро ҳамчун тимсоли аждаҳо эҳтиром мекарданд ва худи тахтро тахти аждаҳо меномиданд.

Зарбулмасали **개천에서 용 난다** [gaecheoneseo yong nanda] – айнан: «аждаҳо аз чӯй мебарояд», дар мавриди тавсифи шахси бузурге, ки аз оилаи камбағал баромада, ба қуллаҳои баланд расидааст, мавриди истифода қарор мегирад. Дар эҷодиёти халқии мардуми Шарқ дар бораи пайдоиши аждаҳо аз қари баҳрҳо сухан мегӯянд, аз ин рӯ, пайдо шудани аждаҳо аз чӯйи хурд як падидаи ғайриҷашмдошт ва хеле тааҷҷубовар аст.

Муодили ин зарбулмасал дар забони тоҷикӣ **«мормоҳӣ аждаҳо шуд, аз латта то сарват»** маҳсуб меёбад.

Инчунин, бояд гуфт, ки дар забони тоҷикӣ теъдоди зиёди зарбулмасалҳо ба ҳислатҳои начиби инсонӣ равона карда шудаанд. Гурӯҳи дигари зарбулмасалу мақолҳо хусусияти манфиро ифода менамоянд. Масалан, зарбулмасали **«Дар зоҳир мешу, дар ботин гург»** ба гурӯҳи одамоне дахл дорад, ки намуди зоҳириаш хеле зебо буда, ботинаш расво аст, яъне шахси

дарунсиёҳ мебошад. Инчунин, дар забони тоҷикӣ таркиби «**Бар забон тасбеҳу дар дил гову хар**» вучуд дорад, ки дар тавсифи хислати шахсе гуфта мешавад, ки гарчанде дуо мехонад, аммо дар асл дилсӯз нест.

Ин зарбумсалҳо дар забони тоҷикӣ ҳангоми номбар намудани хислатҳои бади инсон ба забон оварда мешаванд. Ин зарбулмасалҳо тавассути зооморфизмҳои «гург», «меш», «гов» ва «хар» сохта шудаанд. Устод Айнӣ зарбулмасалро дар шакли «**Гург дар чомаи меш**» мавриди истифода қарор додааст: “Душмани камбағал боз ба пеш омадааст”, “гург ин мартаба ба чомаи меш омадааст” [11, с. 51].

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки гарчанде вожаи «гург» дар таркиби зарбулмасалу мақолҳо ба маънои манфӣ қорбаст шаванд ҳам, вале дар таркиби ибораҳои халқии забонӣ маънои мусбиро қасб намудааст. Масалан, «ибораи халқии «**гурга дидагӣ**» дар мавриди пешрафт қардани кори касе ва ибораи халқии «**гурга дида омадан**» [136, с. 93] дар мавриди барор ёфтани қор дар забони тоҷикӣ мавриди истифода қарор мегиранд.

Аз сабаби он ки дар Тоҷикистон қорводорӣ рушд қарда аст, аз ин лиҳоз, дар дохили зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ вожаҳои «*гург*», «*гов*» ва «*гусфанду буз*» хеле васеъ мавриди истифода қарор гирифтаанд. Масалан, зарбулмасали «**як гӯсолаи рихин подаро расво мекунад**»-ро агар ба забони қуриёӣ тарҷума намоем, шакли «**미꾸라지 한마리가 물을 흐린다**» [mikkulaji hanmaliga mul-eul heulinda]-ро гирифта, айнан ин маъноро дода наметавонад. «Зарбулмасали «**미꾸라지 한마리가 물을 흐린다**» [mikkulaji hanmaliga mul-eul heulinda]» [177] – айнан: як мормоҳӣ обро ифлос мекунад, ба як хислат, рафтори манфӣ ва ё ба шахси бадқоре ишора менамояд, ки боиси табоҳ қардани дигар қорҳо ва ё шахсони нақӯкори як ҷамъият мегардад.

Мақоли «**гӯсола қаҳдона ҳолӣ кунад, бача нондона**» дар мавриди танҳо бо нон шиками худро сер қардани кӯдак гуфта шуда, хусусияти мусбиро ба худ қасб намудааст. Инчунин, дар забони тоҷикӣ таркиби «**гӯсолаи нағз ду**

очая макидааст» вучуд дорад, ки он низ хусусияти мусбатдошта, дар мавриди маҳбуби ҳама будани шахс гуфта мешавад.

Гарчанде ба гов мардуми тоҷик ҳамчун ҳайвони хонагӣ бо як меҳру муҳаббати самимӣ назар намуда, парвариши онро дар ҳама шароити новобаста аз иқлим ба роҳ монанд ҳам, вале вожаи «гов» дар тафаккури мардуми тоҷик хусусияти манфиро касб намуда, дар таркиби зарбулмасалу мақолҳое истифода мешавад, ки барои надомати шахс равона шудаанд. Масалан, мақолҳои «**гови бешир будан**» дар мавриди *ноухдабарой ва ландахурии шахс* ва «**гови бешох барин будан**» дар мавриди *коргурезӣ ва танбалию бетартибии шахс* дар нутқи ворисони забони тоҷикӣ ба мушоҳида мерасад.

Аммо бар хилофи андешаҳои боло дар тафаккури мардуми тоҷик «гӯсфанд» ҳамчун ҳайвони хонагии хуб нақш бастааст, ки мавҷудияти мақолҳои «**гусфанд барин аҳлак будан**», «**гусфанд ҳазорба расидан**», ки дар мавриди *хушаллоқию оромтабиатии шахс* гуфта мешавад, аз ин далолат мекунад.

Дар тафаккури миллии мардуми тоҷик асп ҳамчун ҳайвони арзишманд, дӯсти асли инсон нақш баста, бо ин вожа мақолу зарбулмасалҳои зиёде сохта шудаанд, ки хусусияти мусбиро зоҳир менамоянд. Мавҷудияти таркибҳои «асп барин будан» ва «аспи тозон будан», ки дар мавриди *солимӣ ва боқувватии шахс* гуфта мешавад, далели ин гуфтаҳоианд. Аммо ҳаминро зикр намуданием, ки бо асп зарбулмасали «**Аз асп фарояд ҳам, аз узангу намефарояд**», дар мавриди *таккабурӣ ва ҳавобаландии шахс* гуфта мешавад, сирф хусусияти манфиро зоҳир менамояд.

Миёни мардуми куриёизабон, инчунин, «зарбулмасали «**개구리 올챙이 적 기억 못한다** [gaeguli olchaeng-i jeog gieog moshanda]» [131, с. 39] мавҷуд аст, ки муодили онро дар забони тоҷикӣ пайдо накардем, аммо тарҷумаи таҳтулафзии он «**қурбоққа ёд надорад, ки он кафлесак буд**» буда, дар мавридҳои гузаштаре фаромӯш кардани инсон, ки ба комёбӣ ноил шудааст, вале дӯстону ҳамкоронеро, ки дар вазъияти душвор пуштибонӣ мекарданд,

фаромӯш кардааст ва ё хушдомане, ки келин буданаширо дар ёд надорад, гуфта мешавад.

Дар забони куриёӣ зарбулмасали **지렁이도 밭으면 꿈틀거린다** [jileong-ido balb-eumyeon kkumteulgeolinda] – **айнан:** «хатто кирмҳои боронӣ ҳам бахшиш мепурсанд, агар онҳоро зер кунӣ» серистеъмол аст, ки тафсираш, агар одами оромтабиатро ҳам ба чонаш расонӣ, ҷавоб медиҳад, мебошад. Дар зарбулмасали мазкур лабрес шудани косаи сабри шахси собири ботахаммул ифода ёфтааст, ки дар тасвири забонии ҷаҳони тоҷикзабонон ин маъно дар ибораи фразеологии «косаи сабри касе лабрес шудан» инъикос ёфтааст.

Миёни мардуми куриёзабон «зарбулмасали **우물 안 개구리** [umul an gaeguli]» [131, с. 720] – **айнан:** «хамчун қурбоққай даруни чоҳ» ифодагари деҳқононе мебошад, ки ба ҷуз деҳаи худ чизи дигарро намедиданд, ҳеч гоҳ дар ҳеч ҷо (хатто дар Сеул) набудаанд, мебошад. Дар ин зарбулмасал куриёзабон «одам»-ро ба «қурбоққа» монанд намудаанд.

Лексемаи «мор» дар тасвири забонии ҷаҳони тоҷикону куриёӣҳо бадиро инъикос намуда, онро ба одамони баду бадкор монанд менамоянд. Вучуд доштани таркибҳои «**мор барин айёри кардан**» ва «**морбозӣ кардан**», ки дар мавриди фусункорӣ, ҳиллагарӣ ва шайтонгарии инсон мавриди истифода қарор мегиранд, аз мавҷудияти тасаввуроти манфӣ марбут ба «мор» дар тасвири ҷаҳони тоҷикон шаҳодат медиҳад. Дар забони тоҷикӣ «Аз мор морбача мерӯяд», ки хеле серистеъмол аст, ифодагари падару модар ва фарзанди доно ва баъзан макқору ҳиллагар мебошад. Маънои ин зарбулмасал он аст, ки фарзандон хислатҳои бади падару модарро мегиранд.

Аз ҳама зарбулмасали маъмул бо лексемаи «мор» ин зарбулмасали «**моргазида аз банди (ресмони) ало метарсад**», ки дар «забони куриёӣ шакли **자라 보고 놀란 가슴 솥뚜껑 보고도 놀란다** [jala bogo nollan gaseum sotttukkeong bogodo nollanda]» [131, с. 773] – **айнан:** «шахсе, ки аз сангпушт тарсидааст, аз дидани сарпӯши дег низ метарсад». Ин зарбулмасал чунин

маъно дорад, ки каси мусибатдида ва аламзада аз андак ҳолати ногувор дар биму ҳарос меафтад. Аз сабаби он ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон намояндагони чор шева истиқомат мекунанд, ин зарбулмасал дар шаклҳои «**моргазида аз банди ало метарсад**»; «**моргазида аз арғамчини ало метарсад**», «**моргазида аз танови ало метарсад**», ва «**моргазида аз ресмуни ало метарсад**» мавриди истифода қарор дорад.

Ба ҳам монанд будани хусусияти маъноии лексемаи «мор» дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ дар он аст, ки мор ба дили ин мардумон тарсу бимро чой намудааст.

Сарчашмаҳои пайдоиши зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва куриёиро дар гуфтор ва табиати онҳо баррасӣ намуда, метавон гуфт, ки мазмуни дохилии онҳо мабдаъҳои ягонагии амалҳои одамон ва ҳайвонотро дар доираи фарҳанги мушаххаси этникӣ инъикос мекунад. Забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ҳарчанд ба гурӯҳҳои мухталиф мансубанд ва миёни ин халқҳо робитаи зич вучуд надошта бошад ҳам, як қатори мақолҳои халқӣ аз рӯйи сохт ва маъно пурра ё қисман мувофиқанд.

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки дар тасвири забони куриёизабонҳо «паланг» ҳамчун ҳайвони ваҳшӣ мавқеи муайяно ишғол менамояд, ки мавҷудияти зарбулмасалҳои **요잠자는 호랑이 콧털을 건드리지 마세 [177]** [**yojamjaneun holang-i kosteol-eul geondeuliji mase**] – айнан: мӯйлаби бинии паланги хуфтаре набояд расид, яъне паланги хуфтаре нороҳат насоз, **호랑이에게 개를 꾸어 준다 [holang-iege gaeleul kkueo junda]** – айнан: як сагро ба паланг қарз додан, **호랑이도 제말하면 온다 [holang-ido jemalhamyeon onda]** – айнан: ҳатто паланг меояд, агар номашро гирӣ далели ин гуфтаҳоианд.

Тасвири забонии ҷаҳони куриёизабонҳо хусусиятҳои хоси худро дошта, иддае аз зарбулмасалҳои, ки тавассути вожаи «паланг» ба зухур омадаанд, ҳавзаи маъноиашон начандон фароҳ буда, сирф хусусиятҳои миллиро зоҳир

менамояндр. Ҳамчун намуна зарбулмасалҳои зеринро оварда метавонем, ки майдони маъноиашон аз байни куриёзабонҳо дур рафта наметавонанд:

«**호랑이 굴에 가야 호랑이 새끼를 잡는다** [holang-i gul-e gaya holang-i saekkileul jabneunda]» [172] – айнан: Барои сайд кардани палангбача ба хонаи паланг бояд биравӣ, яъне барои ба даст овардани роҳат, меҳнати зиёд кардан зарур аст. Дар забони тоҷикӣ онҳо муродифи худро дар зарбулмасалҳои «ганҷ бе ранҷ нест»; «касе гул хоҳад, бояд миннати хор кашад» ва амсоли инҳо дарёфт карда метавонанд. Тавре ки дида мешавад, зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ҳарчанд як маъноро ифода намоянд ҳам, аммо аз рӯйи сохту таркиб ба ҳам тамоман мутобиқат наменамояндр.

«**호랑이 없는 골에 토끼가 왕 노릇 한다** [holang-i eobsneun gol-e tokkiga wang noleus handa]» [172] – айнан: Дар водие, ки паланг нест, харгӯш подшоҳ аст. Дар ин зарбулмасал шахси далеру шуҷоъ ба «паланг» ва шахси тарсу ва буздил ба «харгӯш» монанд карда шудаанд. Бояд гуфт, ки дар забони тоҷикӣ барои ифода намудани шахси диловару часур ва инсони бечуръати тарсончак бо образҳои «шер» ва «буз» тасвир карда мешаванд.

«**호랑이를 그리려다가 강아지[고양이]를 그린다** [holang-ileul geulilyeodaga gang-aji[goyang-i]leul geulinda]» [172] – айнан: Ман кӯшиш кардам, ки паланг кашам, аммо дар ниҳоят сағбачаро кашидам [гурба]. Ин зарбулмасал дар он мавридҳои корбаст мешавад, ки кор бо як дабдаба оғоз шуда, натиҷаи ночиз ба даст оварда шудааст ва ё вақте ки шахс ё ҳолатеро аввал таърифу таҳсин карда, дар охир онро таҳқир мекунад. Дар забони тоҷикӣ дар ин ҳолат мақоли «аввал ситоиш баъд коҳиш» истифода мешавад. Дар тасвири забонии ҷаҳони мардуми Куриё ин маъно дар зарбулмасали **호랑이를 잡으려다가 토끼를 잡는다** [holang-ileul jab-eulyeodaga tokkileul jabneunda]– айнан: «палангро сайд карданӣ шуда, дар охир харгӯшро сайд мекунӣ» низ инъикос ёфтааст.

«여우를 피해서 호랑이를 만났다 [yeouleul pihaseo holang-ileul mannassda]» [172] – айнан: «аз рӯбоҳ гурехта, ба паланг вохӯрдам», яъне аз як ҳолати ногувор ва ё шахси бад гурехта, ба аз он бадтараш дучор омадан. Зарбулмасали мазкур, ҳамчунин, барои ифода намудани рӯзгоре корбурд мешавад, ки рӯз аз рӯз бадтар ва душвортар мегардад. Дар тасвири забонии ҷаҳони тоҷикзабонон як қатор зарбулмасалу мақолҳо, аз қабилӣ «соат ба соат бадтар», «рӯз бадтар гуфтиян», «аз барф гурехта, ба борон задан», «кор торафт чигилтар мешавад» ва амсоли инҳоро мушоҳида намудан мумкин аст, ки ба ин маъно корбаст мешаванд.

호랑이에게 물려 가도 정신만 차리면 산다 [holang-iege mullyeo gado jeongsinman chalimyeon sanda] – айнан: Агар шумо ақро аз даст надихед, шумо метавонед ҳатто пас аз газидани паланг наҷот ёбед, яъне новобаста аз он ки вазъият то чӣ андоза хатарнок аст, бо ҳифзи ақлу заковат кас метавонад бӯҳронро паси сар намояд.

Ҳангоми таҳлили мавод, инчунин, собит сохтем, ки лексемаи «сағ» дар тафаккури ворисони забони тоҷикӣ ва куриёӣ ҳамчун ҳайвони вафодор, дӯсти ҳақиқии инсон нақш бастааст. Аз ин лиҳоз, дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ вожаи «сағ» хеле зиёд мавриди истифода қарор гирифта, муносибати одамонро бо сағ инъикос ёфтааст.

Образи «сағ» дар фолклори ин ду ақвом ба таври васеъ истифода шуда, ба решаҳои чуқури қадим рафта мерасад. Хусусиятҳои маъноии лексемаи «сағ» дар таркиби зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ тобишҳои гуногуни маъноиро ифода намуда метавонад. Масалан, зарбулмасали 서당개 삼년이면 풍월을 읊는다 [seodang-gae samnyeon-imyeon pung-wol-eul eulpneunda] – айнан: саге, ки се сол боз мактабро посбонӣ менамояд, шер гуфта метавонад, яъне ҳатто шахсе, ки дар ягон соҳа маълумот надорад, муддати тӯлонӣ дар он соҳа бимонад, донишу тачриба пайдо мекунад.

Инчунин, дар Куриё зарбулмасали **개는 한 집에서 한 주인 보고 산다**

[**gaeneun han jib-eseo han ju-in bogo sanda**] – «саг бошу муқими як дар бош» мавқеи муайянро ишғол намуда, дар тавсифи шахсе гуфта мешавад, ки бидуни иваз кардани ҷойи зисти худ муваффақият ба даст меорад.

Дар забони тоҷикӣ муодили ин зарбулмасали «**пиёз аз як ҷо реша мегирад**» маҳсуб меёбад.

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки зарбулмасали **개는 짚어도 기차는 지나간다** [**gaeneun jij-eodo gichaneun jinaganda**] – **айнан**: саг аккос мекунад, аммо қатораҳо мегузаранд миёни намояндагони забони тоҷикӣ дар шакли «саг мечакад корвон меравад» маъмул аст. Ин зарбулмасал ба одамон таъкид менамояд, ки ба гапи ягон кас диққат додан лозим нест, бояд ҳамеша одам ба пеш ҳаракат кунад ва ҳамеша новобаста аз гапи одамон ба муваффақиятҳо ноил гардад. Аз сабаби он, ки ин зарбулмасали маъмули тоҷикон маҳсуб меёбад, дар ҳар як шеваю лаҳҷаҳои забони тоҷикӣ дар шаклҳои гуногун мавриди истифода қарор мегирад. Масалан, дар лаҳҷаи Сари Хосор шакли зеринро дорад: «**Саг мечака, корвон ба раҳш мерава**» [8, с. 312].

Дар аксарияти ҳолатҳо саг хусусиятҳои мусбиро низ ифода мекунад. Масалан, дар забони тоҷикӣ мақоли «**Аз саг сара ва аз сара саг мерӯяд**» мавриди истифода қарор дорад, ки тафсири он «аз одами нек одами бад ва аз одами бад одами нек таваллуд меёбад» мебошад. Мақоли «**Сагдаҳанӣ кардан**» дар мавриди қабехгуфтор будани шахс гуфта мешавад, ки дорои тобиши манфӣ мебошад.

Дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ доираи ин интишори **배은망득** [**baeeunmangdeug**] зарбулмасали «**Сагбачаро калон кардам аз банди поям гирифт**» бениҳоят фарох аст, аз ин лиҳоз, он дар забони куриёӣ низ ба ҳамин маъно мавриди истифода қарор мегирад.

Таҳлилҳо нишон доданд, ки зарбулмасалу мақолҳо бо лексемаи «сар» дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ барои ифодаи дараҷаи бештари хислатҳои манфӣ ва мусбии шахс истифода мешаванд.

Дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳое, ки хусусияти фарҳангию миллий доранд, олами ҳайвонот нақши бебаҳоро мебозад. Чӣ тавре, ки маълум гашт, ки аксари зарбулмасалҳои тоҷикӣ муодилҳои худро дар забони куриёӣ доранд.

Ҳамин тариқ, зарбулмасалу мақолҳое, ки бо чузъҳои ифодакунандаи номи ҳайвонот сохта шудаанд, дар забонҳои тоҷикиву куриёӣ бо ҳам шабоҳати маъноӣ дошта, аксарияти онҳо айнан маънои лозимиро дода метавонанд.

2.4. Зарбулмасалу мақолҳо бо чузъи “узвҳои бадани инсон” дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ

Дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ узвҳои бадани инсон нақши калонро мебозанд. Аксарияти онҳо таърихи пайдоиши хеле қуҳан дошта, бо мурури замон мақому манзалати худро дар забон гум накардаанд. Аксарияти зарбулмасалу мақолҳо тавассути лексемаи «сар» ташаккул ёфтаанд. Зеро сар яке аз муҳимтарин узвҳои бадани инсон буда, барои равандҳои равонии инсон, ҳолати ӯ масъул аст. Азбаски ақлронӣ вазифаи асосии сар аст, дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва куриёӣ вожаи «сар» хислатҳои начибии инсониро таҷассум намуда, дар мавриди ифода намудани зиракӣ, заковат, бепарвоии шахс қорбурд мешавад. Дар зарбулмасалҳое, ки бар интиқоли истиоравӣ ва маҷозӣ сохта шудаанд, сар макони тафаккури инсон аст. Масалан, «Агар сар боядат, сирро ниғаҳ дор» [138, с. 211] «**목에 칼이 들어와도 발설하지 않는다** [mog-e kal-i deul-eowado balseolhaji **anhneunda**]». Тоҷикон, ки аз қадим таҳаммулқор ба ҳисоб мераванд, дар аксарияти ҳолатҳо зарбулмасали «**Сари хама шамшер набуридааст**» қорбаст менамоянд, ки маънои дар мавриди насихат ба шахс гуфта шуда, ӯро ба сабру таҳаммул ҳидоят менамояд.

Чӣ тавре ки дар боло зикр намудем, дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳо тасвири забонии қавмҳо низ нақши ҳалқунандаро мебозад. Масалан, дар зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ лексемае, ки дар ифодаи сари ягон ҳайвон мавриди истифода қарор мегирад, ҳамеша хусусияти манфӣ дошта, дар робита аз набудани шуури инкишофёфта дар ҳайвон ба вучуд омадааст.

Инчунин, вожаи «сар» дар забони тоҷикӣ на танҳо дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳо нақши беҳамторо бозид метавонад. Ин лексемаро дар таркиби фразеологизмҳои «**Сара сабук кардан**», «**Сарба об рехтан**» ва «**Сарба афтодан**» ва амсоли инҳо вохӯрдан мумкин аст. Дар аксарияти ҳолатҳо муҳаққиқон онҳоро зарбулмасалу мақол мепиндоранд. Дар ҷумла воҳиди фразеологӣ «банди синтаксисӣ» мебошад. Аз ин рӯ, зарбулмасалу мақол наметавонанд ба қатори воҳидҳои фразеологӣ шомил шаванд. Саволе ба миён меояд, ки агар зарбулмасалу мақолҳо воҳидҳои забон бошанд, мавқеи онҳо дар низоми забон чӣ гуна аст? Ба чунин савол вожашиносон посух дода, ҳадди ақал «зарбулмасал, мақол, ҳикмат ва пандҳои иҷтимоӣ ҳуқуқӣ, дуо, таманниётро ба сатҳи фразеологияи забон мувофиқ меҳисобанд. Аммо миёни ин ду воҳид тавофути назаррас вучуд дорад. Ба фонди умумии фразеологии забон шомил намудани паремияҳо, масъалаи баҳсӣ дар забон ба шумор меравад» [60, с. 110-113].

Дар тасвири забонии ҷаҳони мардуми Куриё ақл пеш аз ҳама, бо ақли дунявӣ алоқаманд аст, на танҳо бо қобилиятҳои абстраксии зеҳнии инсон. Масалан, дар зарбулмасали **현명한 머리에** [hyeonmyeonghan meorie], ки тарҷумааш «**дар сари хирад**» мебошад, ин падида аёнтар таҷассум ёфтааст.

Илова бар ин, мушоҳида намудем, ки дар забони куриёӣ ба маънои маҷозӣ «сар» метавонад афкор, андешаи инсонро низ ифода кунад: **머리를 모으다** [meolileul mo-euda] – **Ду сар беҳтар аз як сар аст.**

Дар як қатор зарбулмасалу мақолҳо вожаи «сар» дар ифодаи рамзи муносибатҳои инсонӣ қорбаст мешавад. Масалан, дар зарбулмасали: **백인**

백색 [baeg-in baegsaeg], ки тарчумааш ба забони тоҷикӣ «дар ҳар як сар ҳикмати гуногун мавҷуд аст» мебошад, инъикосгари дунёи куриёизабонҳо буда метавонад.

Инчунин, вожаи сар ҳам дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва ҳам дар куриёӣ метавонад ба таври маҷозӣ будан ё набудани мӯй дар сарро ифода кунад. Масалан, **대머리** [daemeoli], ки тарчумааш ба забони тоҷикӣ «сари бемӯ» маҳсуб меёбад. Аммо “дар забони тоҷикӣ таркиби «сарба мӯй намондан» вучуд дорад, ки ба гурӯҳи ибораҳои халқӣ мансуб буда, дар мавриди бисёр иҷро кардани коре, бисёр воқеахоро аз сар гузаронидаанд, пурдон, пуртаҷриба ва пурдида будан гуфта мешаванд” [136, с. 274].

Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ «сар» метавонад ба маънои маҷозӣ ҳамчун «қисми пеш, ибтидои чизе» амал кунад. Масалан: “**Сар ба ҳама чиз соҳиб. – Сар ибтидои ҳама чиз аст**” [138, с. 26].

Ба ғайр аз вожаи «сар» дар таркиби зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ калимаи «даст» нақши бориз дорад. Дар аксарияти ҳолатҳо ин лексема ҳамчун предмети амал таркибҳои феълӣро ташкил медиҳад. Одатан, «даст» аз чиҳати маъноӣ бо чунин предмети ҳодисаҳои иртиботи ногузастанӣ дорад, ки одамо дар тамоми умр ҳамроҳӣ мекунанд, аз қабилӣ кор, эътиқод, муносибатҳои байни одамон, қувва, ҳаёт ва ғайра. Масалан, дар забони тоҷикӣ лексемаи «даст» бо феълҳои шустан – даст шустан; додан - даст додан; дароз кардан - даст дароз кардан; тар кардан - даст тар кардан ва ғайраҳо омада, ба ғайр аз маънои аслии худ боз дигар маъноҳоро низ ифода карда метавонад.

Дар зарбулмасалҳои куриёӣ «даст» ба маънои 손을 보다 - кор кардан, 세수 [sesu] - шустан, 수화 – бо даст ишора кардан, 수건[sugon] - сачок, 손을 쓰다-роҳи ҳал ёфтани, 손철하다- алоқаро қатъ кардан, 손이 크다 - ғизо додан, 손을 내밀다- хоҳиш кардан 손이 가다- дил рафтан низ омада метавонад.

Инчунин, ҳангоми таҳлили мавод ошкор сохтем, ки дар забони тоҷикӣ таркибҳои «даст баланд бардоштан» (кори касе пеш рафтан), «даст кати дода, по кати давидан» (чизеро ба касе дода гирифта натавоништан); «даст даста мешиносад» (амонат ё қарзро ба дасти худи шахси додагӣ баргардонидан); «даст мондан» (ба коре машғул шудан); «даст нарасидан» (фурсат вақт надоштан), «даст рағанин будан» (хӯрокҳои болаззат пухтан), «дасттанг будан» (мумсик будан); «даст холи будан» (пул надоштан); «даст ҳалол кардан» (хатна кардан); «дасти рост кати хестан» (кор омад кардан); «дасти хушк рафтан» (ба чойе бе дастовез рафтан); «даст ба рӯй расидан» (соҳиби пулу мол шудан); «даста оби гарму хунукба назадан» (ҳавобаланд мағрур будан); «даста сабук кардан» (аз ташвиш озод шудан); «даст сӯхтан» (чазо додан); «нарзи даста додан» (пули меҳната додан) ва «дастба даровардан (ром кардан) вучуд доранд, ки тасвири забони тоҷиконро бе ҳеҷ муболиға нишон дода, хусусиятҳои милливу фарҳангиро доро мебошанд. Зарбулмасалу мақолҳо бо чузъи «даст» дар забони тоҷикӣ зихнагӣ, мумсикӣ ва сахтиро ифода мекунанд, ки бештар ба одамони сарватманд хос мебошанд. Зарбулмасали «дастат холи рӯят хунук», маҳз дар мавриди сахтӣ гуфта мешавад.

Воқеан, дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва куриёӣ бо ёрии чузъи «손 [son]» – «даст» фаъолияти меҳнати инсон ҳамчун як чизи муқаррарӣ, ҳаррӯза инъикос меёбад. Дар тасвири забони чаҳони куриёзабонон «손» – «даст» аксар вақт муваффақияти корро нишон медиҳад, ки вучуд доштани зарбулмасали «даст агар дар кор машғул аст, аз рӯйи ҳукм аст» - 손을 빌리다 [son-eul billida] – айнан: даст дароз кардан аз ин шаҳодат медиҳад.

Бояд ҳаминро зикр намоем, ки дар тасвири забонии мардуми тоҷик вожаи «пой» хусусияти манфиро ифода менамояд, ки ин дар зарбулмасалу мақолҳо инъикос ёфтааст. Масалан, зарбулмасали «пойи шишта гул меорад», гарчанде

хусусияти лаҳчавиро бештар ифода намояд ҳам, аммо инъикосгари дунёи тоҷикон буда метавонад.

Бар хилофи ин андешаҳо ҳаминро зикр намуданием, ки лексемаи «даст» дар аксарияти ҳолатҳо муносибати мусбиро ифода намуда, нисбат ба одами меҳнаткаш гуфта мешавад. Масалан, зарбумасали «дасти одамизод гул аст» дар мавриди боҳунарии шахс гуфта мешавад. Дар забони тоҷикӣ инчунин таркиби «Чашм метарсад, даст мекунад» вучуд дорад, ки дар мавриди боғайратии шахс гуфта мешавад, ки ҳамаи корро нотарсида бо дастонаш иҷро мекунад.

Инчунин, дар забони тоҷикӣ зарбулмасали «даст дастро мешиносад» вучуд дорад, ки маънои «амонати шахсро ба дасти касе дех, ки ўро мешиносӣ»-ро дорад.

Иддае аз зарбулмасалҳое, ки дар забони тоҷикӣ тавассути лексемаи «даст» ба зуҳур омадаанд, ҳангоми тарҷума аз забони тоҷикӣ ба дигар забонҳо моҳияти маъноии худро нигоҳ медоранд. Масалан, зарбулмасали «даст дастро мешўяд» айнан дар забони куриёӣ бо ҳамин маъно **팔은 안으로 굽는다** [**pal-eun an-eulo gubneunda**] дар истифода қарор дорад.

Зарбулмасали куриёии «**황금 손**» [**hwang-geum son**] – «дасти одамизод тиллоӣ аст» бештар хусусияти мусбиро ифода намуда, дар забони мардуми Куриё хеле серистеъмол аст.

Ҳамин тариқ, дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ бо лексемаи «даст» зарбулмасалу мақолҳои зиёде ба назар мерасанд, ки дар бештари ҳолатҳо маъноҳои онҳо мувофиқ меоянд.

Воқеан, дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ ва куриёӣ калимаи «дил» нақши муҳим дорад, ки вучуд доштани худӣ мақолҳои «дили маймун гуштбирён кашидааст» (дархост намудани чизи маъкул набуда); «дили нохоҳаму узри бисёр» (ба коре майл надоштан); «дила сағу пишако канда баромада» (хавотир шудан); «дилба ҳазор аспакӣ даромадан» (шаку шубҳа намудан) ва ғайра аз ин далолат менамоянд.

Ҳам дар забони тоҷикӣ ва ҳам дар забони куриёӣ **심장, 마음** – дил маънои «узви асосии инсон»-ро ифода менамояд. Инчунин, ин калимаро дар мавридҳои изҳори эҳтирому самимияти хосса вирди забон меоранд:

Олами ботинии одам ҳамеша ба дил нигаронида шудааст. Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ин лексема бештар рамзи эҳсосоти инсонӣ, аз қабилӣ таҷриба, шодӣ, ишқ, ғам ва ғайра мебошад. Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ дил ба маънои аслии худ бо ёрии сифатҳои дардманд - *дили дардманд*, одамӣ – *дили одамӣ*, бемор – *дили бемор* омада метавонад.

Ҳангоми таҳлили мавод собит намудем, ки бо лексемаи «дил» дар забони тоҷикӣ як қатор боварҳо, воҳидҳои фразеологӣ ва зарбулмасалу мақолҳо вучуд доранд, ки чудо намудани онҳо аз рӯйи жанр ба муҳаққиқон каме мушкилиро пеш меорад. Боварҳо як намуди маводди фолклорӣ буда, таърихи пайдоиши хеле куҳан доранд. Мавҳумат аз замонҳои хеле қадим пайдо шуда, бо мифология иртиботи ногузастанӣ доранд. Гарчанде аксарияти онҳо дар асоси ягон ҳодиса ва воқеаҳои пайдо шуда бошанд, ки пас аз онҳо нохушӣ ба вучуд омадааст, аммо қисми зиёди онҳо бофтаанд. Роҷеъ ба ин масъала миёни муҳаққиқон андешаҳои гуногун вучуд доранд, ки яке аз онҳоро ҳамчун намуна лозим донистем орем: «Боварҳо ва таъбирҳо дар маҳаллу минтақаҳои Тоҷикистон бо номҳои ирим, ақида, боварҳо, фол, қарина ёд мешаванд, вале бояд эътироф намуд, ки вожаҳои мазкур ва ҳамчунин, ин калимот хурофот маънои аслии ин намуди маънавиятро дуруст ифода карда наметавонанд. Масалан, шугун танҳо аломат, ё хабари хурсандибахшро ифода менамояд» [19, с. 24].

Инчунин, муҳаққиқи дигари тоҷик Д. Раҳимӣ масъалаҳои ҳалношударо дар ин самт ба мушоҳида гирифта, назари хешро чунин баён намудааст: «Дар фолклоршиносии тоҷик роҷеъ ба таърифу муқаррарсозии жанрҳои паремиологӣ, аз қабилӣ, зарбулмасал, мақол, чистон, шугун (хурофот) ва байт баъзе китобу мақолаҳо навишта шудаанд. Аммо ҳанӯз марзҳои баъзе жанрҳои паремиологӣ, аз он ҷумла, веллеризм, панд, дуо, нафрин, тезгӯяк, маслиҳат,

таъбири хоб ва амсоли инҳо ба таври ҷиддӣ ва мушаххас муайян нашудаанд» [Ошибка! Источник ссылки не найден., с. 186].

Шояд сабаби асосӣ ин аст, ки муҳаққиқон ба гирдоварӣ ва пажӯҳиши жанрҳои адабии шифохӣ машғул шудаанду матнҳои анвои паремиологии мазкур аз байни мардум гирдоварӣ нагаштаанд. Инчунин, худи масъалаи таснифи жанрҳои паремиологӣ, ки аз рӯйи кадом принципу меъёрҳо ва нишонаҳо бояд сурат гиранд, хеле кам мавриди баҳси фолклоршиносони тоҷик қарор дода шудааст.

Ҳангоми таҳлили мавод, инчунин, собит намудем, ки бештар дар китобҳои бадеӣ, махсусан, дар асарҳои устод Айнӣ истифодаи зарбулмасалу мақолҳо ба мушоҳида мерасанд. Ба андешаи В. Асрорӣ, «устод Садриддин Айнӣ аввалин маротиба ин усулро дар романи «Дохунда» истифода намудааст» [12, с. 43].

Дар зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ лексемаи «дил» дигар дар алоқамандӣ бо сифатҳои **인간적인** [ingan] - инсонӣ, **큰** [keun] - калон, **아픈** - бемор, **강한** [канган] - қавӣ бештар мавриди истифода қарор мегирад.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ин лексемаро ҳамчун предмети амал дониста, таркибҳои феълиро ташкил медиҳанд, ки ҳолати шахс, ҳиссиёт, таҷриба, рӯҳият, дарди ӯро тасвир карда метавонад. Масалан, зарбулмасали «Дил дилро мешиносад» – **이심전심**, гарчанде дар забони куриёӣ шаклаш каме тағйир ёфта бошад ҳам, вале як маъноро ифода менамояд.

Дар зарбулмасал ва мақолҳои куриёӣ маънои маҷозии ин лексема низ ошкор шудааст. Дар аксарияти ҳолатҳо ин лексема кайфияти шахсро ифода мекунад, «**따뜻한 마음** [ttatteuthan maeum]», «**가벼운 마음** [kabyeoun]» – хислатҳои мусбати ӯ, ба монанди меҳрубонӣ, самимият, дар ҳоле ки «**무관심**»

нотавонӣ, бепарвоии одам нисбат ба воқеа ва рӯйдодҳоро низ ифода карда метавонад.

Дар зарбулмасалҳои куриёӣ лексемаи **마음** –дил аксар вақт чунин хислати инсониро, ба мисли далерӣ инъикос мекунад. Дил манбаи қувваю далерӣ аст. Дар тасвири забонии куриёӣҳо «дил», инчунин, хислатҳои начиби инсонӣ ба монанди аниққорӣ, далерӣ ва иродаи қавӣ доштан ва ғайраро ифода карда метавонад. Ба ақидаи ворисони забони куриёӣ, одами шучоъ ва нотарсу далер шахсе мебошад, ки дили ҳамеша кушод дорад, ба анҷом додани корҳои нақӯ кодир аст.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ дил, инчунин, ифодакунандаи мафҳуми «ишқу муҳаббат» буда, мавҷудияти таркибҳои «дилро аз даст додан» (ошиқ шудан) **마음을 주다, 마음을 빼앗다, 마음에 들어가다** «бедил шудан» (бемехр шудан аз ёр) аз ин шаҳодат медиханд. Дар зарбулмасалҳои забонҳои куриёӣ зарбулмасалу мақолҳо бо чузъи «дил» қадру қиммати инсониро ифода менамояд. Масалан, **마음에 없다, 마음이 없다 [neon nae maeum sogeuro deureokal su eobseo]** – Шумо ба қадри дил намерасед.

Инчунин, дар аксарияти ҳолатҳо дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ лексемаи «дил» метавонад ирода, кина, бадбинӣ, ғазаб, риёкории инсонро инъикос кунад, фарқияти неку бадро нишон диҳад. Дар мавриди бераҳму бешафқат будани шахс мақоли «дилаш аз санг аст» вирди забони ворисони забони тоҷикӣ мегардад.

Илова бар ин, ҳаминро зикр намуданием, ки зарбулмасалҳои «дил дилро мешиносад» – «**마음은 마음을 안다**» ва «дил дилро ҳис мекунад» – «**심장은 심장을 느낀다**» дар мавриди «шахси некро шинохтани шахс» вирди забони мардуми тоҷик ва Куриё мегардад.

Набояд фаромӯш сохт, ки саломатии инсон ва ҳолати руҳии ӯ аз «дил» вобаста аст, бинобар ин, дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ рӯйдодҳои ҳиссиётӣ,

эҳсосоти манфие, ки ба ҳолати рӯҳии шахс таъсири манфӣ мерасонанд тавассути лексемаи «дил» баён мегардад.

Дар забони тоҷикӣ зарбулмасали «**дили модар - ба фарзанд, дили фарзанд – ба фарсанг**» вучуд дорад, ки муодили он дар забони куриёӣ дар шакли **어머니가 아이에게 관심이 있지만 자식은 어머니에게 무관심하다** пайдо намудан мумкин аст, ки айнан ҳамин маъниро дода метавонад.

Чӣ тавре ки дар боло зикр намудем, ҳангоми таҳлили мавод, инчунин, айён гашт, ки бештар дар тасвири забонии ҷаҳони тоҷикон зарбулмасалу мақолҳо бо лексемаи «дил» таҷассум ёфтаанд. Ибораи таркибии «бедил шудан» дар забони тоҷикӣ дар мавриди «дилхунук шудани зан аз мард ва мард аз зан» мавриди истифода қарор мегирад. Ҳамчунин, ин зарбулмасал дар мавриди аз байн рафтани хоҳиши инсон дар иҷрои коре низ қорбурд мешавад.

Майдони маъноии таркиби «**дил монда шудан**» (меҳру муҳаббат кам шудан) начандон васеъ буда, моҳияти худро бештар миёни тоҷикзабонон нигоҳ дошта тавонистааст.

Ҳамин тариқ, таҳлилҳо нишон доданд, ки дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ лексемаи «дил» бо оташи ботинии инсон муқоиса карда шудааст. Дил, инчунин, маркази муҳаббат, шафқат, танзимгари ҳолати руҳии инсон маҳсуб меёбад. Илова бар ин, дар мавриди ишқро пеша қардан ва ошиқ шудан низ таркибҳои «дилбохта», «дилфирефта», «дилро аз даст додан», «дилдода шудан» ва ғайраҳо мавриди истифода қарор мегиранд, ки аз ғановатмандии забони тоҷикӣ далолат менамоянд.

Инчунин, дар раванди таҳқиқ исбот намудем, ки бо ин лексема дар забони тоҷикӣ нисбат ба забони куриёӣ зарбулмасалу мақолҳои зиёд мавҷуд аст. Дар зарбулмасалҳои куриёӣ лексемаи «дил» ба маънои аслии худ бештар қорбаст мешавад. Ин лексема ҳамчун предмети амал ҳолати одам, ҳиссиёти ӯ, саломатиро ифода менамояд. Ҳамчунин, ин калима дар таркиби зарбулмасалу мақолҳои забонҳои куриёӣ дарди ӯро низ ифода қарда метавонад, яъне

лексемаи «дил» дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ дар баробари тасаввуроти мусбат, тасаввуроти манфиро низ таҷассум менамояд.

Дар як қатор зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ин лексема ба маънои маҷозӣ низ истифода намуда, тавассути он хислатҳои начибии инсонӣ, ҳиссиёт ва эҳсосотро нишон додан мумкин аст.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ лексемаи «бинӣ» низ мавқеи муайянро ишғол менамояд. Мусаллам аст, ки **코**-бинӣ як узви хурд, вале хеле муҳим дар рӯй аст, ки нафаскашии инсонро танзим менамояд. Муайян намудем, ки дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ лексемаи «бинӣ» бештар хусусиятҳои милливу фарҳангиро ифода менамояд. Масалан, мақоли «занака чинеш, мардака бинеш», маънои онро дорад, ки занро аз рӯйи тозагиаш мардро аз рӯйи андозаи биниаш баҳо медиҳанд, яъне мардонагии мард бо бинии ӯ баробар карда шудааст.

Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ **코**- бинӣ қисми марказии рӯйро ишғол мекунад ва аз ин рӯ, ба симои шахс таъсир мерасонад. Масалан, дар зарбулмасали қуриёӣ «**코를 쳐들다**» [177] [koleul chyeodeulda] – айнан: «биниро боло бардоштан», яъне *такаббурӣ кардан, димоғбаландӣ кардан, фук ба осмон бардоштан, ҷавобаланд шудан*, ин падида бештар аёнтар намудор аст. Дар забони тоҷикӣ низ «зарбулмасали **«биниро боло гирифтани»** ба маънои ҷавобаланд шудан, писанд накардан дигаронро қорбасти мешавад» [172].

Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ бинӣ метавонад ҳисси кунҷковии шахсро, ҳамчун хислати манфии инсон инъикос кунад. Масалан, зарбулмасали «**биниятро ба ҳар як сӯроҳ надарор**» дар мавриди кунҷковии шахс гуфта мешавад.

Дар низоми зарбулмасалу мақолҳои қуриёӣ як қатор зарбулмасалу мақолҳои мавҷуданд, ки дар онҳо вожаи «бинӣ» ба маънои манфӣ қорбасти шудааст ва муодили онҳо дар забони тоҷикӣ ба назар намерасад. Аз ҷумла,

зарбулмасали «**코를 빼뜨리다**» [koleul ppatteulida] – айнан: «Биниатонро берун кунед», яъне кореро, ки аллакай дар арафаи анҷомёбист, вайрон кардан, дар ҳолате гуфта мешавад, ки шахс кӯшиш мекунад, ки дар кори дар арафаи анҷомёбӣ саҳми худро гузорад, ки он на мусбат, балки манфӣ мебошад.

Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ лексемаи бинӣ дар ифодаи хислати бади инсон, яъне ҳавобаландӣ низ қорбаст мешавад, ки истифодабарии зарбулмасали «**биниаш дар осмон**» аз ин далолат менамояд.

Дар як қатор зарбулмасалҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ба маъноҳои маҷозӣ ва истиоравӣ омадани лексемаи **코**- биниро вохӯрдан мумкин аст.

Илова бар ин мушоҳида намудем, ки зарбулмасалҳо бо ҷузъи «бинӣ» метавонанд ифодагари донишу маълумот дар бораи ягон ҳодиса ва ё падида бошанд. Барои мисол, агар қуриёзабонон дар бораи ягон воқеа ва ё ҳодиса ягон маълумот ё хабар надошта бошанд, онҳо зарбулмасали «**코가 어디 붙은지 모른다**» [koga eodie issneunji moleugess-eoyo] – айнан: «ман намедонам, ки биниам дар кучо аст», яъне беҳабар будан, ягон маълумот надоштанро мавриди истифода қарор медиҳанд.

Дар зарбулмасалҳои қуриёӣ истиораву маҷозҳо нисбат ба забони тоҷикӣ хеле камтар оварда шудаанд, зеро ин лексема, асосан, ба маънои аслиаш бештар ба қор меравад. Масалан, дар забони қуриёӣ таркиби «**큰 코** – бинии қалон» ба маънои маҷозӣ симои зебои инсон, зебоии чеҳраи ӯро ифода мекунад.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои қуриёӣ вожаи «бинӣ» метавонад чунин сифатҳои шахсро ба мисли худдорӣ инъикос кунад, вақте ки, масалан, ҳангоми ҳашм, шахс меҳаҳад, ки касеро озор диҳад, ин зарбулмасал гуфта мешавад: «**코를 잘라라**» [koleul jallala]– айнан: «ба рӯи худ биниро буред».

Чунки чун қоида, дар ҳолати ҳашм шахс аввал ба худаш зарар мерасонад.

Ҳамчунин, дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ бинӣ ифодагари шарму ҳаё мебошад, ки ин ҳолат дар зарбулмасали «**코가 납작해지다**» [176] [**koga nabjaghaejida**] – айнан: «Бини ҳамвор мешавад», яъне саҳт ҳиҷолат кашидан, таҷассум ёфтааст.

Ҳамин тариқ, дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ лексемаи «бинӣ» ҳам хусусияти мусбат ва ҳам хусусияти манфиро касб намудааст. Инчунин, кунҷковиро ҳамчун ҳислати манфии инсон инъикос карда, дар баъзе мавридҳо, он ғурури баланди инсониро низ ифода карда метавонад.

Чӣ тавре ки дар боло қайд намудем, узвҳои бадани инсон дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳо нақши беҳамторо бозид метавонанд. Яке аз онҳо лексемаи «**ㄴ**[нун]-чашм» ба ҳисоб меравад. Чашм дар таркиби зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ мавқеи муайянро ишғол намуда, тавассути он тасвири забони ҷаҳони қавмҳои тоҷик ва куриёӣ нишон дода мешаванд. Ба шарофати чашм шахс тақрибан тамоми маълумотро дар бораи ашёи олами беруна мегирад, маҳз, чашмҳо воситаи асосии дарки воқеияти атроф мебошанд. Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ҷузъи «чашм» ба маънои аслии худ бо истифода аз сифатҳои калон - *чашми калон*, хурд – *чашми хурд*, сиёҳ - *чашми сиёҳ*, тез – *чашми тез* омада метавонад.

Дар тасвири забонии ҷаҳони тоҷикон ва куриёзабонҳо зарбулмасалу мақолҳо бо лексемаи «чашм», бештар дар мавриди ҳисси ҳасудхуриву бадбинӣ гуфта мешаванд. Масалан, мавҷудияти «чашми ҳасуд доштан» – **부러워하는 눈** [**buleowohaneun nun**] аз ин далолат менамояд.

Воқеан, мавҷуд будани мақоли «сари чашм паридан» дар забони тоҷикӣ гувоҳӣ медиҳад, ки мардуми тоҷик ба «чашм» ҳамчун як чизи асосӣ эътиқоддоранд.

Ҳангоми таҳлили мавод ошкор намудем, ки «чашм доштан» ин ҳиссиёти манфии шахс буда, манфӣ баҳо дода мешавад. Вақте ки одамро чашм мегирад

ба саломатӣ ва оромии руҳ зарар мебинад, ин зарбулмасал истифода мешавад. Занҳои тоҷик дар кокулони худ муҳраи чашмӣ меовезанд то ба онҳо чашм нарасад.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ таҷассум гардидааст, ки шахси ҳасадкор хеле хатарнок ва дар ин маврид зарбулмасали «агар бинӣ набошад, як чашм чашми дигарро кофта меҳӯрад» [23, с. 35] аз он шаҳодат медиҳад.

Дар забони тоҷикӣ вожаи «чашм» дар таркиби зарбулмасалу мақолҳо омада, бештар хусусияти мусбиро инъикос менамояд. Мавҷудияти ин мақолҳо аз ин шаҳодат медиҳанд: «чашм ситора барин дурахшони шудан» (чашм пурнур ва зебо шудан) ва «чашма пӯшида кор кардан» (машғули кори худ шудан). Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ бо чузъи «чашм» муносибати мусбат ба қобилиятҳои инсонӣ, аз қабили, фурутанӣ, хоксорӣ, бахшидани хатоҳо ба мушоҳида мерасад: аз дида (чашм) дур, аз дил дур.

Илова бар ин, ҳангоми таҳлили мавод собит намудем, ки ибораҳои халқии «*чашм ало кардан*» (ба касе боғараз нигоҳ кардан); «*чашм бечо*» будан (демона ва мадхуш вонамуд шудан); «*чашми бисёр*» (мушоҳидакор, назоратчӣ шудан); «*чашм бозӣ карда истодан*» (айёри фиребгар ва шайтонсифат будан): «*чашм бор бардоштан*» (ба нӯги миҷгон ҳасе ё чизе часпидан, ки аз гирифтани тухфа ё ягон чизи қимматбаҳо хабар медиҳад); «*чашм гирифтани*» (ба касе ё чизе асари манфӣ расонидан); «*чашм гуфта будан*» (ҳориси молу чиз будан); «*чашм давида баромадан*» (аз харҷу хароҷоти ночизе ба танг омадан); «*чашм дарё шудан*» (чашми одами ҳар кас, ҳама ҷойро мебинад); «*чашм доштан*» (касе ки аз асари нигоҳи ӯ шахси дигарро ҳолати ногувор рӯй медиҳад); «*чашм зира шудан*» (об пахш кардан); «*чашм канда шудан*» (ниҳоят саҳт интизорӣ кашидан); «*чашм кати сӯроҳ кардан*» (бад бад нигоҳ кардан); «*чашм кати хӯрдан*» (бо касе бонияти бад нигоҳ кардан); «*чашм кушода дидагӣ*» (ҳамсароне, ки бори нахуст ҳамдигарро ихтиёр кардаанд); «*чашм кушода нигоҳ кардан*» (ба атроф ва мардум санҷишкоруна нигоҳ кардан); «*чашм кушода шудан*» (равшан шудани чашм); *чашм нагирифтани* (бовар накардан,

иштибоҳ кардан); «*чаши*м об шуда рехтан» (аз асари ягон бемории сахт аз чашм мондан); «*чаши*м паридан» (ишора ба омадани касе); «*чаши*мро пӯшида кор кардан» (ба гапу кори дигар ҳамроҳ нашудан, машғули кори худ шудан); «*чаши*м равшан шудан» (таваллуд кардан); «*чаши*м сер шудан» (аз чизе қонё гардидан); «*чаши*м сиёҳу торик» (хашмгин, пурғазаб ва бадҷаҳл шудан); *чаши*м соҳиб дорад (чашм азиз аст); «*чаши*м хато кардан» (касоро ба ғафлат мондан); «*чаши*м хилм бастан» (бемор будан); «*чаши*м чор шудан» (ба касе чизе интизор шудан); «*чаши*м шиштан» (камхобӣ кашидан); «*чаши*м шоҳкоса барин будан» (чашми калон-калони безеб); «*чаши*м шудан» (аз болои гапу коре назорат бурдан); «*чаши*м гановидан» (чашм зира шудан) ва ғайра, ки аксарияти онҳо дар китоби «Фарҳанги ибораҳои халқӣ» оварда шудаанд [136, с. 331-338].

Воқеан, чашм бо ашк алоқаманд аст, ки ҳам дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва ҳам куриёӣ собит аст: **눈물을 흘리다 [nunmul-eul heullida]** – *гуря кардан*.

Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ин лексема барои ифода намудани ҳолати бади инсон низ вирди забон оварда мешавад: **눈이 뒤에 붙었다 [nun-i dwie but-eossda]** – *чаши*м пушти сар рафт, ки муодили он дар забони тоҷикӣ «**чашмош фарқуми сараш рафта часпидаст**» мебошад, дар мавриди дарду ғам харобу лоғар шудани шахс истифода бурда мешавад.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои куриёӣ ва тоҷикӣ дар аксарияти мавридҳо лексемаи «чашм» дар мавриди ранҷидани инсон аз чизе низ истифода бурда мешавад.

Зарбулмасалҳои тоҷикӣ, инчунин, муносибати шахсро нисбат ба фикри доштааш ифода мекунанд, масалан, вақте ки шахс фикри дигаронро ба инобат гирифтани намехоҳад ва рафтори ношоистаашро дарк наменамояд, худро сафед карда, эҳсоси шармро фурӯ мебарад. Масалан:

Чашмашро бубин, дилашро бихон – **눈을 보고 마음을 읽어라. 눈을 보면 머음을 알 수 있다.**

Инчунин, зарбулмасалу мақолҳои:

Чашми одам дарё – инкани нуни канида. – нуни мауми чанида.

Чашми одам кӯхро кафондааст – инкани нуни сану манга фрида. нуни даһани анда.

Чашмаш серӣ надорад – нуни манзукну моруна; укусину куну анда;
дамрисуруну нуни

Дар шаҳри якчашмаҳо якчашма шав – һануну гани дорушери һануну
гачера) / роруану гани рору буну тарарану һана;

То ба чашм набинӣ, бовар накун – нуноу бузи ану муну мари; бакуну
буриилкн;

Чашм номард аст – нуни таруһани анна. / нуни наману ананида;

Ба харидор сад чашм камӣ мекунад, ба фурушанда як чашм кофист – шару
саруануану 100 гану нуноу бузукани, шаруануануану һану нуноуруноу
чунуһана;

Чашми бе назар, кури маънавист – сангани анну нуни тарушани манунида;

Чашм дарвозаи дил аст – нуни мауми муну.) – нуни мауми дунунида ва
гайра тасвири забони чаҳони тоҷикон ва куриёизабонҳору нишон дода
метавонанд.

Лексемаи «чашм» ҳамчун узви анатомӣ аз рӯи ранг, андоза, ҷойгиршавӣ
дар таркиби зарбулмасалу мақолҳо тавсиф карда мешаванд. Дар зарбулмасалу
мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ лексемаи «чашм», инчунин, ифодагари
адлу инсоф мебошад, ки мавҷудияти зарбулмасали «хамаро бо як чашм бин» -

모든 사람을 한 잣대 (한눈)로 보라 [modeun sarameul han jattae(hannun)ro pwara аз ин далолат менамояд.

Воқеан, дар ҳар ду забон ибораҳое мавҷуданд, ки дар онҳо алоқамандии «чашм» бо «ашк» ба мушоҳида мерасанд, инчунин, мавҷудияти «оби чашмаш дар параи руйяш» (ноосуда), «чашмонаш пури об» (ғамгин), «оби чашмаш хушк нашуда» (ғаму андӯҳаш дур норафта) дар забони тоҷикӣ бори дигар аз гуногунии тасвири забони ҷаҳони ин ду ақвом дарак медиҳанд.

Ҳамин тавр, таҳлилҳо нишон доданд, ки дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ лексемаи «даст» мавқеи муайянро ишғол менамояд ва дар забони тоҷикӣ бештар зарбулмасалу мақол бо чузъи «чашм» ба мушоҳида мерасанд.

2.5. Мавқеи калимаву истилоҳоти ифодакунандаи ғизо дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ

Чӣ тавре ки дар боло зикр намудем, зарбулмасалу мақолҳо чузъи муҳимми тасвири миллии ҷаҳони ҳар як қавму қабила маҳсуб меёбанд. Зарбулмасалу мақолҳои ду забон ҳангоми муқоиса дар партави парадигмаи илмӣ инсонмарказӣ хусусиятҳои маъноӣ ва тасвирии миллиро ошкор месозад. Масалан, зарбулмасали маъмули тоҷикии «аз гунчишк тарсӣ, арзан накор» сирф хусусиятҳои миллию фарҳангии тоҷиконро инъикос менамояд, зеро тоҷикон бештар ба гандумкорию арзанкорӣ шуғл меварзанд.

Ба ақидаи О.В. Ломакина, «зарбулмасалу мақолҳо ҳамчун намояндагони тасвири забонии ҷаҳон барои дарки хусусиятҳои миллии ва пурра намудани маълумот дар тасвири забонии ҷаҳон кумак карда метавонанд» [49]. Таҷрибаи муосири паремиографӣ исбот мекунад, ки зарбулмасалҳо дар забонҳои гуногун, ҳатто муодилҳои хеле ба ҳам наздикро доро мебошанд. Масалан, зарбулмасали тоҷикии «аввал нон, баъд имон» айнан муодили худро дар забони куриёӣ дар шакли **금강산도 식후경** пайдо мекунад.

Аз сабаби он, ки нон барои мардуми тоҷик ғизои асосӣ ва муҳим ба ҳисоб меравад, аз ин лиҳоз, бо лексемаи «нон» номи аксарияти маросимҳо ба зухур

омадаанд, аз қабили «*ноншиканон*» (фотихатӯй), «*нон кардан*» (худой кардан), «*нонтийӣ*» (садақа кардан), «*нонбарӣ*» (ҳадя бурдан) ва ғайра. Инчунин, дар таркиби савгандҳои тоҷикӣ низ ҷузъи «нон» мавқеи муҳимро мебозад, аз қабили: «*нон занад*», «*нон кӯр кунад*», «*нон қорӣ кунад*» ва ғайра. Гарчанде калимаи «нон» ба гурӯҳи калимаҳои умумиистеъмолӣ дохил шавад ҳам, аммо навиҳои он номи махсуси худро доранд, ки ба лаҳҷае ё шевае мансубанд: «*нони осиеғӣ*» (номи нонест, аз орди осиеб тайёр карда мешавад), «*нони яккафа*» (нонест, ки дар як кафи даст омода шудааст), «*нони забони гов*» (нони дарозрӯйи монанд ба забони гов), «*нони пулодӣ*» (аз исми номи шахс Пулод гирифта шудааст), «*нони боқирхонӣ*» (аз исми шахс Боқирхон гирифта шудааст), «*нони қосимӣ*» (аз исми шахс Қосим гирифта шудааст), «*нони алибойӣ*» (аз исми шахс Алибой гирифта шудааст) ва амсоли инҳо хоси як лаҳҷа ё шеваи муайяни забони тоҷикӣ махсуб меёбанд [87, с. 60].

Инчунин, теъдоди зиёди боварҳо бо лексемаи «нон» миёни мардуми тоҷик мавриди истифода қарор доранд, ки инъикосгари хусусиятҳои милливу фарҳангӣ буда метавонанд, аз қабили, «*агар нонро дар таги сари кӯдак гузорӣ, кӯдак нотарсида хоб меравад*», «*агар нонро газида, писарбача ба сафар равад, насибааш мекашаду сиҳату саломат ба хона бармегардад*», «*агар дар пушти зани нонпаз нишинӣ, нонҳояш аз дегдон меафтанд*», «*агар мағзи нонро афтониву бардошта ба абрӯ намолӣ, қашшоққӣ мешавад*».

Зарбулмасали «*аввал таом, бад калом*» – **금강산도 식후경 [meonjeo eumshigiyo, keu taeumeun malhaneun keosiyo]** миёни мардуми тоҷик ва куриё хеле серистеъмол аст. Ин зарбулмасал дар мавриди аҳаммияти махсус доштани таом барои инсон гуфта мешавад. Пеш аз он ки ба суҳбат ручӯ намоем, бояд аввал бо ҳамсуҳбати худ як бурда нон бихӯрем. Бо ҳамсуҳбат бояд аввал ғамхорӣ намоем сипас гуфтугӯро сар кунем.

Нон дар зеҳни мардуми тоҷик чизи аз ҳама арзишманд, як маҳсулоти муҳимми ғизоӣ ба ҳисоб меравад. «Аз ин лиҳоз, дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ бештар лексемаи «нон» мавриди истифода қарор мегирад, на

ин ки «гуштбирён», «кавоб» ва ғайра. Зарбулмасали «**гушнаро нон ба танӯр дер мешавад**» [63, с. 282] аз ин шаҳодат медиҳад.

Аз рӯйи урфу одати деринаи тоҷикон нонро ба замин партофтанд, ба дастархон чаппа гузоштанд, дар пастӣ гузоштанд мумкин нест. Инчунин, тоҷикон нонро намебуранд, балки бо он хеле эҳтиёткорона рафтор менамоянд, яъне мешикананд. Инчунин, дар забони тоҷикӣ таркибҳои «**нони қоқи худам аз оши палови дигарон бехтар аст**», «**нон ҳам нону нонреза ҳам нон**» аз эҳтироми зиёд нисбати ин ғизоҳо доштани мардуми тоҷик шаҳодат медиҳанд.

Инчунин, дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ лексемаҳои ифодакунандаи номи урфу одат, суннату анъана ва расму русуми қавмҳоро нишон дода метавонанд, ки дар онҳо калимаву истилоҳоти ифодакунандаи номи ғизоҳо нақши калонро бозидааст. Масалан, зарбулмасали «**Дар номади кор атола дандон мешикананд**», маҳз урфу одати отолапазии тоҷиконро нишон медиҳад. Занҳои тоҷик ин хӯрокро бештар дар маросими «чил» мепазанд. Дар забони тоҷикӣ калимаву истилоҳоти зиёде дар ифодаи навъҳои гуногуни атола мавриди истифода қарор доранд, аз қабилҳои атолаи сафедак, атолаи сурҳак, атолаи буламоқ, атолаи қочӣ ва ғайра.

Воқеан, дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ теъдоди зарбулмасалу мақолҳои, ки тавассути лексемаи «нон» ба зуҳур омадаанд, назар ба дигар лексемаҳо зиёдтар ба мушоҳида мерасанд: «**Ба ситораи осмон мерасиву ба нони мумсик не – 하늘에 있는 별들은 미라 화 된 빵과 같지 않습니다**, ки аз бахил нон гирифтанд, ситора аз осмон овардан афзалтар аст» [38, с. 58].

Зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ бо содагиву оммафаҳмии худ аз зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ фарқ мекунанд. Дар зарбулмасалу мақолҳои забони куриёӣ он норавшанию пурпечутоби маъноие, ки ба зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ хос аст, камтар ба мушоҳида мерасанд. Масалан, истифодабарии зарбулмасали тоҷикии «**кадбону ду шуд, завола гум шуд**» аз ин шаҳодат медиҳад. Ҳангоми ба забон овардани ин зарбулмасал одам ба фикр фуру меравад, чаро ҳангоми кадбону ду шудан заволаи нон гум

мешавад? Аз он сабаб, ки ду кадбону ба ҳам таҳсуб намуда, нонкуниро ба ўҳда намегиранд. Барои соҳибзабонон тафсири ин зарбулмасал ин қадар мушкилиро пеш орад, пас, барои намояндагони дигар забонҳо тамоман нофаҳмо мемонад.

Чӣ тавре ки дар боло зикр намудем, дунёи соҳибзабонон гуногун аст, аз ин лиҳоз, ворисони забон дар нутқашон калимаву истилоҳотеро мавриди истифода қарор медиҳанд, ки анъанаҳои хӯрокпазии онҳоро нишон дода тавонад. Масалан, дар зарбулмасалҳои куриёӣ бештар лексемаи «теок» (як навъ торти биринҷӣ, ки онро ҳам сарватманд ва ҳам камбағалон мехӯрданд ва он нишондаҳандаи як навъ фарҳанги хӯрокпазии онҳо ба ҳисоб меравад, бештар мавриди истифода қарор мегирад. Масалан: **누워서 떡 먹기** [nuwoseo tteog meoggi] – Хуфта ҳам теок мехӯрад (дар бораи чизи осон суҳбат кунед), **그림의 떡** [geurimui tteog] – Теок дар сурат (он чизе, ки шумо мехоҳед харед, аммо маблағ нест) ва **남의 떡이 커 보인다** [namui tteogi keo poinda] – Теок аҷиб ва он калонтар ба назар мерасад (дар дасти дигарон, калонтар ба назар мерасад).

Зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ миёни зарбулмасалу мақолҳои дигар миллатҳо бештар бо образнокии худ фарқ мекунанд, зеро воқеияти тоҷикон аз аврупоиҳо бештар фарқ мекунад. Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ лексемаҳои муайяне мавҷуданд, ки фарҳанги хӯрокпазии мардуми тоҷикро инъикос менамоянд, шурбо, атола, ширбиринҷ ва оши палав.

Дар зарбулмасалҳо, ба қавли Г.Л. Пермяков, «мо маҷмуи мукаммали воқеиятҳои этнографиро аз асбобу анҷом сар карда то либос ва тавсифи мукаммали муҳити ҷуғрофиро бо манзараҳо, иқлим, набототу ҳайвоноташ мебинем» [72, с. 19].

«Оши палав ҳамчун як навъ хӯроки суннатӣ ва густурдатарин миёни тоҷикон маъмул аст. Дар урфу одатҳои бостонии тоҷикон оши палавро маъмулан ҳафтае як маротиба рӯзҳои ҷумъа мепазанд. Вожаи **оширо** мо дар

таркиби номи анъанаҳое, ки аз ачдодонамон боқӣ мондаанд, дарёфт карда метавонем: оши ҳалол (нону хӯроке, ки ба подабон медиҳанд), оши оштӣ (пас аз қаҳрӣ кардан ош пухта оштӣ шудан), оши бивисешанбегӣ (дар рӯзи сешанбе занҳоро чамъ карда, се фатиру хӯроки ба шир мепазанд), оши бивимушкулкушо (дар рӯзи чоршанбе хӯроку мавиз, фатиру нон гирифта, тақсим мекунанд), маслиҳатошӣ (пеш аз хатнатӯй барои маслиҳат даъват намудани хешу табор ва пухтани ош), қавмошӣ (дар рӯзи тӯйи духтар ба мардум ош додан), оши наҳор (пагоҳии барвақт дар тӯйи хатна ба мардуми деҳа ош медиҳанд), оши сари хок (шахсони азодор баъди иди наврӯз ба сари гӯристон баромада хӯрок мепазанд)» [12, с. 192].

Дар забони тоҷикӣ, инчунин, ибораи «**оши сари тахта**» вучуд дорад, ки маҳз маросими гӯру чубкунии одам ба пайдоиши ин ибора сарчашма гузоштааст. Тоҷикон мурдаро пеш аз дар қабр мондан ба тахта рост карда мешӯянд. Ва аз сабаби он ки дар хонаи мурдадор то се рӯз ғизо омода кардан мумкин нест, аз ин лиҳоз, хеши аз ҳама наздики мурдадор ош пухта меораду ба меҳмонон медиҳад ва онро «оши сари тахта» меноманд.

Дар забони тоҷикӣ вожаи «ош» исми сермаъно мебошад: оши бурида, оши палов, оши басаалаф, оши бақатик, оши суюқ. Вожаи мазкур дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» чунин маънидод шудааст: «ош – ҳар хӯроке, ки дар дег пухта шудааст» [134, с. 92].

Илова бар ин, бояд ҳаминро зикр намоем, ки зарбулмасали тоҷикии «**дар чое, ки ош ҳаст, кор ҳам ҳаст**» он маъноро доро мебошад, ки одам бояд аввал шикамашро сер бояд кунаду баъд кору борашро. Дар ҳақиқат, вақте ки одам сер мешавад, меҳнаташ боз бештар самара медиҳад.

Воқеан, таомҳои миллии тоҷикон дорои вижагиҳои ба худ ҳосе ҳастанд, ки дар техникаи таомпазӣ, коркарди маҳсулот ва албатта, таъми зоҳир мешаванд.

Таомҳои миллии тоҷикон санъати қадима дошта, дар тули асрҳо хусусияти милливу фарҳангии худро гум накардаанд. Миёни тоҷикон зиёда

аз 50 намуди оши палав маъмул аст, ки ҳар кадоми онҳо маззаи хоси худро доранд.

Воқеан, истифодабарии зарбулмасалу мақолҳои «баъди аз ош як бурда нон», «ошат ҳалол бошад, дар кӯча хӯр» аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки агар нон бо меҳнати ҳалол ба даст оварда шуда бошад, онро руст нокарда, ҳатто дар миёнаи кӯча ҳам хӯрдан мумкин аст.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ лексемаи «гӯшт» низ мавқеи калонро ишғол менамояд. Зарбулмасали маъмули тоҷикии «гӯштро аз нохун чудо карда намешавад» дар мавриди ҷангу ҷанҷол миёни хешовандон хестанаш вирди забон оварда мешавад.

Зарбулмасали «гӯшташ аз шумову устухнаш аз мо» дар китоби муҳаққиқи варзидаи тоҷик Я.И. Калонтаров дар ҳамин шакл дарҷ гардидааст [39, с. 287]. Маънои ин зарбулмасал дар он аст, ки падар дар айёми қадим чунин гуфта, писарашро ба муаллим барои сабақомӯзӣ дода, ба ҷазо гирифта шуданаш иҷозат медиҳад. Ин ба духтарон низ дахл дорад, ки духтарашонро ба шавҳар медиҳанд, волидони духтар ба домод ва аҳли оилааш меғоянд.

Ҳамин тариқ, дар ин маврид андешаи мутахассиси ин соҳа Г.Л. Пермяков хеле бамаврид аст, ки чунин мепиндорад: «Зарбулмасалҳои миллии дар мазмуни мантиқии худ, дар табиати муносибатҳои байни ашро бо табиат дар ҳаёти воқеӣ ифода менамоянд» [72, с. 21].

Муҳаққиқи дигари рус О.В. Ломакина таъкид мекунад, ки «зарбулмасал ва мақолҳои ҳар забон, ки низоми арзишҳои як халқи алоҳидаро инъикос мекунанд, умумилӣ буда, дар ҳар забон ба таври муайян ифода ёфтаанд» [49, с. 217].

Воқеан, кишвари Куриё як кишварест, ки анъанаҳои қадимаи хӯрокпазӣ дорад, ки то имрӯз боқӣ мондаанд. Дар Куриё ғизо ҳеҷ гоҳ танҳо ҳамчун манбаи энергия барои дастгирии равандҳои ҳаётан муҳимми бадан қабул карда нашудааст.

Дар тасвири забонии ҷаҳони тоҷикон ва куриёиҳо ғизо бузургтарин тухфае ҳисобида мешавад, ки барои ба даст овардани саломатӣ, ором кардани рух, ҳамоҳангсозии ҳаёти инсон ва фазои атроф кӯмак менамояд.

Хӯрок на танҳо идҳо ва расму оинҳоро оро медиҳад, инчунин, маъракаву маросимҳоеро, ки ба муносибати ғаму шодӣ баргузор мегарданд, оро медиҳанд. Тавассути тайёр намудани хӯрокҳои миллӣ шахс фазилату неъмат ва шодии ҷисму ҷонро низ нишон дода метавонад.

Яке аз далелҳои муҳим будани ғизо барои мардуми Куриё шумораи зиёди зарбулмасалу мақолҳоест, ки ба ин мавзӯ бахшида шудаанд. Тавре маълум аст, дар забон низоми арзишҳо, ахлоқи ҷамъиятӣ, муносибат ба ҷаҳон, ба одамон, ба халқҳои дигар инъикос меёбад. Зарбулмасалу мақол дар таркиби эҷодӣ халқ мавқеи хоса дорад, зеро онҳо аз насл ба насл гузашта, тарзи зиндагии мардумро инъикос намуда, симои маънавию ахлоқии халқро мустақкам намудаанд. Онҳоро амри халқ номидан мумкин аст, зеро ки ҳаёти ҳар як одами оддиро инъикос мекунанд.

Зарбулмасалу мақолҳо ифодаи афкоре ҳастанд, ки одамон тавассути таҷрибаи чандинасра ҳосил намудаанд. Зарбулмасалу мақолҳо дар асоси вазъияти зиндагии одамон пайдо шудаанд. Аксарияти онҳо одамонро ба роҳи дуруст ҳидоят менамоянд. Зарбулмасалу мақолҳо дар китоби муҳаққиқи куриёӣ Лим Су «Суханҳои тиллоии мардуми Куриё», ки айни замон мукамалтарин маҷмуаи сохтори гуфтаҳои куриёӣ аз навҳои мухталиф маҳсуб меёбанд, мавқеи муайянро ишғол менамоянд. Ҳангоми тартиб додани як таснифоти мавзӯии зарбулмасалу мақолҳои омӯхташуда, ки бешубҳа арзишҳои маънавӣ ва ҷаҳонбинии ҷомеаи Куриёро муайян мекунанд, онҳоро ба гурӯҳҳои зерин ҷудо кардан мумкин аст:

- Хусусиятҳои ғизо ҳамчун арзиши асосӣ, сарват;
- Тавсифи таъм, сифатҳои шифобахш, эстетикӣ ғизо;
- Тавсифи серӣ, гуруснагӣ;
- Маъкул донишдони меҳнатдӯстӣ;
- Маҳкум кардани тамаъкорӣ;

- Маҳкум кардани танбалӣ ва бекорӣ;
- Хусусиятҳои меъёрҳои одоб ва қоидаҳои рафтор.

Тавсифи ғизо ҳамчун яке аз арзишҳои асосии фарҳангӣ як гурӯҳи хеле калони зарбулмасалу мақолҳоро дар бар мегирад. Дарки мафҳуми ғизо ҳамчун ниёзи таъҷилӣ барои инсон дар Куриё шарҳ дода мешавад. Илова бар ин, ғизо як чизи асосиест, ки ҳуди ҳаёт бе он ғайриимкон аст, зеро маҳз ғизо ба инсон қуввату дармон мебахшад. Тавре ки аллақай зикр гардид, дар Куриё як ибодати воқеии ғизо инкишоф меёбад. Муносибати маҳсус, эҳтиромона ба ғизо ва раванди азхудкунии он чузъи чудонашавандаи фарҳанги милли мебошад, ки дар зарбулмасалу мақолҳо ин падида инъикос ёфтааст:

먹는 것이 가장 소중한다 [meogneun geosi gajang sojunghada] - аз ғизо чизи муҳимтаре нест.

사람에게 입이 제일이라 [saramege ibsi jeilira] – барои инсон ғизо дар ҷойи аввал меояд.

사람은 먹는 것이 가장 중요하다 [sarameun meogneun geoshi kajang gwihada] – ғизо барои инсон аз ҳама муҳим аст.

먹어야 체면도 지킬 수 있다 [meogeoya chemyeon jikinda] - шумо метавонед танҳо бо хӯрок зиндагӣ кунед.

금강산도 식후경 [keumgangsando shighukyeong] – ва кӯҳҳои Алмосро низ танҳо пас аз хӯрок хӯрдан тамошо мекунанд.

금강산이 아무리 좋은 경치가 있는 곳이라도 식사 후에 구경한다.
[keumgangsani kyeongirado shighue kyeong-ira] – Хатто манзараи зебои кӯҳҳои Алмос танҳо пас аз хӯрок хӯрдан ба чашм мерасад.

먹을 것 없는 집에 화기가 없다 [meogeul geos eomneun jibe hwagi eopta]
– дар хонае, ки чизе барои хӯрдан нест, ҳамоҳангӣ ва шодӣ вучуд надорад.

새남터를 나가도 먹어야 한다 [saenamteoreul nagado meogeoya handa] -

хатто ба чои қатл рафтан, бояд хӯрд.

입이 서울이다 [ib-i seoul-ida] – ғизо аз ҳама чизи муҳим аст.

양념 중에는 소금이 으뜸이다 [yangnyeom jung-eneun sogeum-i eutteum-ida] – намак устоди ҳанут аст.

감자는 밭에서 나는 곡식 중에 최고다 – [gamjaneun bat-eseo naneun gogsig jung-e choegoda]-картошка подшоҳи сабзавоти боғ аст.

Чӣ тавре ки дар боло зикр намудем, агар барои мардumi тоҷик «нон» ғизои асосӣ маҳсуб ёбад, аммо барои мардumi Куриё «биринч» чизи муқаддас ба ҳисоб меравад. Табиист, ки дар аксари зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ биринчро ҳамчун қисми таркибии дастархон васф мекунамд. Биринчпарварӣ на танҳо як шуғли зироаткорӣ, балки як ҷузъи фарҳанг ва тамаддуни Куриё маҳсуб меёбад, ки рамзи ҷовидонӣ, покии рух, шуҳрат, энергияи офтоб, фаровонӣ, хушбахтӣ ва ҳосилхезӣ мебошад.

벼는 백곡 중에서 왕이다 [pyeoneun baeggug jungeseo wangida] - биринч подшоҳ байни сад дона аст.

벼는 오곡의 왕이다 [byeoneun ogugui wangida] - биринч подшоҳи панҷ дона аст.

쌀이 지팡이다 [ssariji pangida] – биринч (яъне ғизо) ба пиронсол қувват мебахшад).

Тибқи анъанаи ошпазии мардumi Куриё, ҳар як табақ бояд се хусусияти муҳим дошта бошад: ранг ё намуди зоҳирӣ, бўӣи хуш ва мазза. Тасдиқи ин гуфтаҳоро дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ ёфтад мумкин аст. Хӯрокҳои ширинро мардumi Куриё аксар вақт бо асал муқоиса мекунамд:

꿀같이 달다 [kkulgati talda] – ширин мисли асал.

꿀맛이다 [kkulmas-ida] – монанди таъми асал.

Ба мисли дигар мардумони пешрафта дар Куриё низ бештар тарзи солимии зиндагиро мардум пеша намудаанд. Таомҳои онҳо солимии инсонро таъмин месозанд, ки ин падида дар зарбулмасалу мақолҳои онҳо инъикос ёфтаанд:

몸 보신의 먼저 먹어야 하는 식사는 약보다 음식이다 [mom bosin-ui meonjeo meog-eoya haneun sigsaneun yagboda eumsig-ida] – барои нигоҳ доштани саломатӣ аввал атола, баъд гӯшт ва танҳо баъд дору лозим аст.

감기는 잘 먹으면 낫는다 [gamgineun jal meog-eumyeon nasneunda] – сармо дар сари дастархон табобат мешавад.

Чӣ тавре ки дар боло зикр намудем, дар аксарияти зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ҷиҳатҳои мусбии ғизоҳо инъикос ёфтаанд. Инчунин, ҳангоми таҳлили мавод собит намудем, ки дар зарбулмасалу мақолҳо ҷиҳатҳои манфии ғизоҳо низ инъикос ёфтаанд. Масалан, мақоли «**дар коҳ мазза ҳаст, дар ин хӯрок мазза нест**» дар ҳолати хӯроки бемаззаро истеъмол намудани тоҷикзабонон вирди забон оварда мешавад. Аслан, байни тоҷикон анъанаи тайёр намудани хӯроки калаву поча маҳфуз мондааст, ки барои пайдоиши «**дар як дег ду кала намеғунҷад**» асос гузоштааст, ки хусусияти манфӣ дошта, дар ҳолати дар як хона ду нафар истиқомат намуда, ҷангу ҷанҷол карданашон гуфта мешавад.

Аксарияти аз муҳаққиқони забони куриёӣ дар он андешаянд, ки эҳтироми зиёд доштани мардуми куриёзамин ба ғизо дар натиҷаи қаҳтии даҳшатноке, ки дар ин нимҷазира солҳои тулонӣ ҳукмронӣ мекард, ба вучуд омадааст. Ҳамин тавр, одати мардуми маҳаллӣ, ки хориҷиёро ба ҳайрат меорад, ин хеле зуд хӯрдани таъом, саросема фуру бурдани он, ки решааш ба гузаштаи на он қадар дур рафта мерасад. Дар гузашта дар хонаводаи куриёӣҳо қонуне амал мекард, касе ки дар сари дастурхон дер ояд, ба ӯ хӯрок нест. Одати саросема фуру бурдани хӯрок аз ин ҷо сарчашма мегирад.

Ҳангоми таҳлили мавод шумораи хеле зиёди зарбулмасалу мақолҳоеро пайдо намудем, ки эҳсоси серӣ ва гуруснагириро ифода менамоянд:

배 불러야 잠도 온다 [bae bulleoya jamdo onda] – хоб танҳо ҳангоми сершудан меояд. Муодили ин зарбулмасал дар забони тоҷикӣ «*моргазидаро хоб мебарарду гушнаро намебарард*», мебошад.

배고프면 종잇장 들기 어렵다 [paegopeumyeon jongisjang teulgi eoryeopta] – ҳангоми гуруснагӣ бардоштани варақи қоғаз душвор аст, ки муодилаш дар забони тоҷикӣ «*ҳар боре бар шиками холӣ гарон аст*», ба ҳисоб меравад.

굶 주린 사람들에게는 먹을 것을 줘야 한다 [kulm julin saramdeuregeneun meog-eul geoseul jwoya handa] – ба гуруснагон гизо диҳед.

굶 주린 사람은 먹을 것을 가리지 않는다 [gulm julin sarameun meogeul geoseul galiji anhneunda] – барои гурусна хӯроки бемазза нест. Дар забони тоҷикӣ зарбулмасали «*иштиҳо зери дандон*» вучуд дорад.

굶 주린 사람은 아무 음식이나 맛있게 먹는다 [kulm jurin sarameun amu eumshigina mashittke meogneunda] – одами гурусна ҳар гуна хӯрокро бо иштиҳо мехӯрад.

배고프면 세상이 귀찮다 [paegopeumyeon sesan-i gwichanhta] – ҷаҳон барои гуруснагон шод нест.

없으면 보리밥도 이밥이다 [eopseumyeon poripapdo ibabira] – вақте ки чизе нест ва кадуя ҷав ба ҷойи биринҷ мегузаранд.

Мақсад аз корбурди аксарияти зарбулмасалу мақолҳо ин тарбия намудани хислатҳои ахлоқии инсонӣ, ба монанди меҳнатдустӣ, нақӯкорӣ ба ҳисоб меравад. Хӯрокро танҳо бо сарфи кӯшиши зиёд ва ғайрат ба даст овардан мумкин аст, ки зарбулмасалу мақолҳои зерин дар асоси ин падида пайдо шудаанд:

نالال هاناة مامى الالانولدا [nat alhanae ttami yeolpangulida] – *Дар як дона даҳ қатра арақ мавҷуд аст.*

곡식은 가꾼대로 거둔다 [kukshigeun gakkundaero keotunda] – *чӣ қадар нон ҷамъоварӣ мекунад, аз он вобаста аст, ки шумо чӣ қадар онро нигоҳубин мекунад.*

땀은 벽의 거름이다 [ttameun pyeoui keoreumida] – *арақ - нуриҳо барои биринҷ.*

Чунин зарбулмасалу мақолҳо миёни ворисони забони тоҷикӣ низ ба мушоҳида мерасанд. Масалан, зарбулмасали «*нони бо арақи ҷабин рехта - нон, баъд аз пошида*» миёни тоҷикон хеле маъмул мебошад.

Дар аксарияти зарбулмасалу мақолҳои қуриёӣ машаққатталаб будани шоникорӣ таҷассум ёфтаанд:

이밥이 뻬밥이다 [ibab-i ppyeobab-ida] – *кабудӣ биринҷ - кабудӣ устухон.*

Ҳамин тавр, зарбулмасалу мақолҳои, ки тавассути калимаву истилоҳоти ифодакунандаи мафҳумҳои ғизо ташаккул ёфтаанд, дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ мавқеи калонро ишғол намуда, асолати тафакқури ассотсиативӣ, хусусиятҳои дарки олами атроф ва воқеияти маданияти моддию маънавии халқро пурра, дуруст ва образнок инъикос мекунанд. Ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки мавҷудияти теъдоди зиёди зарбулмасалу мақол бо чузъи «ғизо» дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ бори дигар аҳаммияти онро барои фарҳанги мардуми тоҷику қуриёӣ тасдиқ мекунад. Тавассути ин гурӯҳи зарбулмасалу мақолҳо мо аз тасвири забонии ҷаҳони қавмҳои тоҷику қуриёизабонҳо боз аз наздиктар ошно мешавем. Ва инчунин, оғаҳ гаштем, ки майдони маъноии иддае аз ин зарбулмасалу мақолҳо на он қадар фарох буда, аз байни намояндагони забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ дур рафта наметавонанд.

Бояд зикр намуд, ки ҳар як вожаи мавҷудбуда дар таркиби ин навъи зарбулмасалу мақолҳо аз гуногунии ин забонҳо аз рӯйи хешигарӣ ва сохтори морфологӣ шаҳодат медиҳанд.

Ҳангоми таҳлили мавод собит намудем, ки дар забоншиносии тоҷик сарҳади байни мақолу зарбулмасал то айни замон ноаён буда, иддае аз донишмандони ин соҳа шарҳу мафҳуми дақиқи онҳоро дода натавонистаанд. Гарчанде зарбулмасал – ин иборати аз ҷиҳати грамматикӣ мукамал (дорои шакли ҷумла) аст, ки бо ангезаи маҷозии маъноӣ умумӣ, яъне тафсири васеъро талаб мекунад. Мақол ин гуфтаҳои аз ҷиҳати грамматикӣ нопурра бо ангезаи маҷозии маъноӣ мебошад.

Худи мавҷудияти онҳо сарҳадро байни ин ду мафҳум, яъне зарбулмасал ва мақол муайян менамояд. Ҷумлаи «То шамол нашавад барги дарахт намечунбад» ин зарбулмасал аст. Таркиби луғавии «Сареву савдое» ин мақол аст.

Инчунин, ҳангоми таҳлил аён гашт, ки «мақол» ин калимаи арабӣ буда, як жанри фолклории бештар иборат аз ифодаю ибораҳои рехтаи мучаз ва барҷастаи вирди забон гардида, ки дар нутқ барои мисол ва далел ба қор мебаранд.

Масъалаи таснифоти илмии зарбулмасалу мақолҳо масъалаи асосии паремиологияи муосир маҳсуб ёфта, дар аксарияти забонҳо то айни замон таснифоти пурраи он ба мушоҳида намерасад.

Аксарияти паремиологҳо ба монанди Г.Л. Пермяков, И.С. Брагинский, Б.Г. Гафуров, Х. Короглы, В.И. Дал, М.А. Рибникова, П.П. Литвинов, Р.И. Ярансева, Р. Амонова, Б. Тилавова, М. Фозилов, В. Асрорӣ, М. Қосимова ва дигарон ба таснифи зарбулмасалу мақолҳо то андозае даст зада бошанд ҳам, вале дар ин бахш масъалаҳои ҳалношуда то айни замон вучуд дорад.

Ҳангоми таҳлили мавод, инчунин, ошкор намудем, ки зарбулмасалу мақолҳои бо лексемаҳои ифодакунандаи узвҳои бадани инсон дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ мавқеи муайянро ишғол намуда, хусусиятҳои миллию фарҳангиро бештар ошкор менамоянд. Хусусиятҳои шуури миллии дар эҷодиёти даҳонии халқ, ки дар давраи дуру дароз ташаккул ва инкишоф ёфта буд, дар ин навъи зарбулмасалу мақолҳо равшантар зоҳир мегардад.

Таркибҳои хубу меъёрзед дар хотираи халқ нақш баста, маъноӣ амиқтарин доранд ва аз насл ба насл гузаштаанд. Дар як таркиби мухтасари пурмаъно ҳар як калима пур аз мазмуни амиқ аст.

Ҳангоми таҳлили ин гурӯҳи зарбулмасалу мақолҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ аён гашт, ки дар забони тоҷикӣ бештар зарбулмасалу мақол бо ҷузъи «чашм» ва дар қуриёӣ бо ҷузъи «даст» вомерхӯранд. Ин падида низ аз гуногунии тасвири забони ҷаҳони ин қавмҳо далолат менамояд.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ шумораи лексемаҳои, ки ба маъноӣ ибтидоӣ анатомӣ қорбаст мешаванд, муайян карда шудаанд. Дар забони қуриёӣ лексемаҳо ба маъноӣ аслии худ назар ба забони тоҷикӣ бештар истифода мешаванд. Ҷузъи «сар» дар забони тоҷикӣ ба сермаъноӣ дучор гашта, ба ғайр аз маъноӣ аслии худ, инчунин, метавонад ба маъноҳои тафаккури инсон, шуури инсон, сифату хосиятҳои инсон, ҳислату характери инсон, инчунин ба маъноӣ боло, ибтидоӣ ва ғайра қорбаст шавад.

Дар забони тоҷикӣ ва қуриёӣ зарбулмасалу мақолҳо бо лексемаи «дил» хеле зиёд ба мушоҳида расиданд. Дар зарбулмасалу мақолҳои забони қуриёӣ лексемаи «дил» ба маъноӣ аслиаш бештар оварда шудааст. Ин лексема ҳамчун предмети амал ҳолати одам, ҳиссиёти ӯ, эҳсосот, кайфият, дарди ӯро низ ифода карда метавонад. Дар як қатор зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ ин лексемаҳо ба маъноӣ ташбеҳӣ истифода бурда, ҳислатҳои инсонӣ, ҳиссиёт ва эҳсосотро ифода кардан мумкин аст.

Вожаи «бинӣ» низ дар таркиби зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ мавқеи муайяноро ишғол намуда, тавассути он ҳислату характери ворисони забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ нишон дода шудааст. Вожаи «бинӣ» бештар дар дохили зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ дар шакли «димоғ» омада, аз ғановатмандии забони тоҷикӣ дарак дода метавонад.

Инчунин, ҳангоми таҳлили мавод исбот намудем, ки бо лексемаҳои ифодакунандаи мафҳумҳои «ғизо» дар забони тоҷикӣ ва қуриёӣ зарбулмасалу мақолҳои зиёде мавҷуданд, ки ҳар яке хусусиятҳои хоси худро доро мебошанд. Масалан, дар забони тоҷикӣ аксарияти онҳо тавассути калимаи нон ифода

ёфтаанд, зеро «нон» барои мардуми тоҷик ғизои асосӣ ба ҳисоб рафта, номи аксарияти маросимҳо тавассути вожаи «нон» ташаккул ёфтаанд.

Ҷузъи «биринч» дар зарбулмасалу мақолҳои мардуми куриёизабон мавқеи хоссаро ишғол намуда, аз эҳтироми беҳамтои ин қавм нисбат ба «биринч» ҳамчун ғизои асосии ин мардум далолат менамояд. Дар ин гурӯҳи зарбулмасалу мақолҳо хусусиятҳои милливу фарҳангӣ боз бештар аён гардидааст.

БОБИ 3. ВИЖАГИҲОИ ЗАБОНИЮ ФАРҲАНГИИ ЗАРБУЛМАСАЛУ МАҚОЛҲО ДАР ЗАБОНҲОИ ТОЧИКӢ ВА КУРИӢӢ

3.1. Инъикоси масъалаҳои хонаводагӣ дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои муқоисашаванда

Забон оинаест, ки тамоми тасаввуроту дарки инсонро чиҳати шинохти олам баръало инъикос мекунад. Он метавонад, пеш аз ҳама, худ инсон, тарзи зисту зиндагонии ӯ, рафтори ӯ, муносибат бо одамони дигар, системаи арзишҳо, фарҳангу маданият, хислатҳои миллӣ ва худшиносии ӯро дар бар гирад, зеро ҳар як халқ вобаста ба мазмуни ҳоси семантикии миллиаш ассотсиатсияҳои ҳоси тафаккури образнок дорад. Маҳз ҳамин гуна андешаҳо ва тафаккур дар системаи забон устувор буда, хусусиятҳои миллиро ташкил медиҳанд. Барои шинохти соҳибзабон забони ӯро доништан муҳим аст. Чунончи, дар мақоли тоҷикии «Забон донӣ – ҷаҳон донӣ» ва мақоли куриѐӣ «Забонро донӣ, соҳиби забонро мешиносӣ» низ ҳамин матлаб баръало муайян шудааст. Ин андешаҳо бештар дар воҳидҳои забон айён мешаванд. Воҳидҳои фразеологии забон ва паремияҳо (яъне зарбулмасалу мақол) низ инъикоскунандаи олами ботинӣ ва дунѐи маънавии соҳибони худ маҳсуб меѐбанд.

Дар забонҳои куриѐӣ ва тоҷикӣ садҳо зарбулмасалу мақол мавҷуд аст, ки онҳоро наслҳои гузашта офаридаанд ва дар давоми асрҳо инкишоф ва такмил дода шуда, онҳо инъикоскунандаи хусусиятҳои ҳоси фарҳанги ин мардум мебошанд. Бархе аз забоншиносони ҷи тоҷик ва ҷи куриѐӣ ба таҳқиқи пайдоишу густариши зарбулмасалу мақолҳо ва мавқеи онҳо дар ҷомеа машғул будаанд. Маъмулан, зарбулмасалро «сухани кутӯҳ, устувори нутқ ва ҷун қоида, сухани ба таври ритмикӣ муташаккили дорои хусусияти ибратбахш доништа, таъкид мекунанд, ки дар он таҷрибаи ҷандинасраи мардум сабт шудааст» [36, с. 6].

Дар зарбулмасалу мақолҳои ҳикматнок ва пурмазмуни як халқи муайян баъзан аз забонҳои халқҳои дигар аз чиҳати маъно ба ҳам мувофиқ омада, мазмуну дарки онҳоро боз ҳам васеъ ва амиқтар мегардонад. Масалан,

зарбулмасали курёии «**말에 뼈가 있다**» [mal-e ppyeoga issda] – айнан: «Шумо устухонро дар суханони ū эҳсос мекунад» дар забони тоҷикӣ бо мақоли «Суханаш қон» метавонад пурра ифода ёбад. Ё ин ки мақоли «**배꼽 빠지는 줄 알았다**» [baekkob ppajineun jul al-assda] – айнан: «Вай чунон хандид, ки меъдааш қариб барояд») дар забони тоҷикӣ мақоли «Аз ханда (ё тарс) рӯдакаф шудан» маъмул аст, ки маънои бисёр ханда кардан (ё тарсидан)-ро дорад.

Баррасии зарбулмасалҳои халқҳои гуногун бо истилоҳоти муқоисавӣ дорои аҳаммияти бузурги илмӣ буда, моҳияти назарраси амалӣ дорад. Таҳлили зарбулмасалу мақолҳои халқҳои, ки дорои таърихи якхелаи этникӣ ва сиёсӣ, умумияти навҳои таърихан муқарраргардидаи иқтисодиёт, зиндагӣ ва фарҳанганд, бисёр ҷиҳатҳои таъсири мутақобилаи фарҳангҳои миллиро равшан месозад.

Таҳлили лингвофарҳангии зарбулмасалҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ хусусиятҳои хоси миллии фарҳанги ин халқҳоро метавонад ошкор кард. Дар таҳлилҳои лингвофарҳангӣ ҳамеша бартарияти аналогҳои ҷузъӣ ва умумӣ дар зарбулмасалу мақолҳои таҳқиқшаванда аз асолати миллии системаҳои фразеологӣ забонҳои муқоисашаванда гувоҳӣ медиҳад.

Дар боби мазкур тавачҷуҳ ба масъалаҳои лингвофарҳангии зарбулмасалу мақолҳои забонҳои куриёӣ ва тоҷикӣ дода мешавад.

Дар зарбулмасалу мақолҳои, ки муносибатҳои хонаводагиро ҳешутабориро инъикос мекунанд, хусусиятҳои хоси халқи ҷудогона, махсусиятҳои ҷаҳонфаҳмӣ ва хусусиятҳои ба худ хоси алоқамандии образҳои инъикос меёбад. Зарбулмасал ин маҳсули фарҳангии мебошад, ки бо ташкил шудани ҷамъияти инсонӣ пайдо шудааст. Зарбулмасалҳо аз қадим хусусияти зиндагии оммаро таҷассум карда, шакли ҷамъиятӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ, ва ғайраро инъикос мекунанд. Муҳаққиқи куриёӣ Сонг Хёго вобаста ба ҳамин масъала таъкид мекунад: «Аз сабаби он ки шумораи зиёди зарбулмасалҳо дар қадим ташкил шудаанд, аз фикрронии имрӯза хеле фарқ мекунанд ва дар як

замон зарбулмасалҳои замони феодалии хеле зиёд ба чашм мерасанд. Барои ҳамин вобаста ба тараққиёти ҷамъият баъзе зарбулмасалҳо аз истифода баромада, зарбулмасалҳои нави мувофиқ ба фикрронии имрӯза сохта шудаанд» [29, с. 15].

Ба ҳамин маъно муҳаққиқи рустабор Н.И. Ефремова низ зикр мекунад, ки: «Маҷмуи зарбулмасалу мақолҳо матни калоне мебошанд, ки дар он таҷрибаи зиндагӣ ва таҷрибаи иҷтимоию таърихӣ соҳибзабонон сабт гардидааст» [29, с. 15].

Бинобар ин, аз рӯйи мазмуни зарбулмасалҳо метавон, ҳамаи марҳилаҳои рушди хонаводагӣ: бунёди оила (ақди никоҳ), таваллуди фарзандон ва набераҳо, тарбияи онҳо, муносибати фарзандон ба волидон, муносибати шавҳар ба ҳамсар ва ғайраро пайгирӣ кард.

Яке аз масъалаҳои асосие, ки дар атрофи масъалаи оиладорӣ баррасӣ мешавад, ин арзиши марду зан мебошад. Дар фарҳангҳои гуногун ба ин масъала ба таври гуногун тавачҷуҳ шудааст. Масалан, дар мақоли куриёии «남자는 씨, 여자는 밭» [namjaneun ssi, yeojaneun bat] – айнан: «Мард тухм аст, зан киштзор» нақши зан дар идомаи насли башар аз мардон бештар нишон дода шудааст. Дар забони тоҷикӣ ба ҳамин монанд мақоли «Мард осмону зан замин» мавҷуд аст. Дар ҳарду мақол зан ҳамчун замин – ҳосилдиҳанда тасвир шудааст. Яъне, дар тафаккури мардуми тоҷик «падар» асос шуморида шуда, «модар» ҳамчун замин ҳисобида мешавад. Аз ин рӯ, дар давраи гузашта, ҳангоми аз ҳам ҷудо шудани зану шавҳар ё вафоти шавҳар зан-модар ҳаққи бо худ бурдани фарзандро надошт. Дар зарбулмасал ин ҳолат чунин тасвир мешавад: «Кохдон будӣ, холӣ шудӣ» [138, с. 108].

Аммо дар мавриди бартарияти авлодӣ куриёӣҳо ба хешовандии падар бартарӣ дода, хешовандии модариро дуҷумдараҷа ҳисоб мекунанд: «사돈의 팔촌» [sadon-ui palchon]– айнан: «Оби ҳафтум дар полуда» (яъне паст, беқурб). Ба ҳамин монанд дар байни мардуми тоҷик ҳам мақоли «Хеши хари

тағой» мавҷуд аст, ки ба ҳамон маънои дуҷумдараҷа хондани хешовандии модарӣ ишора мешавад.

Дар мақоли қуриёии «**암닭이 울면 집안이 망한다**» [amtalgi ulmyeon jibani manghanda]» [161, с. 642] – айнан: «Агар мокиён овоз барорад, оила ноком мешавад» ақидаи афзал шуморидани мард нисбат ба зан, ки дар ҷамъияти феодализм пайдо шуда буд, нишон дода шудааст. Аз ҷониби дигар, дар ин мақол андешаи агар дар оила зан мардро пеш карда, дод зада, ба қорҳо даҳолат кунад, қори хона хуб намешавад, зикр мегардад.

Дар зарбулмасали дигар «**집안에서 남편보다 여자가 지나치게 설치면 집안 일이 잘 되어가지 않는다**는 말» [jib-an-eseo nampyeonboda yeojaga jinachige seolchimyeon jib-an il-i jal doeogaji anhneundaneun mal] - айнан: «Мегӯянд, ки агар зан аз шавҳараш бештар ба қор машғул бошад, дар хона қор пеш намеравад». Ин зарбулмасал, албатта, ба манфиати қанон истифода шудааст.

Дар пайванд бо ҳамин ақидаҳои қуҳна, зарбулмасалҳои нобаробарии қанон дар оила ба вучуд омадаанд. Қунончи дар мақолҳои қуриёии «**눈은 뜨고 입은 다물어야 한다**» [nun-eun tteugo ib-eun damul-eoya handa] – айнан: «Қашмон бояд қушода ва даҳон баста бошанд», яъне мутаваҷҷеҳи он қизе бош, ки мегӯйӣ, нисбат ба зан тавзеҳ мешаванд. Дар фарҳанги тоҷикон низ мақоли «**Се сол гунгу се сол қар**» мавҷуд аст, ки маънои «қушқдоман бояд аз аввал дар болои қелин қартарӣ дошта бошад»-ро дорад.

Зарбулмасали қуриёии «**하늘을 봐야 별을 따지**» [haneul-eul bwaya byeol-eul ttaji] – айнан: «Ба осмон нигоҳ қунед, то ситораҳоро пайдо қунед» барои қани қуриёӣ ба осмон нигоҳ қардан қунон маъноро ифода меқунад: агар шавҳараш ҳоҳад, ки ӯ писар таваллуд қунад, пас вай, яъне шавҳар, бояд дар хона бештар шабро қузаронад ва дар сафарҳо рӯзақро нақузаронад. Қуди мавзуи қайқонӣ дар зарбулмасалҳо тасодуфан ба вучуд наомадааст: ба назари

Конфутсий, зан бояд ба шавҳараш мисли осмон нигоҳ кунад, яъне аз поён то боло. «Ба дунё овардани писар, баробар аст ба аз осмон ситора чидан». Ин муносибатҳои фарҳангӣ дар зарбулмасалҳои куриёӣ дар маҷмуъ на ҳама вақт бо зарбулмасалҳои тоҷикӣ мувофиқат мекунад.

Дар зарбулмасали куриёӣ доир ба масъалаи хӯрокпазии зан чунин таъкид мавҷуд аст: **«장맛이 좋아야 집안이 잘된다» [jangmas-i joh-aya jib-an-i jaldoenda]** – айнан: «Вақте ки чошнии лубиё таъми хуб дорад, оила обод мешавад». Аз ин зарбулмасал бармеояд, ки ҷанҷоли оилавӣ баъзан аз белазат пухта шудани хӯрок аз ҷониби зан мебошад. Аз рӯйи андешаи фарҳангии куриёӣҳо, агар зани хонашин хонаро хуб нигоҳубин кунад ва хӯрокҳои болазат пазад, оила обод мешавад.

Зарбулмасали тоҷикии **«Духтар дузди хона, писар давлати хона»** маънои фарҳангии хеле муассирро ифода мекунад. Яъне, духтари тоҷик вақте ки шавҳар кард, барои ӯ хонаи шавҳар хонаи асосӣ масуб меёбад. Аз ин рӯ, ки духтари шавҳардор, ҳаргоҳ ба хонаи падар меояд, ҳатман чизеро гирифта бо худ ба хонаи шавҳар мебарад. Аммо писар, баръакс дар талоши чизеро дарёфт намуда ба хона оварданро дорад.

Дар забони куриёӣ ба ҳамин монанд мақоли **«여자는 사흘 안 때리면 여우가 된다» [yeojaneun saheul an ttaelimyeon yeouga doenda]** – айнан: «Агар духтар (зан)-ро се рӯз назананд, рӯбоҳ мешавад» мустаъмал аст. Чунин зарбулмасалу мақолҳо аз тафаккури кӯҳна сарчашма мегирад. Ба Куриё, тафаккури асосии Шарқ тафаккури Конфутсионӣ ба ҳамаи соҳаҳо, аз қабилӣ сиёсат, иқтисодиёт, маданият, маориф ва ғайра, таъсири худро расонидааст. Асрҳои 18-19-и замони Чосон ба занон се роҳи дурусти фаъолиятро таъкид намуда, ҷамъияти қатъии ҳуқуқи занон вучуд надоштаи мафкураи бартари мард нисбат ба зан буд. Ин мафкура то расидан ба замони имрӯза ба сохтори шуури ҷамъияти Куриё таъсири худро расонида ба «Мафкураи афзалияти писарбача» дар таносуби аҳолии байни зану мард нобаробарӣ боқӣ мондааст.

Дар асри 21 ҳаракати «Озодии занон» ба вуқӯъ пайваста, ҳуқуқи занон рушд карда бо густариши босуръати ҷамъияти баробарии зану мард чунин мафкураҳо оҳиста-оҳиста аз байн рафта истодааст.

Дар забони тоҷикӣ зарбулмасалу мақолҳои зерин хеле маъруфанд, ки ба масъалаҳои манфии *дузанагӣ, занҳои безуриёт, қаҳри зан* ва масъалаҳои мусбати *зани оқила, зани порсо* ва монанди инҳо дахл доранд:

- «Дар хонае, ки ду зан аст, баракат нест.
- Аз ду қадбону хона норуфта мемонад.
- Зани бечача – дарахти бемева.
- Қаҳри зан то хушк шудани доқа.
- Сухани мард як аст.
- Зани оқилаи порсо қунад марди дарвешро подшоҳ» [140, с. 584].

Ҳамин тавр, дар зарбулмасалу мақолҳои забони қуриёӣ афзалияти мард бештар ба назар мерасад. Дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ бошад, оқилии зан таҷассум ёфтааст, ки боиси бештар шудани шароити шавҳар ва ободии хона мегардад. Тоҷикзабонон бештар зани бешарандро ба дарахти бемева шабеҳ мекунанд.

3.2. Инъикоси арзишҳои миллӣ ва фарҳангии сухан дар зарбулмасалу мақолҳо

Зарбулмасалу мақолҳо асосан аз таҷрибаи зиндагӣ, аз ҳар чизи озмудавӣ дидаву шунидаи инсонҳо – соҳибони забон сарчашма мегиранд. Онҳо дар худ панду ҳикмат ва мазмуни баланд дошта, аксар маъноӣ таълимиву тарбиявӣ доранд ва барои дилнишину муъҷаз баромадани афқору андеша ба инсон хизмат мекунанд. Дар зарбулмасалу мақолҳо асли мақсад, одатан, пардапӯшона баён мегардад, ё ба он ишорае мешавад. Мазмуну моҳияти зарбулмасалҳо вобаста ба ҳодисаҳои рӯзгори халқҳои гуногун аз забон ба забон мегузаранд ва ба забонҳои гуногун тарҷума мешаванд. Ба ҳамин равиш, зарбулмасалу мақолҳо баъзан дигар мешаванд ва умри зиёд мебинанд. Муҳаққиқи барҷаста – зарбулмасалшиноси маъруф А. Тэйлор чунин қайд

мекунад: «Зарбулмасал завқи одамонро, пеш аз ҳама, бо хусусиятҳои пандомезӣ, кӯтоҳу муъчазу ғайриоддӣ буданаш ба худ ҷалб менамояд ва то ҳол ҳеҷ яке аз ин хусусияти онҳо то ба охир кушода нашудааст» [102, с. 9].

Зарбулмасалу мақолҳо мухтасару пуробуранг, рехтаву ҷаззоб ва пурҳикмату ҷолиб буда, аз дигар намудҳои эҷодиёти даҳанакии халқ тавофутдоранд. Зарбулмасалу мақолҳо дурдонаҳои нодире мебошанд, ки фикрро равшану диққатҷалбкунанда ва таъсирнок, забонро пурқуввату пурғановат ва ширину гуворо гардонида, ба он обу рангу ҷилои тоза мебахшанд. Чунончи, муҳаққиқи тоҷик Ф. Муродов қайд мекунад: «Зарбулмасалу мақолҳо то шакли имрӯзаашонро пайдо кардани худ чанд давраро аз сар гузаронидаанд. Манбаи басо муҳимме, ки гунаҳои нави онҳоро ба вучуд овардааст, эҷодиёти шоирону нависандагон аст» [63, с. 99].

Дар зарбулмасалу мақолҳо, бо ҳамаи ин ҷаззобият хусусиятҳои хоси миллию фарҳангӣ нухуфтааст, ки гуногунрангии мавзуи онро ташкил медиҳад. Чунончи, масъалаи **сухан** ва **арзиши он** низ дар зарбулмасалу мақолҳо мавқеи муайян дошта, дар баробари инъикоси мавзӯҳои рӯзмарра тасвир мегардад.

Дар забонҳои куриёӣ ва тоҷикӣ бисёр зарбулмасалу мақолҳое мавҷуданд, ки дар мавриди сухан ва арзиши он, хусусан, тавоноиву қудрати он ва монанди инҳо гуфта шудаанд.

Муҳаққиқи рус Н.Г. Глебова дар зарбулмасалу мақолҳо аломатҳои зерини суханро ошкор намудааст:

- «-бузургии сухан;
- қудрати сухан;
- дороии забон;
- донистани забон;
- иштироки сухан дар зиндагии халқ;
- ваҳдатофарии сухан;
- сухан инъикосгари паҳлуҳои гуногуни ҳаёт;
- қудрати таърихофарии сухан;

-рисолати сухан ҳамчун нигоҳдорандаи арзишҳои миллӣ;

-ҳақиқатнигории сухан» [23, с. 99-100].

Маврид ба зикри хос аст, ки муҳаққиқони рус З.Д. Попова ва И.А. Стернин низ хусусиятҳои миллӣ ва фарҳангии мафҳуми «забон»-ро дар зарбулмасалу мақолҳо мавриди таҳқиқ қарор дода, аломатҳои онро муайян намудаанд [76, с. 185]. Бояд қайд кард, ки «забон» ва «сухан» қариб дар ҳама маврид ҳамчун синоними якдигар истифода мешаванд. Аз ин рӯ, он аломатҳоеро, ки забон доро аст, албатта, ба сухан низ мутааллиқ мебошад. Чунончи, сухан низ чунин аломатҳоро дорад:

-қудрати сухан;

- таъсири сухан;

-зарару зиёни сухан;

-амалкарди сухан;

- хомӯшӣ (сукут) варзидан ё сухан нагуфтан;

- бе андеша сухан нагуфтан;

-зиёни сергапӣ ва ғайра.

Зарбулмасалу мақолҳои забонҳои куриёӣ ва тоҷикӣ, ки доир ба сухан ва муродифоти он (*гуфтор, гап, даҳан, шева, луқма, забон* ва ғайра) гуфта шудаанд, дорои хусусиятҳои тарбиявӣ ва мазмуну маъноӣ баланд буда, саршор аз аломатҳои зикршуда мебошанд. Дар зер мо кӯшиш мекунем, ки бархе аз он хусусиятҳои муҳимми онҳоро дар муқоиса мавриди таҳқиқ қарор диҳем.

Яке аз хусусиятҳои бисёр муҳимми фарҳангии соҳибзабонон, ки дар зарбулмасалу мақолҳо дарҷ мешавад, ин ***хомӯширо авло донистан ва сукутро ихтиёр кардан*** мебошад. Маҳз ҳамин хусусиятҳо чанбаи фарҳангии миллиро ифода мекунанд. Ба ҳамин маъно дар забони куриёӣ мо зарбулмасалу мақолҳои зеринро мушоҳида мекунем:

- **입이 화근이다** [ib-i hwageun-ida] – **айнан:** «даҳон сарчашмаи нохушист (яъне решаи бадист)», яъне агар касе беҳуда сухан гӯяд, метавонад нохушиеро

бар сараш оварад.

Дар ҳамин радиф, дар фарҳанги тоҷикӣ доир ба *сукут истодан* ва *беҳуда сухан нагуфтан* зарбулмасалу мақолҳои зиёдеро мушоҳида метавон кард.

Чунончи:

- «дахони баста – ҳазор тилло» [75, с. 79];
- «хомӯшӣ аини ҷавоб аст» [140, с. 231];
- «беҳтарин аз сукут забоне нест» [140, с. 232];
- «агар сухан зар аст, сукут гавҳар аст» [138, с. 51];
- «агар гуфтан сим аст, хомӯшӣ зар аст» [138, с. 35];
- «хомӯшӣ беҳ зи ҷавоби саҳт» [140, с. 231];
- «агар сар боядат сирро нигоҳ дор» [138, с. 35];
- «хомӯшӣ беҳтар аз беҳудагӯӣ» [140, с. 231];
- «хомӯшӣ забони донишмандон аст» [140, с. 232];
- «беҳ аз хомӯшӣ ҳеч пироя нест» [140, с. 213];
- «безабонӣ ҳама забондонист» [140, с. 207];
- «забон дар даҳон посбони сар аст» [139, с. 48];
- «забон посбони сар аст» [139, с. 78];
- «забони сурх сари сабз медиҳад барбод» [139, с. 79];
- «забони сурх сари сабз ба дор меорад» [139, с. 47];
- «забони сурх сари сиёҳашро хӯрд» [75, с. 6];
- «забон ояд зиён» [75, с. 228];
- «ҷавоби аблаҳ сукут» [75, с. 28];
- «аз андеша бомағз гардад сухан» [138, с. 25].

Ҳамин хусусияти суханро, ки дар зарбулмасал ва мақолҳо ифода ёфтаанд, бо гунаҳои гуногун дар панду андарзҳои шоирону нависандагони тоҷику форс низ метавон дарёфт. Чунончи,

«Гар сухан аз некӯӣ чун зар бувад,

Он сухан ногуфта, некӯтар бувад» [138, с. 48].

Дигар ҷанбаи муҳимми сухан, ки хусусиятҳои миллию фарҳангӣ дорад, *камгуфторӣ* мебошад. Дар фарҳанги мардумони тоҷику куриё ба масъалаи

кам сухан гуфтан диққати махсус дода шудааст. Шириниву латофати сухан дар кутоҳиву камгуфтори он аст. Агар сухане, ки шуниданаш хеле форам аст, чанд маротиба гуфта шавад, он дилбазан ва нохуш мешавад. Дар забони куриёӣ зарбулмасали зерин аст, ки ба ҳамин масъала ишора мекунад:

- 듣기 좋은 말도 한두번이다 [deudgi joh-eun maldo handubeon-ida] –

айнан: «Як ё ду бор шунидани сухан хуб аст».

Дар забони тоҷикӣ зарбулмасалу мақолҳои зер маъруфанд, ки ишора ба *камгуфторӣ* доранд:

-«кам гуфтани ҳар сухан савоб аст» [139, с. 175];

-«кам бигӯ, санчида бигӯ» [139, с. 174];

-«гап кӯтоҳ – олам гулистон» [12, с. 44].

Ҷадвали 1. Зарбулмасалҳо дар бобати камгӯӣ будан дар гуфтор

куриёӣ	муодили тоҷикӣ
말은 적게 하고 실행을 해야 한다. [mareun jokke hago siraengeul haeya handa] Суханро кам гуву амал кун	<i>Дар ҷойе, ки гап бисёр, кор кам;</i> <i>Меҳнатро бисёр кун гапро кам.</i>
말 수 많은 집 치고 조용한 집 없다. [mal su maneun jip chiko joyonghan jip eopta] Хонаи сергап мушкилии зиёд дорад.	<i>«Гап кӯтоҳ - олам гулистон»</i> [3, с. 44]
말로는 배를 채울 수 없다. [malloneun paereul chaeul su eopta] 11боғ ап шикамро пур карда намешавад.	<i>«Бо ҳалво гуфтан даҳон ширин намешавад»</i> [3, с. 43]
듣기 좋은 말도 한두 번이다. [teutki joheun maldo handu beonida]	<i>Гап як бор, мазааш як бор.</i>

Сухани шунавиданаш хуб ҳам як ду маротиба	
말은 적을수록 좋다. [mareun jeogeulsurok jota]	Сухане хуб аст, ки кӯтоҳ бошад.

Дар муқобили ҳамин хусусияти забон, яъне *камгуфторӣ*, масъалаи дигар, яъне *беҳуда сухан гуфтан, ҳарзагӯӣ қардан, сергапӣ, беҳуда суханро ба дарозо бурдан* меистад, ки дар ҳар ду фарҳанг – тоҷикию куриёӣ ин масъала ҳамеша мазаммат мешавад ва зери тозиёнаи танқид қарор мегирад. Ҳеҷ кас бисёргӯйиву сергапиро дӯст намедорад ва нисбат ба шахси сергап нафрат доранд. Дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ ҳамин масъала ба таври зер дарҷ шудааст:

- **군말이 많으면 쓸 말이 없다** [gunmal-i manh-eumyeon sseul mal-i eobsda] – **айнан:** «Агар гапи зиёд бошад, чизе барои навиштан нест». Яъне агар сухани нолозимро аз ҳар тараф бисёр гӯӣ сухани зарурӣ кам мешавад, бинобар ин, бисёр сухан нақардан ва ё сукут нишастанро авлотар медонанд.

- **입 찬 소리는 무덤 앞에 가서 하라** [ib chan solineun mudeom ap-e gaseo hala] – **айнан:** «Дар сари қабр бо овози баланд сухан гӯед». Ба маънои сергапиро баъди мурдан гӯӣ ва беҳуда сухан нагуфтанро мефаҳмонад. Яъне, сухани беҳударо метавонӣ танҳо дар сари қабр гӯӣ, ки касе туро намешунавад ва бароят ҷавобе намедиҳад.

- **정답도 길면 잔말이 생긴다** [jeongdamdo gilmyeon janmal-i saeng-ginda] – **айнан:** «Агар суҳбат хеле тӯлонӣ давом кунад, суҳбати хурд натиҷа медиҳад». Яъне, агар сухан бисёру дароз шавад гапи холи ва беҳуда падо шуданаш мумкин аст. Сухане, ки хеле кӯтоҳ бошад, нишонрасу фаҳмо мешавад.

- **말은 적을수록 좋다** [mal-eun jeog-eulsulog johda] – айнан: «Чӣ қадаре ки камтар гуфт, ҳамон қадар беҳтар аст». Аз сабаби он, ки агар сухан бисёр шавад, сухани беҳуда зиёд мешавад натиҷаи он хуб шуда натавонистанро нишон медиҳад.

- **말이 말을 만든다** [mal-i mal-eul mandeunda] – айнан: «Калимаҳо калима эҷод мекунанд». Хокаро ҳар чӣ қадар кубӣ зебо мешаваду суханро ҳар чӣ қадар гӯӣ, ҳамон қадар зиёд мешавад. Дар забони тоҷикӣ муодили ҳамин гуфта мақоли «**Аз гап гап мебарояд**» мебошад.

- **말 많은 집안은 장맛도 쓰다** [mal manh-eun jib-an-eun jangmasdo sseuda] – айнан: «Оилае, ки бисёр гап мезанад, таъми талх низ дорад». Дар хонавода агар гапи беҳуда бисёр шавад, ҳаёт ё ҳамаи қорҳои он хуб нашуданро мефаҳмонад.

- **들은 귀는 천년이요, 한 입은 사흘이라** [deul-eun gwineun cheonnyeoniyo, han ib-eun saheul-ila] – айнан: «Гӯш ҳазор сол аст, даҳон се рӯз аст». Яъне соҳиби сухане, ки гуфта шуд, то се рӯз метавонад фаромӯш шавад, аммо гӯше, ки он суханро мешунавад, онро фаромӯш намекунад. Ин дар мавриди суханони бад, дағал ва бемулоҳиза гуфта шудааст. Дар мақоли тоҷикӣ аст, ки «**Заҳми табар тоза мешавад, аммо заҳми сухан то охир боқӣ мемонад**».

Доир ба суханони беҳуда ва ҳарзагӯиву беҳудагӣ дар забони тоҷикӣ зарбулмасалу мақолҳои зерин маъмуланд:

-«**гапи бисёр ба ҳар бор**» [138, с. 218];

-«**бисёр гуфтан бори ҳар аст**» [138, с. 218];

-«**бисёргӯӣ беҳудагӯӣ бошад**» [138, с. 218];

-«**бисёрдону камгӯӣ бош**» [138, с. 219];

-«**сухан бисёр дону андаке гӯӣ, якеро сад магӯӣ садро яке гӯӣ**» [75, с. 164];

-«**забони дароз балои ҷон аст**» [75, с. 93];

-«**забони дароз одама ба бало меандозад**» [75, с. 93].

Ҳамин тавр, аз ин зарбулмасалу мақолҳо маълум мегардад, ки нисбат ба беҳуда сухан гуфтан хомӯширо авло доништан ҳам дар фарҳанги мардумони Куриё ва ҳам мардуми тоҷик як хел садо медиҳад. Дар ҳар ду фарҳанг бар он тарвиҷ мекунад, кас набояд ҳарзагӣ кунад, аз он беҳтар ки сухан нагӯяд ва ба гуфти мардуми тоҷик «даҳони баста – сад танга тилло».

Хусусияти дигари сухан, ки дар зарбулмасалу мақолҳои куриёиву тоҷикӣ дарҷ мегардад, ин *бо андеша сухан гуфтан, бо эҳтиёткор будан дар сухангӯӣ, санчида сухан гуфтан* аст. Яъне ҳар сухане, ки гуфта мешавад, аввал бояд аз оқибати амали он сухан андеша кард. Ҳамеша бояд суханро дар мизони ақл санчид, аз ин рӯ мегӯянд, ки санчида сухан бояд кард. Маҳз ҳамин хусусияти сухан фарҳанги забону гуфтори мардуми куриёизабон ва тоҷиконро ташкил медиҳад. Дар байни мардуми Куриё зарбулмасалу мақолҳои зерин мачуданд, ки мардумро ҳидоят ба андешида сухан гуфтан, боэҳтиёткорона ва санчида сухан гуфтанро мекунад:

- **많이 생각하고 적게 말하고 더 적게 써라** [manh-i saeng-gaghago jeogge malhago deo jeogge sseola] – **айнан:** «Бештар фикр кунед, кам гап занед, камтар нависед»;

- **말은 혀를 베는 칼이다** [mal-eun hyeoleul beneun kal-ida] – **айнан:** «Сухан кордест, ки забонро мебурад». Ин мақол дар байни мардуми Куриё хеле машҳур мебошад.

- **말이 말을 만든다** [mal-i mal-eul mandeunda] – **айнан:** «Аз гап гап мебарояд». Яъне, эҳтиёткор бояд буд ҳангоми сухангӯӣ, ки агар ягон гапи ноҷо гуфта шавад, аз пайи як сухан чандин сухани дигар бардоштан мумкин аст.

- **말 뒤에 말이 있다** [mal dwie mal-i issda] – **айнан:** «Дар паси калима як сухане ҳаст». Чуноне ки дар забони тоҷикӣ мегӯянд, «як калима 366 паҳлу дорад», ба ҳамин маъно рабт дорад. Яъне дар ҳар сухан мазмуни дохилии

зоҳирнашаванда мавҷуд аст. Бинобар ин, дар гуфтани ҳар калима андеша бояд кард.

- **말 속에 뜻이 있고 뼈가 있다** [mal sog-e tteus-i issgo ppyeoga issda] –

айнан: «Ҳар сухан маънӣ ва устухон дорад». Дар забони тоҷикӣ мақоли «забон бе устухон аст» мавҷуд мебошад. Ин маъноӣ онро дорад, ки бар забони одам ҳар калимае, ки ояд, гуфтани он ҳеч мушкилӣ надорад. Аммо сухан ба маъно ва бомулоҳиза бояд гуфт, ки ҳар калима метавонад ҳазор маъно дошта бошад, яъне устухон дорад. Аз ин рӯ, дар мақоли болозикри куриёӣ таъкид аз маъно доштани сухан мебошад.

- **말은 혀를 베는 칼이다** [mal-eun hyeoleul beneun kal-ida] – **айнан:**

«Сухан кордест, ки забонро мебурад». Ба маъноӣ сухан чун теғест ё шамшер аст, ки қисмро бурида мегузарад. Аз ин рӯ, дар вақти сухан кардан бояд эҳтиёткор ва бомулоҳиза буданро нишон медиҳад.

- **많이 생각하고 적게 말하고 더 적게 써라** [manh-i saeng-gaghago jeogge

malhago deo jeogge sseola] – **айнан:** «Бештар фикр кунед, кам гап занед, камтар нависед». Дар ин ҷо таъкид меравад, ки пеш аз сухан фикр ва андеша қарор дорад. Яъне нисбат ба сухан ва рафтор фикр пешсафтар аст. Аз ин рӯ, аввал андеша бояд кард, пас аз он сухан кард. Сухани бемулоҳиза ва бефикрона, оқибати бад меоварад.

- **혀 밑에 죽일 말이 있다** [hyeo mit-e jug-il mal-i issda] – **айнан:** «Дар зери

забонат чизе ҳаст, ки бимирад». Суханест, ки агар нодуруст сухан гӯйӣ, боиси асабӣ шудани худ ва ё каси дигар мешавӣ. Аз як сухани ноҷо метавонад одам ба ҳалокат расад. Барои ҳамин дар сухан эҳтиёткор будан зарур аст.

- **정들었다고 정(정드는)말 말아라** [jeongdeul-eossdago

jeong(jeongdeuneun)mal mal-ala] – **айнан:** «Нагӯед, ки шумо танҳо барои он ки ошиқ ҳастед, ошиқед». Дар ин мақол ҳам боэҳтиётна сухан гуфтан талқин

мешавад. Яъне ба шахси ғайричиддӣ ҳақиқати худро гуфтан чоиз нест, зеро дар оянда аз он ташвиши беҳуда оварда мерасонад.

- **쑥떡 같은 소리를 해도 찰떡같이 알아들어라** [ssugtteog gat-eun solileul haedo chaltteoggat-i al-adeul-eola] – **айнан:** «Ҳатто агар шумо ягон чизи беақлона гӯед, онро равшан фаҳмед». Яъне, ба сухане, ки хуб шунавида намешавад, бодикқат андеша бояд кард ва дуруст диққат додан лозим. Сухани хуб нашунида ё нафаҳмидаро беҳтар, ки тавзеҳ надихед, зеро он шуморо бар ғалате мебарад, ки ислоҳи он мушкил мешавад.

Чадвали 2. Зарбулмасалҳо дар бобати эҳтиёткорӣ дар гуфтор

куриёӣ	тоҷикӣ
<p>말은 반드시 두 번 생각한 다음에 말해야 한다. [17, 327]</p> <p>[mareun pandeusi tub eon saengaghan taeume malheya handa]</p> <p>Пеш аз сухан кардан хатман бояд ду маротиба фикр кард.</p>	<p>«Авал андеша, баъд гуфтор» [3, с. 31]</p>
<p>말은 삼가야 하며, 음식은 절제해야 한다. [17, 327]</p> <p>[mareun samkaya hamyeo eumsik jeoljehaeya handa]</p> <p>Аз сухан эҳтиёт ва аз хӯрок парҳез бояд кард.</p>	<p>«Онро калон гуру, гапро калон не» [3, с. 46].</p>
<p>말을 경솔히 하면 훗날에 우환으로 된다. [mareul kyeongsolhi hamyeon najunge uhwani toenda]</p>	<p>Забони сурх сари сабзро ба дор оварад.</p>

Агар сухане фикр накарда гуфта шавад, рӯзи баъдин ташвишу тараддуд меоварад.	
---	--

Дар байни мардуми тоҷик дар пояи *андешида сухан гуфтан* зарбулмасалу мақолҳои фаровоне эҷод шудаанд, ки аз таҷрибаи рӯзгори бисёр кӯҳани ин мардум дарак медиҳанд. Чунончи:

- «аввал андеша, баъд гуфтор» [138, с. 261];
- «гавҳари ҳар кас аз сухани ӯ пайдост» [138, с. 261];
- «лаб ба шакаррезӣ бикӯшову гавҳар бинамо» [138, с. 261].
- **фазилати инсон зери забонаш нухуфта аст;**

Дар тасавури мардуми тоҷик забон ҳамчун узви дохили даҳони инсон аст ва дар зарбулмасалу мақолҳо сухан ба ҳамин маъно таҷассум ёфтааст. Бояд зикр намуд, ки дар ин гуна зарбулмасалу мақолҳо яке аз хусусиятҳои муҳимми забон ин сухани беҳуда нагуфтан, нодониставу насанчида гап задан дарҷ ёфтаанд. Чунин зарбулмасалу мақолҳо ба он ҳидоят мекунанд, ки ҳарчанд забон як пора гӯшти лаҳм асту устухон надорад, набояд инсон андеша накарда сухан гӯяд:

- «забон лаҳми гӯшт аст» [75, с. 93];
- «забон устухон надорад» [75, с. 93];
- «забон лаҳми гӯшт аст, ба ҳар тараф гардонӣ, мегардад» [75, с. 93].

Ҳамин тавр, *бо андеша ва фазилат, оқилона ва бомулоҳиза сухан гуфтан* яке аз фазилатҳои миллӣ ва фарҳангии миллати тоҷикӣ махсуб меравад.

Дар пояи ҳамин хусусиятҳои сухан хусусияти дигари он – *ҳар сухан ҷой ва мақому мавқеи баёни худро дорад*, низ дар фарҳанги гуфтори мардуми Куриё ва тоҷикон мавқеи махсуси худро дорад. Ба ҳамин маъно чунин зарбулмасалҳои куриёро метавон мисол овард.

- **하고 싶은 말은 내일 하겠다** – айнан: «Гуфтам, ки фардо он чи гуфтан мехостам, мегӯям». Яъне, суханеро, ки гуфтаниаш мехоҳӣ ба таври кофӣ фикр

карда, пас гӯй хатое намешавад, зеро суханро дар вақту соаташ бояд гуфт, ки баъд аз он пушаймон нашавӣ.

- **낮말은 새가 듣고 밤말은 쥐가 듣는다** – айнан: «Паррандагон ба суханони рӯз гӯш медиҳанд ва мушҳо ба суханони шаб гӯш медиҳанд». Аз ин мақола чунин бармеояд, ки дар чойе, ки сухан мекунем, бояд эҳтиёткор буд. Яъне на ҳар чо чойи сухан кардан аст ва на ҳар суханро тоби бардоштани атрофиён аст. Сухани гуфтшударо метавонанд бар муқобили кас истифода баранд. Дар забони тоҷикӣ ба ҳамин монанд мақоли «**девор муш дорад, муш гӯш дорад**» маъруф аст.

- **혀 아래 도끼 들었다** – айнан: «Дар зери забонам табар доштам». Дар ин мақол таъкид бар он меравад, ки сухани гуфташуда боиси марг шуда метавонад, аз ҳамин сабаб доимо дар сухан кардан эҳтиёт будан зарур аст, яъне бемавқеъ набояд сухан кард. Дар забони тоҷикӣ ба ҳамин монанд мақолҳои зерин мавҷуд аст, ки ба ҳамин маънои зикршуда дахл дорад:

- «забони сурх сари сабз медиҳад барбод» [139, с. 79];
- «забони сурх сари сабз ба дор меорад» [139, с. 47];
- «забони сурх сари сиёҳашро хӯрд» [75, с. 6];
- «забон ояд зиён» [75, с. 228];
- «забони ман, душмани ман» [139, с. 47].

- **같은 말이라도 아 다르게 어 다르다** – айнан: «Хатто, агар калимаҳо якхела бошанд ҳам, онҳо гуногунанд». Дар ин мақол ишора бар он аст, ки сухан мазмуни якхела дошта бошад ҳам, вобаста ба чои ифода ва баёни худ дигар хел шунавида шуда, маънои дигарро касб мекунад.

Хусусияти дигари сухан дар *нармгуфторӣ*, *нармсуханӣ*, *хушгуфторӣ* ва *ширинсуханӣ* мебошад, ки дар фарҳанги гуфтори мардуми тоҷику кориёӣ ин масъала хеле роиҷ аст. Мардуми забонашон муқоисашаванда, яъне тоҷикону кориёӣҳо хеле хушгуфтору хушзабон ва ширинкалому ширинсухананд. Бо якдигар бо як навозишу лутфу латофат сухан мегӯянд, калимаҳои дағалро

истифода намекунанд. Аз ин рӯ, дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикиву куриёӣ ҳамин хусусиятҳои фарҳангии гуфтори мардумон инъикос ёфтааст.

Аз ҷониби дигар ҳамин хусусиятҳои *нармгуфторӣ*, *нармсуханӣ*, *хушгуфторӣ* ва *ширинсуханӣ тавоноиву иқтидори* бузурги забонҳои тоҷикӣ ва куриёиро ифода мекунанд:

- **말 한마디가 대포알 만 개도 당한다** [mal hanmadiga daepoal man gaedo danghanda] – **айнан:** «Як калима метавонад ба 10 000 туп зарба занад». Яъне як сухани хуб, як сухани дилчаспу дилрабо тавоноии зиёд доштанро маҷозан мефаҳмонад.

- **말 한 마디로 사람이 죽고 산다** [mal han madilo salam-i juggo sanda] – **айнан:** «Одам бо як сухан зинда мешаваду мемирад». Сухан таъби одамро болида мекунад, ба одам руҳу илҳами нав мебахшад, ҳамзамон сухан чунон кудрат дорад, ки одамро ба осмонҳои баланд бардошта, сипас оварда бар замин мезанад, паст мекунад, беҷадр мекунад.

- **말로는 온 공을 갠다** [malloneun on gong-eul gapneunda] – **айнан:** «Калимаҳо қарзи пурра пардохт мекунанд». Агар ба қарздиханда бо суханони ширину нарм гуфтор намоӣ, ҳатто метавонад, қарзи гирифтаатро бахшад. Дар фарҳанги гуфтори куриёӣ бо нармгуфториву ширинзабонӣ дар ҳаёти рӯзмарра хело судманд (фоидаовар) будани суханро нишон медиҳад. Дар забони тоҷикӣ муодили ҳамин мақол зарбулмасали «**бо сухани ширин мор аз хонааш мебарояд**» аст.

- **말이 고우면 비지 사러 갔다가 두부 사 온다** [mal-i goumyeon biji saleo gassdaga dubu sa onda] – **айнан:** «Агар шумо ин суханонро қадр кунед, рафта каме оқара харед ва сипас тофуру баргардонед». Агар шахси муқобил бо миннатдорӣ суханони ширин нисбат ба чизе гӯяд, ки фикри гирифтанаширо дорад, боз сахитар шуда, чизи беҳтар гирифтано мефаҳмонад. Оқара як навъ маҳсулоти хӯроқа, ки мардуми Куриё онҳоро дар хӯрок илова мекунанд. Тофу

як навъи хӯрок, ки номи «твороги сойӣ»-ро низ дорад. Дар фарҳанги мардуми Куриё ин навъи хӯрокҳо ҳам чун хӯрокҳои миллӣ хеле машҳуранд.

- **말 한마디로 천 냥 빚 갚는다 [mal hanmadilo cheon nyang bij gapneunda]**

– **айнан:** «Ҳазор қарзро бо як сухан пардохт кунед». Мақоли мазкур маънои онро дорад, ки бо сухани хуб, бо сухани ширин чӣ мушкилие набошад ё кори ғайриимкон ҳал карда мешавад.

- **말 잘하고 징역 가랴 [mal jalhago jing-yeog galya]** – **айнан:** «Оё ман бояд

хуб гап занам ва ба зиндон равам?»

- **말로는 사촌 기와집도 지어준다 [malloneun sachon giwajibdo jieojunda]**

– **айнан:** «Хатто барои амакбачааш як хонаи боми сафолдор сохт». Бо сухан ҳама корро карда мешавад, аммо дар воқеият хуб сухан карданро мефаҳмонад.

Ба ҳамин монанд зарбулмасалу мақолҳои зерини тоҷикӣ низ қудрату иқтидори ва тавонии суханро ифода мекунанд:

- «**ба сухани нек мор аз хонааш баромадааст**» [138, с. 138];

- «**ба гапи нағз мор аз хонааш мебарояд**» [138, с. 138];

- «**бо сухани нарм (нағз, ширин) мор аз хонааш мебарояд**» [138, с. 138];

- «**сухани нағз ҳамаро мутеъ мегардонад**» [138, с. 156];

- «**забони нарм зи абруи чашм чин бибарад**» [139, с. 96];

- «**забони тез аждаҳоро банд кардааст**» [75, с. 93];

- «**сухан калтак нест, ки одамро занад, аммо гарданро мешиканад**» [138, с. 91];

- «**аблаҳро дар сухан тавон донист**» [138, с. 23];

- «**то мард сухан нагуфта бошад, айбу ҳунараш нухуфта бошад**» [138, с. 23];

- «**сухан гувоҳи ҳоли гӯянда аст**» [140, с. 82];.

- «**сухан оинаи марди сухангӯст**» [140, с. 93].

Хусусияти дигари *сухан*, ки дар фарҳанги гуфтори тоҷикиву куриёӣ мавқеи хос дорад, ин *домангустарии сухан*, *пахншавии сухан* мебошад, ки

дар зарбулмасалу мақолҳои соҳибони ин фарҳангҳо – тоҷикону куриёӣҳо инъикос меёбад. Дар тасвири ин мардумон сухан чун тири аз камон часта парвоз мекунад, сарҳадхоро убур мекунад, пахну парешон мешавад ва маъноҳои гуногунро меофарад. Сухани пӯшида ҳеҷ гоҳ пинҳон наместонад, он дер ё зуд ошкор мешавад. Дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ ба зуд паҳншавии сухан, аз даҳон ба даҳон рафтани он ва дар охир тарзҳои гуногуни баёнро касб намудани он тасвирҳои зиёде мавҷуд аст. Чунончи:

- **귓속말이 백 리 간다 [gwis-sogmal-i baeg li ganda]** – айнан: «Пичиррос аз сад фарсах дур меравад». Мақоли мазкур маънои онро дорад, ки сухан бо овози паст гуфта шуда бошад ҳам, он зуд паҳн мешавад.

- **말은 보태고 떡은 떼다 [mal-eun botaego tteog-eun ttenda]** – айнан: «Калимаҳо илова кунед, нон шикастед». Сухан ҳар чӣ қадар, ки паҳн шуд, ҳамон қадар ба он иловаҳо зиёд мешаванд. Ин ба мисли як курси нон аст, ки шикаста мешавад ва ба шахсҳои гуногун тақсим мешавад, аз даст ба даст меравад.

- **말은 할수록 늘고 되질은 할수록 준다 [mal-eun halsulog neulgo doeji-eun halsulog junda]** – айнан: «Ҳар қадар зиёд гӯед, ҳамон қадар зиёд мегӯед ва ҳар қадар бештар диҳед, ҳамон қадар камтар мешавад». Яъне суханро ҳар чӣ қадар зиёд гӯӣ, дар ҳар як баён ба он чизе илова мешавад, аммо ашро ҳар чӣ қадар ба аз як ҷо ба ҷойи дигар кӯчони ҳар бор аз он чизе кам мегардад.

- **발 없는 말이 천 리 간다 [bal eobsneun mal-i cheon li ganda]** – айнан: «Аспи бе по ҳазор километрро тай мекунад». Баъзан мардуми Куриё суханро ба асп монанд мекунанд, ки он метавонад дар як лаҳзаи кутоҳ фарсаххоро тай кунад. Ҳамин ҳолат дар тасвири тоҷикон дигар хел аст. Мардуми тоҷик паҳншавии суханро ба паридидани паранда ё ба тири аз камон часта монанд мекунанд, ки доштани онҳо ғайриимкон аст. Гоҳе даҳони мардумро ба дарвоза монанд мекунанд, ки аз ин дарвоза сухан берун мебарояд ва таъкид мекунанд,

ки ин даврозаро ҳеч гоҳ касе баста наметавонад. Ба ҳамин монанд тасвирҳои дигар мавҷуданд, ки дар зарбулмасалу мақолҳои зер ифода ёфтаанд:

- «**дахони мардумро баста намешавад**» [138, с. 172];

- «**дарвозаи шаҳр метавон баст, натвон даҳони мардумон баст**» [138, с. 172];

- «**қуфл ба даҳони мардум зада намешавад**» [138, с. 172];

- «**дарвозаи шаҳрро баста мешавад, даҳони мардумро не**» [96, с. 37];

- «**гап аз як даҳон барояд, ба сад забон дарояд**» [96, с. 34];

- «**гап дар даҳон дур аст, аз даҳон баромад олам пур аст**» [96, с. 53];

- «**аз гап гап мебарояд**» [139, с. 91];

- «**аз сухан сухан мешикофад**» [140, с. 80];

- «**сухан аз сухан берун меояд**» [140, с. 80];

- «**сухан аз сухан бармехезад**» [140, с. 80];

- «**як гап набошад, як гап намехезад**» [140, с. 91];

- «**гапа кофтӣ гап мебарояд, замина кофтӣ об**» [140, с. 91];

Хусусияти дигари фарҳангии сухан ин муқобилгузори *сухану амал* мебошад. Дар тасавури мардуми тоҷикӣ дар муқобили *сухан гуфтан* – *амал ё кор* меистад. Бо чунин тасаввурот дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикиву куриӣ, ки *танҳо бо сухан гуфтан кор пеш намеравад, амал иҷро намешавад*, дучор меоем. Ин хусусият аломатҳои *сухандарозӣ ва забондарозӣ накардан, хомӯш, соқит буданро* низ метавонад ифода намояд. Чунончи, дар зарбулмасалу мақолҳои куриӣ оварда шудааст:

- **말은 앵무새 [mal-eun aengmusae]** – айнан: «Асп тӯтӣ аст». Ин мақол одамонро мефаҳмонад, ки дар сухан худашонро меҳрубон, коргар, меҳнаткаш вонамуд мекунад, аммо дар амал ҳамон тавр нестанд.

- **말로는 못할 말이 없다 [malloneun moshal mal-i eobsda]** – айнан: «Ҳеч чиз нест, ки бо сухан гуфта намешавад». Дар мақоли мазкур ишора бар он меравад, ки баъзан рафтор ё масъулияти воқеӣ ба сухан мувофиқат намекунад. Аммо кадом сухане набошад, шарҳу баёнро мехоҳад.

- **말로는 사람의 속을 모른다 [malloneun salam-ui sog-eul moleunda]**–

айнан: «Сухан дили ҳақиқии одамро намедонад». Мақоли мазкур маънои онро дорад, ки ботини одамро фаҳмидан хело душвор аст. Баъзан дар сухбат бо одамон тасаввур мекуни, ки аз он кас дида шаҳси беҳтарине дигар нест. Аммо, вақте ки амалашонро мебинӣ, бо суханони гуфташон мувофиқат намекунад.

- **말이 앞서지 일이 앞서는 사람을 본 일이 없다 [mal-i apseoji il-i**

apseoneun salam-eul bon il-i eobsda] – **айнан:** «Надидаам касеро, ки пеш аз сухан амал кунад». Яъне одаме нест, ки сухан накарда, кореро ё амалеро иҷро намояд. Чунин шаҳсони бегапи амалкунанда хеле камёбанд.

- **취중에 진담 있다 [chwijung-e jindam issda]** – **айнан:** «Вақте ки ман маст

мешавам, чиддӣ ҳастам» Дар ин мақол таъкид меравад, ки ҳамеша инсон сухани дар дил будаашро бо забон гуфта наметавонад. Аммо дар вақти мастӣ дар дохили суханҳои беҳудаи гуфта суханҳои рости ҳақиқат, ки пинҳонанд, низ ифшо мегардад.

- **혀가 깊어도 마음속까지는 닿지 않는다 [hyeoga gip-eodo ma-**

eumsogkkajineun dahji anhneunda] – **айнан:** «Забон амиқ бошад ҳам, ба дил намерасад». Яъне, шахс ҳар чӣ қадар хушгуфтор бошад ҳам гапи дар дил бударо ҳамон хел нишон дода наметавонад. Дил дигар чиз мегӯяду забон чизи дигар.

Дар забони тоҷикӣ низ зарбулмасалу мақолҳои зиёде мавҷуданд, ки нобаробарии сухану амалро инъикос мекунанд. Чунончи:

- «**барои анҷоми кор (гап) сухан не, амал аст даркор**» [138, с. 178];

- «**забондарозӣ бо меҳнат кунӣ, меарзӣ**» [75, с. 93];

- «**бо сухан кор пеш намеравад**» [166, с. 178];

- «**ба сухан кор карда намешавад**» [166, с. 178];

- «**ба умеди «иншоолох» кор буд намешавад**» [166, с. 180];

- «**ба гуфтан рост н-ояд, корро кирдор мебояд**» [166, с. 140];

- «**аввал кор, баъд гуфтор**» [96, с. 31];

- «даст чунбад, дахон чунбад» [96, с. 35];

- «гап гӯй чувол-чувол, кор гӯй касали ниммурдахол» [12, с. 44].

Хусусияти дигари сухан ин **қиммати сухан** аст. Дар фарҳангҳои гуногун **сухан ва қадру қиммати** он ба таври гуногун фаҳмида мешавад. Инсонҳо бо ҳам суҳбат мекунанд, бо ҳам наздиктар мешаванд, дарди дил ва розу ниёзи якдигарро беҳтар мефаҳманд, ки ҳамаи ин тавассути сухан амалӣ мегардад. Ба ҳамдигар оид ба рӯзгори худ, воқеаву лаҳзаҳои ҳаёт нақл мекунанд, аз суханони якдигар лаззат мебаранд, ҷаҳони маънавии якдигарро бою ғанӣ менамоянд, ки ин ҳама дар зарбулмасалу мақолҳо таҷассум ёфтаанд. Ҳамин хусусият дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ ба таври зер инъикос ёфтаанд.

- **남자의 말 한마디는 천금보다 더 무겁다** [namjaui mal hanmadineun cheongeumboda deo mugeobda] – **айнан:** «Як сухани одам аз ҳазор дона тилло вазнинтар аст». Дар мақоли мазкур қимату арзиши сухани як инсон тавсиф мешавад. Дар ин ҷо ба маънои вазни сухани одам бо тилло ҳамвазн будани онро нишон медиҳад.

- **말은 년지시 하는 말이 비싸다** [mal-eun neonjisi haneun mal-i bissada] – **айнан:** «Калимаҳо ва маслиҳатҳо қимат доранд». Яъне бигзор сухан ё гуфтор танҳо як сухан бошад, вале муҳим он ки сухани зарурӣ ва пурмазмун бошад ва оромона гуфтаниш боз ҳам вазнинтар буданро мефаҳмонад. Ҳар як калима дар сухан қиммати худро дорад.

- **말 속에 가시가 있다** [mal sog-e gasiga issda] – **айнан:** «Дар сухан хорҳо мавҷуданд». Дар дохили сухане, ки таври оддӣ гуфта мешавад, баъзан калимаҳое баён мешаванд, ки онҳо мисли хор бар ҷисми кас меҳалад. Чунин калимаҳо касро меранҷонанд, малоли хоҳири кас мешаванд.

- **말 속에 말 들었다** [mal sog-e mal deul-eossda] – **айнан:** «Ман калимаҳоро дар калимаҳо шунидам». Яъне дар ҳар сухан калимаҳо маънои чуқур доранд, ки онҳо қимати суханро меафзоянд. Бузургии сухан дар маънои амиқи калимаҳо аст.

Дар забони тоҷикӣ муродифи калимаи «сухан» калимаи «забон» мебошад. Аз ин рӯ, баъзан вожаи «забон», ки суханро ҳам ифода мекунад, ба маънои маҷозӣ истифода мешавад. Чунончи, дар мақоли «**Забони мурғонро мурғон медонанд**» [139, с. 63], маънои маҷозӣ нухуфта аст. Маънои мақоли мазкур ин шахсонеро ифода мекунад, ки ба ҳам наздику ҳамфикр буда, мақсаду матлабу мароми якдигарро тез ва ба осонӣ мефаҳманд. Дар радифи ҳамин мақол гунаҳои зиёде дар забони тоҷикӣ мавҷуданд. Дар ин қабил зарбулмасалу мақолҳо бештар образҳои манфӣ ба назар мерасанд:

- «**забони зоғро зоғ медонад**» [75, с. 93];
- «**забони гурғонро гурғон медонанд**» [139, с. 63];
- «**забони дузд ро дузд медонад**» [139, с. 63];
- «**дузд дузд ро ба як ишора мефаҳмад**» [139, с. 63];
- «**забони моронро морон медонанд**» [139, с. 63];
- «**забони харро халаҷ медонад**» [139, с. 97].

Яке аз хусусиятҳои дигари сухан, ки хеле муҳим арзёбӣ мегардад, дар ростии он мебошад. Фарҳанги гуфтори мардуми тоҷику қуриёӣ, пеш аз ҳама, ростгӯиву ростқавлиро таълиф мекунад. Инсон бояд ҳамеша сухани рост гӯяд, қачию дуруғро ҳеҷ қас намепазирад. Вақте ки аз қониби якдигар суханҳои рост шунда мешавад, он ҳамеша хушу руҳнавоз садо медиҳад. Сухани рост ба инсон қувваю неруи тоза бахшида, ба созандагиву ободқорӣ ҳидоят менамояд. Ростгӯиву ростқавлӣ дар зарбулмасалу мақолҳо қою мақоми шоиста доранд. Чунончи, дар зарбулмасалу мақолҳои қуриёӣ ростгӯӣ ба таври зер таҷассум ёфтааст:

- **말은 해야 맞이고 고기는 씹어야 맞이다** [mal-eun haeya mas-igo gogineun ssib-eoya mas-ida] – айнан: «Барои қашидани он сухан гуфтан лозим аст ва барои қашидан гӯшт бояд хоидан». Яъне сухани рост ё мувофиқу қулайро ҳатман бояд гуфт.

- **입은 비뚤어져도 말은 바로 해라** [ib-eun bittul-eojyeodo mal-eun balo haela] – **айнан:** «Даҳонат қач бошад ҳам, рост бигӯ». Яъне ҳама вақт бояд сухани рост, гапи ростро гуфт.

Дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ ростгӯйиву ростқавлӣ хеле барҷаста тавсиф мешавад:

- «**сухани рост чун теги буррост**» [75, с. 12];
- «**сухани бомавқеъ шамшери буррост**» [75, с. 164];
- «**забони ростгӯйро ханҷар намебурад**» [75, с. 93];
- «**забони ростгӯйро қилич намебурад**» [75, с. 93];
- «**сухани рост талх мешавад**» [75, с. 164];
- «**сухани дӯст талх аст**» [140, с. 84];
- «**сухани росту ҳақ дурушт бошад**» [140, с. 88].

Дар муқобили ростгӯйӣ, дуруғгӯйӣ дар фарҳанги гуфтори қуриёӣҳо роиҷ нест ва дуруғгӯйӣ ҳамеша мазаммат мешавад. Ба ҳамин маъно дар зарбулмасалу мақолҳои қуриёӣ он тасвир мешавад:

- **말로는 속여도 눈길은 못 속인다** [malloneun sog-yeodo nungil-eun mos sog-inda] – **айнан:** «Агар шумо бо сухан фиреб карда тавонед ҳам, бо чашмони худ фиреб карда наметавонед». Сухан дурӯғ гуфта мешавад, аммо рафторро пӯшононида намешавад.

- **거짓말이 외삼촌보다 낫다** [geojismal-i oesamchonboda nasda] – **айнан:** «Дурӯғ беҳтар аз амаки модар аст». Дурӯғ вобаста ба ҳолат метавонад қўмакрасон ҳам бошад.

Хусусияти дигари сухан *ба сухани касони дигар тоқати гӯш кардан доштан, фаҳмида тавонистани камбудии худ ва аз забони дигарон шунидану қабул карда тавонистани он мебошад*. Бояд қайд кард, ки ҳар ки тоқати сухани дигар касро гӯш кардан дорад, шахси хеле ботамкин аст. Ҳамин хусусияти одамон ҳамчун фарҳанг ва маданияти баланд дар байни мардуми тоҷику қуриёӣҳо пазируфта шудааст. Ҳар кас ки камбудии худро фаҳмида

ислоҳ шавад, ҳамеша ба пешравии кор мусоидат хоҳад намуд. Аз дигар тараф, дигар касро шунидану, камбудии худро фаҳмида қабул карда тавонистан ҳам, камоли фазл аст:

- **늑은이도 세 살 먹은 아이의 말을 귀담아 들으랬다 [neulg-eun-ido se sal meog-eun aiui mal-eul gwidam-a deul-eulaessda]** – айнан: «Ҳатто пирамард ҳам бояд ба суханони кӯдаки сесола бодикқат гӯш кунад». Яъне ақл аз синну сол вобастагӣ надоштанро мефаҳмонад. Мақоли мазкур маънои онро дорад, ки хурдсол ягон сухани ба гӯш кардан арзанда надошта бошад ҳам, онро бояд гӯш кард.

- **단 말은 병이 되고 쓴 말은 약이 된다 [dan mal-eun byeong-i doego sseun mal-eun yag-i doenda]** – айнан: «Сухани ширин бемор мешавад ва сухани талх дору мешавад». Аз шунидани сухани хуби хушомадгӯй эҳтиёт бояд кард ва ба сухани дағале, ки шуниданашро ор мекунӣ, бояд бодикқат гӯш кард.

- **쓰다 달다 말이 없다 [sseuda dalda mal-i eobsda]** – айнан: «талх, ширин, безабон». Яъне сухан хоҳ бад (талх) бошад, хоҳ нек (ширин) онро бояд гӯш кард.

- **악담이 덕담이다 [agdam-i deogdam-ida]** – айнан: «Сухани бад сухани хуб аст». Яъне ҳар сухани бад ё лаънату нафрини дигарон, баръакс ба одаме, ки онро мешунавад, метавонад фоида расонад.

- **어른 말을 들으면 자다가도 떡이 생긴다 [eoleun mal-eul deul-eumyeon jadagado tteog-i saeng-ginda]** – айнан: «Агар шумо ба суханони калонсолон гӯш дихед, ҳатто дар хобатон пирожнии биринҷӣ хоҳед дид». Маънои мақоли мазкур он аст, ки агар ба фармудаи калонсолон гӯш куниву мутобиқ ба гуфташон амал намоӣ, фоидае хоҳӣ дид ва бурд хоҳӣ кард.

- **할 말은 해야 하고, 참을 말은 참아야 한다 [hal mal-eun haeya hago, cham-eul mal-eun cham-aya handa]** – айнан: «Шумо он чизро, ки бояд баён кунед, бигӯед, ва бояд ба он чизе, ки мегӯянд, тоқат кунед». Яъне дар гӯш

кардани сухани дигарон тоқат бояд кард ва ҳамзамони сухани меғуфтагии худро бояд гуфт. Аммо барои ин вақт ва ҷойи суханро бояд дарёфт.

Дар забони тоҷикӣ низ айби худро аз забони дигарон шунида, ба суханони дигарон тоқат кардан ҳамеша таблиғ мешавад ва ин масъала дар зарбулмасалу мақолҳо тасвири худро ёфтааст:

- «**айби хеш аз забони мардумон тавон донист**» [138, с. 108];
- «**айби худро доништан бехтар аз ғайб доништану гуфтан аст**» [138, с. 109];
- «**айби худ фош намудан ҳунар аст**» [138, с. 110].

Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ хубию бадии сухан, таъсири сухан, кудрати сухан ва монанди инҳо хеле барҷаста тасвир шудаанд. Ҳамин масъалаҳо фарҳанги суханварии мардуми тоҷикро ифода мекунанд:

- «**забони хуш посбони сар**» [75, с. 93];
- «**забони кача (тунда) маънояш бувад рост**» [75, с. 93];
- «**забони халқ тозиёнаи худост**» [75, с. 93];
- «**забон тарҷумони дил аст**» [75, с. 93];
- «**забони бадат сар мебарад**» [75, с. 93];
- «**забони бадгӯйро зада мешавад, баста не**» [75, с. 93];
- «**захми забон аз захми шамшер бадтар аст**» [138, с. 70];
- «**аз захми забон захми табар бех**» [138, с. 70];
- «**забон сағи газанда аст**» [139, с. 98];
- «**забон ҷосуси дил аст**» [139, с. 100];
- «**забонам-зиёнам**» [139, с. 92].

Инчунин, хусусиятҳои миллию фарҳангии дигари **сухан – сухани зишт нагуфтан ва риояи одоби муоширату гуфтор** дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикию куриёӣ тасвир шудаанд. Дар ҷадвали зер зарбулмасалу мақолҳо доир ба *худдорӣ аз гуфтори бад* ифода ёфтаанд:

Ҷадвали 3

куриёӣ	Тоҷикӣ
--------	--------

<p>보지 않은 일을 말하지 말라. boji aneun ireul malhaji malla] Коре, ки надидай, бад нагуй.</p>	<p>«Бо чаши бину бо забон гуй» [3, с. 42]</p>
<p>말 았는 것이 득이다. [8:324] [mal aneun geoshi deugida] Суханро нагуфтан аз ҳама беҳ аст.</p>	<p>Даҳони баста — сад тило.</p>
<p>지혜 있는 사람은 유연비어를 믿지 않는다. [jihye inneun sarameun yueonbieoreul mi dji aneunda] Одами бохирад ба сухани беасос (овозаи бардуруғ) бовар намекунад.</p>	<p>Оқилон пайрави ҳуруф нашаванд.</p>
<p>낮말은 새가 듣고 밤 말은 쥐가 듣는다. [5:100] [natmareun saega teutko pammareun jwiga teuneunda] Сухани рӯзро паррандаҳо мешунаванду сухани шабро мушон мешунаванд.</p>	<p>Девор муш дорад, муш гуш.</p>
<p>집 안 말이 밖으로 나가서는 안 되고 바깥 말이 안으로 들어와서도 안 된다. [8:867] [jip an mari pakkeuro nagaseoneun an dw oego pakkat mari aneuro deurowaseodo an dwoenda]</p>	<p>Ғапи хона ба кӯча ва ғапи кӯча ба хона дуруст намоеянд; «Ғапи хона ба бозор рост намеояд» [12, 270]</p>

Гапи хона ба кӯча барояд намешавад ва гапи кӯча ба хона дарояд намешавад.	
--	--

Ё дар зарбулмасалу мақолҳои зерини тоҷикӣ *сухани зишт нагуфтан ва риояи одоби муоширату гуфтор* ифода шудааст.

- «гапи зишт-таги хишт» [12, с. 53];
- «гап зану муомила шунав» [12, с. 44];
- «гап пурсу ҷавоб шунав» [138, с. 270];
- «забон кашида нигоҳ дор, то зиён накунад» [12, с. 91];
- «сухан шунидан адаб аст» [140, с. 95];
- «сухан ҳар чи гӯӣ, ҳамон бишнави» [140, с. 95];
- «дар забонатон садқа» [140, с. 67];
- «аз забонат гардам» [140, с. 16];
- «аз даҳонат шакар резад» [140, с. 13].

Ҳамин тавр, дар забонҳои куриёиву тоҷикӣ хусусиятҳо (фазилатҳо)-и **сухан** дар зарбулмасалу мақолҳо хеле фаровон истифода шудааст. Онҳо қариб доир ба ҳамаи ҷиҳатҳою паҳлуҳои ҳаёти инсон эҷод шуда, ҳикматҳои бузурги халқиро дар худ инъикос ва ҳифз менамоянд. Нависандаи бузурги рус М. Горкий дар робита ба ҳамин масъла фармудааст: «Зарбулмасал ва суханҳои ҳикматнок тамоми таҷрибаҳои зиндагӣ, иҷтимоӣ-таърихӣ халқи меҳнаткашро ба тарзи намунавӣ ифода менамоянд» [26, 329].

Дар зарбулмасалу мақолҳо вожаи **сухан** ҳам ба маънои аслии ва ҳам маҷозӣ истифода шудааст. Таҳлили зарбулмасалу мақолҳо нишон медиҳад, ки маҳаку меҳвари наздиктарин ба вожаи **сухан** вожаҳои *гап, забон, нутқ, садо, овоз, ҳарф* мебошанд. Мавқею мақоми истифодабарии **сухан** хеле васеъ мебошад. Сухан ҳусну таровату зиннати забон буда, гуфторро муассиру ҷолибу буррову шево менамояд.

Ҳамаи он хусусиятҳои *фарҳанги гуфтори соҳибзабонон*, ки дар онҳо хусусиятҳои миллии **сухан** рӯйи кор омадааст, маънову мазмуни баланди тарбиявӣю ахлоқӣ дошта, инсонро ба андеша намудан, хубро аз бад фарқ карда

тавонистан ва ғайра ҳидоят менамоянд. Дар миёни мардуми тоҷик мақолест, ки: «безабонӣ нишонаи марг аст».

Зарбулмасалу мақолҳои қуриёиву тоҷикӣ метавонанд ҳамаи он қудрату тавонмандии суҳанро нишон диҳанд. Тавассути муқоисаи зарбулмасалҳои ду забон, фарқияти лӯзъиеро дарк кардан мумкин аст. Албатта, дар тартиби ҷумла ё тарзи ифода, агар фарқият дида шавад, аммо дар семантикаи зарбулмасалҳо фарқияти қалоне ошкор карда нашудааст. Ин умумият барои омӯзандагони забони қуриёӣ тавассути зарбулмасалҳои баробари тоҷикӣ муқоиса кардан боз ҳам фаҳмиши фарҳангӣ ё ривочи қобилияти якдигарфаҳмӣ кумак мекунад.

Дар тамоми ҷаҳон омӯхтани забони хориҷӣ дар дарки фарҳанг имконият фароҳам меоварад.

Суҳан хосияти асосии инсон буда дар зиндагии инсон муҳим ба шумор меравад. Тавассути зарбулмасалу мақолҳои марбут ба суҳан, ки таҷассумгари фарҳанг мебошанд, одоби муошират ва меъёр ва рафторҳои эҳтиёткориро метавон фаҳмид. Аз навиштаҳои таърихӣ ва осори адабӣ маълум мегардад, ки ҳам дар забони қуриёӣ ва ҳам дар забони тоҷикӣ эҳтиёткор будан дар суҳан ё ба хушгуфторӣ далолат кардан бештар дида мешавад. Суҳан бо ҳаёти ҳаррӯзаи одамон ҳамқарин аст. Аксари зарбулмасалу мақолҳо оид ба суҳан дар гуфтор ва рафтор эҳтиёткор буданро нишон медиҳанд. Масалан, зарбулмасали қуриёӣ: «*Як сухани мард аз ҳазор тилло гаронтар аст*» маънои «сухани аз даҳон баромадаи одам бояд эътимодноқ бошад ва ба боварии дигарон сазовор будан»-ро талқин мекунад. Мақоли «*Кам гӯй ва амал кун*» бошад, маънои суҳанро кам гуфтан ва суҳани гуфтаро ҳатман амалӣ намуданро дорад. Ингуна зарбулмасалҳои дар бораи суҳан, ки эҳтиёткор буданро дар гуфтор ва рафтор нишон медиҳанд, дар забони тоҷикӣ хеле зиёданд. Инчунин, метавон гуфт, ки дар забони тоҷикӣ низ зарбулмасалҳои монанд ба зарбулмасалҳои қуриёиро аз қабилӣ: «**말 아는 것이 득이다**» [mal anhneun geos-i deug-ida] – «Даҳони баста - сад тило», «**말만 잘하면 해장술도 얻어 먹는다**» [malman jalhamyeon

haejangsuldo eod-eo meogneunda] – «Сухани хуб сайёди дилҳост», «**보지 않은 일을 말하지 말라**» [**boji anh-eun il-eul malhaji malla**] – айнан: «Бо чашм бину бо забон гуй» дидан мумкин аст.

Аз таҳлилҳои мазкур доир ба инъикоси арзишҳои миллӣ ва фарҳангии сухан дар зарбулмасалу мақолҳо маълум гардид, ки **сухан (забон)** воситаи асосии муошират буда, метавонад бо мазмуни баланд иттифоқро барпо созад ё иттифоқи бунёду бузургро пароканда созад. Як сухани хуб таҷассумгари сад роз аст ва гӯяндаи он иброкунандаи розҳои бузургу чолиб аст. Сухан чавҳари хираду сирати гӯяндаро таҷассумгар аст, зеро тавассути сухангӯии кас доираи васеи фикрронии гӯяндаро муайян мегардонад.

3.3. Инъикоси муносибати инсон ба меҳнат дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ

Вобаста ба пешрафти ҷомеа забон ҳам тағйир меёбад, зеро он ҳодисаи иҷтимоӣ буда, бо пешрафти ҷомеа иртиботи ногузастанӣ дорад. Ва дар ҳар як давраи муайяни таърихӣ зарбулмасалу мақолҳои нав пайдо шуда, аз вучуд доштани он насл далолат менамоянд. Зарбулмасалу мақолҳо ва ибораҳои халқии хуб дар хотири ворисони забонҳо монда, маъноӣ амиқ дошташон аз насл ба насл гузаштаанд.

Зарбулмасалҳое, ки таҷассумкунандаи меҳнат мебошанд, ҳар як вожа ва ибораҳояшон мухтасару пурмаъноанд. Дар онҳо ҳар як калима пур аз мазмуни амиқ аст. Ба ин навъи зарбулмасалу мақолҳо бештар зарбулмасалу мақолҳоеро, ки хусусияти тарбиявӣ доранд, дохил карда метавонем.

Зарбулмасалу мақолҳо як қисмати ҷудонашавандаи фарҳанги мардумӣ буда, дар шакли бисёр муъҷаз ва фарогирии таҷрибаи ғании ҳаётии ниёгон то ба мо омада расидаанд. Зарбулмасалу мақолҳо дурри гаронбаҳои сухананд, ки аз қаъри баҳри беканори эҷодиёти шифоҳии мардум ҷамъоварӣ шудаанд. Бинобар ин, зарбулмасалҳоро роҳнамои зиндагӣ маънидод карда, ҳатто дар душвортарин лаҳзаҳои ҳаёт аз онҳо истифода мебаранд.

Ҳангоми таҳлили мавод зарбулмасалу мақолҳоеро, ки вобаста ба меҳнат ва бекорӣ дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ мавриди истифода қарор мегиранд, барои муқоиса интихоб кардем. Ин зарбулмасалҳо муносибати одамро ба муҳити атроф ифода мекунад. Вақте ки инсон меҳнат мекунад, бо меҳнати худ ӯ соҳиби зиндагию рӯзгори хуб мешавад. Дар зеҳнияти мардуми тоҷику куриёӣ шахси меҳнатгурезу бекора ҳамеша зери танқид қарор мегирад. Чунин шахсро эҳтиром намекунад.

Дар зарбулмасалу мақолҳо – беҳтарин ҳикмату андарзҳои халқӣ, ки ҳазорсолаҳо боз гирдоварӣ шудаанд, тамоми паҳлуҳои зиндагӣ таҷассум мегарданд. Зарбулмасалу мақолҳо мавзӯҳои зиёдеро дар бар мегиранд. Масъалаи муносибати инсон ба меҳнат дар зарбулмасалу мақолҳо нақши муҳим дорад. Меҳнат шарафи инсонӣ ба ҳисоб меравад ва танҳо ба воситаи он метавон лукмаи ҳалолӣ худро ёфт. Аз ин рӯ, дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикиву куриёӣ онҳо мавқеи махсуси худро доранд.

Меҳнатдӯстӣ, хушмуомилагӣ, истодагарӣ, сифат анъанаи олии мардуми Куриё буда, дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ онҳо хеле барҷаста васфу тавсиф мешаванд. Куриёӣҳо аз аҷдодон ба насли ояндаи худ, хусусан, сифатҳои некӯкориро ба мисли меҳнатдӯстӣ ва сарфакорӣ мерос мегузоранд. Қаноатмадии куриёӣҳо аз он иборат аст, ки гарчанде гурусна бошанд ҳам, барои фардои худ сарфакорӣ намуда, дар вазъияти душвор бо душвориҳои худ мубориза бурда, барои ноил шудан ба ҳадафҳои худ меҳнату талош мекунад. Онҳо иродаи самимӣ ва қавӣ дошта, воқеиятро мағлуб намуда, ба наслҳои худ намунаи ибрат мебошанд. Ҳамаи инҳо тавассути зарбулмасалу мақолҳои инъикос ёфтаанд.

- 가마 속의 콩도 삶아야 먹는다 [gama sog-ui kongdo salm-aya meogneunda] – айнан: «Лӯбиёро дар дег чӯшонидан даркор». Нахӯди дег пазад ҳам, хӯрданаш мумкин, яъне агар кори осон ҳам бошад, қувва сарф намуда, ичро карда нашавад, кори бефоидаро мефаҳмонад.

- **개미 금탑 모으듯 한다** [gaemi geumtab mo-eudeus handa] – «Мисли мӯрчагонест, ки резаҳои тиллоро чамъ мекунад» ё «Мисли он ки мурча манораи тиллои сохта бошад». Ин зарбулмасал маънои онро дорад, ки сарвату боигарӣ яку якбора ба даст намеояд, барои он меҳнат қардан зарур аст ва он оҳиста-оҳиста чамъ мешавад.

- **첫 술에 배 부르랴** [cheos sul-e bae buleulya] – **айнан:** «Оё ман пас аз нӯшидани аввал сер мешавем?» ё «Бо қошуқи якуми хӯрок шикам сер мешавад?». Маънои мақоли мазкур, дар иҷрои қадом қоре набошад, ба як маротиба қонеъ нашуданро мефаҳмонад.

- **소리 없는 벌레가 벽을 뚫는다** [soli eobsneun beollega byeog-eul ttulhneunda] – **айнан:** «Ҳашароти бесадо деворро сӯроҳ мекунад». Яъне нисбат ба сухан амал муҳим аст. Шахсе, ки гап назада, қорро иҷро мекунад, ӯ метавонад қори хеле бузургро низ амалӣ гардонад.

Дар радифи ҳамин зарбулмасалу мақолҳои қуриёӣ дар забони тоҷикӣ низ чунин ҳикматҳои халқӣ хеле зиёданд, ки ба меҳнат муносибат дорад. Чунончӣ:

- «Аз миннат тарсу аз меҳнат нагарс.
- Қор пеши қордон осон аст.
- Дасти одамизод гул аст.
- То ранҷ набарӣ, ганҷ муяссар нашавад.
- Ранҷи худу роҳати ёрон талаб.
- Сад задани сӯзангар як задани оҳангар
- Меҳнати баҳор, пур қардани анбор» [140].

Нишондиҳандаи муносибати инсон ба қор абзори меҳнат маҳсуб меёбад. Дар забони тоҷикӣ ин мафҳум дар зарбулмасали зер чунин тасвир ёфтааст: *Асбоб қор мекунад, соҳиб лоф мезанад*. Дар тафакқури тоҷикон қор чӣ қадар бисёр ва вазнин бошад ҳам, аммо инсон қудрати иҷрои онро дорад:

«Қор аз одам паст аст ё ин ки қор бо иттифоқ ва якҷоя тез анҷом меёбад, яъне ба иттифоқ ҷаҳон метавон гирифтанд» [92, с. 133].

Зарбулмасалҳои номбурда маҳфумҳои маслиҳатомез доранд. Аз ин ҷиҳат, инсон бо меҳнат ба бузургтарин қорҳо мушарраф мешавад. Танҳо аз қор набояд ҳаросид. Дар ҳолати баръакс қор одамро зер мекунад ва одам саргарангу дилгир мешавад: қори саргаранг: **Қор пеши қордон осон аст.**

Баъзан ашхосеро вохӯрдан мумкин аст, ки лофи зиёд мезананд, аммо қореро наметавонанд анҷом диҳанд. Бар асоси ин мисолҳо метавон мушоҳида кард, ки ҷӣ гуна мардуми тоҷик ба одамоне муносибат мекунанд, ки дар қори бад на худро, балки абзори меҳнати худро айбдор мекунанд: «Шайхро хунари нест, хонақоҳ танг» [92, с. 111].

Ҳамчунин, дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ низомнокии раванди меҳнат қайд карда мешавад ва ба ин гурӯҳ миқдори зиёди зарбулмасалҳоро метавон мисол овард: «Дарахт яку якбора мева намегирад» ё ин ки: «Ҳеч кас аз пеши худ чизе нашуд».

Мисолҳои мазкур нишон медиҳанд, ки ҳар кӣ аз қори вазнину душвор метарсад, ба натиҷаи дилхоҳ намерасад. Ин аз он шаҳодат медиҳад, ки қуриёиҳо ба раванди меҳнат эҳтиромона муносибат доранд ва ҳатто қори вазнин ҳам натиҷа мебахшад.

Дар забони тоҷикӣ гурӯҳи сершумори зарбулмасалҳое ба мушоҳида мерасанд, ки муҳимияти оғози қор ва бовиҷдонона анҷом додани қори оғозгардидаро тарғиб мекунанд. Дар зарбулмасалҳои мазкур мо мебинем, ки ҷӣ тавр марҳилаи раванди меҳнат барои ҳар ду забонҳои муқоисашаванда муҳим аст. Дар ин ҳолат, ҳаваси қор ба инсон кумак мекунад, то қори худро хуб анҷом диҳад. Бо ҳамин мазмун зарбулмасал дар байни тоҷикон низ машҳур аст: **Қор кунӣ, нон меҳурӣ, меҳнат кунӣ, роҳат мебинӣ.**

Иҷрои саривақтии қор муҳим дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ хеле барҷаста арзёбӣ мегардад. Гурӯҳи зарбулмасалҳое мавҷуданд, ки ба фаъолияти меҳнатӣ баҳои мусбат дода, маънои бартарияти меҳнат дар қаноатмандӣ ва шукргузориро ифода мекунанд: **Сабза аз аввали баҳор маълум аст.**

Зарбулмасалҳо ва мақолҳои мазкур бартарияти мақоми меҳнат дар ҳаётро хотирнишон мекунанд. Истироҳат бошад, танҳо чун подоши баъди қор

баҳогузори мешавад. Дар зарбулмасалҳои зер сари вақт анҷом додани кор, кори имрӯзо ба фардо нагузоштан, доир ба фардо имрӯз андеша кардан ва монанди ин ифода мешавад, ки муносибат ба меҳнат дар тасвири ҷаҳони олами атрофи тоҷикон тавассути онҳо инъикос мегардад: «Ҳар чӣ вақти худро дорад», «оҳанро дар гармияш мекубанд», «мӯрча фикрашро дар тобистон мекунад».

Дар тасвири забони мардуми тоҷик ба шахси коргар эътимоду боварӣ зиёд аст, аз ин рӯ, симои шахси коргар дар зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ мавқеи марказӣ доранд: «Кор пеши кордон осон аст», «дасти одамизод гул аст», «ба қадри меҳнати кас бояд расид».

Дар зарбулмасалҳои мазкур тавачҷух ба он равона мегардад, ки меҳнат бояд мақоми авлавият дошта бошад. Дар мавқеи бештар барои зарбулмасалҳои забони тоҷикӣ дуруст анҷом додани кор ҳангоми мавҷудияти маҳорат хос аст: **Кор кунӣ, роҳат мебинӣ.**

Мардуми Куриё фаъолияти меҳнатиро ҳамчун раванди бебозгашт баҳо дода, аз имконпазирӣҳои ислоҳ кардан сухан мекунанд. Вале аз тарафи дигар, дар фаъолияти меҳнатӣ хатоҳоро ислоҳ карда, дар раванди он соҳиб шудани таҷрибаро баҳогузори мекунанд:

- **고생 끝에 낙이 온다 [gosaeng keute nagi onda]** – айнан: «Дар охири меҳнат хушбахтӣ меояд»

- **말은 적게 하고 실행을 해야 한다 [mareun jokke hago siraengeul haeya handa]** – Меҳнатро бисёр кун гапро кам [140, с. 328].

- **고생을 하면 빵은 먹을 수 있다 [gosaeng-eul hamyeon ppang-eun meogeul su issda]** – айнан: «Меҳнати ҳалол, нони бемалол»

Одамони меҳнаткаш дар зарбулмасалҳои куриёӣ баъзан дар тимсоли ҳайвонот низ ифода мегарданд. Дар кор бодикқат будан ва покизакорӣ бештар дар симои онҳо таҷассум мегардад. Масалан, занбӯри асал ҳамчун ҳашароти меҳнаткаш дар зарбулмасал инъикос ёфта, куриёӣҳо чунин сифатҳои занбӯр,

аз қабили эҳтиёткорӣ, покизагорӣ, хастанашавандагӣ дар фаъолияти меҳнатиаш нишон додаву муайян мекунад: «Серкор чун занбӯр», «мӯрча барин кашон», «Бе занбӯр асал намешавад».

Он зарбулмасалҳое, ки танбалӣ дар корро сарзанишу маломат мекунад, дар забони тоҷикӣ аз гурӯҳи сершумор ба ҳисоб меравад. Дар чунин навъи зарбулмасалу мақолҳо таъкид мегардад, ки танбалӣ як навъи зухуроте мебошад, ки ба ягон навъи бадӣ дохил мешавад: «Аз бекорӣ кадукорӣ», «аз бекор ҳама безор».

Аз таҳлилу баррасии зарбулмасалҳои мазкур метавон ба хулосае омад, ки дар мардуми тоҷик одами бекор инсон аз ҳама нокасу разил маҳсуб мешудааст. Дар зарбулмасалҳои мазкур муносибати манфӣ нисбати онҳое нишон дода мешавад, ки меҳнат кардан намехоҳанд ва дар онҳо бо тамасхури ошкоро ва таънакунӣ танбалону коргурезонро меҳанданд. Новобаста аз ин, таваҷҷуҳ надоштан ба корро муҳокима намекунад. Аз чунин навъи зарбулмасалҳо метавон мавҷудияти муносибати боғаразонро ба кор ва меҳнат мушоҳида кард.

Албатта, меъёри вақте, ки ба кор сарфа мешавад, ба натиҷаи он таъсир мебахшад: «Мардум дар кӯч бастану девона дар кори худ банд».

Муносибати манфии одамон ба меҳнат дар гурӯҳи дигари зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ ифода мегардад. Дар зарбулмасалҳо навъи мазкур муносибати бепарвоёна ба кор ифода намегардад, аммо вазнинии кори воғузоргардида таъкид мегардад: «Одами саросема ҳамеша пешпо меҳӯрад», «дар кори шитоб пушаймонӣ зиёд аст».

Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ аз нуқтаи назари гендерӣ (мақоми зану мард) ҳар ду ҷинс аз нигоҳи мусбат нишон дода шудаанд. Дар бештар ҳолат ҳам зан ва ҳам мард машғули кор ва меҳнат нишон дода мешаванд. Муҳим он аст, ки қобилияти кории зан, кӯшишу ғайрат ва қудрату тавонии ӯ мадҳу ситоиш карда мешавад: «кори зан анҷом надорад», «кори хона тамомшавӣ надорад».

Дар эҷодиёти халқӣ муҳаббат нисбат ба *кор* бо як нерӯи муҳимият барои одамон инъикос ёфтааст. Нақши меҳнат дар ҳаёти инсон хеле муҳим

мебошад. Табиист, ки зарбулмасалҳои дар бораи меҳнат эҷодшуда дар хазинаи эҷодии халқ мақоми муҳимро ишғол мекунанд: «Аз кор карам рӯяд, аз бекорӣ ғам».

Дар зарбулмасалу мақолҳо хусусияти миллии тоҷикон ифодакунандаи рӯзгор, урфу одат, шароити меҳнат, анъанаҳои фолклории ба меҳнату кор хоси онҳо муайян мегардад. Умумияти зарбулмасалу мақолҳо, чун инъикоси фолклор, он умумиятеро ташкил медиҳанд, ки дар партави он фарқиятҳои миллий ва дарки олам метавонад аён бошад, хусусан, дар муносибат ба меҳнат.

Дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ фарқияти калони дарки олам ва воқеият зоҳир мешавад. Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ бошад, ҳар он чӣ тасвир меёбад, бениҳоят зебо, ҷавқуллода ва воқеӣ мебошанд. Дар зарбулмасалҳои ҳар ду халқ шахси меҳнаткаш симои мусбат буда, танбал, қариб ки қаҳрамони аз ҳама манфии маломатзада ва маҳкумшуда мебошад. Дар байни мардуми тоҷик ин маъно бо зарбулмасали маълуми машҳур ифода меёбад: **Аз бекор ҳама безор**. Муодили ин зарбулмасал дар забони куриёӣ: **말은 적게 하고 실행을 해야 한다 [mal-eun jeogge hago silhaeng-eul haeya handa]** – бекорӣ асли бадбахтихост.

Бояд зикр кард, ки ҳам барои хувияти тоҷикон ва ҳам мардуми Куриё танбали хос нест. Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ нисбат ба танбалу танбали як хел фишор, панд, гоҳо таҳдид ба кор бурда мешавад: «Аз одами танбал қадамаш наҳс аст», «кӯлвори танбал дер пур мешавад», «аз бекорӣ сархорӣ ё кадӯкорӣ».

Муодили ин зарбулмасал дар забони куриёӣ низ дида мешавад: **고생을 하면 빵은 먹을 수 있다 [gosaeng-eul hamyeon ppang-eun meog-eul su issda]**. – муодил. одами бекор – дарахти бебор].

Дар зарбулмасалҳои тоҷикӣ назар ба куриёӣ меҳнат зухуроти хеле вазнин ва ҳастакунанда зоҳир мешавад ва барои ин беҳад боғайрат меҳнат қардан ва ба иҷрои коре саросемагӣ қардан зарурате нест: «Меҳнат кунӣ, роҳат мебинӣ», «миёнатро саҳт банду кор кун», «қори имрӯзаро ба фардо мағузор»,

«кор аз одам паст аст», «кореро, ки оғоз кардӣ, то охир бирасон», «пеш аз кор бисмиллоҳ», «азоб мекашӣ, роҳат мебинӣ», «кори бисёр чашро торик мекунад», «кор барои чашм зиёду ба даст ҳеч».

Боз якчанд хусусияти хоси ҷудоғонаи зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикиро метавон қайд кард. Пеш аз ҳама, калимаҳои серистеъмоли зарбулмасал ва мақолҳои забони тоҷикӣ калимаҳои мебошанд, ки бо ҳаёт ва меҳнати ҳаррӯзаи инсон алоқаманданд, аз ҷумла, калимаҳои ифодакунандаи ҷаҳонбинии оммаи меҳнаткаш. Аз мутолиаи зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикӣ, мазмун ва мундариҷаи ғоявӣ, фасоҳат, салосат ва латофати забони онҳо моро ба ваҷҳ меоварад. Чунончи:

- **«Ба ҳар коре, ки ҳиммат баста гардад, агар хоре бувад, гулдаста гардад»** [138, с. 49];

- **«Ёр аҳл аст, кор сахл аст»** [138, с. 91];

- **«Заҳми синон бар тан асту заҳми сухан бар чон аст»** [138, с. 96];

- **«Аз бад – касофат, аз нек – шарофат»** [138, 23];

- **«Ганчи беранҷ надидааст касе»** [138, 58];

- **«Гули беҳор начидааст касе»** [138, 61].

Дар ҷунин зарбулмасалу мақолҳо ғояҳои далерӣ, меҳнатдӯстӣ, рафоқат, ватандӯстӣ, адолатхоҳӣ ва амсоли инҳо басо сода, зебо ва дилписанд ифода шудаанд, ки бо шунидан дар хотири кас нақш мебанданд.

Хулоса метавон кард, ки меҳнат инсонро хушахлоқ карда, асоси бунёди таркибдиҳандаи ҳаёт ва арзиши иҷтимоӣ маҳсуб меёбад. Зарбулмасалу мақолҳо дар бораи меҳнат дар ҳазинаи эҷодиёти мардумӣ мақоми асосӣ доранд. Таҳлилу баррасии зарбулмасалу мақолҳо нишон медиҳанд, ки меҳнат ва иҷрои босифати он дар ҷомеаи тоҷикон ба таври мусбат баҳогузори мешавад. Бекорӣ ва танбалӣ бошад, дар ҳазинаи зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ манфӣ арзёбӣ мегарданд.

Боиси зикр аст, ки аз ҷониби гӯяндагони забони тоҷикӣ фаъолияти офарандагии инсон, муносибати бовиҷдононаи коргар нисбати уҳдадорҳои худ қобили писанд аст. Аз таҳлилу баррасии зарбулмасалу мақолҳои

интихобгардидаи халқи Куриё метавон ба хулосаҳои зерин омад: муносибати мусбат ба меҳнат дар зарбулмасалҳои забони куриёӣ мавҷуданд; барои куриёӣҳо иҷрои ҷиддӣ ва банизоми кор хеле муҳим аст.

Ҳамчунин, мувофиқи зарбулмасалу мақолҳои тоҷикону куриёӣҳо коргар бо меҳнат қадронӣ мешаваду танбалӣ касро ба қашшоқӣ ва гуруснагӣ мебарад. Дар маҷмӯъ, дар бораи дараҷаи баланди эҳтироми куриёӣҳо ба фаъолияти меҳнатӣ, инчунин, ба заҳматқашоне, ки устокорона ва саривақт кори худро иҷро мекунанд, махсус бояд кайд кард.

Зарбулмасалу мақолҳои дар фарҳанги мардумии тоҷикон боқӣ ва ҳифз шуда бо мафҳумҳои: *нодорӣ, дорой, ахлоқ, тандурустӣ, истироҳат, манфиати ҷамъиятӣ, иззату эҳтиром, хушбахтӣ, комёбӣ, тарбия, муҷозот, озодӣ* ва ғайра алоқаманд мебошанд.

Барои мардуми тоҷик зоҳир намудани эътидол дар кор ва аз таърифу ситоиши хуб ба сифати подош қаноатманд гаштан хос аст. Таваҷҷуҳи куриёӣҳоро бештар ҷиҳати моддӣ масъала ҷалб месозад. Дар байни мардуми Куриё нисбати меҳнат бештар муносибати амалгарой ба назар мерасад ва он моил аст, ки натиҷаҳои меҳнати худро муболиға накунад ва ба он муносибати эҳсосоти зиёдро изҳор накунад. Дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ танбаливу бекорӣ беш аз ҳама маломату сарзаниш меёбанд. Аммо дур шудан аз меҳнати вазнину хастакунанда қобили қабул доништа мешавад. Сарватмандӣ ва дорошавӣ дар забони куриёӣ мустақиман бо меҳнати поквичдонона иртибот дорад.

Зарбулмасалу мақолҳо рӯҳи халқи бумӣ, таҷрибаи ҳаётии он, ҳикмати чандинасраи ҷаҳониро инъикос намуда, моддияти таҷрибаи наслҳо мебошанд. Масалан, **배 보다 배꼽이 더 크다** [бае бода баеккоби део кеуда]. – Ноф аз шиками ӯ калонтар аст. Аз рӯйи ин зарбулмасал метавон хулоса кард, ки ба шахсе, ки ба шахсияти ӯ аз ҳад зиёд аҳаммият медиҳад, ҳангоми баён кардан мусбат аст.

Дар асоси зарбулмасалу мақолҳои дар боби мазкур таҳлилшуда ба хулосае омадан мумкин аст, ки барои халқҳои Куриё ва тоҷик хушбахтии хонаводагӣ аз ҳама муҳим аст. Дар асоси мисолҳои овардашуда возеҳ гуфта метавонем, ки зарбулмасал ҳам маъноӣ мусбат ва ҳам манфӣ дорад. Агар кӯдак дар оилаи хуб тарбия ёбад, пас аз ӯ одами хубе ба воя мерасад, ки хислатҳои мусбат дорад. Ва баръакс, агар кӯдак дар оилаи бад тарбия ёбад, пас ӯ ба одами бади дорои хислатҳои манфӣ табдил меёбад. **윗물이 맑아야 아랫물도 맑다** [witmul-i malgaya araetmuldo malgda] – муодил. моҳӣ аз сар пӯсида мешавад. Маъноӣ ин аст, ки ибтидои сарчашма бояд пок бошад, пас поёноби он пок мешавад. Мардуми куриёӣ аз ҷумлаи афроде ҳастанд, ки волидонӣ худро дар тарбияи носолимашон гунаҳкор медонанд: **서당개 삼 년이면 풍월을 읊는다** [seodang-gae sam nyeon-e pung-wol eulpneunda].

Гурӯҳи калони зарбулмасалҳои забони тоҷикиро зарбулмасалҳои ташкил медиҳанд, ки аҳамияти каломӣ гуфторро нишон медиҳанд. Аввал андеша баъд гуфтор, яъне андеша беҳ аз пушаймонӣ. Аввалан фикр қардан беҳтар аст аз он, ки баъдтар пушаймон шавӣ.

Ин зарбулмасалҳо моро ба он ҳидоят мекунанд, ки инсон бояд ҳамеша пеш аз анҷом додани коре андеша кунад, ба қадри он чизе ки дорад, расад. Аз ҷониби дигар, зарбулмасалҳои доир ба сухан дар забони тоҷикӣ хусусиятҳои фарҳангӣ доранд. Мардуми тоҷик – мардуми бофарҳанг аст. Аз ин рӯ, дар гуфторашон низ фарҳанги баланд дошта, бо мулоҳиза сухан мекунанд. Дар фарҳанги тоҷикон сухани шахси калонсол, аз ҷумла, падару модар, ба мисли «қонун» аст. Чизе падару модар гӯянд, аз суханашон намебароянд, яъне сухани онҳоро намешикананд.

Тоҷикон фаъолияти меҳнатиرو раванди бебозгашт арзёбӣ намуда, аз имконнопазирии ислоҳи он коре, ки аллақай анҷом дода шудааст, сухан меронанд, масалан: *Бар гузашта (яъне бар кори анҷомёфта) салавот.*

Ҷанбаи дигари фарҳангии зарбулмасалу мақолҳо доир ба меҳнат, ин саросема анҷом надодани кор мебошад. Яъне кор бояд пухта, бомулоҳиза ва

босифат анҷом ёбад, вақт дар анҷоми кор муҳим нест, балки сифат асос аст. Чуночӣ мегӯянд: *меҳнати ҳалол шараф аст*. Дар Куриё ин зарбулмасал низ чуноин маъно дорад: **천리길도 한걸음부터** [cheonligildo hangeol-eumbuteo] «*ва роҳ то 1000 мил аз як қадам оғоз мешавад*». Ин зарбулмасалҳо дар ҳарду забон аз ҷиҳати маъно монандӣ доранд.

Баъзе зарбулмасалҳо гувоҳӣ медиҳанд, ки дар фарҳанги тоҷику куриёӣ ба масъалаи ба таъхир мондани кор таваҷҷуҳи махсус медиҳанд. Яъне ҳеч як корро набояд ба таъхир андохт. Он бояд дар вақташ анҷом дода шавад, касе, ки корро ба вақти дигар мавқуф мегузорад, шояд онро тамоман ба охир нарасонад ва ё имкони дигаре пайдо нахоҳад шуд. Ин нишон медиҳад, ки тоҷикон ва куриёӣҳо нисбат ба сари вақт анҷом додани кор хеле эҳтиром доранд.

Чунончи дар забони тоҷикӣ мегӯянд: *Кори имруза ба фардо магузор, ки фардо бебунёд аст*. Аналоги куриёии он: **낮말은 새가 듣고, 밤 말은 쥐가 듣는다** [najmareun saega teudgo, pammareun jwiga teudneunda]: «Ҳар як сабзабот вақти худро дорад. Ҳамааш дар вақташ хуб аст».

Ҳамин тавр, таҳқиқи муқоисавии ҷанбаҳои фарҳангии зарбулмасалу мақолҳо имкон медиҳад, ки қолабҳои умумӣ ва хоси ду забони муқоисашванда – тоҷикиву куриёиро муайян намоем. Таҳлил нишон дод, ки дар зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва куриёӣ ҷанбаҳои фарҳангӣ бештар мавқеъи гирифта, онҳо бар асоси зиндагии мардум бунёд шудаанд.

Дар боби мазкур ҷанбаҳои фарҳангии зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ ва тоҷикӣ мавриди назар қарор гирифтааст. Дар ин боб, асосан, ба се масъала: масъалаҳои хонаводагӣ дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои муқоисашаванда; арзишҳои миллӣ ва фарҳангии суҳан дар зарбулмасалу мақолҳо; муносибати инсон ба меҳнат дар зарбулмасалу мақолҳои забонҳои куриёӣ ва тоҷикӣ ба риштаи таҳлил кашида шудаанд.

Халқҳои тоҷику қуриёӣ ҳарчанд ҳамсарҳад нестанд ва кишварҳои мо аз якдигар фарсахҳо дуранд, аммо зарбулмасалу мақолҳо, ки аз таҷрибаи зиндагии мардум, аз рӯзгори қуҳан ва аз тафакқуру андешаи мардум сарчашма мегиранд, гувоҳанд, ки унсурҳои гуногуни маданият, на танҳо моддӣ, балки маънавӣ ҳам як раванди табиӣ буда, он дар маданияти халқиятҳо як хел ташаккул меёбад. Инак, мақолҳои ҳастанд, ки аз китобҳои гуногун ба мардум ворид шуда, баъзеҳо дар раванди иртиботи иқтисодиву фарҳангӣ ба зарбулмасалҳои тоҷику қуриёӣ аз дигар халқҳо ворид шудаанд.

Албатта, наметавон таъкид накард, ки паремиология ва чамъоварии маводҳои он – зарбулмасалу мақолҳо, инчунин, омӯзиши онҳо дар забони тоҷикӣ ба муваффақиятҳои хеле бузург ноил гардидааст. Аз ҷумла, дар таълифу нашри аввалин луғати сечилдаи зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ, инчунин, ҳалли масъалаҳои муҳимми назариявии паремиология ва паремиографияи тоҷик хизмати М. Фозилов шоиставу арзанда аст.

Олим ба зарбулмасалу мақол, муносибату тафовути онҳо, таърих, сарчашмаҳо ва роҳҳои пайдоиши онҳо, муайян намудани марзу буми онҳо, сабабҳои ба зарбулмасалу мақол табдил ёфтани абёти дидактикии классикони адабиёти тоҷику форс таваҷҷуҳи хос зоҳир кардааст.

Бисёр зарбулмасалҳо ба муқобили бекорӣ ва танбалӣ нигаронида шуда, бе ҳисси масъулиятшиносӣ дар зарбулмасалҳо чун решаи бадӣҳо ва сарчашмаи ҳама гуна офатҳо маънидод шудаанд. Ҳамаи унсурҳои зарбулмасал ба вазифаи асосии худ – пурратар, дурусттар ва равшантар қушодани фикр тобеъ карда шудаанд.

Аммо ҳар як миллат муҳити табиӣ худ, заминаи фарҳангии худ, менталитети миллии худ, анъана ва расму оинҳои худро дорад. Инчунин, маъно дорад, ки миллатҳои гуногун нисбат ба як ҳайвон таҷрибаҳои гуногуни равонӣ, ассотсиатсияҳои гуногун доранд, ки ин боиси дар ҳар забон пайдо шудани образҳои махсуси ассотсиативии ҳайвонот гардид, ки маъноҳои рамзии онҳо хеле бой, гуногун ва ҳатто зиддият доранд.

ХУЛОСА

Дар рафти таҳқиқ мо равиши фарогири омӯзиши зарбулмасалу мақолҳои тоҷику қуриёиро татбиқ намудем.

Таҳқиқи гузаронидашуда тасдиқ намуд, ки таҳлили забонию фарҳангии зарбулмасалҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ имкон медиҳад, ки баъзе хусусиятҳои тафакқури тоҷикӣ ва қуриёӣ баҳо дода шуда, порчаи муайяни тасвири забони тоҷикӣ-қуриёӣ чаҳонро тавсиф намоем. Интиҳоби мавод барои таҳқиқ, ки дар ҷанд марҳила сурат гирифт, имкон дод, ки аз 1400 воҳиди тоҷикӣ аз луғатҳо муодили мувофиқ гирифта шавад.

Тавре таҳқиқ нишон дод, зарбулмасалу мақолҳо нишонаи барҷастаи тасвири забони чаҳони ҳар миллат мебошанд. Дар натиҷаи таҳлили забонию фарҳангӣ ақидаҳои бунёдии суҳанварони тоҷик ва қуриёӣ, ки дар зарбулмасал ифода ёфтаанд, ошкор гардиданд.

Таҳлили муқоисавии зарбулмасалҳои халқҳои тоҷику Қуриёӣ нишон медиҳад, ки ин халқҳо то ҷӣ андоза умумият доранд ва ин дар навбати худ ба беҳтар дарк ва ба ҳам наздик шудани онҳо мусоидат мекунанд. Зарбулмасалу мақолҳо таҷрибаи бойи таърихӣ халқ, фикру мулоҳизаҳои марбут ба ҳаёт – маданияти хӯрокпазиву хӯрокхӯрӣ, меҳнат, маданияту фарҳанги гуфтори одамонро инъикос мекунанд. Дуруст ва бамаврид истифода бурдани зарбулмасалҳо ба гуфтор асолати хос ва ифоданокии махсус мебахшад.

Ҳамин тавр, таҳлил натиҷаҳои зеринро ба бор овард:

1. Аз назари маъно ва муҳтаво зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ қариб якхелаанд. Якхела будани муҳтавои зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ дар он аст, ки баёни мавзӯҳои онҳо – созгорӣ, сарват, ишқ, камбудию сифатҳои инсонӣ бо ҳам баробар алоқаманданд [2-М].

2. Хусусияти фарқкунандаи зарбулмасалу мақол дар забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ, табиатан, дар мавҷудияти муодили як зарбулмасал ё мақол зоҳир мешавад. Дар забони тоҷикӣ бештарин гурӯҳи зарбулмасалҳо ишора ба суҳан, хитоб ба шахс ва, баъзан, ба ғайришахс низ мебошанд, аммо дар забони қуриёӣ танҳо ишора ба шахс ифода мегардад [2-М].

3. Аксари зарбулмасалу мақолҳои тоҷикии марбут ба ғизо ва хӯрок, соматизмҳо ва ғайра дар забони куриёӣ муодили худро низ доранд. Барои бисёре аз зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ дар забони куриёӣ беш аз як муодил вучуд дорад. Ҳамзамон, баъзе аз онҳо дар забони куриёӣ ба чанд зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ баробаранд.

4. Дар ташаккули зарбулмасалу мақолҳо, ки ба фарҳанги мардум дохил мешаванд, олами ҳайвонот нақши бориз дорад. Мазмуни дохилии зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва куриёӣ принципҳои ягонагии одамон ва ҳайвонотро дар доираи фарҳанги муайяни этникӣ инъикос мекунанд. Забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ, ҳарчанд ба гурӯҳҳои мухталифи оилаи забонҳо мансубанд ва сохтори гуногуни типологӣ доранд, аммо бисёр мақолҳои халқӣ доир ба ҳайвонот пурра ё қисман бо ҳам мувофиқанд [2-М].

5. Дар забони тоҷикӣ ҳар ҳайвон метавонад ҳамчун таърифи баҳодихии шахс баромад кунад. Дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ паремияҳоро бо лъзҳои зоонимҳо вохӯрдан мумкин аст [3-М].

6. Дар зарбулмасалу мақолҳои куриёӣ тобишҳои маъноӣ нисбат ба маъноӣ лексемаҳои номи ҳайвонот васеътар ва гуногунанд. Бояд гуфт, ки дар аксари мавридҳо онҳо мувофиқат мекунанд [3-М].

7. Дар таркиби зарбулмасалу мақолҳои бо ҷузъҳои соматикӣ таркибёфта дар забони тоҷикӣ бештар зарбулмасалу мақол бо ҷузъи «чашм» ва дар забони куриёӣ бо ҷузъи «даст» вохӯранд.

8. Дар зарбулмасалҳои забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ шумораи лексемаҳои, ки ба маъноӣ ибтидоии анатомӣ истифода шудаанд, муайян карда шудааст. Дар забони куриёӣ лексемаҳо ба маъноӣ аслии худ назар ба забони тоҷикӣ бештар истифода мешаванд. Ҷузъи «сар» ба ғайр аз маъноӣ аслии худ, инчунин, метавонад ба маъноҳои истифода шавад, ки тафаккури инсон, шуури ӯ, хосияту хислатҳои ибтидоӣ чизеро ифода кунад.

9. Дар паремиологияи забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ шабоҳати зарбулмасалу мақолҳо дар арзишҳои бунёдии ҳам ахлоқӣ ва ҳам прагматикӣ

мушоҳида мешаванд. Фарқиятҳо ба нақшаи ифода, тақсимот ва дараҷаи алоқамандии онҳо ба ин фарҳангҳо марбутанд.

10. Таҳқиқи муқоисавии қабатҳои луғавию маъноии зарбулмасалу мақолҳо имкон доданд, ки хусусиятҳои умумӣ ва хоси ду забони аз ҳам бегона муайян карда шаванд. Таҳлил нишон дод, ки зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ аз ҷиҳати сохтор ба ҳам мувофиқ омада, дар мавриди ҷанбаи луғавию маъноии онҳо хусусиятҳои миллию фарҳангии воқеиятҳо ва низоми образии забони халқ – зодаи ин забон таҷассум ёфтаанд.

11. Тавре маълум аст, зарбулмасалу мақолҳои ҳар як забон ба таври худ асли аст. Ин ба вижагии зиндагӣ, расму ойин, фарҳанг ва тафаккури ҳар як халқ вобаста аст. Маҳз дар зарбулмасалу мақолҳо таъсири миллии ҷаҳон, воқеияти ҳаёт ва таърихи халқ инъикос ёфтааст [1-М].

12. Зарбулмасалу мақолҳо ганҷи забонӣ ва фарҳангии таърихии ҳар як миллат мебошанд. Зарбулмасалу мақолҳои қуриёӣ низ чун зарбулмасалу мақолҳои тоҷикӣ дар осори бадеӣ бештар воҷеҳуранд ва ба дарёфти муодили дақиқтар, дурусттар ва наздиктар дар забон ниёз доранд [1-М].

13. Сарфи назар аз он ки забонҳои тоҷикӣ ва қуриёӣ сохторҳои гуногун доранд, зарбулмасалу мақолҳо ин забонҳо хусусиятҳои умумии тамоми ҷаҳонро инсонро ошкор мекунанд.

14. Хусусияти миллии ва фарҳангии воқидҳои фразеологӣ метавонанд дар сатҳи ҷузъҳои онҳо, ки маъноӣ рамзӣ доранд, зоҳир шаванд. Ин гуна лексема-аломатҳо, ки ба маъноӣ зарбулмасалу мақолҳо бештар таъсир мерасонанд, асоси тасвири ва маъноии онро ташкил медиҳанд.

15. Аксари зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ дорои хусусияти образӣ ва эҳсосӣ буда, барои ифодаи образ ё эҳсос хизмат мекунанд.

16. Ҳар як забон аз фарҳанге, ки ҷанбаи мундариҷаи онро ташкил медиҳад, ҷудонашаванда аст. Забон на танҳо фарҳанги муосирро инъикос мекунад, балки арзишҳои онро аз насл ба насл интиқол медиҳад. Ҳар як забон тасвири махсуси ҷаҳон дорад ва ин дарки хоси ҷаҳонро, ки дар забон собит шудааст, зоҳир мекунад. Табиати маъноӣ зарбулмасалу мақолҳо бо дониши

заминавии забони модарӣ, бо таҷрибаи амалии фард, бо анъанаҳои фарҳангӣ ва таърихии мардуме, ки бо ин забон ҳарф мезананд, зич алоқаманд аст. Маҳз ҳамон зарбулмасалу мақолҳо, ки бо меъёрҳо ва қолабҳои фарҳангӣ ва миллий иртибот доранд ва ҳангоми истифода дар нутқ тафаккури хоси як ҷомеаи забоншиносии муайянро бозмегардонанд, дар забон устуворанд.

ТАВСИЯҲО ОИД БА ИСТИФОДАИ АМАЛИИ НАТИҶАҲОИ ТАҲҚИҚ

Дар заминаи таҳқиқи анҷомпазируфта чунин тавсияҳои илмӣ бо мақсади тақмили муқоисаи паремияҳо дар забонҳои низомашон гуногун манзур карда мешаванд:

1. Натиҷаҳои таҳқиқи зеринро метавон ҳамчун мавод дар корҳои таҳқиқотӣ ва дар таҳияи барномаҳо ё коркарди масъалаҳо, ки бо таҳқиқоти муқоисавии зарбулмасалу мақолҳои мардуми тоҷик аз нуқтаи назари забонӣ алоқаманданд, истифода кард.

2. Зарбулмасал ва мақолҳои забонҳои мазкурро ҳамчун маводди мусаввар ба китобҳои дарсӣ ва лавозимоти кишваршиносӣ низ ворид кардан мумкин аст.

3. Ҳангоми тадриси фанҳои фразеология, луғатшиносӣ, луғатшиносӣ ё ин ки таҳияи қомусҳои дузабона, китобу дастурамалҳои дарсӣ, маҷмӯаи зарбулмасалҳои гировавдашударо метавон ҳамчун ағният истифода кард.

4. Натиҷаҳои таҳқиқи мазкурро метавон ҳангоми омӯзиши забони куриёӣ дар муассисаҳои таълимӣ ҳамчун васоити тақмили ҳусни баён ва назарияи тарҷума истифода бурд.

5. Барои тарҷумонҳо зоозарбулмасалҳо ва зоомақолҳои асосӣ ва бештар корбурдшавандаи забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ, ки дар қор истифода шудааст, имкон медиҳанд, ки ҳаммаъно ё муодили зарурии онҳоро дар забони тарҷумашаванда дуруст интихоб намоянд.

6. Барои муҳаққиқоне, ки дар асоси зарбулмасалу мақолҳо таҳқиқоти муқоисавӣ анҷом медиҳанд, қори мазкур метавонад ҳамчун маводди назариявӣ ва амалӣ хизмат расонад.

7. Таҳқиқи вижагиҳои маъноии зарбулмасалу мақолҳои забони тоҷикӣ дар муқоиса ба забони куриёӣ нишон дод, ки дар забонҳои муқоисашаванда ҷанбаҳои зиёде ҳанӯз мавҷуданд, ки таҳқиқоти алоҳидаро тақозо менамоянд. Бинобар ин, бо назардошти муҳимияти тарҷумаи зарбулмасалу мақолҳо

метавон ба таҳлили чанбаҳои дигар дар заминаи зарбулмасалу мақолҳо даст зад.

8. Дар асоси таҳқиқоти мазкур маълум гардид, ки зарбулмасалу мақолҳо дорои реалияҳои махсусе мебошанд, ки тарҷумаи онҳо аз як забон ба забони дигар ғайриимкон мебошад. Аз ин рӯ, тарҷумонҳо дар вақти тарҷума бояд ба ҳамин нозукии зарбулмасалу мақолҳо тавачҷуҳ зоҳир намуда, ҳангоми тарҷума муодили ин ё он забонро дар забони тарҷумашаванда дарёфт намуда, истифода баранд.

9. Зоонимҳо дар зарбулмасалу мақолҳо мавқеи бисёр муҳим ва асосӣ доранд. Бо истифода аз зоонимҳо мардум зарбулмасалу мақолҳое эҷод намудааст, ки хусусияти миллӣ ва тасвири забонии ҷаҳони ин ё он миллатро баръало инъикос мекунанд. Аз ин рӯ, баррасии зоонимҳо дар зарбулмасалу мақолҳо ба як қори таҳқиқотии мукаммале ниёз дорад, то тарҳи умумии тасвири забонии ҷаҳони миллатҳои гуногун ошкор гардад.

10. Соматизмҳо низ дар зарбулмасалу мақолҳо мавқеи асосиро ишғол мекунанд. Аз ин рӯ, дар асоси соматизмҳо низ бояд қори мукаммали илмӣ анҷом дода шавад, зеро барои инъикоси хусусиятҳои миллӣ онҳо аз аҳаммият ҳолӣ нахоҳанд буд.

РҶҶҲАТИ АДАБИЁТ

I. Адабиёти илмӣ

1. Абдуллоева, Г.З. Лексикаи лаҳҷаи Қаратоғ / Абдуллоева. – Душанбе: Ирфон, 2017. - 192 с.
2. Абдуллоева, Г.З. Таҳқиқи этнолингвистии вожагони соҳаи ҳунармандӣ ва маишӣ дар лаҳҷаҳои водии Ҳисор / Г.З. Абдуллоева. – Душанбе: Аршам, 2023. - 155 с.
3. Абдуллозода, Р. Зарбулмасал ва мақолҳо дар асарҳои С. Айнӣ. / Р. Абдуллозода. – Душанбе; Нашрдавтоҷ, 1958. - 102 с.
4. Азимова, М.Н. Сопоставительно-типологические исследования фразеологической системы таджикского и английского языков / М.Н. Азимова. – Душанбе, 2006. – 242 с.
5. Азизов, М. Истиқлолият ва Эҳёи мероси ниёгон / М. Азизов. – Душанбе: Ирфон, 2012. - 92 с.
6. Айнӣ, С. Ахтари инқилоб / С. Айнӣ. – Душанбе: Ирфон, 1974. -100 с.
7. Алефиренко, Н.Ф. Фразеология и паремиология: Учебное пособие для бакалаврского уровня филологического образования / Н.Ф. Алефиренко, Н.Н. Семенов. – М.: Флинта: Наука, 2009. - 344 с.
8. Амонов, Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. (Дар асоси материалҳои фолклори Сари Хосор) / Р. Амонов. – Душанбе: Нашриёти Академияи фанҳои РСС Тоҷикистон, 1963. - 347 с.
9. Амосова, Н.Н. Основы английской фразеологии / Н.Н. Амосова. – Л.: ЛГУ, 1963. - 208 с.
10. Асадии, Тӯсӣ. Ҳикоёт ва ҳикматҳо аз «Гаршоспнома» / Тӯсӣ Асадӣ – Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2007. - 244 с.
11. Асрорӣ, А. Фолклор, халқият, нависанда / А. Асрорӣ. – Душанбе: Ирфон, 1982. - 51с.
12. Асрорӣ, В. Зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикӣ / В. Асрорӣ. – Сталинобод: Вазорати маданияти РСС Тоҷикистон, 1956. - 100 с.

13. Асроров, В.М. Фольклор и творчество писателя в таджикской советской литературе. (На примере творчества С.Айни и А.Лохути): автореф. дисс. д-ра филол. наук / В.М. Асроров. - Душанбе, 1968. - 160 с.
14. Афанасев, А.Н. Народные русские сказки не для печати, заветные пррсловицы и поговорки, собранные и обработанные А.Н. Афанасьевым 1857-1862 / А.Н. Афанасев. – Москва, 1997. - 735 с.
15. Ахмедова, Г.У. Отражение национально-культурных ценностей немецкого народа в пословицах и поговорка (на материале немецких пословиц и поговорок) // Вестник национального университета. Серия филологических наук / Г.У. Ахмедова. – Душанбе, 2016. – № 4/3 (203). -121с.
16. Балли, Ш. Забоншиноси умумӣ ва масъалаҳои забони фаронсавӣ / Ш. Балли. – М., 1955. - 416 с.
17. Брагинский, И.С. Из истории таджикской и народной поэзии / И.С. Брагинский. – М.: Наука, 1956. - 350 с.
18. Брагинский, И.С. Из истории народной поэзии / И.С. Брагинский. – М.: АН СССР, 1956. - 145 с.
19. Броимшоева, М. К. Этнолингвистический анализ шугнанских примет и предсказаний: автореф. дис...канд. фил. наук / М.К. Броимшоева. – Душанбе, 2006. - 24 с.
20. Буслаев, Ф.И. Очеркҳои таърихӣ адабиёт ва санъати халқи рус / Ф.И. Буслаев. – М.: «Наука», 1961. - 129 с.
21. Виноградов, В.В. Лексикология и лексикография. Избранные труды / В.В. Виноградов. –М.: Наука, 1977. - 312 с.
22. Виноградов, В.В. О языке художественной прозы / В.В. Виноградов. –М.: Наука, 1980. - 360 с.
23. Гаффоров, Р. Ибораҳои фразеологӣ дар забони тоҷикӣ / Р.Гаффоров. Маориф ва маданият. – Душанбе: 1963.
24. Глебова, Н.Г. Когнитивные признаки концепта «Русскость» в национальной концептосфере и его объективизация в русском языке: дис. на

соиск. учен. степ. канд. филол. наук: 10.02.01 / Н.Г. Глебова. – Нижний Новгород, 2018. - 224 с.

25. Голева, Г.С. Фразеологическая система современного персидского языка (фарси) и принципы сопоставления фарси-русского фразеологического словаря: дисс. док. филол. наук. / Г.С. Голева. – М., 2005. - 246 с.

26. Горький, М. О литературе / М. Горький – Москва: Советский писатель, 1953. - 868 с.

27. Гулназарзода, Ж. Низоми маъноии феъл дар забони адабии тоҷикӣ (бар мабнои осори бадеии Абдурахмони Чомӣ) / Ж. Гулназарзода. – Душанбе: ЧДММ Абдурахмон-Р, 2022. - 332 с.

28. Давиденко, О.В. Классификация корейских пословиц и поговорок по типам паремии / О.В. Давиденко // Вестник Киевского национального университета имени Тараса Шевченко. Восточные языки и литература. – К.: ВПЦ «Киевский университет», 2004. – № 9. – С. 8-10.

29. Ефремова, Н.И. Лексико-тематические группы в составе паремий и степень их разнообразия / Н.И. Ефремова // Славянская фразеология в ареальном, историческом и этнокультурном аспектах: Материалы IV Международной научной конференции. – Гомель, 2005. – С. 15-18.

30. Жетписов, С.Н. Структурно-семантические особенности фразеологизмов корейского языка: дисс. канд. филол. наук. / С.Н. Жетписов. – М., 1987. - 220 с.

31. Жуков, В.П. Словарь русских пословиц и поговорок / В.П. Жуков. – М.: Рус. яз., 2000. - 544 с.

32. Зеҳнӣ, Т.Н. Санъати сухан / Т. Зеҳнӣ. – Душанбе: Маориф, 1992. - 397с.

33. Зеҳнӣ, Т.Н. Санъати сухан / Т. Зеҳнӣ. – Нашри 4. – Душанбе: Адиб, 2007. – 400 с.

34. Зеҳнӣ, Т.Н. Санъати сухан. Илми бадеъ ва мухтасари арӯз / Т. Зеҳнӣ. – Душанбе: «Ирфон», 1978. - 328с.

35. Зикриёев, Х. Зарбулмасалу мақолҳои халқӣ дар «Дохунда» // Чашномаи Айнӣ / АФРСС Тоҷикистон / Х. Зикриёев / Ин-ти забон ва адабиёт ба номи Рудақӣ. Ҷилди 5. – Душанбе, 1978. – С. 166-168.
36. Игболов, О. Ш. Лексико-семантический анализ особенностей пословиц и поговорок в таджикском и английском языках (на материале Маснави Ма’нави Джалолуддина Руми). дисс. канд. филол. наук. – Душанбе, 2017. – 166 с.
37. Калонтаров, Я.И. Зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикӣ ва муқоисаи онҳо бо забони узбекӣ. – Душанбе: Дониш, 1969. - 180 с.
38. Калонтаров, Я.И. Мудрость трех народов / Я.И. Калонтаров. – Душанбе: Адиб, 1989. - 428 с.
39. Калонтаров, Я.И. Таджикские пословицы и поговорки в аналогии с русскими / Я. И. Калонтаров. – Душанбе: Ирфон, 1965. - 534 с.
40. Камолиддинов, Б. Забон ва услуби Хақим Карим / Б. Камолиддинов. - Душанбе: Ирфон, 1967. - 167 с.
41. Капранов, В. Суханҳои ҳикматноки Рудақӣ ва муосирони ӯ / В. Капранов // Шарқи сурх. – 1958. – №2. – С. 110-112.
42. Касимова, М.Н. Лексико-грамматические особенности похожих пословиц и поговорок русского и таджикского языков / М. Н. Касимова // Язык – столп поклонения. – Душанбе, 2002. - 57 с.
43. Каюмов, А. Лексика нравственных отношений как предмет лингвистического исследования / А. Каюмов // Вестник национального университета. Серия филологических наук. – Душанбе, 2016. – № 4/1(195). – С. 50.
44. Ким, А.С. Гендерные стереотипы в поговорках корейского и русского языков: дисс. канд. филол. наук. / А.С. Ким. – Алматы, 2010. - 120 с.
45. Короглы, Х. Пословицы и поговорки народов Востока / Х. Короглы. – М., 1973. - 614 с.

46. Кузнецова, О.В. Отражение корейской системы ценностей в пословицах и поговорках с компонентом «пища» / О.В. Кузнецова // Научно-методический электронный журнал Концепт, 2016. – №Т.15. – С. 206-210.

47. Кунин, А.В. Курс фразеологии современного английского языка / А.В. Кунин. – Москва, 2005. - 308 с.

48. Лобач, В.В. Национальная специфика фразеологизмов корейского языка, содержащих номинации, обозначающие части тела / В.В. Лобач // Современные корееведческие исследования в Дальневосточном государственном университете. Вып. 3 / отв. ред. И.А. Толстокулаков. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 2004. № 2 (7). –С. 94-103.

49. Ломакина, О.В. Паромезхо дар матнҳои Л.Н. Толстой: тафсири забоншиносӣ. Масалҳо дар матнҳои Лев Толстой: шарҳи фарҳангӣ ва забонӣ / О.В. Ломакина. – М. 2006. – 234с.

50. Мақсудов, Т., Зикрияев, Ф., Джалилов, Х. Дар бораи воҳидҳои фразеологӣ ва вазифаҳои синтаксисии онҳо / Т. Мақсудов, Ф. Зикрияев, Х. Джалилов. – Душанбе, 1976. – 85 с.

51. Матвеева, Г.Г. К определению понятия паремия (на материале русского и немецкого языков) / Г.Г. Матвеева, М.А. Серёгина // Вестник Пятигорского гос. ун-та, 2009. – №3. – С. 175-178.

52. Матробиён, С.Қ. Мачмуаи таълимӣ методӣ аз фанни «Этнолингвистика» -Забоншиносии қавмӣ) / Матробиён С.Қ. – Душанбе, 2011. -134 с.

53. Матробиён, С.Қ. Мавқеи форматҳои иқтибосии номсоз дар забони ваҳонӣ / С.Қ. Матробиён // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои филологӣ. – Душанбе, 2016. – №4/1 (95). – С. 26-30.

54. Мачидов, Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. Ҷ. 1. Луғатшиносӣ / Ҳ. Мачидов. – Душанбе: Деваштич, 2007. - 241 с.

55. Мачидов, Ю. Фарқи воҳидҳои фразеологӣ аз зарбулмасалу мақолҳо / Ю. Мачидов // Мактаби Советӣ. – Душанбе, 1982. – №10. – С. 26-30.

56. Маъсумӣ, Н.А. Ибораҳои халқӣ дар «Марги судхӯр» / Н.А. Маъсумӣ //Мақтаби советӣ. – 1954. – №10. – С. 36-42.
57. Мирбобоев, А. Мукаддимаи таърихи Хучанд/А.Мирбобоев. – Хучанд: Ношир, 2013. - 448 с.
58. Мирзоев, А. Зарбулмасалҳои тоҷикӣ / А. Мирзоев. – Сталинобод: Нашриёти давлатӣ, 1940. - 205 с.
59. Мирзоев С., Каримова Г. Нақши Мирзо Турсунзода дар қорбурди ибораҳои халқӣ дар пояи маводи достони «Ҳасани аробақаш» / С. Мирзоев, Г. Каримова П Ахбори Академияи миллии илмҳои ҚТ. Шуъбаи илмҳои ҷамъиятӣ. - Душанбе, 2021. - №3 (264). – С. 72-77.
60. Мирзоева, З.Д. Концепт хлеб/нон в русском и таджикском языках: дисс... канд. фил. наук. / З.Д. Мирзоева. – Душанбе, 2016. - 168 с.
61. Мирзоёров, Ф.Н. Воҳидҳои паремиялогӣ ҳамчун унсурҳои системаи забон // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе, 2024. – № 6. – С. 110-113.
62. Мозоль, Т.С. Репрезентация феминности в корейской лингвокультуре / Т.С. Мозоль, Е.С. Кудинова // Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки. – Москва, 2019. – № 10 (826). – С. 46-55.
63. Муродов, Ф. Вариантнокии зарбулмасал ва мақолҳои халқии тоҷикӣ / Ф. Муродов. – Душанбе: Фурӯғи Дониш, 2001. - 112 с.
64. Назарзода, С. Айнӣ ва забони осори Камоли Хучандӣ / С.Назарзода // Суханшиносӣ. – 2020. – № 4. – С. 173- 180.
65. Нань, Яньхуа Лингвокультурологическое описание паремий русского языка с компонентом-фитонимом на фоне китайского и корейского языков: автореф. дисс. канд. филол. наук: 10.02.01 / Нань Яньхуа. – Санкт-Петербург – 2022. - 23 с.
66. Нань, Яньхуа. Паремии с компонентами-названиями овощных культурных растений в русском языке (на фоне китайского и корейского языков) / Нань Яньхуа // Грамота. – Корея, 2021. – №14 (10). – С. 30-32.

67. Насимов, Н.И. Номҳои вобаста ба ҳайвоноти хонагӣ дар фолклори Сари Хосор / Н.И. Насимов // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. – Душанбе: Сино, 2024. – №2. – С. 50-55.

68. Начмиддиниён, Ф. Р. Концепти «забон» дар тасвири забониҳои ҷаҳони тоҷикон (дар асоси маводи забони тоҷикӣ): автореф...дисс. ном. илм. филол. / Ф.Р. Начмиддиниён. – Душанбе, 2023. - 30 с.

69. Пак, Сон Гу. Национально-культурная специфика названий животных в русской и корейской фразеологии / Пак Сон Гу // Язык, сознание, коммуникация: сборник статей. – М.: МАКС-Пресс, 2000. – Вып. 14. – С. 69-76.

70. Пак, Сон Гу. Функционально-параметрическое описание фразеологических единиц (на материале фразеологизмов русского и корейского языков): дисс. канд. филол. наук / Пак Сон Гу. – М., 1996. - 307 с.

71. Пак, Сонгу. Фитонимы в русской и корейской фразеологии / Пак Сонгу // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей. Вып. 12/ Ред. В.В. Красных, А.И. Изотов. – М.: Диалог-МГУ, 2000. – С. 20-27.

72. Пермяков Г.Л. Избранные пословицы и поговорки народов Востока / Г.Л. Пермяков. – М.: Наука, 1968. - 376 с.

73. Пермяков, Г.Л. Основы структурной паремиологии / Г.Л. Пермяков. – М.: Наука, 1988. - 235 с.

74. Пермяков, Г.Л. От поговорки до сказки (заметки по общей теории клише) / Г.Л. Пермяков. – М.: Гл. ред. восточной литературы изд-ва «Наука», 1970. - 240 с.

75. Писарчик, А. Зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикӣ / А. Писарчик, С. Тоҷиддинов, М. Ҳамидҷонов. – Сталинобод: Нашриёти давлатии Тоҷикистон, 1960. - 228 с.

76. Попова, З.Д., Стернин, И.А. Когнитивная лингвистика / З.Д. Попова, И.А. Стернин – М., 2007. - 314 с.

77. Порхомовский, М.В. Турецкие пословицы в языке и речи / М.В. Порхомовский. – М.: Языки славянской культуры, 2014. - 176 с.

78. Потебня, А.А. Эстетика ва поэтика / А.А. Потебня. М., 1976. - 614 с.
79. Радбиль, Т.Б. Основы изучения языкового менталитета: учеб. пособие / Т.Б. Радбиль. – 3 е изд., стереотипн. – М.: Флинта: Наука, 2013. - 328 с.
80. Раджабова, М.М. Структурно – семантические особенности коммуникативных фразеологических единиц в таджикском и английском языках. дисс. ... кан. филол. наук. – Худжанд, 2010. – 140 с.
81. Рахимов, Д. Приметы как жанр таджикского фольклора: дисс... кан. филол. наук / Д. Рахимов. – Душанбе, 2003. - 186 с.
82. Рахронова, Н.Ш. Соматические фразеологические единицы в таджикском и русском языках / Н.Ш. Рахронова. дисс. ... кан. филол. наук. – Душанбе, 2006. – 154 с.
83. Савенкова, Л.Б. Русская паремиялогия: семантический и лингвокультурологический аспекты / Л.Б. Савенкова. – Ростов н/Д: РГУ, 2002. -173 с.
84. Савченко, В.А. Концептосфера «Человек телесный» в русской и немецкой паремиялогической картине мира: автореф. дис. ... канд. филол. наук, 2010. - 19 с.
85. Садовников, Д.Н. Сборник пословиц, поговорок и притч / Д.Н. Садовников. – СПб.: Русская речь, 1976. - 316 с.
86. Саймиддинов, Д. Пажӯҳишҳои забоншиносӣ / Д. Саймиддинов. Душанбе, «Шарқи озод», 2013. - 180 с.
87. Сангинова, Р. Лексикаи лаҳҷаи Конибодом / Р. Сангинова. – Душанбе: Файзи Борон, 2021. - 60 с.
88. Симбирцева, Т.М. Корея на перекрестке эпох / Т.М. Симбирцева. – М.: Издательство «Муравей –Гайд», 2000. - 256 с.
89. Соколов, В.К. Традиции и современность в фольклоре / В.К. Соколов. – Москва, Наука 1988. – 63 с.
90. Снегирев, И.М. Русские народные пословицы и притчи, изданные И. Снегиревым: с предисл. и доп.– Москва: Унив. тип., 1848. - 505 с.

91. Стеблин-Каменский, И.М. Этимологический словарь ваханского языка / И.М. Стеблин-Каменский. – СПб.: «Петербургское Востоковедение», 1999. - 25 с.
92. Субҳинисо, Б. Фарҳанги зарбулмасал, мақол ва афоризмҳои тоҷикӣ – англисӣ-русӣ / Б. Субҳинисо. – Хучанд: 2016. - 419 с.
93. Тағоева, Т.М. Хусусиятҳои миллию фарҳангии зооморфизмҳо дар забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ: автореф. дисс... канд. филол. наук / Т.М. Тағоева–Душанбе, 2024. - 32 с.
94. Телия, В.Н. Русская фразеология. Семантические, прагматические и лингвокультурные аспекты / В. Н. Телия. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1996. - 268 с.
95. Тилавов, Б. Современный пословичный репертуар таджикского народа // Б. Тилавов. – Душанбе, 1974. – 473 с.
96. Тилавов, Б. О роли литературы в развитии таджикских пословиц и поговорок. – Душанбе, 1971, – №16. – С. 557-561.
97. Тилавов, Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок / Под ред. Л.Н.Демидчик, Душанбе: Дониш, 1967. - 123 с.
98. Тилавов, Б. Суханҳои дилафрӯз (Зарбулмасал ва мақолҳо) / Б. Тилавов. – Душанбе: Дониш, 1973. -136 с.
99. Тилавов, Б. Омилҳои инкишофи зарбулмасалӣ / Б. Тилавов // Садои Шарқ, 1967. – № 8. – С. 125-134.
100. Тихонов, А.Н. Пословицы, поговорки и другие изречения русского народа. Предисловие / А.Н. Тихонов // Зимин В.И., Спирин А.С. Пословицы и поговорки русского народа. Объяснительный словарь. – М.: Сюита, 1996. - 544 с.
101. Турсунов, Ф. М. Лексико-семантический анализ и особенности пословиц и поговорок произведений Ф. Мухаммадиева / Ф.Турсунов. – Душанбе, 2006. - 136 с.
102. Тэйлор, А. Пословицы и индекс к половицам / А. Тэйлор. – Копенгаген, 1962. – 113 с.

103. Уфимцева А.А. Семантика слова / А.А. Уфимцева // Аспекты семантических исследований. – М.: Наука, 1980. – С. 5-18.
104. Уфимцева, А.А. Лексическое значение. Принцип семиологического описания лексики / А.А. Уфимцева. – Москва: Наука, 1986. - 242 с.
105. Фелицина, В.П. О пословицах и поговорках как материале для фразеологического словаря//Проблемы фразеологии. Исследования и материалы/Под. ред. А.М. Бабкина. / В.П. Фелицина. – М., Л.: Наука, 1964. – 213 с.
106. Филимонова, Е.Н. Корейский рисовый хлебец тток. Еда или символ? / Е.Н. Филимонова // Язык, сознание, коммуникация: сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М.: МАКС Пресс, 2009. – Вып. 39. – С. 4-19.
107. Хочаев, Д. Гуфтори наку кухан нагардардад / Хочаев Д. – Душанбе: Шучоён, 2017. - 230 с.
108. Хромов, А.Л. Говоры таджиков Матчинского района. / А.Л. Хромов. // Труды. АН. Таджикской ССР. Том 107. – Душанбе, 1962. - 215 с.
109. Хусейнзода, Ш. Гуфтор аз ганчи сухан / Ш. Хусейнзода. – Душанбе: Ирфон, 1985. - 224 с.
110. Хусейнов, Х. Забон ва услуби «Одина»-и устод Айнӣ / Х. Хусейнов. – Душанбе, 1973. - 64 с.
111. Цивьян, Т.В. Модель мира и ее лингвистические основы / Т.В. Цивьян. – М.: КомКнига, 2006. - 280 с.
112. Чарыкова, О.Н. Функции фитонимов в современном поэтическом дискурсе // Реальность, язык и сознание: междунар. межвуз. сб. науч. тр. - Тамбов: Изд. Дом ТГУ. – С. 325-329.
113. Чой, Юн Хи. Внутренняя форма соматических фразеологических единиц русского языка (в сопоставлении с фразеологическими единицами корейского языка): дисс. канд. филол. наук./ Чой Юн Хи. – М., 2001. - 225 с.
114. Шакармамадов, Н. Назми халқи Бадахшон / Н. Шакармамадов. – Душанбе: Дониш, 1975. - 37 с.

115. Шанский, Н.М. Фразеология современного русского языка / Н.М. Шанский. – М.Изд. стереотип, 2021. - 272 с.

116. Шапошникова, И.В. Системные диахронические изменения лексико-семантического кода английского языка в лингво-этническом аспекте. – Иркутск, 1999. - 243 с.

117. Шарофов, Н. Роҳҳои инкишофи лексикаи забони адабии ҳозираи тоҷик: автореферат дис. ... док. илм. филол. /Н. Шарофов. – Боку, 1974. - 28 с.

118. Шахобова, М.Б. Таҷрибаи омӯзиши муқоисавии сохтори забонҳои тоҷикӣ ва англисӣ /М. Шахобова Б. – Душанбе: Дониш, 1985. - 251 с.

119. Шеховцова, Т.А. Функции корейских пословиц в политическом дискурсе англоязычных СМИ Южной Кореи / Т.А. Шеховцова. – Litera. – 2023. – № 12. – С. 124-143.

120. Шим, Л.В. Структурные и семантические особенности паремий в корейском и русском языках / Л.В. Шим. – Т.: Узбекистан, 2008. - 156 с.

121. Шмелев, Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики / Д.Н. Шмелев. – Москва: Наука, 1973. - 280 с.

122. Шолохов, М. Сокровищница народной мудрости. Предисловие к сборнику пословиц и поговорок, собранных В. И. Далем. – Советская Россия, 1957, 2 июня, № 129; в книге «В. Даль. Пословицы русского народа», Гослитиздат. – М. 1957. – С. 3-4.

123. Эмомалӣ, Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Китоби дуюм. Аз Ориён то Сомониён / Раҳмон Эмомалӣ. – Душанбе: Ирфон, 2002. – с 271].

124. Эмомалӣ, Раҳмон. Тоҷикон дар оинаи таърих. Китоби якум. Аз Ориён то Сомониён [Матн] / Раҳмон Эмомалӣ. – Душанбе: Ирфон, 1999. – 100 с.

125. Юрков, Е.Е. К вопросу о базовых понятиях лингвокультурологии // Русский язык как иностранный в лингвострановедческом и лингвокультурологическом аспектах. Научно-методические материалы / Под общ. ред. Е.Е. Юркова. – СПб., 2003. – С. 8-22.

126. Яковлева, Е.С. К описанию русской языковой картины мира // Русский язык за рубежом. – 1996. – № 1-3. – С. 47-56.

127. Ярцева, В.Н. Сравнительная грамматика /В.Н. Ярцев. – Москва: Наука, 1981. - 109 с.

128. Collis, H. 101 American and English Proverbs and Saying / H. Collis. – Chicago, 1992. –106 p.

П.Фарҳангҳо

129. Ко, Хюн. Корейско-русский словарь / Ко Хюн, Ю.Н. Мазур, Л.Б. Никольский. – М., 1994. - 892 с.

130. Лим, Су. Золотые слова корейского народа / Лим Су. – СПб.: Русская речь, 1998. - 360 с.

131. Мазур, Ю.Н. Большой русско-корейский словарь / Ю.Н. Мазур, Л.Б. Никольский. – М.: Живой язык, 2004. - 504 с.

132. Фарҳанги гӯйишҳои чанубии забони тоҷикӣ. // Мурағтибон: Махмудов М., Чураев Ф., Бердиев Б. – Душанбе, 2012. - 946с.

133. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асри X то ибтидои асри XX). Иборат аз ду ҷилд / дар зери таҳрири М.Ш. Шукуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – Ҷ.1. - 951 с.

134. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асри X то ибтидои асри XX). Иборат аз ду ҷилд / зери таҳрири М.Ш. Шукуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ. – М.: Советская энциклопедия, 1969. – Ҷ.2. - 949 с.

135. Фарҳанги забони тоҷикӣ. Ҷ. 1. – М.: Советская энциклопедия, 1969. - 439 с.

136. Фарҳанги ибораҳои халқӣ. – Душанбе: Адиб, 1988. - 274 с.

137. Фозилов, М. Зарбулмасал ва мақолҳо дар тамсили ҳикояҳо / М. Фозилов. – Душанбе, 1963. -160 с.

138. Фозилов, М. Фарҳанги зарбулмасал, мақол ва афоризмҳои тоҷикиро форсӣ / М. Фозилов. – Душанбе: Ирфон, 1975. – Ҷ.1. - 368 с.

139. Фозилов, М. Фарҳанги зарбулмасал, мақол ва афоризмҳои тоҷикиро форсӣ / М. Фозилов. – Душанбе, 1977. – Ҷилди 2. - 480 с.

140. Фозилов, М. Фарҳанги зарбулмасал, мақол ва афоризмҳои тоҷикиро форсӣ / М. Фозилов. – Душанбе: Ирфон, 2014. – Ҷ.3. - 640 с.

141. Фозилов, М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик / М. Фозилов. – Душанбе: Ирфон, 1964. – Ҷ.П. - 803 с.
142. Фозилов, М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик. (Фарҳанги фразеологӣ) / М. Фозилов. – Душанбе: 1963. – Ҷ.П. - 952 с.
143. 강재철 (1980), 「한국속담의근원설화」 (《Сарчашмаи пайдоиши зарбулмасалҳои куриёӣ»). Канг Чэчол (с. 1980).
144. 교육 연구소(2015), 『한국어 속담 한자 성어』 동양북스 (《Зарбулмасалҳои куриёӣ ва ибораҳои, ки аз иероглиф гирифта шудаанд»: Нашриёти Dongyang Books. Институти таҳқиқоти ва таълимӣ (с. 2015).
145. 김광해(1997), 서울대학교 출판부 (Нашриёти Донишгоҳи миллии Сеул, Ким Квангхэ (1997).
146. 김기창(1990), 『속담 교육 소고』 (《Мулоҳизаҳо оид ба тарзи таълими зарбулмасалҳо»), Ким Гичанг (1990).
147. 김문창(1979), 『속담론 서설』, 논문집 13 집 (《Назарияи зарбулмасалҳо», маҷмӯаи рисолаҳо, ҷилди 13, Ким Мунчанг (1979).
148. 김민정(2016), 석사학위논문 (Рисолаи магистрӣ, Ким Минчонг (2016).
149. 김선정 (2007), 『살아있는 - 속담』 (《Зарбулмасалҳои то ин дам боқимонда»), Ким Сончонг (2007).
150. 김정화·최은규(2002), 『한국어 속담 100 관용어 100』 (《100 зарбулмасал ва 100 ибораи фразеологии куриёӣ»), Ким Чонгхва , Чойингу (2002).
151. 김중섭 (2010), 『한국어 교육의 이해』 (《Дарки таълими забони корейгӣ»), Ким Чунг Соп (2010).

152. 문금현 (1999), 국어학회 (Чамбияти забоншиносии корейгӣ, Мун Гымхён (1999).
153. 민현식 (1996), 「국제 교육을 위한 국어 문화론의 내용」(«Мазмуни назарияи фарҳанги забони куриёӣ барои таълим дар сатҳи байналмилалӣ», Мин Хёншик (1996).
154. 박덕영(2015), 제 20 권 1 호, 언어학연구 (Таҳқиқоти забоншиносӣ, Пак Докён (2015), Чилди 20, №1).
155. 서정수(1998), 『 세계속담대사전 』 (Луғати калони зарбулмасалҳои ҷаҳон, Со Чонгсу (1998).
156. 서종학회 (2007), 『 한국어 교재론 』 (Методикаи таълими забони куриёӣ, Чамбияти Сочонг (2007).
157. 심재기 최창렬 성광수 (Шим Чэги; Чой Чангрёл, Сонг Квансу) (1989).
158. 심재기(1982), 『속담의 종합적 검토를 위하여』, 『관악어문연구』 11 (Таҳқиқот барои таҳлили мукаммали зарбулмасалҳо, Шим Чэги (1982), адабиёти Гванак, №11).
159. 안정태 (2003), 『속담퀴즈』, 채우리 (Бозиҳои саволи барои зарбулмасалҳо, Ан Чонгтэ (2003), Чеури).
160. 양영희 (1990), 전남대학교 석사학위논문 (Рисолаи магистратура, Янг Ёнгхи (1990), Донишгоҳи Чоннам).
161. 유미라. 한국 속담과 속담. 서울. – 인터내셔널(주), 1997. – 113 쪽 (Зарбулмасалҳо ва зарбулмасалҳои мардумии Корея, Ю. Мира, Сеул, International Co., 1997, сах. 113).

162. 이기문 (1982), 『속담 사전』 (《Луғати зарбулмасалҳо», И .Гимун (1982).
163. 이상억 (1995), "국어 관용표현의 분석과 어휘부 내에서의 처리", 34 집, 서울대 (《Таҳлили ибораҳои фразеологии забони корейгӣ ва коркарди онҳо дар таркиби луғат», чилди 34, Ли Сангук (1995). Донишгоҳи миллии Сеул).
164. 임동권 (2002), 『속담 사전』 (《Луғати мақолҳо», Им Донгтвон (2002).
165. 임지룡 (1995), , 탐출판사 (Нашриёти Тап, Им Чирёнг (1995).
166. 자, 종. 한국어 속담을 담은 대형 사전. 서울. – 유리, 1983. (《Луғати бузурги зарбулмасалҳои забони куриёӣ». Сеул- Юри, 1983).
167. 정종진 (2006), 『한국의 속담 대사전』 (《Луғати бузурги мақолҳои Корея», Чонг Чонгчин (2006).
168. 주경희, <속담과 관용어의 차이점>. (《Фарқият байни мақолҳо ва ибораҳои фразеологӣ», Чу Кёнгхи).
169. 지경사 편 (2002), 『만화로 보는 108 가지 속담 이야기』 (《108 зарбулмасалҳо дар шакли комикс», Нашриёти Чигёнгса (2002).
170. 진의미 연구」, 건국 대학교 석사 학위 논문 (《Таҳқиқот оиди маънои асли», рисолаи магистрии Донишгоҳи Конгук).
171. 최래옥. 한국민간속신어사전. – 1995 년. – 332 쪽 (《 Луғати гуфторҳои халқии нави Корея», Чой Реок соли 1995, саҳ 332).

III. Сарчашмаҳои электронӣ

172. Вожаҷӯ – Фарҳанги барҳатти тафсирии форсии тоҷикӣ [манбаи электронӣ]. – Речаи дастрасӣ: <https://vazhaju.com>
173. Ким, В. Корейские пословицы и поговорки. Манбаи электронӣ. Речаи дастрасӣ: <https://koryo-saram.ru/korejskaya-ierarhiya-vladimir-kim-yongthek-korejskie-poslovitsy-i-pogovorki/>
174. Моисеева, И.Ю. Прагматические функции пословиц и поговорок / И.Ю. Моисеева, Е.В. Чудина // ОГУ, 2004. Манбаи электронӣ. Речаи дастрасӣ: <http://elib.osu.ru/handle/123456789/11078>
175. Пальшина, У.С. Источники происхождения идиом корейского языка (статья). Манбаи электронӣ. Речаи дастрасӣ: <https://cyberleninka.ru/article/v/istochniki-proishozhdeniya-idiom-koreyskogo-yazyka>
176. 격언': Naver Korean-English Dictionary. Манбаи электронӣ. Речаи дастрасӣ: <https://korean.dict.naver.com/koendict/#/search>
177. 낮말은 새가 듣고 밤말은 쥐가 듣는다(속담) > 어원과 유래 Манбаи электронӣ. Речаи дастрасӣ: <http://sendai.kankoku.or.kr /bbs/ board.php>

А). Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд:

[1-М]. **Чой, Миҳи.** Таҳлили муқоисавии зарбулмасалҳои куриёӣ ва тоҷикӣ дар бораи нутқ / Чой Миҳи // Паёми Донишгоҳи давлатии Бохтар ба номи Носири Хусрав. Силсилаи илмҳои гуманитарӣ ва иқтисодӣ. – Бохтар, 2019. – №1/2 (62). – С. 30-34.

[2-М]. **Чой, Миҳи.** Общие особенности корейских и таджикских пословиц / Чой Миҳи // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2019. – №1 (78). – С. 115-118.

[3-М]. **Чой, Миҳи.** Таҳқиқи муқоисавии зарбулмасалҳо оид ба сағ дар забонҳои тоҷикӣ ва куриёӣ / Чой Миҳи // Паёми Донишгоҳи омӯзгорӣ. – Душанбе, 2019. – №5 (82). – С. 33-37.

Б). Мақолаҳои муаллиф дар маҷмаа ва нашрияҳои дигари илмӣ:

[4-М]. **Чой, Миҳи.** Гендерные стереотипы в пословицах корейского языка / Чой Миҳи // Маводди конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Забон ва адабиёти рус дар шароити муосир”. – Душанбе, 2021. – С. 89-99.

[5-М]. **Чой, Миҳи.** Пословицы с лексемой «сердце» в русском и корейском языках / Чой Миҳи // Маводди конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ дар мавзӯи “Масъалаҳои мубрами забоншиносӣ ва адабиётшиносӣ дар замони муосир”. – Душанбе, 2022. – С. 354-358.

[6-М]. **Чой, Миҳи.** Ташаккул ва инкишофи зарбулмасал дар забони тоҷикӣ / Чой Миҳи // Маводди конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ-назариявӣ дар мавзӯи: “Масъалаҳои мубрами омӯзиши забонҳои хориҷӣ (русӣ, англисӣ ва хитойӣ) дар шароити муосир”. – Кӯлоб, 2021. – С. 19-24.

[7-М]. **Чой, Миҳи.** Пословицы и поговорки в корейском языке: Семантический анализ / Чой Миҳи // Маводди конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ «Забон ва адабиёти рус дар мамолики Осиёи Миёна». – Душанбе, 2025. – С. 351-354.

ЗАМИМАҲО

I. 말에 대한 속담 Зарбулмасалҳо оид ба сухан

I-1. 말에 대한 타지키스탄 속담

1. Аблахро дар сухан тавон донист.

(말하는 것을 보면 무식한 사람이라는 것을 알 수 있다.)

2. Аввал андеша в-он гаҳе (баъд) гуфтор.

(먼저 생각하고 나중에 말하라.)

3. Агар гуфтан сим аст, хомӯшӣ зар аст.

(만약 웅변이 은이면 침묵은 금이다.)

= Даҳони пӯшида сад тилло.

(말을 안 하는 것이 더 낫다)

4. Аз гап гап мебарояд.

(ниг. Сухан аз сухан хезад)

(말이 말을 만든다. 말로서 말이 생긴다.)

5. Аз маст сухан магир бар даст.

(Ба сухани маст эътибор набояд кард)

(술 취한 자에게 신경 쓰지 마라.)

6. Аз осие ман меояму ту мегӯӣ, ки дӯл хоӣ

(내가 정미소에서 왔는데 네가 방아가 비었다고 하네.)

7. Аз ҳарчигӯӣ хомӯшӣ беҳ!

(의미 없는 말보다 침묵이 더 낫다.)

8. Асал гӯӣ, даҳон ширин нагардад.

(ниг. Бо ҳалво гуфтан даҳон ширин намешавад)

(말로 꿀이라고 해도 입은 달콤한 것을 느낄 수 없다.)

9. Сухани камбағал намебурад.

(가난한 사람의 말은 힘이 없다.)

10. Сухани мард – як аст.

(남자의 말은 하나이다.) = 남아일언 중천금

11. Сухани рост аз бача шунав.

(정직한 말을 들으려면 아기의 말을 들어라.)

12. Сухани рост талх мешавад.

(좋은 소리는 쓰다.)

13. Сухани хушк шунида намешавад.

(쓸데없는 말은 들을 필요가 없다.)

14. Забони мурғонро мурғон медонанд.- 동병상련

(새의 말은 새가 안다.)

15. Забони сурх сари сабз медиҳад барбод.

(거짓말이 인생을 망가뜨린다.)

16. 2) Савол аз ресмон ҷавоб аз осмон.

(батзӯ이라고 질문하면 하늘이라고 대답한다.) = 동문서답

1) Ман дар гӯям, ту девор мегӯӣ.

(내가 문이라고 하면 벽이라고 한다.) = 동문서답

17. Сад сухан бишнаву бо мулоҳиза як сухан бигӯ.

(백 개의 질문을 듣고 자기의 생각을 한마디로 대답해라.)

18. Сухан аз даҳони луқмон хуш аст.

(말은 현명한 사람에게 듣는 것이 좋다.)

19. Сухан бисёр дону андаке гӯӣ,

Якero сад мағӯ садро яке гӯӣ.

(많은 말로 하지 말고 적게 말해,

백가지 말로 하지 말고 한마디로 해.)

20. Ба аспи хуб як қамчин,

ба одами доно як сухан. - 한마디를 하면 열 개를 안다.)

(좋은 말은 채찍 하나로 말을 듣고, 똑똑한 사람은 말 한마디가 충분하다.)

21. Ба гуфтан кор осон аст.

(말은 쉽지만 일은 어렵다.) - 실제로 행하는 것은 어렵다.

22. Бо сухани ширин мор аз хонааш мебарояд.

(달콤한 말로 유혹하면 뱀도 자기 집에서 나온다.)

23. Душман гап наёбад думи сагат қач мегӯяд.

(원수가 할 말이 없으면 개 꼬리가 휘었다고 말한다.) - 험담할 게 없으면

엉뚱한 핑계를 대고 욕한다.

24. Як гап задам ба мастӣ,

Маҳкам гирифтӣ бастӣ.

(내가 취해서 한 말이 나를 위협한다.)

25. Гап гӯӣ, ҷувол-ҷувол, кор гӯӣ, касали ниммурдахол.

(말할 때는 말을 너무 많이 하고 일할 때는 반쯤 죽은 것처럼 아프다고 함.)

26. Гап дар салла не, дар калла.

(살라 {салла}를 보고 말하지 말고, 얼마나 똑똑한지로 말해.)

27. Гап зану муомила шунав. -한국 속담과 같음

(가는 말이 고와야 오는 말이 곱다.)

28. Гапи бисёр ба хар бор.

(말이 많은 것은 당나귀에게는 짐이다.) - 쓸데없는 것이다

29. Гапи хона ба бозор рост намеояд.

(집에서 한 말은 시장에서 통하지 않는다.)

30. Гап кӯтоҳ –олам гулистон.

(짧게 말하는 것 – 세계의 정원이다 / 세계를 아름답게 한다.)

31. Гиребон худро бӯй карда баъд гап зан.

(자신의 옷깃의 냄새를 맡고 (자기 자신을 알고) 나중에 말하라.)

32. Дар гуфтан асаре ҳаст, ки дар нагуфтан нест.

(말할 때는 영향을 미치지만 말 안 하면 영향이 없다.)

① 필요할 때 말을 해야 한다.

② 목적이 있을 때 말해야 다른 사람이 안다.

33. Даҳон на кӯтал дорад, на нишеб.

(입은 언덕도 없고 경사도 없다.) - 말을 조심해서 해야 한다.

34. Доно ба иморати сухан машғул аст, нодон ба иморати бадан.

(똑똑한 사람은 지식을 전달하기 위해 하고 어리석은 사람은 몸을 만들기 위해 한다.)

35. Дурр шиканаду сухан нашиканад.

(진주는 깨져도 되지만 인간사이의 말(신뢰)은 깨지면 안 된다.)

36. Дӯст гирёнда гап мезанад, душман хандонда.

(친구의 충고는 쓰지만 원수는 달콤하게 말한다.)

37. Аз пашша фил масоз.

(파리로 코끼리를 만들지 마.) - 침소봉대

38. Дуруғи маслиҳатомез, беҳ аз рости фитнаангез.

(하얀 거짓말은 다른 사람을 어렵게 만드는 것보다 더 낫다.)

- (다른 사람을 어렵게 만드는 것 보다 거짓말을 해서 해결해나가는 것이 더 낫다.)
39. Ҳеҷ кас дуғи худаширо турш намеғӯяд.
(어떤 사람도 내 두기 (дуғи)를 시다고 말하지 않는다.)
40. Шаҳси хирадманд нисбати дуғи дигарон бадғӯй намекунад.
(현명한 사람은 다른 사람의 두기 (дуғи)를 나쁘다고 얘기하지 않는다.)
41. Агар намедонӣ, бипурс.
(모르면 물어보라.)
42. Пурсидан айб нест.
(묻는 것이 잘못이 아니다.)
43. Зери коса нимкоса.
(그릇 밑둥에는 그릇의 반이 더 있다). 밝혀지지 않는 게 더 있다.)
44. Дарро гуфтаи девор шунав.
(문 보고 얘기했는데 벽이 듣는다.)
45. Сухани хуб морро аз хонааш баровардааст.
(좋은 말은 뱀을 집에서 나오게 한다.)
46. Сухани хуб сайёди дилҳост.
(좋은 말은 다른 사람의 마음을 흠치는 사냥꾼이다.)
47. Сукут аломати ризост.
(침묵은 수궁을 의미한다.)
48. Меҳнатро бисёр кун гапро кам.
(일을 많이 하고 말은 적게 해라)
49. Заҳми табар мераваду, заҳми сухан не.
(도끼로 입은 상처는 없어지지만 말로 입은 상처는 없어지지 않는다)
50. Ваъда доди вафо кун, қавл доди иҷро кун.

(약속했으면 지켜야 하고 맹세했으면 시행해야 한다.)

51. То набошад чизаке, мардум нагӯянд чизҳо.

(소문이 없다면 사람들은 얘기하지 않는다.)

52. Сухан сардафтари девони ишқ аст.

(말은 사랑하는 시를 만드는 시작이다)

53. Сухандони парварда пири куҳан, Бияндешад в-он гаҳ бигӯяд сухан

(말하는 것은 예의 바른 노인처럼 먼저 생각하고 그 다음에 얘기해라.)

I-2. 말에 대한 한국 속담

1.말이 말을 만든다. : 말은 사람의 입을 거치는 동안 그 내용이 과장되고 변한다는 말. 말만 번지르르하게 잘 꾸며서 함을 이르는 말.

Сухан сухан месозад: Ҳангоми аз даҳон баромадани сухан мазмуни он пурмуҳобот шуда иваз шуданро нишон медиҳад. Суханро хуб собит карда оро дода гуфтанро мефаҳмонад.

***Аз гап гап мебарояд.**

2.말 뒤에 말이 있다. : 말에는 겉으로 드러나지 아니한 속뜻이 있다는 말.

Дар паси сухан сухан аст: Дар сухан мазмуни дохилии зоҳирнашаванда мавҷуд буданро нишон медиҳад.

3.발 없는 말이 천 리 간다. : 말은 비록 발이 없지만 천 리 밖까지도 순식간에 퍼진다는 뜻으로, 말을 삼가야 함을 비유적으로 이르는 말.

Сухани бепой ҳазор ли (воҳиди дарозӣ) меравад: Ба маънои сухан агарчи пой надошта бошад ҳам, лекин то ба берун аз ҳазор ли, зуд паҳн мешавад, маҷозан эҳтиёткорона сухан карданро мефаҳмонад.

4.말은 적을수록 좋다. : 말이 많으면 군말을 많이 하게 되므로 그 결과가 좋지 못하다는 말.

Сухан ҳар чӣ қадар кам бошад хуб: Аз сабаби он, ки агар сухан бисёр шавад сухани беҳуда зиёд мешавад натиҷаи он хуб шуда натавоништанро нишон медиҳад.

***Сухан бисёр дону андаке гӯй.**

5.말이 씨가 된다. : 늘 말하던 것이 마침내 사실대로 되었을 때를 이르는 말.

Сухан тухмӣ мешавад: Сухане, ки доимо гуфта мешавад дар вақти оқибат ҳақиқат шуданро нишон медиҳад.

6.말 속에 뜻이 있고 뼈가 있다. : 말 뒤에 겉에 드러나지 아니한 숨은 뜻이 있다는 말.

Дар дохили сухан маъно ва устухон аст: Дар паси сухан мазмуни дохилии зоҳирнашавандаи пинҳонӣ буданро нишон медиҳад.

7.가는 말이 고와야 오는 말이 곱다. : 자기가 남에게 말이나 행동을 좋게 하여야 남도 자기에게 좋게 한다는 말.

Сухани рафта зебо бошад сухани омада зебо мешавад: Агар худи одам ба дигар кас сухани хуб гуяд ва рафтори хуб кунад дигар кас низ ба он одам сухани хуб гуфтан ва рафтори хуб карданро мефаҳмонад.

***Ба куҳ овози хуш деҳ то хуш ояд.**

8.낮말은 새가 듣고 밤말은 쥐가 듣는다. : 아무도 안 듣는 데서라도 말조심해야 한다는 말. 아무리 비밀히 한 말이라도 반드시 남의 귀에 들어가게 된다는 말.

Сухани рӯзро паррандаҳо мешунаванду сухани шабро мушон: Дар ҷое, ки ҳеч кас шунивида наметавонад ҳам бояд аз сухан кардан эҳтиёт карданро нишон медиҳад.

***Девор мӯш дорад мӯш гӯш.**

9.같은 말이라도 아 다르고 어 다르다. : 같은 말도 아 해 다르고 어 해 다르다(속담). 말이란 같은 내용이라도 표현하는 데 따라서 아주 다르게 들린다는 말.

Сухани якхела бошад ҳам А аз О фарқ мекунад: Сухани якхеларо ҳам А гуфтаниш дигар будан ва О гуфтаниш дигар будан: Сухан мазмуни якхела дошта бошад ҳам вобаста ба чои ифода(баён) дигар хел шунавида шуданро нишон медиҳад.

10.말은 혀를 베는 칼이다. : 설참신도 (舌斬身刀) - 말은 몸을 베는 칼이라는 뜻으로 말조심을 해야 한다는 의미.

Сухан тегест, ки забонро канда мебарорад: Ба маънои сухан теги чисмро бурранда будан, дар вақти сухан кардан бояд эҳтиёт буданро нишон медиҳад.

11.듣기 좋은 말도 한두 번이다. : 듣기 좋은 이야기도 늘 들으면 싫다.

Сухане, ки шунавиданаш ҳам хуб аст як ду маротиба: Сухбатеро, ки шунавиданаш хуш аст агар доимо шунавӣ бад медидагӣ мешавад.

12.남자의 말 한마디는 천금보다 더 무겁다.(남아 일언 중천금) : 남자의 말 한마디는 무게가 금 같다는 뜻으로, 그 가치가 매우 귀함을 이르는 말.

Як сухани мард аз ҳазор тилло вазнинтар аст: Ба маънои вазни сухани мард бо тилло ҳамвазн будан, арзиши он хело гарон буданро нишон медиҳад.

* **Мардро лафз**

13.귀 속말이 백 리 간다. : 조용히 한 말이지만 말이 빨리 퍼짐을 의미한다.

Сухани дохили гӯш ба ҳазор ли меравад: Маънои онро дорад, ки сухани бо овози паст гуфташуда бошад ҳам, аммо зуд паҳн мешавад.

14.말 속에 가시가 있다. : 예사롭게 하는 말 속에 자신의 불평이나 상대방을 자극하는 의미가 들어있음을 뜻하는 말.

Дар дохили сухан устухон аст: Дар дохили сухане, ки таври оддӣ гуфта мешавад шикоятӣ худӣ шахс ё маъноӣ шахси муқобилро ранҷонанда буданро нишон медиҳад.

15.말 속에 말 들었다. : 말 속에 깊은 뜻이 있다는 말.

Дар дохили сухан сухан аст: Дар дохили сухан маъноӣ чуқур буданро мефаҳмонад.

16.말 안 하면 귀신도 모른다. : 마음속으로만 애태울 것이 아니라 시원스럽게 말을 하여야 한다는 말.

Агар сухан нақунӣ ачина ҳам наредонад: Нафақат ботинан(рӯҳан) азоб кашидан балки зиндадилона бояд сухан карданро нишон медиҳад.

17.말 한마디가 대포알 만 개도 당한다. : 말 잘하는 것이 큰 위력을 가질 수 있음을 비유적으로 이르는 말.

Як сухан ба ҳазор тири туп ҳам дучор мешавад: Хуб сухан кардан тавоноии зиёд доштанро маҷозан мефаҳмонад.

18.말 한 마디로 사람이 죽고 산다. : 말 잘하는 것이 큰 위력을 가질 수 있음을 비유적으로 이르는 말.

Бо як сухан одам мемирад ва зинда мешавад: Хуб сухан кардан тавоноии зиёд доштанро маҷозан мефаҳмонад.

19.말로는 온 공을 갠다. : 말만 잘하면 천 냥 빚도 갠다. 말을 잘하는 것은 일상생활에 매우 유리하다는 말.

Танҳо хуб сухан карда тавонӣ ҳазор нян(воҳиди андозаи пул) қарзро пардохта мешавад: Хуб сухан кардан дар ҳаёти рӯзмарра хело судманд(фоидаовар) буданро нишон медиҳад.

***Сухани ширин морро аз хонааш мебарорад.**

20.말만 귀양 보낸다. : 말을 하여도 상대방의 반응이 없으므로, 기껏 한 말이 소용없게 되는 경우를 이르는 말.

Танҳо суханро ба бадарға фиристодан: Суханро гӯй ҳам аз сабаби аз ҷониби шахси ҳамсуҳбат ягон таъсир набудан, ҳолатеро мефаҳмонад, ки сухани бо тамоми нерӯ гуфташуда беҳуда(бефоида, баррабас) меравад.

21.말은 앵무새. ; 말은 그럴듯하게 잘하나 실천이 없는 사람을 이르는 말.

Сухан тутӣ аст: Одамеро мефаҳмонад, ки дар сухан ҳамон тавр аст гуфта вонамуд мекунад, аммо дар амал ҳамон тавр нест.

22.말은 해야 맞이고 고기는 씹어야 맞이다. : 마땅히 할 말은 해야 한다는 말.

Суханро агар гӯи бомазза асту гӯштро агар хои бомазза аст: Сухани мутобиқ (мувофиқ, кулай)-ро ҳатман гуфтанро мефаҳмонад.

23.말로 온 동네를 다 겪는다. : 말로만 남을 대접하는 체한다는 말.

Бо сухан тамоми маҳалларо меҳмондорӣ кардан: Танҳо бо сухан дигаронро зиёфат доданро вонамуд карданро мефаҳмонад.

24.말로는 못할 말이 없다. : 실제 행동이나 책임이 뒤따르지 아니하는 말은 무슨 말이든지 다 할 수 있다는 말.

Дар сухан гапи натавонистан нест: Сухане, ки рафтор ё масъулияти воқеӣ ба он мутибиқат накарда қадом гапе набошад гуфтанро мефаҳмонад.

25.말로는 사람의 속을 모른다. : 사람의 속마음을 알기란 매우 힘들을 비유적으로 이르는 말.

Бо сухан ботини одамро дониста намешавад: Ботини одамро фаҳмидан хело душвор буданро маҷозан мефаҳмонад.

26.말이 고마우면 비지 사러 갔다가 두부 사 온다. : 상대방이 말을 고맙게 하면 제가 생각했던 것 보다 훨씬 더 후하게 해주게 된다는 말.

Агар дар сухан миннатдорӣ бошад барои хариди Пичи(хӯроки бесифати аз лубии соида(куфта) тайёршуда) рафта Тубу(қиёми соя) харида омадан:

Агар шахси муқобил бо миннатдорӣ сухан кунад нисбат ба чизе, ки фикри гирифтанаширо дорам боз сахитар шудан чизи беҳтар гирифтано мефаҳмонад.

27. 거짓말이 외삼촌보다 낫다: 거짓말이 경우에 따라서는 큰 도움이 될 수 있다는 말.

Сухани дурӯғ аз тағо беҳтар аст: Дурӯғ вобаста ба ҳолат ёрии калон шуданро мефаҳмонад.

* **Дурӯғи ростомез беҳ аз рости фитнаангез.**

28. 호랑이도 제 말하면 온다.: 다른 사람에 관한 이야기를 하는데 공교롭게 그 사람이 나타나는 경우를 이르는 말.

Агар гапи палангро занӣ паланг меояд: Ҳолатеро, ки дар бораи дигар одам суҳбат карда истода ногаҳон ҳамон одам пайдо мешавад, мефаҳмонад.

* **Гапи девро задам дев расид; Номашро гиру гӯшашро каш.**

29. 말 한마디로 천 냥 빚 갚는다.: 말만 잘하면 어려운 일이나 불가능해 보이는 일도 해결할 수 있다는 말.

Бо як сухан ҳазор нян қарзро пардохтан: Сухане аст, ки агар хуб гап зада шавад чӣ мушкилие набошад ё кори ғайриимкон менамоида ҳал карда мешавад.

* **Сухани хуб морро аз лонааш мебарорад.**

30. 말 잘 하고 징역 가라. 말을 잘하면 어려운 일도 해결될 수 있다라는 뜻이다.

Хуб сухан карда шавад ба машаққатгоҳ фиристода намешавад: Маънои онро дорад, ки агар хуб сухан намоӣ кори душворро низ ҳал карда мешавад.

31. 입은 비뚤어져도 말은 바로 해라.: 상황이 어떻든지 말은 언제나 바르게 하여야 함을 이르는 말.

Даҳонат кач шавад ҳам гапи ростро гӯй: Ҳамавақт бояд гапи ростро гуфт.

32.малро сачун гиваҷи до зиерунда. : малро с аерен кет до азидан силе с малман хандас иимид.

Бо сухан хонаи бо черепитса пӯшонидашудан амакро сохта додан: Бо сухан хама корро карда мешавад, аммо дар воқеият хуб сухан карданро мефаҳмонад.

33.малро с асер до нукил с мот с аинда. : мал с керитро хал су итзидан хандон с сумкил су афдас иимид.

Бо сухан фиреб карда шавад ҳам дар назар фиреб карда намешавад: Сухани дуруғ гуфта мешавад, аммо рафторро пӯшонида нашуданро маънидода мекунад.

34.мал с кутил татро канда. : мал с хал татид.

Бо баҳонаи суханро оро додан рафтан: Сухан кардан баҳона аст. Мазмуни якхеларо баён карда суҳбат кардан мумкин буданро мефаҳмонад.

35.мал с ннзиси хас мал с бишсада. : ханмадирл хедо жмжамго киши итге ннзиси хас мал с дер мугега итдас кетел иррн с мал.

Суханро оромона сухан карданаш қиммат аст: Танҳо як сухан бошад ҳам сухани зарурӣ ва чуқурмазмун бошад оромона гуфтаниш боз ҳам вазнинтар буданро мефаҳмонад.

36.мал с богадо тек с тенда. : мал с пержилсурук дер богаерзиго, емсис с и сон зер сонро долазасан донан аерзис кетирас мал.

Сухан илова мешаваду Ток(хӯроки куриёӣ) тамом мешавад: Сухан ҳар чӣ қадар, ки паҳн шуд ҳамон қадар ба он иловаҳо мешаваду хӯрок аз ин даст ба он даст гашта тамом шуданро мефаҳмонад.

37.말은 청산유수다: 말을 그칠 줄 모르고 잘한다는 말.

Сухан нутки буррост: Суханро таъмир карда натавониста хуб гуфтан.

38.말은 할수록 늘고 되질은 할수록 준다. : 말은 퍼질수록 보태어지고, 물건은 옮겨 갈수록 줄어든다는 말.

Суханро ҳар чӣ қадар, ки гӯӣ зиёд мешаваду вазнро ҳар чӣ қадар санҷӣ ба дигарон супорида мешавад: Суханро ҳар чӣ қадар гӯӣ ба он илова мешаваду ашӯро ҳар чӣ қадар ба гар чоё кӯчонӣ кам мешавад.

39.말이 앞서지 일이 앞서는 사람을 본 일이 없다. : 말없이 실천하는 사람은 드물다는 말.

Дар сухан кардан пешсафбуда одам буда ва дар кор пешсафбуда одам набудан: Одами бегани амалкунанда камёб будан.

40.군말이 많으면 쓸 말이 없다. : 하지 않아도 될 말을 이것저것 많이 늘어놓으면 그만큼 쓸 말은 적어진다는 뜻으로, 말을 많이 하지 않는 게 좋다는 말.

Сухани беҳуда зиёд шавад сухани истифодамешуда нест: Ба маънои он, ки агар сухани нолозимро аз ин тараф он тараф бисёр гӯӣ сухани зарурӣ кам мешавад, бисёр сухан накардан хуб буданро мефаҳмонад.

41. 말이 말을 만든다. : 가루는 칠수록 고와지고 말은 할수록 거칠어진다.

Сухан сухан месозад: Хокаро ҳар чӣ қадар кубӣ зебо мешаваду суханро ҳар чӣ қадар гӯӣ ҳамон қадар зиёд мешавад.

42. 말이 아니면 듣지를 마라: 상대방의 말이 이치에 맞지 않으면 상대하지 말라는 말.

Агар суханат набошад гӯш надех: Агар сухани шахси муқобил ба мазмун(маъно, муҳтаво) дуруст наояд ба он муобил набароро мефаҳмонад.

43. 말하는 것이 얼음에 박히듯 한다.: 말을 수다스럽게 재치 있게 잘 한다는 뜻.

Сухан кардан мисли дар ях дар мондан аст: Суханро сергапонаву моҳирона хуб гуфтанро мефаҳмонад.

44. 많이 생각하고 적게 말하고 더 적게 써라. :말과 행동보다 생각이 더 앞서야 한다는 말.

Фикрро бисёр карда гапро кам гуфта камтар навис: Нисбат ба сухан ва рафтор фикр пешсафтар буданро мефаҳмонад.

45. 말 많은 집안은 장맛도 쓰다. : 가정에 잔말이 화목하지 못하면 살림이나 모든 일이 잘 안 된다는 말.

Дар хонае, ки сухан бисёр аст Чангаш(номи хӯрок) талх аст: Дар хонавода агар гапи беҳӯда бисёр шавад ҳаёт ё ҳамаи корҳои он хуб нашуданро мефаҳмонад.

46. 말하는 것을 개방귀로 안다. : 남의 말을 시시하게 여겨 들은 척도 안 함을 나타낸다.

Суханро бо гӯши кушода медонанд: Гапи дигаронро ночиз ҳисобида гӯш карданро ҳам вонамуд накарданро нишон медиҳад.

47. 들은 귀는 천년이요, 한 입은 사흘이라. : 모진 말을 한 자는 곧 잊어버리지만 그것을 덜은 자는 좀처럼 인지 못한다는 뜻.

Гӯши шунаванда ҳазор сол аст, даҳони гӯянда чор рӯз: Одами гапи қупал занандаро зуд фаромӯш мекунанд, аммо одами онро нигоҳдорандаро мисли нуқта фаромӯш карда натавонишанро маънидод мекунад.

48. 들은 말들은 들은 데 버리고 본 말들은 본 데 버려라. : 말을 옮기지 말라는 뜻.

Сухани шунавидаро дар чои шунида партову сухани дидаро дар чои дида парто: Маънои гапро нарасонро дорад.

49. 들은 이 짐작. : 옆에서 아무리 감언이설로 말을 늘어놓아도 듣는 이가 자기 나름대로 짐작을 할 것이니, 말한 그대로 될 리는 없다는 말.

Шахси шунаванда гумонкунанда аст: Дар пахлӯ ҳар чӣ қадар сухани ширин гӯй ҳам шахси шунаванда ба ихтиёри худаш гумон мекунад, мутобиқ ба гуфта нашуданро мефаҳмонад.

50. 들은 풍월 얻은 문자. : 정식으로 배워서 얻은 지식이 아니라, 얻어 듣고서 문자를 쓰는 사람을 비웃는 말.

Шеъри шунидаву матни гирифта: Дониши расман омӯхта ба бар карда неву, одамеро, ки гирифта ё шунида матнро менависад масхара карда мегӯянд.

51. 말 많은 것은 과부집 종년. : 말이 많은 것을 비난하는 말.

Сергапӣ канизаки хонаи бевазан: Сергапро таъна заданро мефаҳмонад.

52. 말하는 남생이. : 남생이(자라)가 토끼를 속여 용궁에 꼬로 들어갔다는 이야기에서 나온 말로 아무도 그 하는 것을 신용하지 못한다는 뜻.

Сангпӯшти гӯё: Аз рӯи афсонае, ки сангпӯшт харгӯшро фиреб карда ба доми аждаҳо медарорад, ҳеч кас ба кори кардаи ӯ бовар накарданро маънидод мекунад.

53. 글 속에 글 있고, 말 속에 말 있다. 말과 글은 그 속뜻을 잘 음미해 보아야 한다는 뜻.

Дар дохили матн матн асту дар дохили сухан сухан аст: Маънои бояд мазмуни дохилии сухан ва матнро санҷиданро дорад.

54. 글 잘 하는 자식 낳지 말고, 말 잘 하는 자식 낳으랬다. : 학문에 느안 사람보다 구변 좋은 사람이 처세에 유리하다.

Гуфтаанд, ки фарзанди матнро хуб менавиштагӣ назою фарзанди хуб сухан мекардагӣ зой: Нисбат ба одами илмӣ одами сухандон дар муошират бо одамон судманд аст.

55. 늙은이 말 그른 데 없다. : 세상을 오래 산 사람의 말은 많은 경험에서 나온 말이기 때문에 대개가 옳다는 말.

Сухани пиронсол чои нолозимӣ надорад: Одаме, ки дар дунё бисёр зиндагӣ кардааст, аз сабаби он ки суханаш аз таҷрибааш баромадааст умуан дуруст буданро мефаҳмонад.

56. 늙은이도 세 살 먹은 아이의 말을 귀담아 들으랬다. : 지견은 반드시 연령에 따르지 않는다는 말. 아랫사람에게도 들을 만한 것이 있으면 들어야 한다는 뜻.

Одами пиронсол ҳам сухани кӯдаки сесоларо бодикқат гӯш кардааст: Ақл ҳатман аз синну сол вобастагӣ надоштанро мефаҳмонад. Маънои онро дорад, ки хурдсол ягон сухани ба гӯш кардан арзанда дошта бошад ҳам бояд гӯш кард.

57. 단 말은 병이 되고 쓴 말은 약이 된다. : 듣기 좋게 아부하는 말은 조심하고 듣기 싫더라도 충고의 말은 귀담아 들으라는 말.

Сухани ширин беморӣ мешаваду сухани талх даво мешавад: Аз сухани хуби хушомадгӯии шунавиданаш хуш эҳтиёт карда ва ба сухани сарзанишиё, ки шунавиданашро бад мебинӣ бодикқат гӯш карданро мефаҳмонад.

58. 쓰다 달다 말이 없다. : 반응이나 의사 표시가 전혀 없음을 이르는 말.

Сухани талху ширин нест: Тамоман таассур(аксуламал) ё баёни ният(мақсад) мавҷуд набуданро мефаҳмонад.

59. 악담은 덕담이다. : 남을 저주하는 악담은 도리어 욕을 듣는 이에게 좋은 수를 끼친다는 말.

Лаънат(нафрин) дуои хуб(таманниёти хуб) аст: Лаънати(нафрини) дигарон баръакс ба одаме, ки онро мешунавад фоида расонида метавонад.

60. 어른 말을 들으면 자다가도 떡이 생긴다. : 어른이 시키는 대로 하면 실수도 없을뿐더러 여러 가지로 이익이 된다는 말.

Агар сухани калонсолро гӯш диҳӣ хоб ҳам равӣ Ток(ширинии куриёӣ) пайдо мешавад: Агар мутобиқ ба фармудаи калонсолон иҷро намой, нафақат беҳато балки якчанд фоида ҳам шуданро мефаҳмонад.

61. 열 병어리가 말을 해도 가만있어라. : 어떤 일에도 상관하지 말고 수수방관하라는 뜻.

Даҳ гунг сухан кунад ҳам хап нишин: Маънои дар ҳар коре, ки набошад даҳолат нақун ва аз як тараф назорат бурданро дорад.

62. 할 말은 해야 하고, 참을 말은 참아야 한다. : 때와 장소에 따라 말을 분별해야 함을 이르는 말.

Сухани зарӯриро бояд гӯӣ ва сухане, ки бояд сабр кунӣ сабр бояд: Вобаста ба вақт ва ҷой суханро бояд дарёфт.

63. 혀 밑에 죽을 말 있다. : 말을 잘못하면 화를 입게 되니 말조심을 하라는 말.

Дар зери забон сухани мар аст: Суханест, ки агар нодуруст сухан намой боиси асабинамой мешавад барои ҳамин дар сухан эҳтиёт қардан зарур аст.

64. 혀 아래 도끼 들었다. : 자기가 한 말 때문에 자기가 죽을 수도 있으니, 항상 말조심을 하라는 뜻.

Дар зери забон табар даромадааст: Маънои онро дорад, ки сухани гуфташуда боиси марг шуда метавонад, аз ҳамин сабаб доимо дар сухан қардан эҳтиёт будан зарур аст.

65. 혀가 깊어도 마음속까지는 닿지 않는다. : 아무리 언변이 좋아도 마음속에 있는 것은 그대로 다 나타내지 못함을 이르는 말.

Забон чуқур бошад ҳам то ба дохили дил рафта намерасад: Ҳар чӣ қадар хушғуфтор бошад ҳам гапи дар дил бударо ҳамон хел нишон дода натавоништанро мефаҳмонад.

66. 하고 싶은 말은 내일 하겠다. : 하고 싶은 말은 충분히 생각한 후에 해야 실수가 없음을 이르는 말.

Гуфтаанд, ки сухани гуфтан мехостагиатро пагоҳ гӯй: Маънои онро дорад, ки суханеро, ки гуфтаниш мехоҳӣ ба таври кофӣ фикр кардан пас гӯй хатогӣ намешавад.

67. 취중에 진담 있다. : 술이 취하여 함부로 하는 말 속에 솔직하고 진실한 말이 있음을 이르는 말.

Дар вақти мастӣ сухани ҳақиқатомез аст: Суханест, ки дар вақти мастӣ дар дохили суханҳои беҳудаи гуфта сузани рост ва ҳақиқат буданро мефаҳмонад.

68. 정답도 길면 잔말이 생긴다. : 말이 많고 길어지면 군말과 잔말이 나오게 마련이라는 말.

Агар сухбати дӯстона дароз шавад гапи беҳуда пайдо мешавад: Суханест, ки агар сухан бисёру дароз шавад гапи холӣ ва беҳуда падо шуданиш мумкин аст.

69. 정들었다고 정(정드는)말 말아라. : 상대방에게 경솔하게 자신의 진실을 말했다가는 후환이 있을지 모르니 삼가라는 뜻.

Наздик шудам гуфта сухани наздикона нагӯ: Ба шахси муқобил ғайриҷидди ҳақиқати оиди худро гуфта аз дар оянда ташвиш пайдо шудан эҳтиёт буданро мефаҳмонад.

70. 입질에 오르내리다. : 남에게 구설을 듣는다는 말.

Сифати даҳон баланду паст шудан: Аз ҷониби дигарон ғайбат ва бадгӯй шунавиданро мефаҳмонад.

71. 입 찬 소리는 무덤 앞에 가서 하라. : 입찬말은 죽어서나 하라는 뜻으로 함부로 장담하지 말라는 말.

Даҳони пур аз гапро назди қабр рафта гӯй: Ба маънои сергапиро баъди мурдан гӯй ва беҳуда сухан нагуфтанро мефаҳмонад.

72. 쑥떡 같은 소리를 해도 찰떡같이 알아들어라. : 잘 알아듣기 어려운 말도 곰곰이 생각하여 바르게 새겨들으라는 말.

Овози оромона барорӣ ҳам мисли Чалток шунавида мешавад: Суханеро, ки хуб шунавида намешавад бодикқат андеша карда дуруст диққат дех.

73. 사람의 혀는 뼈가 없어도 사람의 뼈를 부순다. : 말은 무서운 힘을 가지고 있음을 이르는 말.

Забони одам устухон надошта бошад ҳам устухони одамро мешиканад: Сухан қувваи тарсовар доштанро мефаҳмонад.

74. 감언이설 : 귀가 솔깃하도록 남의 비위를 맞추거나 이로운 조건을 내세워 꾀는 말. ‘뽕 말’, ‘달콤한 말’로 순화.

Сухани ширин: Барои он ки дар гӯш боварӣпайдо шавад ба завқи дигарон шароити амалишавандаро сохта бо ҳила сухан кардан, бо «сухани қандин» содда карда мешавад.

75. 갑론을박: 여러 사람이 서로 자신의 주장을 내세우며 상대방의 주장을 반박함.

Якчанд нафар таъкиди худро пеш бароварда таъкиди шахси муқобилро рад карданро мефаҳмонад.

76. 교언영색: 아침하는 말과 알랑거리는 태도.

Сухани хушомадгӯй ва рафтори тамаллуқчӯиро мефаҳмонад.

77. 구곡간장: 굽이굽이 서린 창자라는 뜻으로, 깊은 마음속 또는 시름이 쌓인 마음속을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои рӯдаи печдарпеч тоб хурда, дохили қалб ё одами дарундорро маҷозан мефаҳмонад.

78. 구무택언 : 한 마디도 가려서 버릴 것이 없는 좋은 말.

Сухани хубе, ки ягон суханро пушонида партофта намешавад мефаҳмонад.

79. 금석지언 : 교훈이 될 수 있는 귀중한 말.

Сухане, ки арзишноқ асту дарс шуда метавонад меғӯянд.

80. 도비순설 : 입술과 혀를 헛되게 쓴다는 뜻으로, 부질없이 아무 보람 없는 말만 늘어놓음을 이르는 말.

Ба маънои забон ва лабро беҳуда истифода бурдан, сухани бесифати бефоида гуфтанро мефаҳмонад.

81. 동문서답 : 물음과는 전혀 상관없는 엉뚱한 대답.

Чавобе, ки бо савол тамоман дахл надораду беҳуда аст, мефаҳмонад.

82. 무근지설 : 근거 없이 떠도는 말.

Беасос ғавғо бардоштанро мефаҳмонад.

83. 미사여구 : 아름다운 말로 듣기 좋게 꾸민 글귀.

Сухани барои шунавидан хуби бо калимаҳои зебо оростаро мефаҳмонад.

84. 봉인척설 : 만나는 사람마다 이야기하여 소문을 널리 퍼뜨림.

Ба ҳар як одами вомехӯрда сухбат карда овозаро васеъ паҳн карданро мефаҳмонад.

85. 불길지언 : 운수 따위가 좋지 아니하거나 예사롭지 아니한 말.

Толеъ ва амсоли он хуб набуда ё оддӣ набуданро нишон медиҳад.

86. 불필재언 : 두 번 다시 말할 필요가 없음.

Ду маротиба такроран сухан кардан зарур набуданро мефаҳмонад.

87. 사중우어 : 모래땅 위에서 남모르게 주고받는 말이라는 뜻으로, 신하가 몰래 모반(謀反)하려고 계책을 꾸미는 일을 이르는 말.

Ба маънои дар болои замини қумзор сухане, ки пинҳонӣ гуфтушунид карда мешавад, амалдори олимақом пинҳонӣ азми суиқасд карда чора чустанро мефаҳмонад.

88. 어언무미 : 말이 맛이 없다는 뜻으로, 독서를 하지 아니하는 사람이 하는 말은 아취(雅趣)가 없음을 이르는 말.

Ба маънои сухан мазза надоштан, одаме, ки китоб намехонад сухан кунад гапи гуфтааш мазза надоштанро мефаҳмонад.

89. 언근지원 : 말은 알아듣기 쉬우나 뜻은 깊고 오묘함.

Шунавидани сухан осон, аммо маънояш чуқур буданро мефаҳмонад.

90. 언어도단 : 말할 길이 끊어졌다는 뜻으로, 어이가 없어서 말하려 해도 말할 수 없음을 이르는 말.

Ба маънои роҳи суханкунӣ канда шудан, азми суханкунӣ асту сухан карда натавоништанро нишон медиҳад.

91. 설왕설래 : 서로 변론을 주고받으며 옥신각신함.

Байни ҳам баҳс карда носозӣ(носозгорӣ) кардан

92. 언외지의 : 말에 나타난 뜻 이외의 숨어 있는 뜻.

Маънои суханро нишондиҳанда ва ба ғайр аз он маънои дар он ниҳонбударо мефаҳмонад.

93. 언정이순 : 말이나 이치가 바르고 옳음.

Сухан ва муҳтавои он рост ва дуруст будан.

94. 언중유골 : 말 속에 뼈가 있다는 뜻으로, 예사로운 말 속에 단단한 속뜻이 들어 있음을 이르는 말.

Ба маънои дар дохили сухан устухон будан, дар дохили сухани оддӣ, маънои дохилии сахт буданро маънидод мекунад.

95. 언행일치 : 말과 행동이 하나로 들어맞음. 또는 말한 대로 실행함.

Сухан ва рафтор ягона будан. Ё мутобиқ ба сухан амалӣ кардан.

96. 이구동성 : 입은 다르나 목소리는 같다는 뜻으로, 여러 사람의 말이 한결같음을 이르는 말.

Ба маънои даҳони дигару сухани якхела гуфтан, сухани якчанд нафар комилан якхела буданро мефаҳмонад.

97. 일언함인 : 사소한 한 마디의 말로 사람을 함정에 빠뜨림.

Бо як сухани хурду ночиз одамро ба дом афтонданро мефаҳмонад.

99. 횡설수설 : 조리가 없이 말을 이러쿵저러쿵 지껄임

Бетартибона аз ин тараф он тараф сухан карда лақиданро мефаҳмонад.

100. 임심조서 : 숲이 깊으면 새가 깃들인다는 뜻으로, 사람이 인의를 쌓으면 만물이 저절로 주위에 모임을 이르는 말.

Ба маънои он, ки агар ҷангал анбуҳ бошад: паррандаҳо дар он лона мегузоранд, адолат ва инсондӯсти ҷамъ намояд, бисёр чизҳои атроф худ аз худ ҷамъ шуданро нишон медиҳад.

II. 신체에 대한 속담

II-1. 신체에 대한 타지키스탄 속담

0. Агар бинӣ набошад, чашмҳо ҳамдигарро мехӯранд

(만약 코가 없다면 눈끼리 서로 잡아먹는다.)

모든 일에 중심이 없으면 혼란이 생긴다는 의미.

1. Аз як даст садо намебарояд.

(한 손으로 소리가 나지 않는다.) - 두 손이 마주쳐야 소리가 난다.

어떤 일이든 상대가 있어야 일이 생긴다.

2. Аз дида даромада ба дил нишаст

(눈에 차야 예쁘게 보이다) 마음에 든다.)

3. Аз дӯст як ишорат, аз мо ба сар давидан

(친구에게서 지시가 내리면 우리는 머리로 뛰어간다.)

친구의 말은 반드시 지킨다는 의미로 우정의 중요성을 이른다.

4. Аз даҳонаш алов меборад

(입에서 불이 나온다.)

5. Ба чашмаш нигоҳ карда намешавад.

(눈을 맞출 수가 없다.) - 화가 난 상황을 이름.

6. Ба даҳонат нигоҳ карда гап зан!

(입을 잘 살피고 말해!) - 말을 조심하라는 의미.

7. Ё сар меравад, ё кӯлоҳ меояд

(머리를 주고 모자를 얻는다.) - 이익을 위해서 희생을 무릅쓴다.

8. Дар ҳар сар сиррест

(모든 사람은 비밀을 갖고 있다.)

9. Сареву савдое

(모든 사람은 강한 욕망을 가지고 있다.)

10. Сари кафида — таги тоқӣ

(머리의 상처는 모자 밑에 있다.) - 부끄러운 결점은 감춘다.

11. Маълумот олій – калла холий

(5년을 공부하고 졸업했지만 머리는 텅 비어 있다.) - 어떤 일을 했지만 결과가 없다.

12. Сар медиҳаму намедиҳам сар

(목숨을 버려도 이것만은 주지 않겠다.) - 무엇보다도 가장 소중한 것.

13. Сар бошад, кӯлоҳ ёфт мешавад

(머리가 있으면 모자는 찾기 쉽다.) - 무엇보다도 머리가 중요하다.

14. Сари хамро шамшер намебурад

(숙인 머리는 다른 사람의 검에 베이지 않는다.) - 겸손함의 중요성.

15. Саларо гир гӯянд сарро гирифтанд

(모자(이슬람의 성직자가 쓰는 모자)를 벗기라고 했는데 머리를 자른다.) - 의도와 다르게 나쁜 결과가 일어나는 것.

16. Кал агар табиб будӣ, сари худ даво намудӣ

(대머리가 의사가 되어도 자신의 머리를 고칠 수 없다.)

17. Чашмашро бубин, дилашро бихон

(눈을 보고 마음을 읽어라.)

18. Чашми одам — дарё
(인간의 눈은 강이다.) - 보기 싫은 것도 보게 된다.
19. Чашми одам кӯхро кафондааст
(인간의 눈은 산을 망가뜨리다.)
20. Чашмаш серӣ надорад
(눈은 만족을 모른다. / 욕심은 끝이 없다.)
21. Дар шаҳри якчашмаҳо якчашма шав
(한 눈을 가진 도시에서 한 눈을 가져라) / 로마에 가면 로마법을 따라야 한다.
22. Касе чашм дорад, мебинад
(지식이 있으면 볼 수 있다.)
23. То ба чашм набинӣ, бовар нақун
(눈으로 보지 않으면 믿지 마라.)
24. Чашм номард аст.
(눈은 정확하지 않는다. / 눈은 남자가 아니다.)
25. Ба харидор сад чашм камӣ меқунад, ба фурушанда як чашм кофист.
(사는 사람에게는 100 개의 눈도 부족하지만, 상인에게는 하나의 눈만으로도 충분하다.)
26. Чашми бе назар, қури маънавист
(생각이 없는 눈은 정신적인 맹인이다.)
27. Чашм дарвозаи дил аст
(눈은 마음의 문이다.) - 눈은 마음의 등불이다.
28. Даҳони баста — сад тило!
(침묵한 것은 금 백개와 같다.) - 침묵의 중요성.
29. Ба даҳонат нигоҳ қарда гап зан!

(말 조심해.) - 말을 잘 가려서 해라.

30. Бо халво гуфтан, даҳон ширин намешавад.

(할보(단맛이 나는 과자)라고 말해도 입은 달콤해지지 않는다.)

31. Дар даҳонаш об гирифтагӣ

(입에 물을 머금은 듯하다.) - 꿀 먹은 벙어리.

32. Ҳамаро бо як чашм бин.

(모든 사람을 한 잣대(한눈)로 보라.) -차별하지 마라.

33. Шуши накд беҳ аз дунбаи насия.

(빛을 내서 기름을 사는 것보다 현금으로 폐를 사는 게 좋다.) -분수에 맞게 생활하라.

34. Дил мекашад, пой меравад.

(마음이 원하는 곳에 발길이 간다.) - 목적이 있으면 그것을 이룰 수 있다.

35. Шикам мушовири бад аст.

(배(무식한 자)는 나쁜 충고자이다.)

36. Шиками гурусна гӯши суханшунав надорад.

(배가 고프 사람은 먹고 싶지 듣고 싶지 않다.) - (금강산도 식후경

37. Даст ба кор, дил ба ёр.

(손은 일하고 있지만 마음은 사랑하는 사람에게 가 있다.) - 마음은 콩밭에 가 있다.

38. Дари касеро ба мушт назан, ки даратро бо лагат мезананд.

(다른 사람의 문을 주먹으로 때리지 마라. 그러면 다른 사람의 다리로 네 문을 때릴 것이다.)

- 다른 사람을 괴롭히면 네가 더 어려운 일이 생길 것이다.

39. Сарро хамеша дил фиреб медихад.

(마음은 항상 머리를 속인다.) – 이성보다 감성이 앞서다.

40. Аблахе аз бом афтад, гардани мо бишканад.

(바보가 지붕에서 떨어지면 내 머리 (목)이 부러진다. - 엉뚱한 사람 때문에 손해를 본다.)

41. Якзанара – як бари рӯяш сиёх, дузанара ҳар ду бари рӯяш сиёх.

(한 명의 아내가 있으면 얼굴 한 쪽이 시커멓게 되지만 부인이 둘이면 두 명이 얼굴 두 쪽이 새카매진다.)

- 아내가 많으면 고통도 배가 된다.

42. Дар наомади кор санг сангдон шиканад, атола дандон.

(재수가 없으면 돌 담는 그릇이 깨지고 아톨라(부드러운 음식)를 먹어도 이가 깨진다.)

43. - Сар равад, сир наравад.

(머리는 가도 비밀은 안 간다.) - 죽어도 비밀을 지킨다.

- Сарро деху сирро не

(머리를 베어도 말하지 마.) - 죽어도 말하지 마.

44. Бахшиш кунад кунд дандони тез.

(미안하다는 말은 날카로운 것을 부드럽게 만들다.) - 말 한마디로 천 냥 빚을 갚는다.

45. Аз дил биравад ҳар он кӣ аз дида бирафт.

(눈에서 멀면 마음에서도 멀어진다.) - 한국 속담과 같다.

46. Об дар чашм, меҳр дар дил.

(눈에는 눈물이 있고 마음에는 정이 있다.)

47. Аз як даст садо намебарояд.
(손뼉도 마주쳐야 소리 난다.) - 한국 속담과 같음
48. Дӯст ба сар нигоҳ мекунад, душман ба по.
(친구는 머리를 살피지만 원수는 다리를 본다.)
49. Биниро ганда гуфта бурида намепартоянд.
(코가 안 좋다고 해도 잘라버리지 않는다.)
50. Ба сарат шамшер ояд ҳам, рост гӯй.
(목에 칼이 들어와도 진실을 말해라.)
51. Даҳани хӯрда шарм медорад.
(어떤 것을 얻어먹으면 부끄럽다.) - 부끄러운 일에 가담하면 말 할 수 없다.
52. Гӯшвораи заррин ҳам намеҳоҳаму дарди гӯш ҳам
(금 귀걸이도 싫고 귀가 아픈 것도 싫다.)
53. Бо даст деху бо по дав
(앉아서 주고 서서 받는다.) - 한국 속담과 같음
54. Сар хоҳӣ, сир нигоҳ дор
(자기가 편하게 살려면 비밀을 지켜라.)
55. Ё сар кафад, ё девор
(머리가 깨지거나 벽이 갈라진다.) - 어려움에도 불구하고 힘든 일을 하려고 한다.
56. Усул ба дасти нақорачӣ
(춤은 연주자 손에 달려 있다.)
57. Дасти одамизод гул аст
(사람의 손이 꽃이다.) - 사람은 손으로 모든 것을 할 수 있다.
58. Даст чунбад, даҳон мечунбад

(손이 움직이면 입도 움직일 수 있다.) - 일을 해야 먹을 수 있다.

59. Корро аз даст гиру лукмаро аз даҳон

(일도 다른 사람의 손에서 가져오고 먹는 것도 다른 사람의 입에서 가져와라.)

60. Калтак ба гӯшт расад, сухан ба устухон

(막대기로는 살을 때리지만 말로는 뼈를 때린다.) - 말의 상처가 더 깊다.

61. Забон устухон надорад

(혀는 뼈가 없다.)

62. Сари беғавғо дар гур

(생각이 없는 머리는 무덤에 있다.) 생각이 없는 사람은 죽은 것이다.

63. Як сару сад хаёл

(머리에는 백가지의 생각이 있다.)

II-2. 신체에 대한 한국 속담

1. 내 코가 석 자. : 가장 중요한 대목을 잡아 꼼짝 못 하게 하다.

Оби бинии ман дароз(90 сантиметр) аст: Кори аз ҳама муҳимро қапида чунбида натавонистан.

2. 사촌이 땅을 사면 배가 아프다. : 남이 잘되는 것을 기뻐해 주지는 않고 오히려 질투하고 시기하는 경우를 비유적으로 이르는 말.

Амакӣ замин харад шикам дард мекунад. Ба хубии дигарон хурсандӣ накарда, баръакс ҳолати бахилӣ кардан ва ҳасудӣ карданро нишон медиҳад.

3. 동대문에서 뽕 맞고 남대문에 가서 분풀이한다. : 엉뚱한 곳에서 화풀이를 한다는 의미이다

Дар Тонгтемун шапотӣ хӯрда ба Намтемун рафта хашмро баровардан:

Маънои дар ягон чои суст ва заиф рафта хашм бароварданро дорад.

***Зӯраш ба хар нарасид бизад полонашро.**

4. 배보다 배꼽이 크다. : 발보다 발가락이 더 크다.

Аз шикам дида ноф калон будан: Аз пой ангушти по калон будан.

5. 목구멍이 포도청이다. : 먹고살기 위하여, 해서는 안 될 짓까지 하지 않을 수 없음을 이르는 말.

Ҳалқ(Гулӯ) ҳабсхона аст: Барои хӯрда зиндагӣ кардан рафтори ношоиста ва кори карда наметавонистаро кардан.(кори ҳатмӣ)

6. 뱃속에 거지가 들어앉았다. : 먹어도 배부르지 않음을 이르는 말.

Ба шикам гадо даромада: Бо вучуди хӯрдан сер нашуданро нишон медиҳад.

7. 열 손가락 깨물어 안 아픈 손가락이 없다. : 혈육은 다 귀하고 소중한을 비유적으로 이르는 말.

Даҳ ангушт зер кунӣ ҳам ангушти дарднамекарда нест: Хешони наздик ҳамааш азиз ва арзишдор буданро маҷозан нишон медиҳад.

8. 팔은 안으로 굽는다.(비불외곡) : 자기 혹은 자기와 가까운 사람에게 정이 더 쏠리거나 유리하게 일을 처리함은 인지상정이라는 말

Даст ба дарун қад мешавад. Ба худ ё ба шахси ба худ наздик меҳр боз ҳам хубтар меравад ё корро фоидаоварона чамъбаст кардан.

9. 귀가 보배라. : 배운 것은 없으나 귀로 들어서 아는 것이 많다는 농으로 하는 말,

Чашм пушти сар рафт. Қобилиятеро мегӯянд, ки наомӯхта, фақат шунавида чизи медонистагӣ бисёр будан.

10. 열 길 물속은 알아도 한 길 사람 속은 모른다. : 사람의 속마음을 알기란 매우 힘들음을 비유적으로 이르는 말.

Дошили даҳ обро донад ҳам дошили як одамро намедонад. Ботини одамро доништан хело мушкил буданро маҷозан мефаҳмонад.

11. 언 발 등에 오줌 싸기. : 부질없다는 말.

Дар пойи шах шуда мезидан: Маънои беҳуда, бефоида будан аст.

12. 발이 넓다. : 사귀어 아는 사람이 많아 활동하는 범위가 넓다.

Пои васеъ: Одамони ошно бисёр буда доираи фаъолияти васеъ доштан.

13. 눈 가리고 아웅 한다. : 얽은 수로 남을 속이려 한다는 뜻.

Чашмро баста мяв гуфтан: Бо шумораи кам дигаронро фиреб додан.

14. 대가리에 피도 안 마른 놈. : 아직 어리면서 잘난 척하는 사람을 핀잔하는 말.

Одаме, ки хуни сараш шах нашудааст: Одамеро, ки ҳоло ҷавон асту худро хуб метавонистагӣ вонамуд мекунад таъна зада мегӯянд.

15. 손바닥으로 하늘을 가리랴. : 손바닥으로 넓은 하늘을 가린다는 뜻으로, 불리한 상황에 대하여 임기응변식으로 대처함을 이르는 말.

Бо даст осмонро пӯшонидан намешавад. Ба маънои бо кафи даст осмони васеъро пӯшонидан, мутобиқ ба ҳолати мавҷуда амал карда ба ҳолати тақсимшуд омодагӣ дидан(чора ҷустан).

16. 쓸개도 없는 인간. : 제 정신을 바로 차리지 못한 사람을 비유하는 말.

Одами бе талха: одаме, ки худро ба даст гирифта наметавонад маҷозан мегӯянд.

17. 손이 크다. : 씹셈이가 후하고 크다.

Даст калон: Истифодаи пур ва калонро нишон медиҳад

18. 한 술 밥에 배부르랴. : 무엇이나 그 시작이 중요함을 이르는 말.

Бо як лукма хӯрок шикам сер мешавад: Оғози ягон чиз муҳим будан.

19. 수영이 석 자라도 먹어야 양반이다. : 배가 불러야 체면도 차릴 수 있다는 뜻으로, 먹는 것이 중요함을 비유적으로 이르는 말.

Ришаш дароз ва расида бошад ҳам мансабдори мехӯрданист: Агар шикам сер бошад нубуз ва эътибор дошта мешавад ва аз ҳама муҳим хӯрока буданро маҷозан маънидод мекунад.

20. 접시 물에 코 박고 죽는다. : 처지가 매우 궁박하여 어쩔 줄을 모르고 답답해함을 이르는 말.

Дар зирфи обдор биниро зада мурдан: Дар ҳолати хеле вазнин қарор дошта чӣ қор қарданро надоништа дар ҳасрат қардан.

21. 재수 없으면 뒤로 넘어져도 코가 깨진다. : 운수가 사나운 사람은 예측하지 못한 뜻밖의 재앙이 일어난다.

Агар толеъ набошад бо пушт афти хам бинӣ мешиканад: Ба одаме, ки толеъ надорад ногаҳон мусибати дар назар надошта пайдо мешавад.

22. 손발이 맞아야 도둑질도 한다. : 무슨 일이든 서로 호흡이 맞아야 이를 수 있다는 말.

Дасту пой дуруст шавад дӯздӣ хам мешавад: Дар ҳама қор агар бо хам ҳамнафас бошӣ амалӣ қардан осон мешавад.

23. 얼굴값도 못한다. : 얼굴이 잘생긴 사람이 못된 짓을 할 때 이르는 말.

Нархи хуснашро низ наметавонад: Дар вақте, ки одами хушрӯй ягон рафтори ношоиста мекунад мегӯянд.

24. 산 입에 거미줄 치랴. : 거미가 사람의 입 안에 거미줄을 치자면 사람이 아무것도 먹지 않아야 한다는 뜻으로, 아무리 살림이 어려워 식량이 떨어져도 사람은 그럭저럭 죽지 않고 먹고 살아가기 마련임을 비유적으로 이르는 말.

Дар даҳони одами зинда анкабут тор наметанад: Ба маънои он, ки агар дар даҳони одами зинда анкабут тор танад одам ҳеч чиз хӯрда наметавонад ва ҳар чӣ қадар зиндагӣ душвор ва миқдорӣ хӯроқа кам бошад ҳам одам ин тавр он тавр қарда хӯроқа ёфта зинда монданро маҷозан мефаҳмонад.

25. 감나무 밑에서 입 벌리고 감 떨어지기만 기다린다. : 노력 없이 어떤 일이 이루어지기를 기다린다는 뜻.

Дар зери дарахти хурмо даҳонро кушода афтодани хурморо интизор шудан:

Бе кӯшиш ягон қор амалӣ намешавад.

26. 눈에 콩깍지가 씩워지면 보이는 게 없다. : 앞이 가리워져 보지 못한다는 말.

Дар чашм пӯстлохи лӯбӣ пӯшонӣ ҳевҷ чизро дида намешавад:

Пеш маҳкам буда дида натавонистан.

27. 자식은 눈에 넣어도 아프지 않다. ; 매우 귀엽다.

Фарзандро дар дида гузорӣ ҳам дард намекунад: Хело ширин(азиз) будан.

28. 간에 가 붙고 쓸개에 가 붙는다. : 자기의 이해관계에 따라 체면을 돌보지 않는, 즉 지조가 없음을 이르는 말.

Ба чигар рафта часпида ба талха рафта мечаспад: Мутобиқ ба шавқи худ фикри дигаронро нақардан, яъне вафодор ё содиқ набудан.

29. 귀에 걸면 귀걸이 코에 걸면 코걸이. : 어떤 사물은 보는 관점에 따라 이렇게도 될 수 있고 저렇게도 될 수 있음을 비유적으로 이르는 말.

Ба гӯш овезӣ гӯшвор ба бинӣ овезӣ ҳалқа: Ҳар ашё вобаста ба нуқтаи назар ин хел шуда ҳам метавонад ва он хел шуда ҳам метавонад.

30. 병어리 냉가슴 앓듯. : 병어리가 안타까운 마음을 하소연할 길이 없어 속만 썩이듯 한다는 뜻으로, 답답한 사정이 있어도 남에게 말하지 못하고 혼자만 괴로워하며 걱정하는 경우를 비유적으로 이르는 말.

Мисли он , ки дили сарди гунг дард мекунад: Ба маънои одами гунг дили мутаассифашро баён карда наметавонад ва танҳо ботинан мутаассиф шуда ягон кори хавотириоваранда бошад ҳам ба дигарон гуфта натавониста худ дар танҳои хавотирӣ кашиданро маҷозан мефаҳмонад.

31. 물 먹은 배만 튕긴다. : 실속은 없으면서 겉으로만 있는 체한다는 말.

Об нӯшида фақат шикам баровардан: Ботин надошта танҳо зоҳиран вонамуд кардан.

32. 누울 자리 봐 가며 발을 뺀어라. : 어떤 일을 할 때 그 결과가 어떻게 되리라는 것을 생각하여 미리 살피고 일을 시작 하라는 말.

Ба ҷои дароз мекашида нигоҳ карда пой дароз кун: Дар вақти ягон корро кардан натиҷаи он чӣ хел мешавад гуфта фикр карда пешакӣ хуб андеша карда сар кардан аст.

33. 도둑이 제 발 저리다. : 지은 죄가 있으면 자연스럽게 마음이 조마조마하여짐을 비유적으로 이르는 말.

Пои дӯзд меларзад: Ягон ҷиноят агар содир шуда бошад дили ҳамон нафар хавотирӣ дорад.

34. 눈에 가시. : 몹시 미워하는 사람을 이르는 말.

Дар ҷашм хор: Одами беҳад бадмедидагиро меғӯянд.

35. 눈 감으면 코 베어 먹을 세상 : 눈 감으면 코 베어 먹을 세상처럼 인심이 각박함을 이르는 말

Дунёе, ки агар чашматро пӯшӣ биниатро канда мехӯранд: Мисли он, ки дар дунё агар чашмро пӯши биниро канда мехӯранд, дунёи барои зинддагӣ душворро мефаҳмонад.

36. 쫓는 방아도 손이 나들어야 한다. : 무슨 일이나 공을 들여야 그 일이 잘된다는 말.

Ба уғуре, ки куфта истодааст бояд даст андохт: Ба ҳар коре, ки набошад агар кӯшиш кард шавад он кор хуб мешавад.

37. 웃는 낫에 침 뱉으랴. : 웃는 낫으로 대하는 사람에게 침을 뱉을 수 없다는 뜻으로, 좋게 대하는 사람에게 나쁘게 대할 수 없다는 말.

Ба рӯи ханданда туф намекунанд: Ба шахсе, ки хандида истодааст туф карда намешавад ва ба шахсе, ки хубӣ карда истодааст бадӣ карда намешавад.

38. 귀가 가렵다. : 남이 제 말을 한다고 느끼다.

Гӯш хоридан: Дигар кас дар бораи ман ягон гап заданро ҳис кардан.

39. 입은 비뚤어져도 말은 바로 해라. : 상황이 어떻든지 말은 언제나 바르게 하여야 함을 이르는 말.

Даҳонат кач шавад ҳам гапи ростро гӯй: Дар кадом ҳолате, ки набошад бояд гапи рост гуфта шавад.

40. 입에 쓴 약이 몸에 좋다. : 자기에 대한 충고나 비판이 당장은 듣기에 좋지 아니하지만 그것을 달게 받아들이면 자기 수양에 이로움을 이르는 말.

Доруи дар даҳон талх ба саломатӣ фоидаовар аст: Маслиҳати додашаванда ва танқиде, ки ба шахс карда мешавад ва шахс шунавидан намехоҳад, аммо онро ширин қабул намояд барои мушкилии худтаквиятдихӣ фоида дорад.

41. 손 안 대고 코 풀려고 한다. : 조금도 힘쓰지 않고 쉽게 이익을 얻으려고 함을 이르는 말.

Даст набурда нияти биниафшонӣ кардан: Каме ҳам қувва сарф накарда ба осонӣ мақсади фоида ба даст оварданро дорад.

42. 눈이 저울이다. : 눈으로 짐작한 것이 저울로 단 것처럼 잘 들어맞는다는 말.

Чашм тарозӯст: Чизи бо чашм тахминкарда мисли бо тарозӯ санчида дуруст омадан.

43. 눈코 뜰 새 없다. : 몹시 바쁨을 뜻함.

Вақти чашму биниро бардоштан набудан: Бисёр серкор ва банд буданро маънидод мекунад.

44. 눈이 보배다. : 눈썰미가 있거나 감식력이 있다는 것을, 눈이 중요한 역할을 한다는 뜻으로 이르는 말.

Чашм гавҳар аст: Барои хушфаҳм будан ё қобилиятнок будан, чашм нақши муҳим бозиданро нишон медиҳад.

45. 눈치가 빠르면 절에 가도 젓갈(새우젓)을 얻어먹는다. : 눈치가 있으면 어디가도 균색한 일이 없다는 말.

Агар зехн тез бошад ба маъбад равӣ ҳам харчанги хурди баҳрии намаккардаро ба даст оварда мехӯрӣ: Агар зирак бошӣ ба кучое, ки наравӣ камбудӣ(норасоӣ) нашуданро нишон медиҳад.

46. 등이 따스우면 배부르다. : 의복이 좋으면 배까지도 부르다.

Либос хуб бошад шикам ҳам сер аст.

* **Одаму либос, хонаву палос**

47. 등치고 간 내어먹는다. : 겉으로는 가장 위해주는 체하면서 속으로는 해를 끼친다는 뜻.

Фиреб карда чигарро канда хӯрдан: Маънои зоҳиран аз ҳама хуб ғамхорӣ карданро вонамуд карда ботинан зарар расониданро дорад.

48. 똥구멍이 찢어지게 가난하다. : 비길 수 없이 가난한 사람을 이르는 말.

Беҳад камбағал будан: Одамеро, ки бисёр камбағал аст ва қиёс карда намешавад нишон медиҳад.

49. 앉아서 주고 서서 받는다. 남에게 빌려 주기는 쉬워도 돌려받기는 어렵다는 뜻.

Нишаста дода хеста гирифтан: Ба дигарон қарз додан осон бошад ҳам гирифтаниш бисёр душвор.

* **Бо даст деҳу бо пой дав**

50. 귀 소문 말고 눈 소문 하라. : 실제로 보고 확인한 것이 아니면 말하지 말라는 말.

Ба овозаи гӯш бовар нақуну ба овозаи чашм бовар кун: Агар чизи бо чашм дар ҳақиқат дидаву санчида набошад гапашро нагуфтандро нишон медиҳад.

51. 귀머거리 삼년이요, 병어리 삼년이라. : 여자가 출가하면 매사에 흥이 많으니 귀머거리가 괴도 병어리가 되어 한 삼년을 살아야 한다는 말.

Кару гунги сесола: Се сол гунг : Агар духтар аз хона равад аз сабаби дар ҳар қор камбудии зиёд доштан бояд се сол кару гунг шуда зиндагӣ карданро мефаҳмонад.

52. 눈은 뜨고 입은 다물어야 한다. : 보는 것은 똑똑히 보고 말은 삼가야 한다는 말.

Бояд чашмро кушоду даҳонро баст: Дар вақти нигоҳ кардан оқилона назар карда дар вақти гап задан эҳтиёткор будан лозим аст.

53. 눈이 아무리 밝아도 제 코는 안 보인다. : 제 아무리 똑똑해도, 제 자신은 잘 모른다는 말.

Чашм ҳар чӣ қадар равшан бошад ҳам бинии худро дида намешавад: Ҳар чӣ қадар доно бошад ҳам худро надоништанро нишон медиҳад.

54. 눈이 저울이다. : 눈으로 짐작한 것이 저울로 단 것처럼 잘 들어맞는다는 말,

Чашм тарозӯст: Чизи бо чашм тахминкарда мисли бо тарозӯ санчида дуруст омадан.

55. 등치고 배 문지른다. : 남을 은연한 가운데 위협하고 슬며시 어루만져서 달래는 체 함을 가리키는 말.

Фиреб карда шикамро молидан: Дигаронро пинҳонӣ таҳдид карда номаълум молиданро вонамуд карданро нишон медиҳад.

56. 발등에 불이 떨어지다. : 갑자기 피할 수 없는 재화가 닥쳐옴을 이르는 말.

Ба болои пой алоб афтидан: Ногаҳон нохушии дуричустанашаванда (чои гурез набуда) наздик шуданро нишон медиҳад.

57. 발 벗고 나서다. 남의 은공에 보답하거나, 어려움을 돕기 위해 자기를 망각할 정도로 열심이라는 뜻.

Пойро бароварда баромадан: Ба кори хайри дигарон ҷавоб гардонидан ё барои ба ягон мушкилӣ кӯмак кардан то дараҷаи худро фаромӯш кардан аз таҳти дил кор карданро маънидод мекунад.

58. 소경은 애꾸눈을 부러워한다. : 사람마다 자신의 처지에 따라 부러워하는 것이 다름을 이르는 말.

Кур ба якчашма ҳасад мебарад: Ҳар одам вобаста ба мақоми худ ҳасад намуданаш фарқ доштанро нишон медиҳад.

59. 손이 많으면 일도 쉽다. : 무슨 일이든지 여럿이 힘은 모아서 하면 쉽게 잘된다는 말.

Даст бисёр бошад кор ҳам осон мешавад: Дар ҳар кор, ки набошад якчанд кувва чамъ шавад кор осон шуданро нишон медиҳад.

60. 송곳니가 방석니 된다. : 닳도록 이를 간다는 뜻으로 극심한 원함이 있어 분해한다는 뜻.

Дандони ашк дандони курсӣ мешавад: Маънои ҳар чӣ қадар, ки кӯҳна шавад рафтани он ва ба он хоҳиши зиёд дошта пароканда шуданро(пошхӯрданро) дорад.

61. 쓸개에 가 붙고 간에 가 붙는다. : 자기의 이해관계에 따라 체면을 돌보지 않는, 즉 지조가 없음을 비유하는 말.

Ба талха рафта часпида ба чигар рафта часпидан: Вобаста ба муносибати ғоидаоварӣ ба мартабаи худ аҳмаият надодан яъне садик набуданро маҷозан нишон медиҳад.

62. 옆구리 찔러 절 받기. : 상대방은 생각이 없는데, 자신이 요구하여 인사나 대접을 받는다는 말.

Ба паҳлӯ зада таъзим хостан: Шахси муқобил фикрашро надораду худӣ ҳамон нафар талаб намуда салом ва зиёфат гирифтаниро мефаҳмонад.

63. 이가 없으면 잇몸으로 살지. : 가장 요긴한 것이 없으면 큰일 날 것 같지만, 다른 것이 그 구실을 대신해주어 부자유스럽더라도 그럭저럭 참고 살아갈 수 있다는 말.

Агар дандон набошад бо милк зиндагӣ бояд кард: Агар чизи аз ҳама азиз набошад мушкили мешавад, аммо дигар чиз ба ҷои он нақшақши онро иҷро

карданаш озодона набошад ҳам ин тавр он тавр карда сабр намуда зиндагӣ карда мешавад.

64. **입의 혀 같다.** : 뜻대로 잘 움직여 주어 매우 편리하다는 뜻.

Мисли забони дар даҳонбуда будан: Мутобиқ ба маъно ҳаракат намуда хело кулай буданро маънидод мекунад.

65. **입은 다물고 눈은 크게 떠야 한다.** : 말은 적게 하고 눈은 크게 떠서 널리 보고 견문을 넓히라는 뜻.

Даҳонро баста чашмро бояд калон кушад: Кам гап зада чашмро калон кушода дурандеш буда нуқтаи назарро васеъ карданро маънидод мекунад.

66. **입이 열둘이라도 말 못한다.** : 변명할 여지가 없다는 말.

Даҳон дувоздаҳ бошад ҳам гап зада намешавад: Қобилият ё имконияти сафедкунӣ набуданро мефаҳмонад.

67. **제 손으로 제 눈 찌르기.** : 자기가 저지른 잘못으로 자기가 망침을 이르는 말.

Бо дасти худ чашми худро халондан: Бо хатогии аз тарафи худ зоҳиршуда худро несту нобуд карданро мефаҳмонад.

68. **제 얼굴 더러운 줄 모르고 거울만 나무란다.** : 능력이나 기술이 부족한 사람이 자기의 무능력을 감추려고 도구만 나쁘다고 탓함을 이룸.

Ифлосии рӯи худро надониста оинаро таъна задан: Одаме, ки қобилият ва хунари норасо дорад барои пӯшонидани ноқобилии худ абзор ё асбоб бад аст гуфта баҳона карданро нишон медиҳад.

69. **이마뺨에 피도 안 말랐다.** : 매우 인색한 사람을 가리키는 말.

Хуни пешониаш ҳам хушк нашудааст: Одами хело хасисро нишон медиҳад.

70. 입술에 침이나 바르지. : 거짓말을 천연덕스럽게 꾸며대는 것을 한 쪽도 그 영향을 받는다는 뜻.

Ба лаб бояд оби даҳон молид: Дуруғро к тараф аз он таъсир гирифтавро маънидод мекунад.

71. 입에 문 혀도 깨문다. : 아무리 능숙하게 잘하는 사람도 때로는 실수할 때가 있다는 말.

Забони дар даҳон газидаро ҳам фуру бурдан: Одаме, ки ҳар чӣ қадар қобилиятнокона корро хуб иҷро мекунад баъзан хато карданро мефаҳмонад.

72. 입에서 신물이 난다. : 아주 지긋지긋하다는 말.

Аз даҳон оруғ баромадан: Гапи хело нофорам.

73. 제 코도 못 닦는 것이 남의 코 닦으려고 한다. : 제 일고 잘 감당 못 하는 놈이 남의 일에 참견하여 무엇을 해 주려고 할 때 이르는 말.

Чизе ки бинии худро тоза намекунад бинии дигаронро тоза карданӣ аст: Ҳангоме ки одаме ба кори худ ҳам истодагарӣ карда наметавонад ва ба кори дигарон даҳолат карда ягон кор карданӣ буданро мефаҳмонад.

74. 코에서 단내가 난다. : 일에 시달리고 고단하여 심신이 몹시 피곤하다는 말.

Аз бинӣ бўӣ баромадан: Кор азоб дода ҳамёза кашида рӯҳан ва ҷисман хаста шуданро нишон медиҳад.

75. 허파에 바람 들었다. : 지나치게 웃으며 실없이 행동하거나, 마음이 들떠 엉뚱한 짓을 하는 사람을 두고 하는 말.

Ба шуш ҳаво даромадан: Бисёр хандида кӯтоҳандешона рафтор карда, одами ноороми рафтори аҷоибқунандаро мефаҳмонад.

76. 혀를 빼 물었다. : 일이 몹시 힘들다는 뜻.

Забонро канда газидан: Маъноӣ кор бениҳоят душвор будан.

77. 간에 기별도 안 간다. : 음식을 흡족하게 먹지 못 했음을 비유하는 말.

Ба чигар хабар ҳам нарафт: Хӯрокро нокифоя хӯрданро маҷозан нишон медиҳад.

78. 간 빼 먹고 등쳐먹다. : 남을 놀라게 하여 정신없이 만들어 놓고 그 재물을 빼앗음을 이르는 말.

Чигарро канда хӯрда безор карда гирифтан: Дигаронро ба таҷуб оварда безор карда он дороиро кашида гирифтанро мефаҳмонад.

79. 사비사지 : 팔과 손가락을 쓴다는 뜻으로, 명령과 지시 따위를 뜻대로 할 수 있음을 이르는 말.

Ба маънои даст ва ангуштро истифода кардан, амр, фармон ва амсоли онро мутобиқи фармуда иҷро карданро нишон медиҳад.

80. 양약고구 : 좋은 약은 입에 쓰다는 뜻으로, 충언(忠言)은 귀에 거슬리나 자신에게 이로움을 이르는 말.

Ба маънои доруи хуб дар даҳон талх будан, маслиҳати озурдақунанда ба шахс ғоида доштанро нишон медиҳад.

81. 안비막개 : 눈코 뜰 사이가 없다는 뜻으로, 일이 몹시 바쁨을 이르는 말.

Ба маънои вақти сару биниро бардоштан набудан, Бисёр серкор ва банд буданро мефаҳмонад.

III. 동물에 대한 속담

III-1. 동물에 대한 타지키스탄 속담

1. Аз беамакӣ хара амак, Аз бенамакӣ санга намак.

(삼촌이 없으면 당나귀 삼촌이고 소금이 없으면 돌이 소금이다.) 울며 겨자 먹기.

2. Аз гови шохзан оғили холӣ беҳ.

(때리는 소보다 빈 우리가 더 좋다.) - 좋은 것이라 하더라도 나쁜 일을 하면 있는 것보다 없는 것이 더 좋다.

3. Аз гунчишк тарсӣ, арзан накор.

(참새가 겁이 나면 곡식을 심지 마라.) - 작은 문제 때문에 중요한 문제를 하지 않는 것은 어리석다.

4. Аз гӯсфанди бирёни кас атолаи явғони худам беҳ.

(남의 구운 양고기보다 자기의 아무것도 들어 있지 않는 아톨라(초라한 음식)가 더 좋다.) - 다른 사람의 값진 것보다 작은 것이라도 내 것이 좋다.

5. Аз кана мӯ меканад(хасисӣ). 벼룩의 간을 빼 먹다.

(벼룩의 털을 뽑다.) - 가난한 사람의 것을 빼앗다.

6. Аз мор морбача мерӯяд.

(뱀은 뱀을 낳는다.) - 부전자전

7. Аз оби даҳони сағ оби дарё ҳаром намешавад.

(개의 침 때문에 강이 더러워지지 않는다.) - 작은 것 때문에 큰 것이 영향을 받지 않는다.

8. Аз одам ном, аз барзагов пӯст мемонад. 사람은 죽어서 이름을 남기고 호랑이는 가죽을 남긴다.

(사람은 이름을 남기고 수소는 가족을 남긴다.) - 좋은 사람은 죽은 후에 좋은 것을 남긴다.

9. Аккоси сагон кам накунад ризқи гадоро.

(개가 짚더라도 거지 음식이 줄지 않는다.)

10. Асп агар оху бувад, Қамчин дар пахлӯ бувад(эхтиёткорӣ).

(만약 말이 사슴이라면 채찍이 옆에 있어야 한다.) 다루기 힘든 존재가 있으면 다스릴 수 있는 도구가 필요하다.

11. Аспро дар охури хар бандӣ, хар мешавад.

(말을 당나귀가 먹이를 먹는 통에 묶으면 말도 당나귀가 된다.) - 나쁜 환경에서는 좋은 사람도 나빠진다.

12. Асп чави худро зиёд мекунад.

(말은 스스로 먹을 보리가 많아지게 한다.) - 말 한 마리로 얻을 이익이 많아진다.

13. Ба дуои кӯрмуш борон намеборад.

(쥐가 기도한다고 해서 비가 오지는 않는다.) - 능력이 없는 사람이 무엇을 한다고 해서 상황이 달라지지 않는다.

14. Ба муомилаи нағз уштур чӯк (ба зонӯ) мезанад.

(말을 잘하면 낙타도 고개를 숙인다.) - 말의 중요성.

15. Ба харе, ки бор надорӣ, чӣ кор дорӣ?

(당나귀에게 짐이 없다면, 무엇을 한다면? 한다.) - 자기와 상관없는 일에 신경 쓰지 말라.

16. Ба ҳарис гов дихӣ, ба чашмаш гӯсола метобад.

- (욕심쟁이한테 소를 쥐도 욕심쟁이의 눈에 송아지로 밖에 보인다.) - 욕심쟁이는 어떤 것에도 만족하지 않는다.
17. Ба шутур хор(янтюк) лозим шавад, гардан меёзонад.
낙타에게 먹이(가시)가 필요하면 머리를 내민다. - 무엇을 갖고 싶으면 노력을 해야 한다.
18. Беша бе шер не, дарё бе моҳй.
(사자가 없는 숲이 없고, 물고기 없는 강이 없다. - 모든 것은 자기가 있어야 할 곳이 있다.)
19. Бо як тир ду нахчир(фохтак).
(화살 하나로 두 마리 노루를 잡는다.) - 일석이조.
20. Буз гӯсфандба хандидаст.
(염소가 양을 비웃는다.) - 똥 묻은 개가 겨 묻은 개를 나무란다.
21. Буздилро хатар ёр аст.
(위험은 겁쟁이를 친구로 한다.) - 겁을 내기 때문에 위험하다.
22. Буз кушту маро меҳмон кард, Худ хӯрду маро бадном кард.
(염소를 잡고 나를 손님으로 초대해서 주인 스스로가 먹고 나를 나쁜 사람으로 만들었다.)
23. Буза ғами ҷону қассоба ғами чарбу.
(염소는 살아남을 생각을 하고 백정은 고기 생각을 한다.) - 같은 상황에서도 다른 생각을 한다.
24. Бузак, бузак, намур, ки баҳор меояд.
(염소야, 죽지 마라 봄이 올 거야.) - 기대를 하게하고 기다린다.
25. Буз агар хирман мекуфт ҳочати барзагов набуд.

(만약 염소가 밀을 찢는다면 수소가 필요 없다.) - 작은 일에는 경험이 많은 큰 사람이 필요 없다.

26. Гар гург бувад пашм дихад, меши ман аст.

(만약 늑대가 나에게 털을 주면 늑대를 양이라고 하겠다.) - 나쁜 것이라도 이익을 생긴다면 좋은 것이라 한다.

27. Гов баъди мурданаш сершир мешавад(қадршиносӣ).

(소가 죽은 후에 젖이 많아진다.) - 사람이 살아있을 때는 인정을 못 받다가 죽은 후에 인정을 받는다.

28. Гов дар миёни мардуми бегона гусола метобад.

(타인들 속에서 소는 송아지처럼 보인다.) - 잘하는 사람이 낯선 곳에 오면 능력이 없어 보인다.

29. Гов омад, гӯсола мехезад.

(소가 오면 송아지가 일어난다.) - 큰 사람이 오면 작은 사람이 존경을 표해야 한다.

30. Гова ба шохаш задӣ, аъзои баданаш меларзад.

(소뿔을 때리면 소가 비틀거린다.) - 중심이 흔들리면 다른 것들은 무너진다.

31. Гови бешир овози баланд дорад.

(젖이 없는 소가 소리가 더 크다.) - 빈 수레가 시끄럽다.

32. Гови пир кунҷора хоб мебинад, гурба чарбу.

(늙은 소는 먹이 꿈을 꾸고 고양이는 기름 꿈을 꾀다.) - 동상이몽(?)

33. Гург ба куштан сер.

(늑대는 죽이는 것을 즐거워한다.) - 나쁜 사람은 나쁜 일을 하면서 스스로 만족한다.

34. Гурги борондида.

(비를 맞아본 늑대.) - 어떤 어려움을 겪어 본 사람.

35. Гург дар чомаи меш. - 양의 털을 쓴 늑대.

(양의 옷을 입은 늑대.) - 목적을 위해 자신을 좋게 포장하는 나쁜 사람.

36. Гург бачаашро гургӣ ёд медиҳад.

(늑대는 자식에게 늑대가 알아야 할 것을 가르친다.)

37. Гург бо гӯсфанд ошногӣ надорад.

(늑대와 양은 친구가 될 수 없다.)

38. Гург гӯсфандро хӯрад ҳам даҳонаш хунолуд, нахӯрад ҳам.

(늑대는 양을 먹건 안 먹건 입에 피가 묻어 있다.) - 나쁜 사람은 항상 나쁜 사람이다.

39. Гург хӯрад ҳам гунаҳкор, нахӯрад ҳам.

(늑대가 먹이를 먹건 안 먹건 범죄자처럼 보인다.)

40. Гурге бош, ки гурги дигар нахӯрад(аҳтиёткорӣ).

(다른 늑대에게 잡아먹히지 않는 늑대가 되라.) - 자기 종족 중에서 최고가 되라.

41. Гӯсола бо гӯсола ошноёни садсола.

(송아지와 송아지는 백 년 동안 친구였다.) - 한 종류이다.

42. Гӯсолаи нағз чанд модаговро мемакад.

(좋은 송아지가 여러 젓소의 젓를 먹는다.) - 남들과 잘 어울리는 사람.

43. Гӯсолаи рихин подаро меолонад(бетамизӣ).

(배탈 난 송아지가 소떼를 더럽힌다.) - 미꾸라지 한 마리가 온 웅덩이를 흐려놓는다.

44. Гушна ба шер мезанад(ночорӣ). - 설상가상

(배고픈 사람이 사자를 만난다.) - 상황이 더 나빠진다. 재수가 없다는 뜻이다.

45. Гӯшти гов гоҳ-гоҳ, гӯшти моҳӣ моҳ-моҳ, гӯшти гӯсфанд ҳар сабоҳ.

(쇠고기는 가끔, 물고기는 한 달에 한 번 그리고 양고기는 아침마다.) - 양고기가 가장 맛있다.

46. Гӯшти хару дандони саг.

(당나귀의 고기에 개 이빨.)

47. Доно аспашро таъриф мекунад, нодон худахро.

(똑똑한 사람은 자기 말을 칭찬하면 어리석은 사람은 자기 스스로를 칭찬한다.)
- 똑똑한 사람은자기를 칭찬하지 않는다.

48. Девор муш дорад, муш гӯш.

(벽에 쥐가 있고 쥐에게는 귀가 있다.) - 낮말은 새가 듣고 밤 말은 쥐가 듣는다.

49. Хар аз як охур чав нахӯрад.

(두 당나귀는 한 여물통에서 먹을 수 없다.) - 나쁜 사람들은 같이 살 수 없다.

50. Заҳри забон аз заҳри мор бадтар.

(말의 독은 뱀의 독보다 더 치명적이다.) - 독한 말은 무엇보다도 더 악하다.

51. Зӯраш ба хар нарасид, бизад полонахро.

(당나귀를 때리지 못하고 안장을 때렸다.) - 한강에 가서 뺨맞고 서울에 가서 화풀이한다.

52. Каллаи говро аз бозор харӣ, забон мебарорад.

(소머리를 시장에서 사면 소가 말을 한다.)

53. Камбағалро дар боли шутур сағ газидааст.

(가난한 사람은 낙타 위에 앉아도 개가 문다.) - 재수 없는 사람은 뒤로 자빠져도 코가 깨진다.

54. Курбоққаро ҳам зер кунӣ, ваққос мекунад. - 지렁이도 밟으면 꿈틀거린다.

(개구리도 밟히면 소리를 지른다.) - 아무리 미천한 사람이라도 업신여기면 반항한다.

55. Лагади харро хар мебардорад.

(당나귀의 발길질을 당나귀는 참을 수 있다.)

56. Марги хар-тӯи сагон.

(당나귀의 죽음은 개의 잔치이다.) - 어떤 사람의 불행이 다른 사람에게는 이익이 된다.

57. Мардро дар майдон бин, аспро дар чавлон.

(남자는 전장에서 어떻게 하는지를 보고 말은 어떻게 뛰는 지를 보라.) - 사람을 어떤 상황에서 어떻게 행동하는 지를 보면 사람을 적절하게 평가할 수 있다.

58. Моли мумсик еми хирсу хук.

(구두쇠의 재물은 돼지와 곰의 먹이가 된다.) - 아끼다가 똥 된다.

60. Морбозро мор мекушад, оббозро об.

(뱀 사육사는 뱀에게 물려 죽고 물을 좋아하는 사람은 물에서 죽는다.) - 믿었던 사람에게 배신을 당하는 것.

61. Моргазида аз банди(ресмони) ало метарсад.

(뱀에게 물린 사람은 얼룩덜룩한 밧줄을 보고도 무서워한다.) - 자라를 보고 놀란 가슴 솥뚜껑 보고도 놀란다.

62. Моргазидаро хоб мебарад, гуруснаро не.

(뱀에게 물린 사람은 잠을 자지만 배고픈 사람은 잠을 못 잘 수 없다.)

63. Моро чӣ аз ин қисса, ки гов омаду хар рафт.

(소가 오건 당나귀가 가건 나에게 상관없다.) - 나와 상관없는 일에는 신경 쓰지 않는다.

64. Моҳӣ аз сараш мепӯсад.

(물고기는 머리부터 부패한다.) - 윗물이 맑아야 아랫물이 맑다.

65. Моҳӣ бо об зинда, одам бо дӯст.

(물고기는 물로 살 수 있고, 사람은 친구로 산다.)

66. Мушаки беруна муши дарунаро рондааст.

(들쥐가 집쥐를 쫓아낸다.)

67. Мушро чонканию гурбаро бозӣ.

(고양이는 놀면서 쥐를 고통스럽게 죽게 한다.)

68. Одаму ақл, гӯсолаву дум.

(사람다움은 지혜에 있고 송아지는 꼬리에 있다.)

69. Пӯсти як пиргов – бори сад чавонгов.

(늙은 소의 가죽은 어린 백 마리 송아지의 짐이다.)

70. Рӯбоҳ ба харсавор вомехӯрад.

(여우는 말을 타고 가는 사람을 만난다.)

71. Рӯбоҳро об барад, думашро сих мекунад.

(물에 여우를 빠트리면 꼬리를 곧추 세운다.) - 범에게 물려 가도 정신만 차리면 산다.

72. Сағ ба чомаи чанда дармеафтад.

(개는 낡은 옷 입는 사람을 공격한다.)

73. Сағ бошу муқими як дар бош.

(개라면 한 집에만 계속 산다.) - 개는 한 집에서 한 주인 보고 산다.

74. Сағ меҷақад корвон меравад.

(개가 짚어도 낙타 떼는 지나간다.) - 개는 짚어도 기차는 지나간다.

75. Сағ нолоиқ бошад, рӯбоҳ бом ба бом гардад.(ноухдабарой)

(개가 능력이 없으면 여우가 각 집을 돌아다닐 수 있다.)

76. Саға ачалаш ояд, ба девори масҷид мешошад.

(개가 죽을 때가 되면 사원 벽에 오줌을 누다.)

77. Саға рӯи худаш неву рӯи соҳибаш (эҳтиром).

(개의 얼굴은 주인의 얼굴이다.) - 자식은 부모의 얼굴이다.

78. Сағбача калон кардам аз банди поям гирифт.

(키운 강아지에게 발을 물린다.) - 은혜를 원수로 갚는다.

79. Сағи мову чакиданаш дар чойи дигар(бевафой).

(우리 개인데 다른 데 가서 짚고 있다.)

80. Сағи ҳақшинос беҳ аз мардуми ҳақношинос.

(고마움을 아는 개가 고마움을 모르는 사람보다 더 낫다.) - 개보다 못 한 사람.

81. Садаспаро ба яқаспа кор афтадааст.

(때로는 백 마리 말 가진 사람이 한 마리 말 가진 사람의 도움을 필요로 할 때가 있다.)

82. Сиёҳӣ дидӣ, гов хаёл макун.

(검은 색을 보더라도 소라고만 생각하지 마라.) - 모든 상황을 주의하고
조심해라.

83. То гӯсола гов мешавад, дили соҳибаш об мешавад.

(송아지가 소가 되려면 주인이 많은 고생을 한다.) - 한 사람의 성장에는 많은
부모의 희생이 필요하다.

84. Фарбеҳиро гӯсфанд мебардорад.

(양은 자기의 똥똥한 것을 견딜 수 있다.) - 각 사람은 자기가 감당할 수 있는
고통이 있다

85. Феъли сағ ба соҳибаш маълум.(Феъли хара соҳиби хар медонад).

(개의 성격을 주인이 안다.)

86. Хари гумшударо аз духтари хона пурс.

(잃어버린 당나귀를 집안에 있는 여자에게 물어봐.) - 여자가 많은 것을 알고
있다.

87. Хари кирмину полонаш рангин.

(벌레에 물린 당나귀 안장은 알록달록하다.) - 속은 안 좋고 겉만 번지르르 하다.

88. Хари лӯлиро об деху пулашро гир.

(거지의 당나귀에게 물을 주고 돈을 받아라.)

89. Хари хочаву хирмани хоча.

(주인의 당나귀와 주인의 탈곡장.) - 나의 일이니까 상관하지 마라.

90. Харро халаю одамро гап.

(당나귀는 채찍으로 다스리고 사람은 말로 해결한다.)

91. Худама кушу бузама накуш(хасисӣ).

(나는 죽이고 나의 염소는 죽이지 마.)

92. Хар чое, ки санг аст, пеши пой бузи ланг аст(нобарорӣ).

(절뚝발이 염소는 어디를 가도 자기 앞에 걸림돌이 있다.)

93. Чӯпон гала шуд, Даҳони гургон яла шуд.

(목자가 많아지면 늑대 입이 열린다.) - 배가 많으면 배가 산으로 간다.

94. Шер зад, рӯбоҳ хӯрд.

(사자가 사냥하고 여우가 먹는다.) - 어부지리. 손 안 대고 코 풀기.

95. Шиками гург сер шавад ҳам, чашмаш сер намешавад(харисӣ).

(늑대는 배가 부르지만 끝이 없이 욕심을 부린다.) - 욕심쟁이는 욕심이 끝이 없다.

96. Шири говро намехӯранд, ки ҳаққи гӯсола аст.

(소의 젖은 송아지의 것이기에 먹지 않는다.)

97. Шутур дура дидасту наздика не.

(낙타는 멀리는 보지만 가까운 곳을 못 본다.)

98. Шутурро ба мазор чӣ кор(соҳибхтиёрӣ).

(묘지에 무슨 일 있는 지 낙타는 모른다.) - 남의 일에 상관한지 마라.

99. Шутурро савор шаву дурро андеша кун.

(낙타를 타게 되면 멀리까지 갈 것을 생각해라.) - 큰 것을 가지게 되면 미래를 계획하고 생각해라.

III-2. 동물에 대한 한국 속담

1. 가는 토끼 잡으려다 잡은 토끼 놓친다. : 일을 자꾸 벌여만 놓다가 이미 이루어 놓은 것도 못쓰게 만듦을 비유적으로 이르는 말.

Харгӯши рафтаистодаро медорам гуфта харгӯши қапидаро аз даст додан.

Аз ҳад зиёд ҳарисӣ намой, чизи аллақай доштаро аз даст медиҳӣ.

***Гӯсола бо гӯсола ошноёни садсола.**

2. 개구리 올챙이 적 생각 못한다. : 형편이나 사정이 전에 비하여 나아진 사람이 지난날의 미천하거나 어렵던 때의 일을 생각지 아니하고 처음부터 잘난 듯이 뽐냄을 비유적으로 이르는 말.

Кафлесак, давраи гузаштаи худро фикр намекунад: Одаме, ки вазъият ва ҳолаташ нисбат ба пеш хубтар шуда ё давраи душвориашро фикр накарда аз аввал хуб буданашро вонамуд мекунад.

3. 개구리 주저앉는 뜻은 멀리 뛰자는 뜻이라. : 어떤 큰일을 하기 위한 준비 태세가 언뜻 보기에는 못나고 어리석어 보일 수 있음을 비유적으로 이르는 말.

Омодагии тарзи нишастии қурбоққа ба маъноии дур ҷаҳидан аст: Барои ягон кори калонро қардан дар назар ҳолати номувофиқро вонамуд накарда маҷозан ҷиддӣ набуданро маънидод мекунад.

4. 개도 닷새가 되면 주인을 안다. : 개도 주인을 알아본다.

Агар сағ ҳам панҷсола шавад соҳибашро мешиносад:

Сағ ҳам соҳибашро мешиносад.

5. 개 발에 주석 편자. : 옷차림이나 지닌 물건 따위가 제격에 맞지 아니하여 어울리지 않음을 비유적으로 이르는 말.

Наъл дар пои саг: Тарзи либоспӯшӣ ва ягон ашёи дошта ба мартаба дуруст наомада назебиданро маҷозан мефаҳмонад.

6. 개밥에 도토리. : 개는 도토리를 먹지 아니하기 때문에 밥 속에 있어도 먹지 아니하고 남긴다는 뜻에서, 따돌림을 받아서 여럿의 축에 끼지 못하는 사람을 비유적으로 이르는 말.

Чалғузаи хӯроки саг: Маънои онро дорад, ки аз сабаби саг чалғуза нахӯрдан дар дохили хӯрокаш ҳам бошад намехӯрад ва мемонад, одаме, ки аз ҷониби дигар одамон танҳо гузошта шуда (партофта шуда) ва ба ягон табақаи (синфи) одамон шомил шуда наметавонад маҷозан мефаҳмонад.

8. 고래 싸움에 새우 등 터진다.(경전하사) : 강한 자들끼리 싸우는 통에 아무 상관도 없는 약한 자가 중간에 끼어 피해를 입게 됨을 비유적으로 이르는 말.

Дар чанги китҳо миёни харчанг мешиканад. Дар чанги ду одами пурқувват зарар дидани як одами бегуноҳи бечораро маҷозан мефаҳмонад.

***Буз бо буз мечангад, пои меш мешиканад.**

9. 까마귀가 검기로 마음도 검겠다. : 겉모양이 허술하고 누추하여도 마음까지 악할 리는 없음을 비유적으로 이르는 말. 사람을 평가할 때 겉모양만 보고 할 것이 아니라는 뜻으로 이르는 말.

Зоғ берунаш сиёҳ бошад ҳам дарунаш сиёҳ нест. Намуди зоҳирӣ кӯҳна ва ифлос бошад ҳам ба ботинаш таъсири бад нарасониданро маҷозан мефаҳмонад. Дар вақти баҳо додани одам ба зоҳираш неву балки ба ботинаш нигоҳ мекунанд.

10. 낮말은 새가 듣고 밤말은 쥐가 듣는다. : 아무도 안 듣는 데서라도 말조심해야 한다는 말. 아무리 비밀히 한 말이라도 반드시 남의 귀에 들어가게 된다는 말.

Сухани рӯзро паррандаҳо мешунаванду сухани шабро мушҳо.

Чое, ки ягон кас фаҳмида наметавонад бошад ҳам дар гап задан эҳтиёткор бояд бошӣ.

Ҳар чӣ қадар сухани махфӣ бошад ҳам оқибат ба гӯши дигарон мерасад.

***Девор муш дорад, муш гӯш.**

11. 못된 송아지 엉덩이에 뽀난다. : 되지못한 것이 벗어나는 짓만 한다는 말.

Гӯсолаи намешудагӣ дар думболаш шох мебарорад: Одаме, ки хислати бад дорад рафтори бад бисёр мекунад.

12. 미꾸라지 한 마리가 온 웅덩이를 흐린다. : 미꾸라지 한 마리가 흙탕물을 일으켜서 웅덩이의 물을 온통 다 흐리게 한다는 뜻으로, 한 사람의 좋지 않은 행동이 그 집단 전체나 여러 사람에게 나쁜 영향을 미침을 비유적으로 이르는 말.

Як курмор тамоми обамборро ифлос мекунад.

Як нафар бо рафтори бад ба тамоми дар он хона буда таъсири бад мерасонад.

***Як гӯсолаи рихин подаро меолонад.**

13. 서당 개 삼 년이면 풍월을 읊는다. : 서당에서 삼 년 동안 살면서 매일 글 읽는 소리를 듣다 보면 개조차도 글 읽는 소리를 내게 된다는 뜻으로, 어떤

분야에 대하여 지식과 경험이 전혀 없는 사람이라도 그 부문에 오래 있으면 얼마간의 지식과 경험을 갖게 된다는 것을 비유적으로 이르는 말.

Саг дар мактаб се сол монад шеър менависад: Ба маънои он, ки ҳатто саг ҳам агар се сол дар мактаб овози хонданро шунавад оқибат овози хонданро мебарорад ва дар ҳар соҳа одами бетачриба бошад ҳам агар дар он соҳа муддати зиёд монад пас аз он муддат дар он соҳа бодониш ва пуртачриба шуданро маҷозан нишон медиҳад.

14. 소 잃고 외양간 고친다. : 소를 도둑맞은 다음에서야 빈 외양간의 허물어진 데를 고치느라 수선을 떠난다는 뜻으로, 일이 이미 잘못된 뒤에는 손을 써도 소용이 없음을 비꼬는 말.

Пас аз говро гум кардан оғилро таъмир кардан: Ба маънои он, ки пас аз говро дӯзд рабудан оғили холиро ба таъмир шуруъ кардан ва кори аллақай нодурустшударо ҳар чӣ кӯшиш накуни ғоида надоштанро нишон медиҳад.

15. 소귀에 경 읽기. : 아무리 일러도 알아듣지 못하는 아둔한 사람이나 관심없는 사람에게 이르는 말.

Дар гӯши гов дуо хондан: Ба одами бефаҳм(кундзехн) ё бешавқ ҳар чӣ қадар гӯй, гӯш намекунад.

***Дар гӯши хар Таборак хондан.**

16. 어물전 망신은 꼴뚜기가 시킨다. : 지지리 못한 사람일수록 같이 있는 동료들 망신시킨다는 말.

Мағозаи моҳифурӯшӣ шарманда ҳаштпо фармоиш медиҳад: Одам ҳар чӣ қадар оами намешуданӣ бошад одами ҳамроҳбудаи ҳамкорашро шарманда мекунад.

17. 우물 안 개구리.(정저와) : 넓은 세상의 형편을 알지 못하는 사람을 비유적으로 이르는 말. 견식이 좁아 저만 잘난 줄로 아는 사람을 비꼬는 말.

Қурбоккаи даруни чоҳ: Одамеро, ки вазъияти дунёи васеъро доништа наметавонад маҷозан нишон дода, фақат нуқтаи назари танги худбини худро доништа вонамуд мекунад.

18. 원숭이도 나무에서 떨어질 때가 있다. : 아무리 능숙하게 잘하는 사람도 때로는 실수할 때가 있다는 말.

Маймун ҳам замоне аз дарахт меафтад: Одам ҳар чӣ қадар пӯхта ва кордон бошад ҳам гоҳе хатогӣ мекунад.

***Асп чаҳор пой дошта бошад ҳам пешпо мехӯрад.**

19. 하룻강아지 범 무서운 줄 모른다. : 철없이 함부로 덤비는 경우를 비유적으로 이르는 말.

Сағбачаи якрӯза ваҳми палангро намедонад:

Ҳолати ногаҳон беэҳтиторӣ ба касе дарафтоданро маҷозан маънидод мекунад.

20. 산돼지를 잡으려다가 집돼지까지 잃는다. : 산돼지를 잡겠다고 욕심을 부리던 나머지 집돼지를 잘못 간수한 탓으로 잃어버리게 되었다는 뜻으로, 지나치게 욕심을 부리다가 이미 차지한 것까지 잃어버리게 됨을 비유적으로

이르는 말. 새로운 일을 자꾸만 벌여 놓으면서 이미 있는 것을 챙기는 데에 소홀하면 도리어 손해를 봄을 비유적으로 이르는 말.

Хуки кухиро медорам гуфта хуки хонагиرو гум кардан: Ба маънои хуки кӯҳиро медорам гуфта ҳарисӣ намуда хуки хонагии доштаро гум кардан буда аз ҳад зиёд ҳарисӣ намуда чизи аллақай дар даст доштаро гум карданро маҷозан маънидод мекунад.

21. 오뉴월 개 팔자. : 하는 일 없이 놀고먹는 편한 팔자를 비유적으로 이르는 말.

Ҳаёти сағӣ гузаронидан: Маҷозан маънои кори мекардагӣ надошта фақат вақти истироҳати хурсандӣ кардану хурданро дорад.

22. 똥 묻은 개가 겨 묻은 개 나무란다. : 자기는 더 큰 흥이 있으면서 도리어 남의 작은 흥을 본다는 말.

Сағи гӯҳолуда ба сағи сабӯсолуда таъна задааст: Худ айб ё нуқси калон дошта баръакс нуқс ё айби хурди дигаронро мебинад.

***Буз гӯсфандба хандидаст.**

23. 개도 무는 개를 돌아본다. : 너무 순하기만 하면 도리어 무시당하거나 관심을 끌지 못함을 비유적으로 이르는 말.

Сағ хам сағи газидаро гашта нигоҳ мекунад: Хело суғт шавӣ баръакс писанд карда нашуда, шавқро ба даст оварда натавоништанро маҷозан мефаҳмонад.

24. 개 눈에는 똥만 보인다. : 평소에 자신이 좋아하거나 관심을 가지고 있는 것만이 눈에 띈다는 것을 놀림조로 이르는 말.

Дар назари сағ фақат ахлот менамояд:

Дар ҳолати муқаррарӣ чизи худ меписандида ё чизе, ки ба он шавқ аст дар пеши чашм намоиданро .

25. 소는 늙는 것을 좋아하고 말은 서는 것을 좋아한다. : 소의 습성은 누워 있는 것을 좋아하고 말의 습성은 서있는 것을 좋아한다는 뜻.

Гов ғелиданро меписандад ва асп рост истоданро нағз мебинад:

Хислати гов он, ки ғелиданро меписандад ва хислати асп рост истоданро меписандад.

26. 닭 보듯, 닭 소 보듯. : 서로 아무런 관심도 두지 않고 있는 사이임을 비유적으로 이르는 말.

Мисли он, ки мурғ дид ва мисли он, ки мурғ гов дид: Байни ҳамдигар ягон шавқу завқ надоштанро маҷозан мефаҳмонад.

27. 닭 잡아먹고 오리발 내어 놓는다. : 옳지 못한 일을 하고도 엉뚱한 수작으로 맘을 속여 넘기려는 어리석은 행동을 이르는 말.

Мурғро дошта хӯрда пой мурғобиро нишон медиҳад. Кори нодуруст кунад ҳам барои дигаронро фиреб кардан бо рафтори ачибе хатогии кардаро пӯшонидан.

28. 미꾸라지 용 됐다. : 미천하고 보잘것없던 사람이 크게 되었음을 비유적으로 이르는 말.

Мормохӣ аждаҳо шуд:

Одами паст ва камбағал каси калон шуданро маҷозан мефаҳмонад.

29. 개천에서 용 난다: 미천한 집안이나 변변하지 못한 부모에게서 훌륭한 인물이 나는 경우를 이르는 말.

Аз чӯйбор аждаҳо мебарояд:

Ҳолатеро меноманд, ки аз хонаводаи паст ва ё аз волидони носолим ҳам фарзанди хирадманд мебарояд.

30. 사자 없는 산에 토끼가 대장 노릇한다. : 잘난 사람이 없는 곳에서 못난 사람이 잘난 체함을 비유하는 말.

Дар кӯҳе, ки шер нест харгуш нақши роҳбарро мебозад:

Дар ҷое, ки одами кордон нест одами ноқобил худро кордон вонамуд кардан.

* **Ҷое, ки сағ нест, хук аккос мезанад.**

31. 사람은 죽으면 이름을 남기고 범은 죽으면 가족을 남긴다.(표사유피) : 호랑이가 죽은 다음에 귀한 가족을 남기듯이 사람은 죽은 다음에 생전에 공적으로 명예를 남기게 된다는 뜻으로, 인생에서 가장 중요한 것은 생전에 보람 있는 일을 해놓아 후세에 명예를 떨치는 것임을 비유적으로 이르는 말.

Агар одам мурад номи худро мемонад ва агар паланг мурад пӯст мемонад:

Дар ҳаёт аз ҳама чизи муҳим, ҳангоми зиндагӣ кардан кори хайре карда ҳурмат ва иззити дигаронро ба даст оваардан аст.

***Аз одам ном, аз барзагов пӯст мемонад.**

32. 산에 가야 범을 잡지. : 범은 산에 가야 잡을 수 있고, 고기는 바다에 가야 잡을 수 있다는 뜻으로, 목적하는 방향을 제대로 잡아 노력하여야만 그 목적을 제대로 이룰 수 있음을 비유적으로 이르는 말.

Агар ба куҳ равӣ палангро дошта метавонӣ: Ба маънои агар ба куҳ равӣ паланг дошта метавонӣ ва агар ба баҳр равӣ моҳӣ дошта метавонӣ, самти мақсаддоштаро дуруст дорӣ ба ҳамон мақсад дуруст расиданро маҷозан мефаҳмонад.

33. 범에게 열두 번 물려가도 정신만 차리면 산다. : 아무리 위급한 경우를 당하더라도 정신만 똑똑히 차리면 위기를 벗어날 수가 있다는 말.

Паланг дувоздаҳ бор газад ҳам агар худро ба даст гирӣ зинда мемонӣ: Маънои онро дорад, ки ба ҳар ҳолати бад дучор шавӣ ҳам агар худро ба даст гирӣ аз он ҳолати бадӣ баромада метавонӣ.

34. 호랑이도 제 말하면 온다.(담호호지): 다른 사람에게 관한 이야기를 하는데 공교롭게 그 사람이 나타나는 경우를 이르는 말.

Гапи палангро занӣ паланг меояд.

Ҳолатеро мегӯянд, ки дар бораи ягон одам гап задаистода ногаҳон ҳамон одам пайдо мешавад.

*** Номашро гиру гӯшашро каш. Гапи девро задам дев расида омад.**

35. 소도 언덕이 있어야 비빈다. : 언덕이 있어야 소도 가려운 곳을 비비거나 언덕을 디뎌 볼 수 있다는 뜻으로, 누구나 의지할 곳이 있어야 무슨 일이든 시작하거나 이룰 수가 있음을 비유적으로 이르는 말.

Гов ҳам агар адир бошад мехиромад(мехорад): Ба маънои агар адир бошад гов ҳам ҷои мехоридаашро мехорад ё дар адир буда метавонад, ба ҳар кас агар такягоҳ бошад ҳар кор ки набошад сар карда метавонад ва он корро амалӣ карданро маҷозан мефаҳмонад.

36. 바늘 도둑이 소도둑 된다. : 바늘을 훔치던 사람이 계속 반복하다 보면 결국은 소까지도 훔친다는 뜻으로, 작은 나쁜 짓도 자꾸 하게 되면 큰 죄를 저지르게 됨을 비유적으로 이르는 말.

Сӯзандузд говдӯзд мешавад: Ба маънои одаме, ки сӯзан дӯздид бардавом корашро такрор кардан гирад оқибат гов медӯздад, агар ягон рафтори бади хурдро зуд-зуд намой оқибат ягон ҷинояти вазнин карданро маҷозан мефаҳмонад.

* **Тухмдӯзд шутурдӯзд мешавад.**

37. 느릿느릿 걸어도 황소걸음. : 속도는 느리나 오히려 믿음직스럽고 알차다는 말.

Оҳиста-оҳиста қадам занад ҳам қадами барзагов:

Ҳаракати суст, аммо комил ва боваринок будан.

38. 물에 빠진 생쥐. : 물에 흠뻑 젖어 물결이 초췌한 모양을 비유적으로 이르는 말.

Муши хонагии дар об ғарқшуда:

Афту шакли дар об пурра тар шуда баднамудшударо маҷозан мефаҳмонад.

39. 쥐구멍에도 별 들 날이 있다. : 몹시 고생을 하는 삶도 좋은 운수가 터질 날이 있다는 말.

Ба хонаи муш ҳам рӯзе нури офтоб медарояд:

Дар ҳаёте, ки хело душвор аст рӯзе кори хубе пайдо мешавад.

40. 쥐도 도망갈 구멍을 보고 쫓는다. : 도망갈 곳이 없으면 쥐가 거세게 반항하여 피해를 입기 쉬우므로 도망갈 구멍을 내고 쫓으라는 뜻으로, 궁지에 빠진 사람을 너무 막다른 지경에 몰아넣지 말라는 말.

Суроҳии муш гурехтаро дида аз пасаш рафтан: Қои гурез набошад муш дурушт ва сахт шуда ба осонӣ зарар расонида метавонад ва ба ҳамин сабаб ба маънои сӯроҳии(лонаи) мушро дида тарғиб кардан, одамеро, ки дар бегоҳӣ ва вазъияти душвор аст аз ҳад ба ягон ҳолати танг (сахт) дучор нақун.

41. 소가 푸줏간 들어가듯 한다. : 소가 푸줏간에 끌려가듯 몹시 겁을 낸다는 뜻. 혹은 낙망한 사람을 비유하는 말.

Мисли он, ки гов ба қассобхона медарояд: Маънои он, ки говро кашида ба қассобхона медароранд бисёр метарсад, маҷозан одами маънос ё ноумедро меғӯянд.

42. 닭 쫓던 개 지붕 쳐다보듯 한다. : 경영하던 일이 실패가 되어 어찌할 도리가 없이 됨을 가리키는 말.

Саге, ки аз паси мурғ тарғиб мекунад мисли он, ки ба бом назар мекунад: Қоре, ки дар идораи қасе аст агар намуваффақ шавад ба ҳар роҳ, ки набошад амалӣ шуданаширо мефаҳмонад.

43. 당나귀 하품한다. : 당나귀가 우는 것을 보고 귀머거리는 하품하는 줄 안다는 뜻으로, 귀머거리를 조롱하는 말.

Хар хамёза мекашад: Ба маънои гирия харро дида гумони хамёзакашӣ кардан.

44. 말은 낳으면 제주도로 보내고 사람은 낳으면 서울로 보내라. : 말은 낳으면 제주 목장으로 보내서 훈련을 시켜야 하고, 자식은 낳으면 서울로 보내서 공부를 시켜야 출세를 할 수 있다는 뜻.

Агар асп зояд ба Чечудо фиристон ва агар одам зояд ба Сеул фиристон: Маънои онро дорад, ки агар асп зояд ба чарогоҳи Чечудо фиристода машқ фармо ва фарзанд таваллуд шавад ба Сеул барои дарсхонӣ фиристон.

45. 암탉이 울면 집안이 망한다. : 집안에서 남편보다 여자가 지나치게 설치면 집안 일이 잘 되어가지 않는다는 말.

Мокиён овоз барорад, хона вайрон мешавад: Дар хона агар нисбат ба шавҳар зан зиндагисозӣ кунад кори хона хуб намешавад.

46. 약삭빠른 고양이 밤눈 어둡다. : 지나치게 영리하면 때로는 판단을 흐리게 기회를 놓치는 수가 있다는 말.

Гурбаи чакқон чашми шаббинаш торик аст: Беҳад доно бошӣ баъзан нодуруст баҳо дода имкониятро аз даст медиҳӣ.

47. 돼지꿈을 꾸면 재수가 있다. : 돼지꿈은 재물이 생길 길몽이라는 뜻.

Дар хоб хукро бинӣ толеъат хуб аст: Маънои агар хукро хоб бинӣ боигарӣ пайло шуданро дорад.

48. 범을 그리려다 개를 그리다. : 서투른 솜씨로 어려운 일을 하려다 도리어 일을 그르침을 비유하는 말.

Шамшермоҳӣ думи шамшурмоҳиро мегазад: Ноадолатона гунаҳкор кардан ё чанги байни хешон ё дӯстонро маҷозан маънидод мекунад.

49. 갈치가 갈치 꼬리 문다. : 동족이나 친구끼리 서로 모함하거나 싸우는 것을 비유하는 말

Шамшермоҳӣ думи шамшурмоҳиро мегазад: Ноадолатона гунаҳкор кардан ё чанги байни хешон ё дӯстонро маҷозан маънидод мекунад.

50. 개구리 올챙이 적 생각 못 한다. : 세상에 출세하고 나면 어려웠던 지난날을 생각하지 않는다.

51. 고슴도치도 제 새끼는 함함하다고 한다. : 누가나 자기자식은 귀여워한다는 뜻.

Хорпушт бо фарзанди худ меболад: Маънои онро дорад, ки ба ҳама кас фарзанди худаш ширин аст.

52. 고양이가 쥐 생각 한다. : 속으로는 해칠 생각이면서도 겉으로는 생각해 주는 척함을 이르는 말.

Гурба фикри мушро мекунад: Ботинан фикри зараррасониرو дошта бошад хам зоҳиран фикри хубии онро карданро вонамуд мекунад.

53. 구렁이 담 넘어 가듯: 일을 처리하는데 태도를 명확하게 하지 않고 남이 모르는 사이에 음흉하게 슬그머니 하는 모양.

Мисли мори чипори безахр деворро гузашта рафтан: Шакл ё намуде, ки дар ваќти ягон корро кардан муносибати чиддӣ накарда дар ваќти надонистани дигарон маккорона пинҳонӣ кардан аст.

54. 까마귀 날자 배 떨어진다.: 아무 관계없이 한 일이 마침 다른 일과 공교롭게 때가 같으므로 어떤 관계가 있는 것처럼 의심을 받게 됨을 비유하는 말.

Зоғ париду нок афтид: Ба ҳам монанд будани ваќтеро, ки як кор ба кори дигар ягон робита надорад мисли он ки ба ҳам алоқаманд мебошанд шубҳа карданро маҷозан нишон медиҳад.

55. 독 안에 든 쥐.: 아무리 애를 써도 벗어날 수 없게 된 운명을 비유하거나 자기 능력을 제대로 발휘할 수 없는 처지를 이르는 말.

Муши дар кӯза афтода: Ҳаётеро, ки ҳар чӣ қадар кӯшиш нақунӣ ҳам баромада намешавад маҷозан нишон медиҳад ё ҳолатеро, ки қобилияти худро дуруст ошкор карда намешавад.

56. 부엉이 곳간.: 없는 것이 없이 여러 가지가 저장된 창고 등을 가리키는 말.

Анбори бум: Чизи набудагӣ несту якчанд намудҳои гуногуни захираҳои анбор ва ғайраро мефаҳмонад.

57. 닭이 천이면 봉이 한 마리가 있다. (군계일학) : 사람이 많으면 그 중에는 뛰어난 사람이 있다는 말.

Агар ҳазор мурғ бошад як самандар ҳаст: Дар байни одамони зиёд одами олий низ ҳаст.

58. 망둥이가 뛰니까 꿀뚜기도 뛴다. : 훌륭한 사람의 행위를 못한 사람이 덩달아 따라 하려고 애쓰를 이르는 말.

Навбаст давид барои ҳамин калмар ҳам медавад: Рафтори одами машхурро одами ноқобил бо мақсади дар пайравиаш такрор кардан кӯшиш мекунад.

59. 뱀새가 황새를 따라 가면 가랑이가 찢어진다. : 힘에 넘치는 것을 하면 도리어 해만 입는다는 뜻.

Агар момочурғотак аз паси лак-лаки сафед равад чатанаш медарад: Кори аз қувваи худ зиёдбударо ичро кунӣ баръакс зарар мебинӣ.

60. 범도 죽을 때 제 굴에 가서 죽는다. : 누구나 죽을 때는 자기가 태어난 고향을 그리워한다는 뜻.

Паланг ҳам вақти мурдан ба ғори худ рафта мемирад: Хама кас вақти мурданаш зодгоҳашро ёд мекунад.

61. 얼음 굴에 잉어. : 알뜰하고 소중한 것을 비유하여 이르는 말.

Капур дар ғори яхин: Сарфакорӣ ва азизи чизро маҷозан нишон медиҳад.

62. 호랑이도 고슴도치는 못 잡아먹는다. : 약자도 사전에 무장을 잘 하면 강자가 함부로 공격하지 못한다는 말.

Паланг ҳам хорпӯштро дошта хӯрда наметавонад: Агар одами беқувват ҳам хуб мусаллаҳ шавад одами пурқувват бетартибона ҳучум карда наметавонад.

63. 호랑이 장가간다. : 해가 나 있으면서 비가 뿌리는 날씨를 이르는 말.

Паланг зан мегирад: Ҳавое, ки офтоб баромадагӣ ҳасту борон борида истодааст меғӯянд.

64. 함정에 빠진 호랑이는 토끼도 깔본다. : 사람이 권력에서 밀려나거나, 궁지에 빠지면 하찮은 것들한테도 괘시를 당한다.

Паланги дар дом афтодаро ҳам харгӯш бо нафрат(бо тарс) нигоҳ мекунад: Одам аз ҳукумат ё маъмурияте берун карда шуда ё агар дар ҳолати бироҳӣ((ночорӣ) афтода бошад аз ҷониби чизҳои назарногир ё пасттарин бо нафрат нигоҳ карда шудан.

65. 토끼 죽으니 여우 슬퍼한다. : 동류의 괴로움과 슬픔을 같이 괴로워하고 슬퍼한다는 뜻.

Харгӯш мурад, рӯбоҳ ғамгин мешавад: Маънои онро дорад, ки дар азоб ва ғами ҳам категория(дараҷа, гуруҳ) , ҳам категория(дараҷа, гуруҳ) азоб мекашад ва ғамгин мешавад.

66. 돼지에 진주. : 아무 소용없음을 비유하는 말.

Ба ҳук марҷон: Маҷозан ягон фоида надоштан аст.

67. 돼지 용쓰듯 한다. : 돼지가 용을 써봤자 별 것이 아니듯이 아무리 애를 써도 대단한 존재가 아니라는 뜻.

Мисли он, ки ҳук аждаҳоро истифода мебарад: Мисли он, ки аждаҳоро ҳук истифода бурданаш номумкин аст ҳар чӣ қадар кушиш намоӣ ягон чизи бузург набуданро маънидод мекунад.

68. 견마지심 : 개나 말이 주인을 위하는 마음이라는 뜻으로, 신하나 백성이 임금이나 나라에 충성하는 마음을 낮추어 이르는 말.

Ба маънои он ки дили сағ ӑ асп барои соҳибаш аст, дили вафодории зердастони шох ӑ аҳолиро ба шох ва давлат доштаро паст зада гуфтан аст.

69. 견양지질 : 개나 양과 같은 소질이라는 뜻으로, 재능이 없이 태어난 바탕을 이르는 말.

Ба маънои он ки сағу гӯсфанд табиат(хислат)и якхела доранд, асоси бе қобилият таваллудшударо гуфтан аст.

70. 견원지간 : 개와 원숭이의 사이라는 뜻으로, 사이가 매우 나쁜 두 관계를 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои байни сағу маймун, ду робитаи байни ҳам хело бадбударо маҷозан гуфтан аст.

71. 계륙 : 닭의 갈비라는 뜻으로, 그다지 큰 소용은 없으나 버리기에는 아까운 것을 이르는 말.

Ба маънои қабурғаи мурғ, он қадар фоида надоштан ӑ барои партофтан ҳам дил нашуданро гуфтан.

72. 귀배괄모 : 거북의 등에서 털을 깎는다는 뜻으로, 불가능한 일을 무리하게 하려고 함을 이르는 말.

Ба маънои аз пушти сангпушт мӯй кандан, кори имконпазир набударо беҳад азм гирифтанро гуфтан аст.

73. 기호지세 : 호랑이를 타고 달리는 형세라는 뜻으로, 이미 시작한 일을 중도에서 그만둘 수 없는 경우를 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои ҳолати палангро савор шуда давонидан, ҳолатеро, ки коре аллакай сар шудаасту дар байни он онро партофта(қатъ, манъ) нашуданро маҷозан мефаҳмонад.

74. 농조연운 : 새장에 갇힌 새가 구름을 그리워한다는 뜻으로, 속박당한 몸이 자유를 그리워함을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои паррандаи дар қафас банд буда абрро ёд мекунад, ҷисми дар аҳволи танг буда озодиро ёд карданро маҷозан мефаҳмонад.

75. 도소지양 : 도살장으로 끌려가는 양이란 뜻으로, 죽음이 눈앞에 닥쳐온 사람을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои гӯсфанди ба кушишхона кашида бурд истода, одамеро, ки мурданаш наздик шудааст маҷозан мефаҳмонад.

76. 마이동풍 : 동풍이 말의 귀를 스쳐 간다는 뜻으로, 남의 말을 귀담아듣지 아니하고 지나쳐 흘려버림을 이르는 말.

Ба маънои шамоли баҳорӣ аз байни гӯшҳои асп гузаштан, гапи дигаронро бодикқат гӯш накарда аз ҳад зиёд аҳамият надоданро мефаҳмонад.

77. 묘두현령 : 쥐가 고양이 목에 방울을 단다는 뜻으로, 실행할 수 없는 헛된 논의를 이르는 말

Ба маънои муш дар гулӯи гурба зангӯла овехтан, маънои маслиҳати беҳудаи амалинашавандаро мефаҳмонад.

78. 방홀지쟁 도요새가 조개와 다투다가 다 같이 어부에게 잡히고 말았다는 뜻으로, 대립하는 두 세력이 다투다가 결국은 구경하는 다른 사람에게 득을 주는 싸움을 비유하는 말.

Ба маънои лойхӯрак бо моллюск баҳс карда(чанг карда) ҳар ду ба дасти моҳигир афтиданд, чангеро, ки ду қувваи ба ҳам зид мечанганду як нафари тамошобин аз он чанг фоида мегирад маҷозан мефаҳмонад.

79. 백구과극 : 흰 망아지가 빨리 달리는 것을 문틈으로 본다는 뜻으로, 인생이나 세월이 덧없이 짧음을 이르는 말.

Ба маънои тойи сафед тез давиданро аз сӯроҳии дар мебинад, ҳаёт ё вақт беҳудаву кӯтоҳ буданро мефаҳмонад.

80. 빈계사신 : 암탉이 새벽을 알리느라고 먼저 운다는 뜻으로, 부인이 남편을 젖혀 놓고 집안일을 마음대로 처리함을 이르는 말.

Ба маънои мокиён барои саҳар шуданро хабар додан аввал овоз мебарорад, зан шавҳарашро берун карда корҳои дохили хонаро ба хости дили худ пеш бурданро мефаҳмонад.

81. 사심불구 : 뱀의 마음에 부처의 입이라는 뜻으로, 속으로는 간악한 마음을 품고 있으면서 입으로는 착한 말을 하는 행동이나 그런 행동을 하는 사람을 이르는 말.

Ба маънои дар дили мор даҳони будпараст будан, одамеро, ки дар рафтор ё рафторе мекунад, ки ботинан дили бад (бадхоҳӣ) дошта зоҳиран гапҳои меҳрубона мезанад.

82. 성호사서 ; 성안에 사는 여우와 사당에 사는 쥐라는 뜻으로, 임금의 곁에 있는 간신의 무리나 관청의 세력에 기대어 사는 무리를 이르는 말.

Ба маънои рӯбоҳи дар қаср зиндагикунанда ва муши дар мазор зиндагикунанда, гурӯҳи одамон, ки ба зоҳири дурӯягии шоҳ нигоҳ карда зиндагӣ мекунанд ё гурӯҳеро, ки ба қудрати мақомоти давлатӣ умед баста зиндагӣ мекунанд мефаҳмонад.

83. 수구초심 : 여우가 죽을 때에 머리를 자기가 살던 굴 쪽으로 둔다는 뜻으로, 고향을 그리워하는 마음을 이르는 말.

Ба маънои он, ки рӯбоҳ дар вақти мурданааш сарашро ба тарафи ғори зиндагӣ мекардааш мемонад, дили зодгоҳро ёдкунандаро мефаҳмонад.

84. 수서양단 : 구멍에서 머리를 내밀고 나갈까 말까 망설이는 쥐라는 뜻으로, 머뭇거리며 진퇴나 거취를 정하지 못하는 상태를 이르는 말.

Ба маънои он, ки мӯш калаашро аз хонааш барорам набарорам карда дудила мешавад, шубҳа карда равам наравам ё ҳолати муайян карда натавоништанро мефаҳмонад.

85. 속호충비 : 자는 호랑이의 코를 찌른다는 뜻으로, 가만히 있는 사람을 공연히 건드려서 화를 입거나 일을 불리하게 만들음을 이르는 말.

Ба маънои бинии паланги хобидаро хала кардан, одами ором бударо бесабаб расида ғазабнок кардан ё кори беҳуда сохтанро (мушкилӣ сохтанро) мефаҳмонад.

86. 양호상투 ; 두 마리의 범이 서로 싸운다는 뜻으로, 힘이 센 두 편이 맞붙어 다툼을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои ду паланг байни ҳам чангидан, ду тарафи пурқувват ба ҳам рӯ ба рӯ баҳс карданро маҷозан мефаҳмонад.

87. 양호후환 : 범을 길러서 화근을 남긴다는 뜻으로, 화근이 될 것을 길러서 후환을 당하게 됨을 이르는 말.

Ба маънои паланг калон карда сабаби ташвишовар боқӣ мондан, чизе ки сабаби бадӣ мешавад калон карда ба ташвиш дучор шуданро мефаҳмонад.

88. 어변성룡 : 물고기가 변하여서 용이 된다는 뜻으로, 아주 곤궁하던 사람이 부귀를 누리게 되거나 보잘것없던 사람이 큰 인물이 됨을 이르는 말.

Ба маънои моҳӣ иваз шуда аждаҳо мешавад, одами хело нодор бой шудан ё одами ночиз шахси бузург шуданро мефаҳмонад.

89. 오합지졸 : 까마귀가 모인 것처럼 질서가 없이 모인 병졸이라는 뜻으로, 임시로 모여들어서 규율이 없고 무질서한 병졸 또는 군중을 이르는 말.

Ба маънои мисли он, ки зоғҳо бетартибона чамъ шуда бошанд сарбозон чамъ шудаанд, муваққатӣ бетартибона дар як чой чамъ шудани сарбозон ё гурӯҳи одамонро мефаҳмонад.

90. 와우각상 ; 달팽이의 뿔 위라는 뜻으로, 세상이 좁음을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои болои шохҳои тукумшулук, тангии дунёро маҷозан мефаҳмонад.

91. 용호상박 : 용과 범이 서로 싸운다는 뜻으로, 강자끼리 서로 싸움을 이르는 말. 양금택목

Ба маънои аждаҳо бо паланг байни ҳам чангидан, чанги ббайни ду одами пурқувватро мефаҳмонад.

92. 양금택목 : 좋은 새는 나무를 가려서 깃들인다는 뜻으로, 훌륭한 사람은 좋은 군주를 가려서 섬김을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои паррандаи хуб дарахтро фарқ карда дар он лона мегузорад, одами бузург мансабдорро фарқ карда эҳтиром гузоштанро маҷозан мефаҳмонад.

93. 양두구육 : 양의 머리를 걸어 놓고 개고기를 판다는 뜻으로, 겉보기만 그럴듯하게 보이고 속은 변변하지 아니함을 이르는 말.

Ба маънои каллаи гӯсфандро овехта монда гушти сағ фурӯхтан, зоҳиран ҳамин тавр буданро нишон дода ботинан хуб набуданро мефаҳмонад.

94. 일석이조 : 돌 한 개를 던져 새 두 마리를 잡는다는 뜻으로, 동시에 두 가지 이득을 봄을 이르는 말.

Ба маънои як санг андохта ду паррандаро доштан, дар як вақт ду фоида диданро мефаҳмонад.

95. 일어탁수 : 한 마리의 물고기가 물을 흐린다는 뜻으로, 한 사람의 잘못으로 여러 사람이 피해를 입게 됨을 이르는 말.

Ба маънои як моҳи обро ба ларзиш мебарорад, бо хатогии як одам якчанд нафар зарар диданро мефаҳмонад.

96. 주마가편 : 달리는 말에 채찍질한다는 뜻으로, 잘하는 사람을 더욱 장려함을 이르는 말.

Ба маънои аспи даввандаро қамчинзанӣ кардан, одами хубкорро боз ҳавасманд гардониданро (рӯҳбаланд карданро) мефаҳмонад.

97. 천고마비 : 하늘이 높고 말이 살핀다는 뜻으로, 하늘이 맑아 높푸르게 보이고 온갖 곡식이 익는 가을철을 이르는 말.

Ба маънои осмон баланд (софу хуб) буда асп фарбеҳ шудан, осмон софу кабуд намоида мисли тирамоҳ ғалладонаҳои гуногун пӯхтанро мефаҳмонад.

98. 촌계관청 : 촌닭을 관청에 잡아다 놓은 것 같다는 뜻으로, 경험이 없는 일을 당하여 어리둥절하고 있음을 이르는 말.

Ба маънои мурғи деҳотиро мақомоти давлатӣ қапида нигоҳ доштан, ба коре, ки дар он таҷриба нест дучор шуда ошуфтаву парешон буданро мефаҳмонад.

99. 촌치자명 : 봄철의 꿩이 스스로 운다는 뜻으로, 제 허물을 제 스스로 드러냄으로써 남이 알게 된다는 말.

Ба маънои тазарви баҳорӣ худ садо мебарорад, хатогии худро худ зоҳир карда ба дигарон фаҳмониданро мефаҳмонад.

100. 탄주지어 : 배를 삼킬 만한 물고기라는 뜻으로, 큰 인물을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои моҳие, ки киштиро фурӯ мебарад, маҷозан одами калонро мефаҳмонад.

101. 토사구팽 : 토끼가 죽으면 토끼를 잡던 사냥개도 필요 없게 되어 주인에게 삶아 먹히게 된다는 뜻으로, 필요할 때는 쓰고 필요 없을 때는 야박하게 버리는 경우를 이르는 말.

Ба маънои агар харгӯш мурад саги шикорӣ ҳам даркор несту хӯроки соҳибаш мешавад, ҳолати дар вақти зарурӣ истифода карда, дар вақти нодаркор будан бераҳмона партофтанро мефаҳмонад.

102. 토영삼굴 : 토끼가 위기에서 벗어나기 위하여 세 개의 굴을 파 놓아둔다는 뜻으로, 자신의 안전을 위하여 미리 몇 가지 대비책을 짜 놓음을 이르는 말.

Ба маънои он, ки харгӯш барои аз ҳолати ногувору вазнин баромадан бояд аз се ғор дурӣ чӯяд, барои бехатарии худ пешакӣ чанд то ноқшаи чораҳои муқоисавиро кашиданро мефаҳмонад.

103. 피장봉호 ; 노루를 피하다가 호랑이를 만났다는 뜻으로, 작은 해를 피하려다 도리어 큰 화를 당함을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои аз оҳу гурехта ба паланг дучор шудан, аз хатари хурд дурӣ чӯста баръакс ба хатари вазнин дучор шуданро маҷозан мефаҳмонад.

104. 호미난방 : 한번 잡은 호랑이의 꼬리는 놓기가 어렵다는 뜻으로, 위험한 일에 손을 대어 그만두기도 어렵고 계속하기도 어려움을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои он, ки думи паланги қапидаро сар додан душвор аст, аз кори хатарнок даст кашада ҳам бас кардан ва ҳам давом додан душвор буданро маҷозан мефаҳмонад.

105. 호부견자 : 아버지는 범인데 새끼는 개라는 뜻으로, 훌륭한 아버지에 비하여 자식은 그렇지 못함을 이르는 말

Ба маънои падар палангу фарзанд саг будан, дар қиёс ба падари бузург фарзанд ҳамон тавр нашуданро мефаҳмонад.

106. 호시탐탐 : 범이 눈을 부릅뜨고 먹이를 노려본다는 뜻으로, 남의 것을 빼앗기 위하여 형세를 살피며 가만히 기회를 엿봄. 또는 그런 모양.

Ба маънои паланг чашмонашро ало карда безеб нигоҳқардан, барои гирифтани чизи дигарон

107. 방홀지쟁 : 도요새가 조개와 다투다가 다 같이 어부에게 잡히고 말았다는 뜻으로, 대립하는 두 세력이 다투다가 결국은 구경하는 다른 사람에게 득을 주는 싸움을 비유적으로 이르는 말.

Ба маънои лойхӯрак бо моллюск баҳс карда(чанг карда) ҳар ду ба дасти моҳигир афтиданд, чангеро, ки ду қувваи ба ҳам зид мечанганду як нафари тамошобин аз он чанг фоида мегирад маҷозан мефаҳмонад.